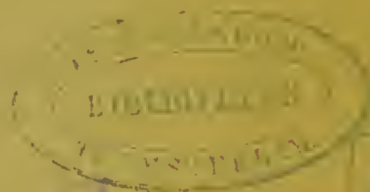
DE VACCINATIE.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

DOOR

WILLEM DICKE.

AMSTERDAM,
H. C. DELSMAN.
1892.

[illegible]

DE VACCINATIE.

JURIDISCH PROEFSCHRIFT.

DE VACCINATIE.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE STAATSWETENSCHAP,

AAN DE

RIJKS-UNIVERSITEIT TE LEIDEN,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

DR. C. P. TIELE,

Hoogleeraar in de faculteit der Godgeleerdheid,

VOOR DE FACULTEIT TE VERDEDIGEN

op Vrijdag, 21 October 1892,

des namiddags te 3 uren,

DOOR

WILLEM DICKE,

geboren te Dordrecht.

AMSTERDAM,
H. C. DELSMAN,
1892.

INHOUD.

——ɔoc——

HOOFDSTUK I.

HET GEZONDHEIDSWEZEN IN 'T ALGEMEEN.

Het onderwerp van dit proefschrift geniet nog altijd de belangstelling van het Nederlandsche volk. Aan de eene zijde houdt een gedeelte wakend het oog op een bepaling, die naar haar inzien de heilrijkste gevolgen voor Nederland afwerpt, aan de andere zijde staan diegenen die hetzij tegen vaccine, hetzij tegen vaccinedwang niets liever zouden zien dan verwijdering van artikel 17 van de wet van 4 December 1872 (Staatsblad No. 134.) uit ons administratief recht; ja, die zelfs de inenting „geheel zouden willen terugbrengen tot het bijzonder armamentarium van den geneesheer" gelijk het slot luidt van de *Memorie of Gedenkschrift bevattende de bezwaren welke speciaal in Nederland bestaan tegen de „verplichte vaccinatie,"* uitgegeven door den anti-vaccinedwangbond.

Deze bond is het die in Nederland den strijd vooral op staatsrechtelijk terrein levendig houdt, en niet zonder invloed; de bewering is toch niet te stout, dat zijn invloed er toe medegewerkt heeft, dat een wetsontwerp bij koninklijke boodschap van 10 Juni 1890 werd ingediend tot gedeeltelijke herziening van bovengenoemde wet van 4 December 1872, welk wetsontwerp in de verandering van art. 17 een stap deed in de richting

van het doel van dezen bond; immers, art. 1 van de statuten er van, vastgesteld in de algemeene vergadering op 4 November 1881 luidt aldus:

Art. 1. De Bond tegen Vaccinedwang, stelt zich ten doel, ter eerbiediging zoo van persoonlijke en gewetensvrijheid als van het recht der ouders op hunne kinderen, alle pogingen aan te wenden tot opheffing of wering van zoodanige maatregelen, waardoor van overheidswege, met betrekking tot koepokinenting of herinenting, op die vrijheid en dat recht inbreuk wordt gemaakt, en in 't bijzonder te geraken tot de intrekking van art. 17 van de wet op de besmettelijke ziekten.

Toetreding tot den bond sluit niet in afkeuring van de vaccine zelve.

Het geldt dus vooral den strijd over de grenzen der staatsmacht; den strijd die telkens opnieuw in allerlei vormen zich vertoont en die juist door de moderne opvatting van den staat meer en meer op den voorgrond geschoven is. De tijd toch van doctrinaire beperking der staatstaak, waarbij de grenzen van den staat betrekkelijk gemakkelijk te vinden waren, is voorbij en de vraag naar de grenzen der staatsmacht in een gegeven land, is naar hedendaagsche opvatting een kwestie van utiliteit.

Wie behartigt een zeker belang het best, de souvereine rechtsgemeenschap of de maatschappij, moet thans bij iedere omstandigheid gevraagd en al naar gelang het onderzoek uitvalt, dient de staat op te treden of zich te onthouden.

Te minder ontmoet deze opvatting bezwaar, waar het volk zelf mede regeert en vruchtbaar wordt deze opvatting vooral daar waar, als in Engeland en Duitschland, door „zelfbestuur" een band gelegd is tusschen staat en maatschappij. Deze band bewaart den staat voor vervreemding van de maatschappij, de maatschappij voor afkeer van het staatsgezag. De burger koestert dan minder vrees voor den staat, de staat denkt meer als de maatschappij.

Mogen het nu echter al uitsluitend nuttigheidsgronden zijn die den werkkring van den staat bepalen, het wezen van den staat dient niet uit het oog te worden verloren.

En daarom, al zoude het hier te ver voeren, indien wij een poging waagden tot onderzoek naar het wezen van den staat, een vluchtige schets moge hier echter volgen om vervolgens in verband met het onderwerp van dit proefschrift na te gaan wat deze moderne staat is voor het gebied van het gezondheidswezen.

Tegelijkertijd zullen in het kader van de groote wetten die het wezen van den staat beheerschen, de proportiën van het vaccinevraagstuk duidelijker worden en zoo alleen is de bodem effen om straks de weegschaal met het voor en tegen bij de bepalingen onzer wetgeving zuiver te stellen.

De staat ligt daar als een groote werkelijkheid in het leven der menschen. Ieder, die zich de moeite wil geven om die werkelijkheid te onderzoeken, zal weldra gevoelen dat zij van den grootsten invloed is op zijn leven, ja, de absolute voorwaarde voor zijn bestaan daar waar de duizenden en tienduizenden naast elkaar gaan leven. De staat is de organisatie van het leven der massa, niet als de maatschappij gebaseerd op het standpunt der vrijheid, maar op het standpunt der macht. Het spreekt van zelf, dat al naar gelang het leven der massa is, ook hare organisatie zal zijn en dat die onder allerlei invloeden de meest verscheidene gestalten heeft aangenomen.

Voor het doel, dat wij hier op het oog hebben, kunnen we ons nu echter bepalen tot het heden en zoo wij dan naar een meer bepaalde omschrijving van den staat in onzen tijd zoeken, geven en de practijk en de theorie van het staatsrecht verlof om den staat te beschouwen als die zedelijke macht wier roeping het is, (naast handhaving van zich zelf):

1°. Om de uiterlijke levensverhoudingen te regelen voor *alle* tot zijn machtssfeer behoorende menschen in hun eigenaardige organische geledingen.

Uitgaande van de gelijkheid aller menschen als zedelijke wezens erkent hij de ongelijkheid, maar stelt het recht voor macht en willekeur in de plaats. Vandaar dat er geen sprake kan zijn van een gebied waar de staat niet zou mogen optreden. De staat heeft een roeping in het *leven* en al naarmate het leven zich verandert en willekeur en macht zich vertoonen, is de staat geroepen tot regeling. Begrenzing van de staatsmacht is er alleen in dien zin, dat de staat er is om het individu en dat hij dus alleen geroepen kan zijn om het individu tot zijn grootste ontwikkeling te laten komen.

Hoe inniger echter het leven van den eenen mensch in gaat grijpen in dat van den anderen — en dat blijft niet uit bij toeneming van bevolking en beschaving — hoe intenser ook deze staatstaak wordt en

van zelve op velerlei gebied komt haar tevoren vreemd. De voordeelen door de toenemende beschaving genoten, worden betaald met een opofferen van de vrijheid in een aantal handelingen wier gebondenheid noodwendig is, om datgene wat men geniet, te genieten zonder anderen ten verderve te zijn.

2e In de tweede plaats rust op den staat de verplichting de levensvoorwaarden te scheppen, die buiten het bereik van den enkelen mensch liggen. Ook aan deze roeping van den staat is in beginsel nimmer getwijfeld. Wanneer is orde en veiligheid b.v. niet als taak van de overheid beschouwd? Ook in dezen wordt de roeping van den staat door de ontwikkeling van het individu en van de maatschappij bepaald. Hier kan veel maar ook betrekkelijk weinig zijne roeping zijn en hier heeft men steeds gedachtig te zijn, dat de staat een zedelijke macht van beperkte kracht is, dat hij zulk een macht is in 't leven van *allen* en dat in de harmonische en organische ontwikkeling van aller levenskracht de voorwaarde ligt voor een krachtig leven van het geheel. Eenerzijds heeft hij den plicht het gezonkene ten leven te wekken, anderzijds het wilde en ongebondene, opschietend en woekerend ten koste van anderen in zijn vrijheid te beperken, doch altijd handelend als een macht die er is om den enkelen mensch en die aan hem de grootst mogelijke ontwikkeling tracht te verzekeren. Hier wordt de grens allerminst gevonden door een redeneeren uit allerlei abstracte beginselen, maar alleen door een wikken en wegen van de kwesties in concreto en een beslissen met een geoefend en fijn maatgevoel ter eener zijde wegende de hooge roeping van den staat en ter anderer zijde doordrongen van de denkwijze en behoeften van de tijdgenooten. Soms treedt de staat hier met gevoelige eischen tegenover de individueele vrijheid op; daarentegen hebben de Christelijk-Germaansche elementen steeds een onuitvoerbare taaiheid gehad om den eisch van het individueele leven te handhaven, hoe menigmaal dat ook werd onderdrukt na den triumf dien het individualisme in de middeneeuwen gevierd had.

In den nadruk die hier telkens gelegd wordt op de hooge waarde van het individualisme hebben wij natuurlijk niet dat op het oog dat zoo weerzinwekkend zich ook in onze democratische staten vertoont; dat dom, onverschillig, of cynisch, meent dat alles van zelf gaat en dat de staat er alleen is om er profijt van te trekken. Het tegendeel is het geval; want de democratische staat is een macht die leeft door de toe-

wijding zijner burgers en een volk dat in zulk een staat wil leven, moet niet terugdeinzen om de lasten aan de uitoefening der staatstaak verbonden op zich te nemen.

En eindelijk, de staat als levende macht wordt geboren uit het leven der individuen en die voortdurende geboorte kan alleen plaats hebben bij een zekere eenheid van gedachten, van behoeften, van wenschen. Veel verschil kan er in een staat bestaan, toch kan ook dat te groot worden. Zoo heeft het verschil van godsdienst eens gedreigd den staat uiteen te scheuren, doch de moderne staat, gegrond op de vrijheid van gedachten en de burgergemeenschap, heeft dit diepgaande verschil bezworen en eene eenheid gevestigd in zijn streven naar voldoening aan de uitwendige zedelijke, intellectueele en materieele behoeften zooals die onder den invloed van het Europeesche cultuurleven gevoeld worden. — Ziet men nu eenmaal dus de staatsmacht liggen, zoo doet het er betrekkelijk weinig toe, hoe wij ons die formeel denken. Voor het juridisch denken vertoont echter deze zelfstandig strevende, in de natuur der samenleving liggende werkelijkheid het wezen van den rechtspersoon, zij het dan een rechtspersoon sui generis.

We hebben tot nu toe den *geheelen* staat op den voorgrond gesteld; thans schijnt de vraag gewettigd hoe deze staatsmacht zich nader groepeert op het gebied der gezondheid. Dat de staat hier voor zorg behoort te hebben, wordt niet ontkend en blijkt dan ook van zelf. Immers, wat is de gezondheid? Wij antwoorden hier op met de definitie die Lorenz von Stein in zijn werk over het gezondheidswezen geeft [1]: de gezondheid is de volle harmonie aller organen en bewegingen wier eenheid wij het leven van den persoon noemen. Onder de bewegingen verstaat hij de functies van de organen waardoor zij de voorwaarden van het leven die buiten den persoon liggen in zich opnemen en daaruit weder dezelfde organen voortbrengen die naar erkende physiologische wetten vernietigd worden. Uit deze omschrijving blijkt dus, dat naast de harmonie der organen in den mensch ook noodig zijn voorwaarden voor het gezonde leven in de buitenwereld om den mensch heen. En nu ontbreekt er maar al te veel aan die voorwaarden. Vooral in deze eeuw heeft de wetenschap der gezondheid, die wij het best kunnen omschrijven als de wetenschap die de vereischten onderzoekt van het harmonisch physiolo-

[1]) L. v. St. Das Gesundsheitswesen pag. 18.

gisch leven van den mensch ten opzichte van de buitenwereld, een gebied betreden te voren onbekend. Chemie en micsroscopie hebben een gebied ontsloten waarin de eerste spade ter ontginning slechts is gestoken, maar dat nu reeds oproept tot de worsteling van staat en individu beiden in een richting die noodzakelijker wijze den staat recht geeft inniger in te grijpen in het individueele leven. Wij hebben hier het oog op de ontdekking der infusoriën als zoovele ziektekiemen, die onder welken naam ook ons in lucht, water en bodem bedreigen, en welke ontdekking er toe leidde om de hygiène tot een werkelijke wetenschap te maken naast die der medicijnen.

De cholera is het geweest die hiertoe aanleiding heeft gegeven. Toen deze ziekte spottend met alle maatregelen der vroegere gezondheidspolitie, spottend ook met den geneesheer als hij aan het ziekbed werd geroepen, zijn weg verwoestend door Europa vervolgde, rees het vermoeden dat er misschien ook een andere grond voor de voortwoekering dezer ziekte kon bestaan dan de besmetting; ja sommigen verwierpen zelfs geheel en al de besmettelijkheid dezer ziekte. Men meende zonder nog geheel zeker te zijn van zijn zaak, de oorzaak dezer ziekte in het geheele voedingsproces (in den ruimsten zin) der bevolking te moeten zoeken en tastend gingen chemie en microscopie den hier aangeduiden weg, met dat gevolg dat in de straks gemelde ontdekking van allerlei dierlijke ziektekiemen de geheele gezondheidsleer tot reorganisatie kwam en dat van nu af aan bij de coryphaeën der gezondheidsleer deze gedachte op den voorgrond trad, dat men beter ziekten kon voorkomen dan genezen. Vandaar dan een streven om zich meester te maken van de voorwaarden der gezondheid; dat dit van nu aan als voornaamste taak der gezondheidsleer werd aangemerkt en dat de hygiëne haar nederigen rol van bijloopster der medische wetenschap verwisselde voor een grootere taak. Poogt de medische wetenschap het wezen der ziekte en hare genezing te leeren kennen, de gezondheidsleer streeft haar eigen doel met eigen middelen na: de verhouding van het harmonisch physiologisch leven van den mensch ten opzichte van de buitenwereld juist te bepalen.

Practisch is haar streven:

1°. Het aanwijzen van de middelen waardoor de zuivere voorwaarden voor de gezondheid verkregen worden zonder dat men daarbij het oog heeft op directe gevaren.

2°. Het aanwijzen van middelen om directe gevaren voor de gezondheid af te wenden.

Tweeërlei gebied moeten wij nu in deze gezondheidsleer onderscheiden; het eene betreft meer den enkelen mensch, wat deze doen of laten moet en onder welke voorwaarden hij dient te leven; het andere kunnen wij kortweg het gebied der volksgezondheid noemen en wij hebben dan het oog op dat gedeelte der gezondheidsleer dat zich bezig houdt met de volksgezondheid als geheel en practisch dus hierop neer komt om de middelen aan te wijzen,

1°. Waardoor de zuivere voorwaarden voor de gezondheid, voor het volk in zijn geheel of bij gedeelten worden verkregen.

2°. Die de gevaren afwenden in de samenleving gelegen.

Deze leer der volksgezondheid strekt vooral den staat tot voorlichting bij zijne taak. Niet alsof hij hier eenvoudig de dienaar van de gezondheidsleeraars moest worden. De staat heeft een den geheelen mensch omvattende roeping in het leven en hoe hoog hij den eisch der gezondheid moet stellen, als zelfstandige zedelijke macht, dient hij dien eisch te ordenen overeenkomstig zijne roeping en zijne middelen in overeenstemming met zijne andere plichten. Natuurlijk hebben tal van omstandigheden invloed op de wijze waarop deze plichten in een gegeven staat tegenover elkander komen te liggen, o.a. ook de levensbeschouwing die in den staatswil tot uiting komt, zal, hoe gematigd ook en hoe ook uitgaande van de idee dat de staat voor allen is, in vele gevallen beslissend zijn. —

Het was de geesel der cholera wederom die den staat van zijne vernieuwde roeping ten aanzien der volksgezondheid deed bewust worden. Immers de cholera was een ziekte die iedereen aantastte, waartegen ook de meer gegoeden ondanks alle hulpmiddelen zich niet konden verzetten, terwijl men toch reikhalzend uitzag naar bescherming. Waren de vroegere hulpmiddelen, schoon niet versmadelijk, dus onvoldoende, het middel dat de nieuwe gezondheidsleer aanprees was om zich meester te maken van de *voorwaarden* der gezondheid en niet alleen van de voorwaarden van eigen gezondheid, maar ook van die der gansche bevolking, want was eenmaal de gevreesde ziekte daar, dan was het bijna onmogelijk zich meer te vrijwaren; in onze hedendaagsche maatschappij toch van deeling van arbeid vloeit het maatschappelijk leven zoo door elkander en staat de een op allerlei wijzen, die het oog ontgaan in zulk

een contact met den ander, dat ten aanzien van besmettelijke ziekten, de gezondheid van het geheel de grootste voorwaarde is voor de gezondheid van den enkele. De gezondheidsmaatregelen moesten dus uitgaan tot allen en het was de staat die tot allen had te spreken met dwingend gezag.

Zoo is onder den ernst der omstandigheden een steeds zich uitbreidende taak den staat in handen gelegd; en thans is het niet meer de vrees als negatief beginsel alleen die den staat eene roeping ten aanzien der gezondheid doet vervullen, maar het positief beginsel dat in de gezondheid de voorwaarde ligt voor alle lichamelijke en geestelijke krachtsontwikkeling der individuen. En wie denkt hier niet tevens, onder den indruk der feiten waarvoor de anthropologisch-criminalistische school ons stelt, aan het verband tusschen ziekte en misdaad en (ook al aanvaardt men niet ten volle het beginsel dier school) aan den eisch van staatszorg voor de gezondheid die hieruit zijdelings voortvloeit?

Voorloopig kunnen wij dus nu de staatstaak op het gebied der openbare gezondheid in aansluiting aan het bovengezegde dus omschrijven:

1°. De voorwaarden in het leven roepen die de volksgezondheid vereischt, zonder dat men het oog heeft op bepaalde gevaren.

2°. De gevaren afwenden die in de samenleving liggen.

En ook thans denke men er wederom aan, dat de taak van den staat eerst daar aanvangt waar de individu zich zelf niet helpen kan. Hij blijve verre van het beginsel van den politiestaat der vorige eeuw dat de individu met de beste bedoëlingen onmondig [1]) verklaarde.

De staat eerbiedige en wekke de kracht om zich te helpen.

Uit hetgeen we boven gezegd hebben ten aanzien van de verhouding waarop de staatsplichten tegenover elkander komen te liggen; uit het feit dat de staatswil op zoo velerlei wijzen tot uitdrukking komt en dat men steeds zich moet bewust blijven van de beperktheid van den staatswil, uit dit alles volgt, dat kennis van de eischen der hygiène nog onvoldoende is waar men geroepen wordt den staat in dezen te dienen, maar dat hygène en staatswetenschap elkander moeten doordringen.

Vandaar dat hoezeer ook de arts-hygienst de betreffende maatregelen juist kan aangeven en vruchtbaar toepassen, Lorenz von Stein kennis

---

[1]) Zoo vond men o.a. in het Pruisische landrecht een bepaling waarbij aan moeders of minnen verboden werd hunne kinderen beneden 2 jaren bij zich te bed te nemen onder bedreiging met gevangenisstraf of zelfs lichamelijke tuchtiging.

van den staat in zijn positief rechtelijke stelling en in zijn werkelijke verhouding tot het leven, dus een zekere staatswetenschappelijke vorming voor hem noodig acht.

De vrucht van het doordringen van dit tweeërlei beginsel is hetgeen gewoonlijk medische politie (in den engeren zin) of gezondheidspolitie genoemd wordt.

En wij zouden deze medische politie als wetenschap het liefst definieeren als die wetenschap, die zich ten doel stelt de beginselen en regelen op te sporen, die den staat moeten leiden bij zijne taak ter behartiging van de volksgezondheid — of, als positief recht is het 't geheel van de regelen door den staat vastgesteld ter behartiging enz.

De term *medische politie* zelf is allerongelukkigst; ofschoon historisch zeer goed te begrijpen. Hij dateert uit een tijd toen onder politie het geheele binnenlandsch bestuur saamgevat werd en de gezondheidsleer als aanhangsel der medische wetenschap geen zelfstandigen naam droeg, maar eenvoudig medisch werd genoemd. Waar nu echter deze leer zelfstandig en zoo beslist zijn eigen weg vervolgt en onder politie naar ons tegenwoordig staatsrecht verstaan wordt de bemoeiïng van den staat om de gevaren die in en door de samenleving dreigen, weg te nemen of te verminderen — daar schijnt het beter het woord medische politie te vervangen resp. door gezondheidspolitie en gezondheidszorg in overeenstemming met de straks gegeven voorloopige omschrijving van de staatstaak op dit gebied.

Tot deze gezondheidspolitie behooren:

1°. De maatregelen tot afwering en beteugeling van besmettelijke ziekten: quarantaine, afsluiting, openbaarmaking van de aanwezigheid eener ziekte, aansporing tot het persoonlijk nemen van goede maatregelen, *bevordering der vaccinatie*, bestrijding der syphilis.

2°. De maatregelen tot afwending der gevaren in gewone omstandigheden: toezicht op verkoop van vergiftige stoffen en geheime middelen, toezicht op straten en wegen; b.v. maatregelen om ongelukken te voorkomen, toezicht op begraafplaatsen en op het begraven, wering van kwakzalverij.

Het overblijvende doel van deze straks gedefiniëerde *medische politie*, dus dat geheele gebied van maatregelen die zonder op zulk een direct en tastbaar gevaar gericht te zijn, ten doel hebben de schadelijke en

gezondheid benadeelende elementen in en door de samenleving bestaande uit den weg te ruimen is dat wat in het Duitsch „Gesundheitspflege" heet en boven gezondheidszorg [1]) genoemd werd.

Men kan zich een denkbeeld van den geweldigen omvang hiervan vormen, wanneer men Dr. L. von Stein in zijn bovengenoemd werk volgt, waar hij een systematisch overzicht geeft van 'tgeen op dit gebied ligt.

Hij begint met het in drie groote deelen te verdeelen. De eerste afdeeling zou men 't algemeene deel kunnen noemen; immers hierin behandelt hij de maatregelen die genomen dienen te worden om de algemeene voorwaarden voor de gezondheid zoo zuiver mogelijk te verschaffen voor de geheele gemeenschap als zoodanig, terwijl het tweede deel de bijzondere maatregelen behandelt, die ten aanzien van den arbeid genomen moeten worden en het derde deel datzelfde doet met betrekking tot de sociale ongelijkheid.

Hij noemt deze deelen respectievelijk:

Die allgemeine bürgerliche Gesundheitspflege.

Die gewerbliche Gesundheitspflege.

Die sociale Gesundheitspflege.

De Allg. bürgerl. Gesundh.pfl. lost zich verder weder op in twee onderdeelen:

A. De staatsbemoeiing met de woning;

B. De „ „ „ de voeding;

De woning als verblijfplaats van den enkelen mensch is in tweeërlei zin voorwerp van de gezondheidszorg, voor zoover:

1°. Iedere woning licht en lucht noodig heeft.

2°. Iedere woning de plaats kan zijn van waaruit de lucht kan bedorven worden ook bij eenvoudig gebruik van de woning overeenkomstig hare bestemming.

Vandaar vier punten waarover de staatsbemoeiing gaan moet:

1°. Het eerste punt lost zich op in een wel doordacht plan omtrent den geheelen bouw van een stad; aanleg van pleinen, ligging, breedte en hoogte van straten enz.

2°. Het tweede punt omvat de regeling van den afvoer van fæcaliën en verdere vuile stoffen.

---

[1]) Deze term is echter niet de gangbare. Wij wenschen verder waar het niet op een nauwkeurige onderscheiding aankomt, het spraakgebruik te volgen en ook deze staatstaak tot het gebied der gezondheidspolitie te rekenen.

3°. Het derde heeft betrekking op de inrichting van het huis zelf o. a. voor zoover de gezondheid een minimum woonruimte vereischt. Een punt van een hoog belang in een tijd als de onze waar het verhuren van woningen zoo in gebruik is.

4°. Als vierde noemt L. v. St. het aanleggen van plaatsen van ontspanning (Erholungsplätze) als van zelf voortvloeiende uit den gedrukten bouw der steden, vooral der groote steden.

Niet minder omvangrijk is het tweede onderdeel: de staatsbemoeiing met de voeding.

Vooreerst noemt hij hier de zorg voor goed drinkwater, dan het toezicht op levensmiddelen en na voor de voeding de hooge waarde besproken te hebben, die de toepassing van de hygiënische regelen in het familieleven heeft en dat deze toepassing geheel bijna afhangt van de vrouw, acht hij het ten derde de roeping van den staat, waar deze in het familieleven zelf niet zoo diep mag ingrijpen om daarvoor hygienische maatregelen te verordenen, — invloed uit te oefenen in deze richting op de ontwikkeling der vrouw en voorts zijn toezicht te beperken tot dat op vaatwerk en gekleurde voorwerpen, voor zoover deze strekken tot huishoudelijk gebruik.

De gewerbliche Gesundheitspflege omvat:

1°. De regeling voor de toelating van de gezondheidbenadeelende werkplaatsen en fabrieken;

2°. Toezicht op den hygiënischen toestand in werkplaatsen en fabrieken;

3°. Toezicht op den arbeidsduur en den arbeid van vrouwen en kinderen.

De taak der sociale „Gesundheitspflege" omschrijft v. Stein dus: Jene in Nahrung und Wohnung gegebenen Bedingungen fur „Leben und Gesundheit auch bei *dem Mangel an Besitz* so weit dar zû bieten dass die Gefährdung der Gesundheit durch beide vermöge der Gesundheitsverwaltung beseitigd werden. [1])

We hebben dus hier opnieuw, een bouw- en voedingspolitie, maar

[1]) Pag. 296.

nu een bijzondere, gerechtvaardigd door de buitengewone gevaren, die door het *gemis van vermogen* dreigen.

Hiertoe behoort o. a. een bijzonder toezicht op den bouw van arbeiderswoningen en zeer streng toezicht op de levensmiddelen der armere bevolking en in zekeren zin het armwezen.

Wij noemden boven het gebied dat wij tot nog toe beschouwden medische politie in engeren zin. Tegenover deze medische politie in engeren zin staat die in ruimeren zin en dan is niet alleen de staatstaak ten opzichte van de gezondheid daaronder begrepen, maar ook die ter bestrijding van reeds bestaande stoornissen in de gezondheid. Ook deze eischt nog een korte bespreking. Hier gelden wederom de algemeene staatsrechtelijke beginselen; van daar, dat de stoornis der gezondheid als bloot individueele toestand, in het algemeen, buiten het bereik van den staat ligt. Wat de staat wel te doen heeft, is:

1⁰. De gevaren die uit den individueelen toestand voortvloeien en waartegen anderen zich niet kunnen beschermen door eigen hulp, weg te nemen.

2⁰. Eischen te stellen aan hen, die op eene of andere wijze om hunne veronderstelde kennis door anderen worden geroepen om mede te werken tot bestrijding van de stoornis in de gezondheid.

3⁰. Toezicht te houden op particuliere inrichtingen van ziekenverpleging.

4⁰. Zelf zulke inrichtingen op te richten en in bepaalde omstandigheden geneeskundige hulp te verleenen.

Sub. 1. valt saam met de straks reeds omschreven zorg voor de gezondheid en kan dus hier verder buiten bespreking blijven.

Sub 2. Is de gezondheid van zoo hooge beteekenis voor den staat en den enkelen mensch, niet minder waarde heeft dan vanzelf het terugerlangen van de gezondheid. De aangewezen weg hiertoe is natuurlijk de hulp in te roepen van den geneesheer, apotheker, ziekenverpleger enz. d. w. z. men roept hunne hulp in, omdat wij veronderstellen dat zij er meer van afweten dan wij zelf. En hier ligt nu het noodzakelijke van de staatsbemociïng; want vooreerst is het terugerlangen van de gezondheid een zaak ten opzichte waarvan het groote publiek zeer lichtgeloovig is en dat derhalve een vruchtbaar veld is voor allerlei oplichterij. Dagelijks kan men zich hiervan overtuigen wanneer men de gewetenloos-

heid ziet en het succes waarmede de kwakzalverij optreedt. Voor zoover nu in zulk een optreden bepaaldelijk gevaar ligt voor de gezondheid, volgt de staatsbemoeiïng reeds uit hetgeen wij ten aanzien van de gezondheidspolitie gezegd hebben. Doch in de tweede plaats volgt de staatsbemoeiïng ook hieruit, dat het meestal buiten het bereik der individueele krachten ligt, hetzij dan uit zorgeloosheid, hetzij uit gemakzucht, hetzij uit gebrek aan ontwikkeling, hetzij werkelijk uit onvermogen, om te weten of men de deskundigen vertrouwen kan en hun werkelijk zulk een mate van kennis toeschrijven en nu wordt het de roeping van den staat hierom op te treden, temeer waar deze dat ook alleen het doeltreffendst en het zekerst kan.

De staat stelt nl. of alleen zekere eischen of neemt zelf de opvoeding van den medicus ter hand, maar in beide gevallen stempelt hij daarmede zulke personen als de eenig aangewezenen om als deskundigen op te treden, waarmede natuurlijk het optreden van alle anderen veroordeeld is. Al ligt nu echter hierin van zelf de roeping om op te treden tot wering van alle kwakzalverij, ook al werkt zij niet direct schadelijk, kan dit van de andere zijde zeer goed samengaan met een erkenning van eenvoudige empirische geneesmethoden. —

In de omschrijving dezer staatstaak werd gesproken van hen die op eene of andere wijze om hun veronderstelde kennis geroepen werden mede te werken tot bestrijding van de bestaande stoornis in de gezondheid. Op dezen lijn liggen behalve de geneesheeren, tandmeesters, apothekers, vroedvrouwen, ziekenverplegers, deze laatsten voor zoover hunne taak zelfstandige kennis vereischt in aansluiting aan de werkzaamheid van den geneesheer.

3⁰. Dank zij droeve ervaringen (denk o. a. aan de verpleging van krankzinnigen) is het onmogelijk gebleken om op den duur het eigenbelang te laten worstelen met de roeping om op doeltreffende wijze naar herstelling te streven zonder den prikkel der staatsbemoeiing. En de staat die heeft gemeend het herstel der gezondheid in goede banen te moeten leiden, moet dat doel vervolgen overal waar de uiterlijke levensverhoudingen met dezelfde gevaren dreigen. Geheel dezelfde motieven die den staat er toe brengen het toepassen der medische wetenschap niet vrij te laten, gelden ook hier. Het motief waaruit de oprichting bij particulieren voortvloeit, kan echter behalve winstbejag ook zuiver philanthropie zijn; doch dit kan de roeping van den staat niet veran-

deren. Vooreerst hoe zou het mogelijk zijn om dit verschil in motief duidelijk te onderscheiden? Maar ten andere, ook waar philanthropie de eenige drijfveer mocht zijn bij de oprichting van zoodanige inrichtingen, is het belang dat de staat bij een goede verpleging heeft van dien aard, dat hij zulk toezicht zich niet mag ontzeggen, maar zekerheid moet hebben dat zulke inrichtingen ook werkelijk aan hun doel beantwoorden.

4°. Het oprichten van inrichtingen voor ziekenverpleging en het in bepaalde omstandigheden verleenen van geneeskundige hulp.

Wat het eerste betreft, hebben wij hier vooreerst het oog op die inrichtingen waarbij den Staat denzelfden rol vervult als de particulier, die uit winstbejag zulk een inrichting opent. Hier handelt de staat eenvoudig daarom zoo, omdat de maatschappelijke krachten het niet doen en deze inrichtingen noodig zijn waar ieders tehuis geen geschikte plaats is voor ziekenverpleging. Deze zorg voor den zieke correspondeert volkomen met de zorg voor de gezondheid in de bouwpolitie. Meestal vormen deze inrichtingen een geheel met die, welke wij in de tweede plaats onder sub. 4 bedoelen n.l. die de staat opricht uit het beginsel van armenzorg. De oprichting hiervan vormt dan een onderdeel van hetgeen wij daar omschreven met de woorden: het in bepaalde omstandigheden verschaffen van geneeskundige hulp. Die omstandigheden zijn weer het gemis van bezit en zoo stuiten wij hier gelijk bij de gezondheidspolitie op het sociale element. Het aanwenden van middelen tot herstel is *ook* een quaestie van geld en de hiermee niet bedeelde is genoodzaakt zich of geneeskundige hulp te ontzeggen, of die te ontvangen van philantropie of staat. Dat de staat hier eene roeping heeft behoeft na al hetgeen reeds gezegd is niet in den breede betoogd te worden; immers armenzorg ligt niet alleen als roeping in het zedelijk wezen van den staat, maar drukt ook als schuld op den staat wiens gebrekkige inrichting mede oorzaak is van de armoede en ongelijke verdeeling van welvaart. Dezelfde moeilijkheden die men bij de armenzorg in het algemeen aantreft, vindt men ook hier eveneens b.v. de verhouding van den staat tot de particuliere philanthropie en de moeilijkheid om de milde gedachte der philanthropie in de staatswerkzaamheid te leggen enz.

Wij zijn hiermede aan het einde gekomen van de omschrijving van datgene, wat onder het begrip medische politie valt. Op dezen term zelf komen wij thans nog een oogenblik terug. Den naam „medische

politie in engeren zin" hebben wij reeds vervangen door dien van gezondheidspolitie en gezondheidszorg. Voor hetgeen er nu overblijft van de „medische politie in ruimeren zin" na aftrek der gezondheidspolitie en gezondheidszorg, moeten wij eveneens den term politie verwerpen. Misschien was hiervoor den naam „geneeskundig Staatstoezicht", indien onze wet dezen niet in geheel andere beteekenis gebruikte, niet onjuist gekozen. Maar in ieder geval laat het geheele gebied dat wij omschreven hebben, zich groepeeren om het begrip *gezondheid.* Daarbij komt dat het zwaartepunt der staatsbemoeiïng nu en in de toekomst op het gebied der hygiëne ligt in tegenstelling van vroeger, toen het op het medisch terrein lag. Daarom aarzelen wij niet voor dit gansche gebied liever den naam van gezondheidswezen dan eenigen anderen te kiezen.

Tot nog toe hebben wij bij de beschouwing van dit gezondheidswezen den blik gewend naar het inwendig leven van den staat, voor zooverre het valt onder „Binnenlandsche Zaken". Doch bij het toenemende verkeersleven der verschillende volken moet ook de staat optreden in overleg met andere staten.

Verder eischen leger en vloot, ieder overeenkomstig zijne bestemming en afwijkend van 't gewone burgerlijk leven, een regeling waarin het medische element natuurlijk een aanzienlijke plaats inneemt.

Op het gebied der rechtsbedeeling zien wij hygiëne en medische wetenschap zich in dienst stellen van den staat eenerzijds in het gevangeniswezen, anderzijds in de medicina forensis waar deze beide wetenschappen dienstbaar gemaakt worden aan de leer van het bewijs, der verantwoordelijkheid enz. Toch dient hier wel onderscheiden. Hoewel verwant aan het gezondheidswezen in den ruimsten zin, is evenwel de medicina forensis iets geheel anders. Wij noemen ze hier dan ook slechts en om die verwantschap — immers ook zij ontstaat uit een elkaar doordringen van de wetenschap van den arts en van de kennis der staatstaak nl. op het gebied der rechtsbedeeling — maar ook vooral om te wijzen op de verwarring die er moet ontstaan wanneer wij het gezondheidswezen zooals wij dat beschreven hebben, ook medicina forensis wil noemen. Dat het gedaan wordt is te verklaren uit geschiedkundige gegevens uit den tijd, toen de bezitters van den grond naast den eigendom ook de jurisdictie hadden. Deze jurisdictie omvatte dan niet alleen het uitoefenen van de rechtspraak in eigen gebied (wat wel de voornaamste taak hiervan was) maar ook de politie en de zorg

voor de financiën; het forum was daarmee niet alleen de plaats waar recht gesproken werd, maar de plaats waar de geheele publiekrechtelijke taak van den heer werd uitgeoefend. Vandaar, dat „forensis" niet alleen gezegd kon worden van de rechtspraak maar van de geheele regeeringstaak. En niet minder dan de medische wetenschap op het terrein der justitie heette ook de medische wetenschap (toen nog de hygiëne geheel en al absorbeerend) waar zij een enkele maal geroepen werd om voor te lichten op hygiënisch gebied, medicina forensis.

Ten slotte vormt ook het gezondheidswezen een eigen terrein op het gebied der financiën, niet allen formeel, maar ook materiëel in zooverre naast de financiëele kennis de hygiënische en medische wetenschap tegelijk moeten medewerken aan een regeling van de financiëele gevolgen der gezondheidsmaatregelen. In hoeverre de diensten door den staat op het terrein van het gezondheidswezen verleend uit retributiën of uit belastingen moeten worden gevonden, of die belasting deze dan wel gene moet drukken; in hoeverre de kosten van de private uitgaven voor geneesheeren enz. verminderd worden door staatsbemoeiïng, met de gezondheid en hoeveel de financiëele draagkracht daardoor wordt verhoogd; wat men gewone, wat buitengewone uitgaven moet noemen, enz. zijn alle vragen, die zoowel financiëele als medische kennis noodig maken.

Wij meenen hiermede aan het einde gekomen te zijn van de beantwoording der straks gestelde vraag: hoe de staatsmacht zich nader groepeert om het beginsel van de zorg voor de gezondheid zijner burgers. De beantwoording kan niet meer zijn dan een schets. Wil men de volle realiteit zien (den staat in leven en beweging), men zou het gebied van het algemeene dienen te verlaten en zich tot de afzonderlijke staten moeten keeren; ten minste van de drie toongevende landen nagaan, hoe zich hygiène en medische wetenschap verbinden met al de eigenaardigheid van ieders staatsrechtelijke ontwikkeling. Tevens zou men echter dan tot de erkentenis moeten komen, dat in deze schets der staatsbemoeiïng op dit gebied een soort van ideaal saâmgelezen was, dat in dien omvang nog in geen land, allerminst in Nederland, tot werkelijkheid is geworden. Zou zulk een behandeling de grenzen van dit proefschrift verre te buiten gaan en mag die dus hier geen plaats vinden, in verband met de positief rechterlijke zijde van het onderwerp

dat hierin behandeld wordt, is het echter niet overbodig, na de algemeen-staatsrechterlijke beginselen, nu nog in korte trekken het positieve Nederlandsche gezondheidswezen te teekenen.

Zoowel staat, provincie als gemeente vervullen een rol in ons gezondheidswezen. Hunne onderlinge verhouding wordt door provinciale en gemeentewet geregeld. Zoo is het onderwerp dat de staat zich ter regeling aantrekt of voorbehoudt staatstaak, waarin noch provincie noch gemeente mogen optreden. Eveneens is 't met de verhouding van provincie en gemeente cf. art. 140, 141 van de wet van 6 Juli 1850 Stbl. 39 en art. 135 en 150 der wet van 29 Juni 1851 Stbl. 85. Een belangrijke afwijking vormt echter art. 29 van de wet van 4 Dec. 1872 Stbl. No. 134 op de besmettelijke ziekte: Provinciale en gemeentebesturen behouden de bevoegdheid tot het vaststellen van reglementen of verordeningen tot voorkoming, wering of beteugeling van besmettelijke ziekten, voor zoover zij niet in strijd zijn met de bepalingen dezer wet.

In artikel 135 van de gemeentewet wordt met name de zorg voor de gezondheid aan de gemeente opgedragen:

Aan hem (den raad der gemeente) behoort het maken van de verordeningen die in het belang der openbare orde, zedelijkheid en gezondheid worden vereischt en van andere betreffende de huishouding der gemeente. Zie ook art. 179 en 205 dier zelfde wet. Sommige onderwerpen zijn door de wet in 't bijzonder aan de provincie of gemeente ter behartiging opgelegd bv. de verpleging van krankzinnigen. cf. art. 107 der wet van 6 Juli 1850 Stbl. no. 39. en de wet van 27 April 1884 Stbl. 96; zie ook art. 179 der wet van 29 Juni 1851 Stbl. 85.

Provincie en gemeente kunnen ook worden belast, gene met de uitvoering van wetten, algemeene maatregelen van bestuur en koninklijke bevelen, deze met die van provinciale reglementen en verorderingen bovendien. Zie bv.: art. 69 der wet van 28 Aug. 1851 Stbl. 125. regelende onteigening ten algemeenen nutte. In 't eerste geval zijn Gedeputeerde Staten, in 't tweede geval Burgemeester en Wethouders hiermede belast; in talrijke gevallen treedt ook de burgemeester alleen op, zie de wet van 4 Dec. 1872 stbl. nº 134. Toezicht wordt op de gemeente door prov. st., op de provincie door den staat uitgeoefend. Voor een en ander, alsmede voor de verdere verhouding tusschen staat, provincie en ge-

meente, zie men de grondwet, provinciale en gemeentewet en verdere betrekkelijke wetten.

Belangrijker is het hier, kennis te nemen van de wet van 1 Juni 1865, Stbl. 58, laatst gewijzigd bij wet van 15 April 1891. Stbl. 81, tot regeling van 't geneeskundig Staatstoezicht waarin dit geneeskundig Staatstoezicht naar art. 1. omvat:

Art. 1. *a.* het onderzoek naar den staat der volksgezondheid en, waar noodig, de aanwijzing en bevordering van middelen ter verbetering;

b. de handhaving der wetten en verordeningen in het belang der volksgezondheid vastgesteld.

Art. 2, 3. Het is onder den Minister van Binnenlandsche Zaken (aan het departement van dezen minister bestaat een aparte afdeeling voor medische politie) opgedragen aan:

Art. 10. *a.* inspecteurs, voor elke van de door den Koning aan te wijzen dienstkringen door dezen aangesteld.

Art. 11. *b.* adjunct-inspecteurs binnen den kring van den inspecteur, voortdurend of tijdelijk aangesteld door den Koning en aan den inspecteur ondergeschikt.

Art. 9. De inspecteurs en adjunct-inspecteurs mogen de geneeskunst of artsenijbereidkunst niet uitoefenen en zonder koninklijke toestemming geen andere bediening bekleeden.

Art. 21. *c.* Geneeskundige raden, voor elken dienstkring waarvoor een inspecteur is aangesteld, samengesteld, behalve uit den geneeskundigen inspecteur en uit den geneeskundigen adjunct-inspecteur binnen diens kring gevestigd, uit minstens zes en hoogstens tien geneeskundigen, minstens twee en hoogstens zes apothekers en een rechtsgeleerde als leden. De leden van den geneeskundigen raad worden eveneens door den Koning benoemd en ontslagen. Aan den Koning is voorbehouden aan dien raad andere personen als leden toe te voegen. Tevens worden door den Koning zoovele plaatsvervangende leden benoemd als hij noodig oordeelt. Deze kunnen door hem worden ontslagen. Bij elken raad wordt jaarlijks door den M. v. B. Z. een secretaris benoemd die, tenzij hij lid mocht zijn, geen recht van stem heeft.

Art. 25. De leden en plaatsvervangende leden van den raad worden

voor drie jaar benoemd. Jaarlijks treedt zooveel mogelijk een derde gedeelte der leden af. De aftredende leden zijn niet dan na een jaar benoembaar. Zij kunnen evenwel tot plaatsvervangende leden benoemd worden. De plaatsvervangende leden zijn bij aftreding dadelijk weder benoembaar.

d. Bijzondere inspecteurs, door den koning voor eenig onderdeel van 't geneeskundig Staatstoezicht tijdelijk of voortdurend aangesteld.

Art. 4. Bij de aanvaarding hunner betrekking leggen de geneeskundige ambtenaren in handen van den M. v. B. Z., de leden en plaatsvervangende leden der geneeskundige raden in handen van den geneeskundigen inspecteur een eed of belofte af, cf. art. 4. Voor de bezoldiging en vergoedingen aan inspecteurs, adjunct-inspecteurs als mede voor de vergoeding en het vacatiegeld van de leden en plaatsvervangende leden van de geneeskundige raden en de bezoldiging van den Secretaris cf. art. 9 en 't bij wet van 16 April 1867, Stbl. 28. gewijzigde art. 24.

De taak van den inspecteur is omvangrijk.

Art. 10. 1°. Hij heeft de regeling van al de werkzaamheden aan het geneeskundig Staatstoezicht verbonden.

Art. 10. 2°. Hij is voorzitter van den geneeskundigen raad waarvan hij lid is.

Art. 12. 3°. Hij is bevoegd den g. raad en commissiën van leden of plaatsvervangende leden uit dien raad ter behandeling van bepaalde onderwerpen bijeen te roepen, zoo dikwijls hij dit noodig oordeelt. Hij mag andere deskundigen met raadgevende stem tot deelneming aan die bijeenkomsten uitnoodigen.

Art. 13. 4°. Hij benoemt zoovele commissiën als hij noodig oordeelt aan welke wordt opgedragen het visiteeren van de apotheken, van de winkels der drogisten en van den voorraad van geneesmiddelen en werktuigen, bestemd voor koopvaardijschepen. De commissiën bestaan uit twee leden of plaatsvervangende leden van den g. raad, één geneeskundige en één apotheker.

Art. 13. 5°. Hem zenden de onder het vorig nummer bedoelde commissiën de verslagen van hare bevinding, de processen-verbaal die zij hebben opgemaakt en waar noodig de afgekeurde geneesmiddelen of werktuigen met advies omtrent de noodzake-

lijkheid en tijdsbepaling voor een hervisitatie der onvoldoend bevonden apotheken.

Art. 13. 6°. De inspecteur doet het onderzoek van de afgekeurde of verdachte geneesmiddelen of werktuigen en de hervisitatiën plaats hebben door drie leden of plaatsvervangende leden van den g. raad, één geneeskundige en twee apothekers, door den inspecteur aan te wijzen. De leveranciers van de geneesmid-middelen die onderzocht worden, mogen geen lid zijn van een commissie tot onderzoek daarvan. 't Zelfde geldt van de commissiën sub. 4°.

Art. 14. 7°. De inspecteur deelt met of zonder medewerking van den g. raad zijne opmerkingen en voorstellen aan Gedeputeerde Staten der provincie of provinciën, geheel of gedeeltelijk binnen zijn dienstkring gelegen, en aan Burgemeester en Wethouders der in dien kring gelegen gemeenten, mede. Omgekeerd treden deze besturen met hem in overleg omtrent alles wat tot de volksgezondheid betrekking heeft.

De gemeentebesturen geven hem voorts kennis van de plaatselijke verordeningen die en voor zoover zij zorg voor de volksgezondheid ten doel hebben.

Art. 15. 8°. De gemeentebesturen zenden hem maandelijks en bij meer dan gewone sterfte op zijn verzoek wekelijks eene opgave der in hunne gemeente overledenen volgens een daartoe door den M. v. B. Z. voorgeschreven model.

Art. 15. 9°. Hem wordt door de gemeentebesturen kennis gegeven van de vestiging, het vertrek, het overlijden en, zooveel hun bekend is, van het nederleggen der praktijk door een geneeskundige, een apotheker of een vroedvrouw in hunne gemeente.

Art 16. 10°. Bij het ontstaan van eene de volksgezondheid bedreigende of buitengewone sterfte veroorzakende ziekte, geeft de inspecteur hiervan bericht aan den M. v. B. Z., aan Ged. St. van de provincie of provinciën g. of g. b. z. d. g., en aan de geneeskundige inspecteurs der aangrenzende dienstkringen.

Hij moet zich persoonlijk met den aard der ziekte bekend maken en met de bevoegde autoriteiten en geneeskundigen de noodige maatregelen beramen.

Art. 17. 11°. Hij viseert kosteloos de bewijzen van bevoegdheid van

hen, die zich binnen zijn kring als geneeskundige, apotheker, hulpapotheker of vroedvrouw vestigen.

Art. 5. 12°. Hij verleent machtiging tot het binnentreden van woningen. (z. o.)

Art. 6. 13°. Hij maakt proces-verbaal op van overtreding van wetten en algemeene, provinciale of plaatselijke verordeningen ter bevordering der volksgezondheid vastgesteld en hem worden afschriften van de processen-verbaal gezonden die opgemaakt zijn door den adjunct-inspecteur en leden of plaatsvervangende leden van den g. raad. (z. o.)

Art. 4. 14°. De leden of plaatsv. leden van den g. raad leggen in zijne handen den eed af bij het aanvaarden van hun ambt. (z. b.)

Art. 18. 15°. Hij vergezelt den officier van justitie bij zijn bezoek in de krankzinnigengestichten, welke werkzaamheid hij bij verhindering kan opdragen aan een lid of plaatsv. lid van den g. raad.

Art. 19. 16°. Hij geeft jaarlijks voor de maand Mei aan den M. v. B. Z. en aan Ged. Staten van de pr. of pr. g. o. g. b. z. d. g. verslag der werkzaamheden van het g. Staatstoezicht over het afgeloopen jaar.

Art. 7. 17°. Hij komt ten minste eenmaal 's jaars bij den minister saâm enz. (z. o).

Art. 20. Aan den g. adjunct-inspecteur wordt door den M. v. B. Z. de werkkring aangewezen.

Door dezen worden ook de verrichtingen bepaald waar in zij den inspecteur kunnen vervangen; de adjunct-inspecteurs hebben binnen dien werkkring gelijke bevoegdheid als de inspecteurs. Voor den werkkring der adj.-inspecteurs cf. de beschikkingen v. d. M. v. B. Z. van 10 April 1866 voor Noord-Brabant en Limburg, Friesland en Groningen; van 1 Februari 1867 voor Zuid-Holland; van 24 December 1868 voor Noord-Holland; van 17 Maart 1876 voor Gelderland en Utrecht.

Art. 11. De g. adj.-inspecteurs binnen den kring van den inspecteur aangesteld of tijdelijk werkzaam, zijn aan hem ondergeschikt.

Art. 11, 22. De g. raad, diens leden en plaatsv. leden en Secretaris staan den inspecteur in de vervulling van zijn taak bij. De g. raad

komt minstens twee maal 's jaars bijeen op oproeping van den voorzitter. Deze is ook verplicht den raad bij een te roepen, wanneer dit door meer dan de helft der leden van den raad schriftelijk met opgave van redenen wordt verzocht. De vergadering is in den regel openbaar. Voor de uitzonderingen zie men art. 22. In de vergadering wordt mededeeling gedaan van de handelingen van het g. Staatstoezicht en wordt aan elk lid gelegenheid geopend daarover zijn meening kenbaar te maken.

Art. 23. De geneesk. raad is bevoegd binnen den kring waarvoor hij is aangesteld correspondeerende leden te benoemen welke aan den raad en aan de g. ambtenaren alle noodige of gevraagde inlichtingen betreffende het g. staatstoezicht meedeelen.

Art. 5. Om den g. ambtenaren en den leden en plaatsv. leden van den g. raad de uitoefening hunner taak mogelijk te maken wordt hun de bevoegdheid gegeven alle openbare gebouwen, scholen, gestichten van liefdadigheid, slaapsteden en fabrieken of andere werkplaatsen, kazernen en gevangenissen binnen te treden.

Vereischten aan de uitoefening dezer bevoegdheid verbonden zijn:

1°. Machtiging van den g. inspecteur.

2°. De aanwezigheid hetzij van den kantonrechter, hetzij van het hoofd of één der leden van het gemeentebestuur of van den commissaris van politie, wanneer men moet binnentreden in een der bovenbedoelde gebouwen, voor zooveel die niet openbaar zijn.

3°. Proces-verbaal van het binnentreden en van de redenen die daartoe geleid hebben, op te maken door hem die volgens het vereischte sub. 2 bij het binnentreden tegenwoordig was.

4°. Toezending binnen twee maal vier en twintig uren van dit proces-verbaal in afschrift aan den ingezetene in wiens woning men is binnengetreden.

Art. 27 Bij verschijnen van besmettelijke ziekten zijn deze vereischten
van de om de *woning* der ingezetenen binnen te treden de navolgende:
wet van 1°. Machtiging van den bevoegden ambtenaar.
4 Decem- 2°. Het binnentreden moet plaats hebben tusschen zons- op-
ber 1872. en ondergang.
Stbl. 134. 3°. Het moet geschieden in 't bijzijn van den kantonrechter

of wel van het hoofd of een der leden van het gemeentebestuur.

Van het proces-verbaal dat opgemaakt moet worden bij het binnentreden, geldt hetzelfde als zooeven gezegd is sub. 3 en 4. De strafbepaling bij weigering van toelating of feitelijke verhindering bij het onderzoek, voorkomende in de wet van 1 Juni 1865, Stbl. 58, is niet gehandhaafd bij art. 10 der wet van 15 April 1886, Stbl. 64 en mitsdien vervallen. Zij is ook overbodig geworden door de algemeene strafwetgeving art 179—art. 184, W. v. S.

Art. 6. De g. ambtenaren, de leden en de plaatsv. leden van de g. raden mogen van overtreding der wetten, algemeene, provinciale of plaatselijke verordeningen ter bevordering van de volksgezondheid vastgesteld, proces-verbaal op maken, 'twelk zij aan het Openbaar Ministerie toezenden.

De adj.-inspecteur, de leden en plaatsv. leden zenden tevens afschrift daarvan aan den inspecteur.

Deze geheele organisatie ligt gelijk reeds meermalen hier gebleken is, onder toezicht van den M. v. B. Z. Deze heeft voorts nog de volgende verplichtingen:

Art. 7. 1°. Hij roept tenminste eenmaal 's jaars de inspecteurs en, zoover hij dat noodig oordeelt, de adj.-inspecteurs bijeen ter overweging der aangelegenheden aan 't geneeskundig Staatstoezicht onderworpen. Hij is ook bevoegd andere deskundigen met raadgevende stem tot deelneming aan die bijeenkomsten waarvan hij voorzitter is, uit te noodigen.

Bij afwezigheid wordt hij vervangen door dengene dien hij daartoe aanwijst.

Art. 8. 2°. Hij geeft den Koning jaarlijks verslag van de bevindingen en handelingen van het g. Staatstoezicht. Dit verslag moet aan de Staten-Generaal medegedeeld en door den druk openbaar gemaakt worden.

Art. 26. Hij bepaalt de plaats van vestiging der geneeskundige ambtenaren en van de vergadering der g. raden, stelt de roosters van aftreding vast en regelt de plaatsvervanging der g. ambtenaren en der leden van de g. raden

Wij hebben opzettelijk deze wet uitvoerig medegedeeld om te doen zien, op welke wijze de staat zich bij ons meester maakt van de hy-

giënische en medische kennis om die dienstbaar te maken aan het algemeen belang der volksgezondheid, en welk een belangrijke taak aan de g. inspecteurs is opgedragen.

Zij vormen de spil waarom het geheele rad draait. Wij hebben dan ook met de beschrijving dezer wet hunne taak nog niet uitgeput en men behoeft ook niet ver te zoeken om elders belangrijke bezigheden te vinden welke aan hen zijn opgedragen. Naast den inspecteur mag ook de burgemeester hier niet vergeten worden daar ook hij dikwijls in aangelegenheden van het gezondheidswezen een belangrijke rol speelt als ambtenaar van het centraal bestuur. cf. wet van 4 Dec. 1872 Stbl. 134.

Willen wij thans samenlezen wat op het gebied der gezondheidspolitie zoowel dat der eigenlijke gezondheidspolitie als der „Gesundheitspflege" door onzen staat verricht wordt; onder welke wetten of algemeen bindende bepalingen wij thans leven, zoo is nog altijd het woord van Mr. Mom Visch toepasselijk, neergeschreven in de *Gids* van 1872. 4. pag. 177:

„Wetten, regelende de hoofdbeginselen van het staatstoezicht op de volksgezondheid behooren ten onzent nog steeds tot de vrome wenschen.

Eenige van de belangrijkste bepalingen die men er toe brengen kan, zijn:

1. Wet van 26 Januari 1855 Stbl. 68, houdende aanvulling en wijziging van art. 21 van bovengenoemde wet en bevoegdverklaring der gemeentebesturen om andere en meerdere voorzorgen te nemen dan art. 22 en art. 23 dier wet voorschrijven.

Wet van 26 April 1884 Stbl. 81 houdende nadere bepalingen omtrent het vervoer, den in-, uit- en doorvoer, verkoop en opslag van buskruit en andere licht ontvlambare stoffen.

Wet van 28 Juni 1876 Stbl. 150 houdende maatregelen tegen het gevaar hetwelk door den in-, door- en vervoer van vergiftige stoffen kan ontstaan.

2. Wet van 28 Mei 1869 Stbl. 97 regelende het toezicht op het gebruik van stoomtoestellen.

Wet van 2 Juni 1875 Stbl. 95 tot regeling van het toezicht bij het oprichten van inrichtingen welke gevaar, schade of hinder kunnen veroorzaken.

3. Wet van 20 Juni 1870 Stbl. 131 tot regeling van het veeartsenijkundig Staatstoezicht en de veeartsenijkundige politie.

Wet 8 Juli 1874 Stbl. 99 tot regeling van het onderwijs in de vee-

artsenijkunde en van de voorwaarden tot verkrijging van het diploma van veearts.

Wet van 8 Aug. 1878 Stbl. 115 houdende vaststelling van bijzondere bepalingen tot beteugeling van longziekte onder het rundvee in bepaalde deelen des lands.

Wet van 5 Juni 1875 Stbl. 110 tot vaststelling van bepalingen bij het voorkomen van hondsdolheid.

4. Wet van 10 April 1869 Stbl. no. 65 tot vaststelling van bepalingen betrekkelijk het begraven van lijken, de begraafplaatsen en de begrafenisrechten.

5. Art. 4 der wet van den 8 Dec. 1878 Stbl. 127 (gewijzigd bij de wet van 8 Dec. 1889 Stbl. 175) tot regeling van het onderwijs.

6. Wet van 20 Juni 1881 Stbl. 97, houdende wettelijke bepalingen van den verkoop van sterken drank en van beteugeling van openbare dronkenschap.

7. Wet van 5 Mei 1889 Stbl. 48, houdende bepalingen tot het tegengaan van overmatigen en gevaarlijken arbeid van jeugdige personen en vrouwen (met afzonderlijke inspecteurs).

8. De maatregelen genomen tot beveiliging van het openbaar verkeer te water en te land. Behalve de bepalingen van het W. v. S. de Spoorwegwet van 9 April 1875 Stbl. 67, en de wet van 23 April 1880 Stbl. 67 betreffende de openbare middelen van vervoer met uitzondering van spoorwegdiensten enz.

9. De strafwet beschermt voorts in artt. 172, 173 de drinkwater-inrichtingen tegen verontreiniging, neemt in artt. 174, 175 het verhandelen van voor het leven en de gezondheid gevaarlijke waren onder zijne hoede en waakt in art. 330 tegen vervalsching van eet- en drinkwaren of geneesmiddelen.

Artt. 13, 29, 30 der wet van 1 Juli 1865 Stbl. 61. regelende de uitoefening der artsenij-bereidkunde — voorzoover deze wet den verkoop van vergiftige middelen beperkt.

10. De maatregelen tegen besmettelijke ziekten.

Wet van 28 Aug. 1851. Stbl. 125 voor zoover zij behandelt onteigening bij besmetting.

Wet van 4 Dec. 1872, Stbl. 134 tot voorziening tegen besmettelijke ziekten.

Wet van 3 Dec. 1874, Stbl. 188 tot toepassing der voorafgaande wet op dysenterie.

Wet van 28 Maart 1877 Stbl. 35 tot wering van besmetting door uit zee aankomende schepen.

Wet van 26 April 1884 Stbl. 80 houdende buitengewone maatregelen tot afwending van eenige besmettelijke ziekten en tot wering harer uitbreiding en gevolgen. —

Wanneer men dit resumé vergelijkt met de omvangrijke, steeds voortschrijdende Engelsche wetgeving, maken wij een ongelukkige figuur. Wel is waar, moet erkend dat bij ons de wetgevende macht zich splitst over staat, provincie en gemeente, wat in Engeland niet het geval is, en voorziet de gemeente, althans sommigen, in vele onderdeelen van gezondheidspolitie en gezondheidszorg. Evenwel mogen deze niet in dien omvang als bij ons gemeentetaak zijn, al was het alleen daarom, dat vele gemeenten zich niet om het gezondheidswezen bekommeren en nog meer omdat nu de eene gemeente de maatregelen van de andere geheel doelloos kan maken. Wat de zorg van de provincie aangaat, deze bestaat voor het grootste deel uit subsidiëering, b.v. van koepokinrichtingen, enz.

Het is dus de gemeente vooral die een belangrijk aandeel in zake het gezondheidswezen heeft. Wanneer men de verordeningen van de gemeente Amsterdam doorbladert, zoo vindt men daarin b. v. op dit gebied:

1°. Een verordening voor de gezondheidscommissie in Amsterdam van 23 Nov. 1864, laatst gewijzigd 1 Sept. 1885.

2°. Verordening van 27 April 1887 waarbij het abattoir wordt aangenomen als slachtplaats.

3°. De algemeene politie verordening voor Amsterdam van 1 Dec. 1886.

Hoofdstuk 6. Afd. II (gewijzigd 2 Sept. 1890). Bepalingen betreffende ontplofbare, aan zelf ontbranding onverhevige en licht ontbrandbare stoffen.

Hoofdstuk 6. Afd. III. Bepalingen ter voorkoming van brand in schouwburgen en andere voor het publiek toegankelijke gebouwen.

Hoofdstuk 7. Van gezondheidspolitie.

Afd. I. Van Voedingsmiddelen.

Daarin bepaalt o. a. art. 238. Men mag geen voedingsmiddelen verkoopen die door B. en W., de gezondheidscommissie gehoord, bij openbare aankondiging schadelijk voor de gezondheid verklaard zijn.

Art. 240. Een ieder die in winkels of verkooplokalen, in de daar-

mede verbonden berg- of bewaarplaatsen, in vaartuigen, op markten of op of aan den openbaren weg voedingsmiddelen verkoopt of ten verkoop heeft of vleesch (worst daaronder begrepen), gevogelte, visch of week- of schaaldieren die door den mensch gegeten worden, vervoert, is verplicht die aan inspecteurs voor de keuring van voedingsmiddelen of aan de keurmeesters op hunne aanvrage te vertoonen en de keuring daarvan toe te laten.

Art. 242. Een ieder die runderen, schapen of varkens vervoert of daarmede ter markt staat, is verplicht op aanvrage keuring toe te laten.

Art. 243. Paarden mogen niet zonder voorafgaande keuring geslacht worden.

Afd. II. Van stoffen die voor de gezondheid schadelijk zijn (het werpen van afval en fæcaliën).

Afd. III. Van perceelen bestemd tot bewoning en stalling van levend vee.

Afd. IV. Van bewaarscholen en bewaarplaatsen van kleine kinderen (inrichting van lokalen enz. uit een sanitair oogpunt).

Afd. V. Van besmettelijke ziekten; deze afdeeling bevat een belangrijke aanvulling van de wet op de besmettelijke ziekten. Zoo bepaalt o.a. Art. 270 in deze afd.: Het is aan de in Art. 269 bedoelde personen (hen die het beheer of de zorg hebben over inrichtingen ten doel hebbende de tijdelijke verzorging, bewaking, verstandelijke of lichaamlijke ontwikkeling van kinderen of leerlingen) verboden kinderen of leerlingen toe te laten:

1⁰. Die lijdende zijn aan oogziekte of aan hoofdzeer of anderen huiduitslag, tenzij met vergunning van B. en W. in afzonderlijke voor die lijders bestemde lokalen;

2⁰. Die lijdende zijn aan kinkhoest of bij wier huisgenooten zich deze ziekte geopenbaard heeft.

Afd. VI. Van het vervoer en begraven van lijken.

Hoofdst. 9. Bouwpolitie.

Art. 301. Ophooging van den grond als B. en W. 't noodig oordeelen.

Art. 302. Over het bouwen met inachtneming van de maatregelen voor brandgevaar.

Art. 305. Na aftrek der muren, gangen, portalen en zolders moet elke woning onverschillig of daarvoor het geheele perceel dan wel een gedeelte daarvan gebezigd wordt op den beganen grond of althans op één verdieping een oppervlakte van 20 ☐ meter hebben enz.

Art. 306. Do hoogte van vertrokken (kantoren en keukens daaronder begrepen) gemoten tusschen don vloer en den onderkant der balkon of plafonds mag niot minder dan 2.50 meter zijn.

Art. 307. Het bouwvlak dor vloeren van vertrekken (kantoren daaronder bogrepen) moet ten minste 0,10 M. liggen boven den kruin van den hoogsten der openbare wegen aan welken het perceel of de grond waarop het perceel moot gobouwd wordon, is gelegen.

Art. 308. Bouw van kolders.

Art. 309. Elk tot woning, kantoor of werkplaats bestemd perceel of perceelsgedeelte moet van een rookleiding alsmede op zoodanige wijze van venstors, deuren of luchtkokers voorzien zijn dat een behoorlijke doorstrooming van lucht, tor beoordeeling van B. en W., kan plaats hebben.

Art. 310. Inrichting van privaten.

Art. 311. Aansluiting verplichtend gesteld aan de drinkwaterleiding.

Art. 312. Inrichting van deuren, trappen, corridors en gangen in lokalen voor kerk, school, schouwburg of voor het houden van bijeenkomsten of vergadering bestemd.

Art. 325. Maatregelen tot afvoer van huis- en hemelwater en faecaliën. Verder zorgt de gemeente voor toezicht op de prostitutie, voor waterverversching in de stadsgrachten, voor volksbadhuizen (regenbaden) voor openbare zwemplaatsen, voor waterleiding, plantsoenen, kinderspeelplaatsen, voor den aanleg van straten, met inachtneming van het beginsel der gezondheid, enz.

Beter dan met de gezondheidspolitie en „Gesundheitspflege" is het bij ons gesteld met de regeling van het overige gedeelte van het gezondheidswezen, dat wat wij den naam gaven van het geneeskundig staatstoezicht.

De voornaamste bepalingen hieromtrent zijn:

1. Wet van 1 Juni 1865, Stbl. 60, regelende de uitoefening der geneeskunst.

2. Wet van 1 Juni 1865, Stbl. 61, regelende de uitoefening der artsenijbereidkunst.

3. Wet van 2 Nov. 1871. Stbl. 118, houdende bepalingen omtrent de invoering der Nederlandscho pharmacopoea.

4. Wet van 24 Juni 1876. Stbl. 117, houdende regeling van de voor-

waarden tot verkrijging der afzonderlijke bevoegdheid tot uitoefening der tandheelkunst en van de uitoefening dier kunst. artt. 1 tot 6 vervallen bij

5. Wet van 25 Dec. 1878 Stbl. 222 houdende regeling der voorwaarden tot verkrijging der bevoegdheid van arts, tandmeester, apotheker, vroedvrouw en apothekersbediende.

6. In zooverre de staat zelf de opleiding van den arts enz. ter hand neemt, de wet van 28 April 1876 Stbl. 102. tot regeling van het hooger onderwijs en de Koninklijke besluiten van 27 Juli 1882 Stbl. 118, van 6 Oct. 1887 Stbl. 169 en van 30 Nov. 1891. Stbl. 179 (reglementen voor de rijkskweekscholen voor vroedvrouwen).

7. Wet van 27 April 1884 Stbl. 96 tot regeling van het staatstoezicht op krankzinnigen (met afzonderlijke inspecteurs).

Ook hier rust een belangrijke taak op de provincie en de gemeente. Door de laatste worden meestal de inrichtingen tot verpleging van zieken opgericht; aan de provincie is met name, zooals reeds straks is gezegd de zorg voor de verpleging van arme krankzinnigen (subsidiair) opgedragen. Rijksgestichten voor ziekenverpleging zijn over 't algemeen die inrichtingen die in dienst staan van het hooger onderwijs voor zoover rijkszaak en juist met het oog op dat hooger onderwijs zijn opgericht.

Verder subsidieëren staat, provincie en gemeente talrijke inrichtingen van particuliere zijde opgericht o. a. doofstommen-, blinden instituten.

Het toezicht op de inrichtingen tot verpleging van zieken rust behalve bij de in art. 5. van de wet van 1 Juni 1865 Stbl. 58, genoemde personen voor de provinciale inrichtingen bovendien bij Ged. St., voor de gemeente aangaande inrichtingen bovendien bij B. en W.

In verband met het onderwerp van dit proefschrift meenen wij hier met dit gedeeltelijk overzicht van ons gezondheidswezen te kunnen volstaan en verdere bepalingen van land- en zeemacht enz. buiten bespreking te mogen laten.

Wat de koloniën betreft verwijzen wij:

1°. Voor Suriname naar de koloniale verordeningen voortvloeiende uit art. 161, van de wet van 31 Mei 1865 Stbl. 55 houdende vaststelling van het reglement van het beleid van de regeering in de kolonie Suriname. Voor Curaçao naar de koloniale verordeningen voortvloeiende

uit art. 182 van de wet van 31 Mei 1865 Stbl. 56 houdende vaststelling van het reglement op het beleid der regeering in de kolonie Curaçao. Voor Nederlandsch Indië voornl. naar de koloniale ordonnancie van 1 Juli 1882, een navolging van de geneeskundige wetten in Nederland. Van de tractaten die hier in aanmerking zouden komen, zijn de meeste gericht om aan onze grenzen een doelmatige regeling in het leven te roepen b.v. een overeenkomst tusschen Nederland en België op 7 Dec. 1868 te Brussel gesloten betreffende de wederzijdsche toelating van geneeskundigen in grensgemeenten van het eene rijk tot uitoefening der geneeskunst of van een harer takken in die van het andere; bekrachtigd bij wet van 8 Mei 1869 Stbl. 80.

Belangrijk is hier nog de Internationale overeenkomst op 16 Nov. 1887 te 's-Gravenhage gesloten tot het tegengaan van misbruiken voortvloeiende uit den verkoop van sterken drank onder de visschers op de Noordzee buiten de territoriale wateren bekrachtigd bij wet van 7 Aug. 1888 Stbl. 123 cf. wet van 15 April 1891 Stbl. 84.

HOOFDSTUK II.

EENIGE BUITENLANDSCHE WETGEVINGEN OMTRENT DE VACCINATIE.

DUITSCHLAND.

De meeste Staten van het tegenwoordige Duitschland hadden reeds belangrijke bepalingen omtrent de inenting, toen bij Reichsimpfgesetz van 8 April 1874 een uniforme systematische regeling van deze materie in het leven werd geroepen.

§ 18. Deze thans nog geldende wet die sinds 1 April 1875 in werking is getreden, omvat in 18 paragraphen:

A. Ingrijpende maatregelen van vaccinedwang:

§ 1. 1. 1°. Ieder kind moet in het jaar volgende op dat zijner geboorte worden ingeënt voor zoover het niet blijkens verklaring van een geneeskundige aan de natuurlijke kinderpokken heeft geleden.

§ 1. 2. 2°. Hetzelfde moet geschieden ten aanzien van leerlingen van openbare en bijzondere scholen met uitzondering van Zondags- en avondscholen, in het jaar waarin een leerling zijn twaalfde levensjaar bereikt, voor zoover hij niet blijkens verklaring van een geneeskundige, in de laatste vijf jaren hetzij aan de natuurlijke kinderpokken heeft geleden hetzij ingeënt is.

§ 2. 3⁰. Zij die krachtens deze beide bepalingen aan de inenting onderworpen zijn, doch blijkens verklaring van een geneeskundige niet zonder gevaar voor leven of gezondheid de inenting kunnen ondergaan, zijn verplicht binnen een jaar na het ophouden van dat gevaar zich aan deze kunstbewerking te onderwerpen.

Of het gevaar nog bestaat, wordt in twijfelachtige gevallen door den bevoegden vaccinateur (Impfarzt § 6) zonder dat hooger beroep is toegelaten, beslist.

§ 3. 4⁰. Is een inenting naar het oordeel van den geneesheer zonder gevolg gebleven (§ 5), zoo moet die op zijn laatst het volgende jaar en zoo zij ook dan nog zonder gevolg blijft, het daarop volgende jaar herhaald worden.

Het bevoegde gezag kan bepalen dat de laatste herhaling der inenting door den vaccinateur (§ 6) geschiede.

§ 4. 5⁰. Heeft de inenting zonder wettelijken grond (§ § 1, 2) niet plaats gehad, zoo moet zij binnen een door het bevoegd gezag te bepalen tijd plaats hebben.

§ 5. 6⁰. Ieder persoon die ingeënt wordt, moet op zijn vroegst zes, uiterlijk acht dagen na de inenting aan den geneesheer die ingeënt heeft, vertoond worden.

§ 6. Ten einde voorts de richtige uitvoering dezer bepalingen te verzekeren, bepaalt de wet dat er inentingsdistricten zullen zijn en dat in ieder district voor het begin van den tijd van inen-
§ 7. ting door de bevoegde autoriteit moet opgemaakt worden een lijst van kinderen die aan de inenting zijn onderworpen naar § 1. 1.

In de tweede plaats moeten hoofden van scholen eveneens een lijst maken van kinderen die op de respectieve scholen onder de verplichting van inenting komen te vallen naar § 1. 2. De vaccinateurs teekenen dan op die lijsten aan of de inenting al dan niet met goed gevolg is ondergaan; of en waarom zij geheel of voorloopig is achterwege gebleven en zenden na het einde des jaars deze lijsten bij het betreffende bestuur in.

De inrichting der lijsten wordt door den bondsraad vastgesteld.

§ 8. al. 2. Op de zelfde wijze als de lijsten van de vaccinateurs moeten die zijn ingericht welke de goneesheeren verplicht zijn te hou-

den van de door hen verrichte inentingen en welke zij bij het einde des jaars eveneens verplicht zijn aan het betreffende bestuur voor te leggen.

Door deze bepalingen krijgt derhalve de administratie een vrij nauwkeurig overzicht van degenen die wel en die niet aan hunne verplichting van inenting hebben voldaan, waarbij men in het oog moet houden dat in Duitschland leerplicht bestaat en naar § 13 de hoofden van scholen aan het einde van het jaar hebben op te geven die leerlingen die geen bewijs van vaccinatie hebben medegebracht.

§ 10. Van iedere inenting moet voorts na het constateeren van hare uitwerking door den geneesheer een schriftelijke verklaring worden afgegeven. Daarin wordt met opgave van voor- en achternaam van den ingeënten persoon, van het jaar en den dag zijner geboorte, verklaard:

Of, dat door de inenting aan den wettelijken eisch is voldaan;

Of, dat de inenting het volgend jaar herhaald moet worden.

In zoodanige verklaring van den geneesheer die de voorloopige vrijstelling van de inenting inhoudt, moet onder de voor de verklaringen voorgeschreven aanduiding van den persoon, verklaard worden, op welken grond en hoe lang de inenting achterwege mag blijven.

Voor al deze verklaringen stelt de bondsraad het formulier op. Deze verklaringen dienen behalve in de gevallen dat ze noodig zijn ter eenvoudige vertooning in het dagelijksch leven, en afgedacht van den waarborg voor goede inenting die er in ligt, om de contrôle vollediger en scherper te maken.

§ 12. Ouders, pleegouders en voogden toch moeten door de administratie daartoe aangemaand, door middel van deze verklaringen bewijzen, dat hunne kinderen, pleegkinderen of pupillen zijn ingeënt, of dat de inenting op wettelijken grond achterwege is gebleven.

§ 13. In de tweede plaats moeten deze verklaringen door hoofden van scholen, wier leerlingen onder de verplichting van inenting vallen, bij de toelating van leerlingen opgevraagd worden ter vaststelling of door de wet opgelegde inenting al dan niet heeft plaats gehad.

Daarnevens moeten deze hoofden van scholen zorg dragen dat leerlingen die gedurende het bezoek der inrichting in de termen komen van § 1, 2 aan deze verplichting voldoen. En bemerken zij, dat de inenting zonder wettelijken grond achterwege is gebleven, zoo moeten zij aandringen op hare toepassing. Vier weken voor het einde van het schooljaar moeten zij aan de bevoegde autoriteit een staat overleggen van die leerlingen van wie het bewijs van inenting niet geleverd is.

STRAFBEPALINGEN.

§ 14. Ouders, pleegouders en voogden welke nalaten het bovengenoemd bewijs (§ 12) te leveren, worden gestraft met een geldboete van ten hoogste 20 mark. Met geldboete van ten hoogste 50 mark of met hechtenis van ten hoogste 3 dagen worden die personen gestraft wanneer hunne kinderen, pleegkinderen of pupillen zonder wettelijken grond en niettegenstaande van de zijde der administratie aanmaning heeft plaats gehad, aan de inenting of de daaropvolgende vertooning (§ 5) onttrokken zijn gebleven.

§ 15. Geneesheeren en hoofden van scholen, welke hunne verplichtingen, opgelegd in § 8. 2. (de lijsten door geneesheeren te houden) en § 7 (lijsten door hoofden van scholen op te maken omtrent kinderen die tijdens het schoolgaan in de termen der wet komen te vallen) en in § 13 (de geheele werkzaamheid van het opvragen van verklaringen bij toelating enz.) niet nakomen, worden gestraft met geldboete van ten hoogste 100 mark.

B. Maatregelen om de vaccinatie op uitgebreide schaal mogelijk te maken met waarborg voor goede inenting.

§ 6. In iederen bondsstaat worden inentingsdistricten gevormd, in elk waarvan een vaccinateur wordt aangesteld. Ieder jaar verricht de vaccinateur van het begin van Mei tot het einde van September op van te voren bekend te maken plaatsen en dagen ten behoeve der bewoners van het district gratis inentingen. De plaatsen van inenting en vertooning der ingeënten worden zoo gekozen, dat geen plaats van het district van de naastbijzijnde gelegenheid tot inenting meer dan 5 K. M. verwijderd is.

§ 8. al. 1. Behalve de vaccinateurs zijn alleen geneesheeren bevoegd in te enten.

§ 16. Wie, zonder daartoe bevoegd te zijn inentingen verricht, wordt gestraft met boete van ten hoogste 150 mark of hechtenis van ten hoogste 14 dagen.

§ 17. Hij die bij het verrichten eener inenting achteloos te werk gaat, wordt gestraft met geldboete van ten hoogste 500 mark of gevangenisstraf van ten hoogste 3 maanden indien niet naar het strafwetboek een grootere straf moet worden opgelegd.

§ 9. De regeeringen der verschillende Staten moeten op nadere verordening van den bondsstaat zorg dragen dat een toereikend aantal vaccineparken wordt opgericht tot verschaffing en aankweeking van vaccinelymphe. De vaccineparken geven aan de van overheidswege aangestelde vaccinateurs de vaccinelymphe gratis af en houden lijsten bij van den oorsprong en afgifte daarvan. De van overheidswege aangestelde vaccinateurs moeten op aanvrage vaccinelymphe gratis aan andere geneesheeren afgeven voor zoover zij van hun voorraad kunnen missen.

Slotartikel.

§ 18. De respectieve bondsstaten zullen de tot uitvoering dezer wet noodige maatregelen nemen.

Deze wet heft de in de enkele Staten bestaande bepalingen omtrent gedwonge inenting bij het uitbreken van een pokkenepidemie niet op. [1])

Oostenrijk.

Vormt de Duitsche wet een goed afgesloten geheel van betrekkelijk jongen datum, in Oostenrijk moeten wij den grondslag van den bestaanden toestand omtrent de vaccinatieregeling zoeken in het Hofkanzleidecret van 9 Juli 1836. [2]) Het is daarom dat wij beginnen dit in de voornaamste trekken weer te geven, maar herinneren tevens aan de ver-

[1]) Nadere bijzonderheden omtrent de Duitsche wetgeving vindt men in *Die Schutzpockenimpfung und ihre Ausführung* von Dr. Erich Peiper. Wien und Leipzig 1892.

[2]) Zie L. v. S. Das Gesundheitswesen. Pag. 195. Voor de verordeningen vóor 1820 zie men H. T. v. Becker. Handbuch der Vaccinationslehre pag. 215 tot 218. Voor deze en verdere Oostenrijksche verordeningen, zie Ulbrich. Handbuch der Oesterreich. Politischen Verwaltung Wien. 1880. Zweiter Band pag. 500 en vlg.

anderingen die de Oostenrijksche wetgeving ondergaan heeft sinds dien tijd; in het bijzonder aan de wet van 30 April 1870. R. G. B. No. 68 betreffende die organisation des öffentlichen Sanitätsdienstes. (Sanitätsgesetz). Daarin wordt het oppertoezicht op den gezondheidsdienst aan den Staat toegekend en wordt der administratie in het bijzonder opgedragen onder meer in § 2. e.: die Leitung des Impfwesens; en der gemeente in § 4. 2., Die Mitwirkung bei allen von der politischen Behörde im Gemeindegebiete vorzunehmenden sanitätspolizeilichen Augenscheinen und Commissionen, insbesondere bei der öffentlichen Impfung enz.

De organen van den gezondheidsdienst in Oostenrijk zijn thans:

1. Oberster Sanitätsrath bij het ministerie van binnenlandsche zaken.
2. Landes-Sanitätsrath bij de Landes-chefs;
3. Landesfürstliche Bezirksärzte bij de Bezirkshauptmanschafte.
4. Gemeinde-Sanitätsbehörden.

Zij zijn van raadgevenden aard en kunnen niet door inspectie, directe correspondentie enz. zich zelfstandig op de hoogte stellen.

Er is een uniforme statistiek voor het geheele keizerrijk ingevoerd die door den Obersten Sanitätsrath openbaar gemaakt wordt.

Hofkanzleidecret van 9 Juli 1836. De opperste leiding in zake der koepok-inenting berust in iedere provincie bij de overheid (Landesstelle) door middel van een „Sanitätsreferent" en „Protomedicus." Deze laatste is tegelijk „Impfungsdirector". (§ 1.)

In de Kreisen is de bijzondere leiding in deze zaak opgedragen aan het kreisbestuur door middel van den kreisgeneesheer (§ 2). Alleen geexamineerde geneesheeren en chirurgijns mogen inenten. Mochten er geneesheeren en chirurgijns zijn die hiervoor gedurende hunne studiën aan openbare inrichtingen van onderwijs geen diploma hebben gekregen, zoo moeten zij nog een bijzondere vergunning hebben om de koepokinenting te verrichten (§ 3). Over het uitreiken van die vergunning en wat er gedaan moet worden indien men de kennis betwijfelt van dengene die zulk een vergunning verlangt zie §§ 4, 5. Officieren van gezondheid mogen onder bijzondere voorwaarden inentingen verrichten aan particulieren (§ 6).

Er moet van overheidswege gezorgd worden dat er altijd goede, zooveel mogelijk versche en echte koepokstof voorhanden is en aan alle vaccinateurs die ze noodig hebben, kan verzonden worden (§ 7.) In de

hoofdstad der provincie moet de protomedicus, in den kreis de kreisdokter daarvoor zorgen. Deze geven of zenden alle vaccinateurs die koepokstof noodig hebben gratis wat zij verlangen.

Voor dit doel wordt er ter plaatse waar 't provinciaal of kreisbestuur zijn zetel heeft, een soort vaccinepark aangelegd waar gedurende het geheele jaar wordt ingeënt en waar men, onophoudelijk kinderen vaccineerend, tevens koepokstof van hen neemt om die te verzamelen. (§ 8).

In het minutieuze wordt voorts het verzamelen, bewaren en verzenden van de koepokstof geregeld, (§ § 9 tot 11), waarop (§ 12) gezegd wordt dat de koepokinenting algemeen verbreid moet worden om dat te kunnen volbrengen wat voor de menschheid daardoor verkregen kan worden, nl. de grootst mogelijke vermindering en eindelijk geheele uitroeiing der kinderpokken.

Daarvoor is noodig dat:

1°. het volk omtrent de koepokinenting juiste begrippen krijgt en de voordeelen daarvan leert kennen waardoor de vaccinatie van zelf algemeenen ingang zal vinden; maar 2°. dat voor het eenmaal bereidwillige volk overal vaccinateurs in toereikend aantal aanwezig zijn op dat het, en vooral de minder bemiddelde klasse deze weldaad zonder kosten deelachtig kan worden (§ 12). Het eerste kan voornamelijk bewerkt worden:

a. door geestelijken (Seelsorger) volksleeraars en onderwijzers. Tweemaal 's jaars moet deze aangelegenheid van den kansel het volk op het hart gebonden worden; maar ook behalve dat, zijn de geestelijken verplicht om geen gelegenheid (en hiertoe zijn sterfgevallen aan pokken bijzonder dienstig) ongebruikt te laten om de menschen ontvankelijk te maken voor de koepokinenting, en dat des te meer, daar particuliere gesprekken gewoonlijk meer ingang vinden dan het onderricht van den kansel.

b. Door het voorbeeld van „Güterbesitzer," der hoogste klasse der maatschappij, der ambtenaren; hetwelk zooveel vruchtbaarder zal zijn, wanneer de groote menigte (das gemeine Volk) gelegenheid heeft aan hunne kinderen het verloop der koepokinenting waar te nemen. Deze moeten derhalve aan de op hunne kinderen verrichte inenting de grootst mogelijke publiciteit geven.

c. Door geschriften voor het volk, die gratis moeten verspreid worden en waardoor het beter onderwezen deel van het volk zoowel zich zelf

overtuigen kan als ook zooveel kennis van de zaak verkrijgen dat het anderen kan overtuigen. Zeer goed voor dit doel is het geschrift van, enz.

Eindelijk ware het wenschelijk om juist bij den doop (bij Joden bij de besnijdenis) van pasgeboren kinderen, wanneer de vatbaarheid voor indrukken bij ouders steeds hooger is en de zorgen voor 't jonge kind altijd grooter zijn, inlichtingen die op het nut der inenting betrekking hebben in de vorm van een brief te verstrekken.

Deze volksgeschriften dienen in alle talen die de Oostenrijksche onderdanen als moedertaal gebruiken, vertaald te worden.

d. Zij, die geen pokken hebben gehad en geen verklaring van koepokinenting kunnen overleggen, mogen geen toelage (stipendium) ontvangen en in geen openbaar opvoedingsgesticht waar men niet behoeft te betalen en drgl. opgenomen worden en er dient ook aan die personen die zich aanmelden om bedeeling bij de inrichtingen tot armverzorging of die reeds bedeeling ontvangen wanneer zij de geregelde ondersteuning komen halen, gevraagd te worden: of zij hunne kinderen hebben laten vaccineeren. Antwoorden zij hierop ontkennend zoo moet hun beduid worden dat zij voorzeker hunne kinderen bij de eerste de beste gelegenheid moeten laten vaccineeren en daarvoor door middel van de verklaringen omtrent de gedane inenting, bewijs hebben te leveren, daar zij anders niet slechts geen nieuwe of grootere ondersteuning meer zullen ontvangen, maar ook de reeds toegewezene verbeuren.

e. Men moet het den geestelijken ten plicht stellen bij de inenting in hun kerspel te verschijnen om zoowel hierdoor, maar meer nog op zedelijke en godsdienstige gronden het volk geruststelling en vertrouwen in de inenting in te boezemen.

Evenzoo zijn de plaatselijke besturen verplicht een ambtenaar bij iedere „Hauptimpfung" tegenwoordig te doen zijn, gelijk ook het hoofd der gemeente voortaan verplicht is hierbij te verschijnen. Beiden moeten voorts het dagboek dat den vaccinateur is bevolen te houden en waarin vooral de goede inentingen duidelijk zichtbaar moeten gemaakt worden, iederen dag, bij de inenting en bij het onderzoek, met nauwgezetheid onderteekenen, welke onderteekening en bevestiging ook den geestelijke ten plicht gesteld wordt.

f. De kinderen in weeshuizen en welke andere verplegingsgestichten ook, die den Staat toebehooren, moeten allen gevaccineerd worden voor 't geval zij de vaccinatie nog noodig hebben (§ 13).

Om in de provincies een genoegzaam aantal goede vaccinateurs te verkrijgen bepaalt het decreet:

a. dat het allen kreisgeneesheeren, stads- en plattelandsheelmeesters (Stadt- und Landphysikern) ten plicht gemaakt dient te worden de koepokinenting naar hun beste vermogen te verbreiden en ze aan alle minder bemiddelden gratis te verleenen.

b. Geneesheeren en chirurgijns die niet reeds krachtens § 4 tot het inenten bevoegd zijn kunnen overigens zeer gemakkelijk die bevoegdheid verkrijgen en

c. Als zij zich bij den kreisgeneesheer of bij den geneesheer die aan de openbare „Impfanstalt” in de hoofdstad der provincie is aangesteld, aanmelden om het noodige onderricht, moeten zij ook toegelaten worden en niemand mag op zware straffe afgewezen worden.

d. Op vaccinateurs die zich bij de koepokinenting bijzonder verdienstelijk maken moet bij bevordering gelet worden en den voortreffelijksten moet buitengewone belooning toegekend worden.

e. Voor streken waar kreisarts, plattelandsheelmeester en chirurgijns (Landphysiker und Wundärzte) niet voldoende zijn, moeten bijzondere vaccinateurs aangesteld worden om daar van half April tot het eind van October te gaan inenten. (§ 14).

Kinder pokinentingen mogen nergens en onder geenerlei beding plaats hebben wegens het gevaar dat zij opleveren (§ 16).

Wat betreft het constateeren der koepokinentingen heeft men zich dus te gedragen:

1°. De kreisbesturen ontvangen van de kreisgeneesheeren en andere vaccinateurs jaarlijks aan het eind van November opgave der inentingen tabelsgewijs welke tabellen kosteloos worden verstrekt.

2°. Tegelijk met de bovengemelde opgave der vaccinateurs moeten de „Dominien en Magistrate” betrouwbare lijsten van de personen die op hunne goederen of in de steden in het verloopen jaar met goed gevolg zijn ingeënt, bij de kreisbesturen inzenden waartoe zij tabellen tot model ontvangen.

Hierdoor krijgt men contrôle op de opgave der vaccinateurs.

c. De kreisbesturen moeten hunne opgaven — met die van de vaccinateurs welke laatste opgaven zij echter weer terug ontvangen — uiterlijk voor het einde van Januari van het volgende jaar inzenden bij de Landesstelle (provinciaal bestuur), ook in het geval dat een „Domi-

nium of Magistrat" de inzending van de lijst achterwege had gelaten.

d. De regeering ontvangt van de provinciale besturen jaarlijksche opgaven voor de provincie welke naar een bepaald model zijn ingericht en die voor den eersten Mei moeten worden ingezonden.

De opgaven der kreisbesturen moeten bij deze provinciale opgaven slechts dan overgelegd worden, wanneer het provinciaal bestuur zich hiertoe om bijzondere redenen verplicht rekent (§ 16).

Volgt nu „voorschrift voor geneesheeren en heelmeesters (Aerzte und Wundärzte) die zich aan de inenting wijden." (II Abschnitt).

Wij laten hier de voornaamste bepalingen volgen:

Voor alle vaccinateurs geldt het navolgende:

1°. Wanneer de inenting de eerste keer niet goed uitvalt zoo moet zij herhaald worden en gelukt zij het eene jaar, schoon herhaald, niet zoo beproeft men het weder in het volgende.

2°. De herhaling der inenting in hetzelfde jaar kan echter dan alleen slechts plaats hebben wanneer de overige beroepsbezigheden der vaccinateurs het toelaten; want het zou verlies zijn wanneer de vaccinateur ten behoeve van een of twee kinderen bij wie de inenting niet gelukte nog langer op dezelfde plaats moest blijven om deze nog eens in te enten, terwijl hij intusschen verzuimde de kinderen van geheele streken te vaccineeren (§ 32).

Ieder vaccinateur moet zijn patienten gedurende het verloop der koepokken zorgvuldig nagaan om verzekerd te zijn van de echtheid daarvan en van de beschutting der patienten tegen de pokziekte.

Daarom moet de vaccinateur die in zijn woonplaats of dicht daarbij patienten heeft zoodat hij die zonder verdere onkosten voor de schatkist kan bezoeken, deze tenminste tweemaal bezoeken en het verloop der vaccine in zijn protocol aanteekenen; daarentegen moet dat bezoek voor de meer van de woonplaats der vaccinateurs verwijderde slechts eenmaal en wel acht dagen na de inenting plaats hebben. Dit kan in rekening gebracht worden. (§ 33).

Het inenten kan voorts plaats grijpen in zoogenaamde „Concurrenzorte." waarbij in die streken waar de kerspelen (Pfarren) zeer uitgestrekt zijn, in den omtrek van een uur buiten de „Pfarrorte" nog andere plaatsen behalve het „Pfarrort als inentingsplaats aangewezen kunnen worden. Deze „Concurrenzorte" moeten de kreisbesturen na het hooren der

Bezirksobrigkeiten en der plattelands-heelmeesters eens voor altijd aanwijzen; toch moet het den vaccinateur en der overheid vergund blijven in dit geval naar omstandigheden noodzakelijke of doelmatige veranderingen voor te slaan. De geestelijken zijn verplicht in de maand Maart een opgave te maken van de in het verloopen jaar geboren kinderen en die onmiddelijk aan de burgerlijke „Ortsobrigkeiten" te doen toekomen. Deze zenden dan deze lijst aan den vaccinateur voor ambtsgebruik en voegen daaraan toe een afzonderlijke lijst, die de volgende rubrieken behelst:

a. De in vroegere jaren niet ingeënten.

b. De wel is waar ingeënten, bij wie echter geen echte pokken waren opgekomen of bij wie de inenting niet gelukt was.

c. Degenen die in dien tusschentijd zich in het inentingsdistrict gevestigd hebben, die echter geen bewijs kunnen leveren van doorgestane koepokken of pokziekte (§ 34).

Omtrent ieder ingeënt persoon die met goed gevolg is ingeënt moet de vaccinateur twee verklaringen waartoe hij de gedrukte formulieren ontvangt, uitgeven. Eene daarvan ontvangen de „Angehörigen" van den ingeënten persoon, de andere de „Magistrat" of de Ortsrichter" die het der „Ortsobrigkeit" tot opneming in een gemeenschappelijke register toezendt. (§ 35).

Zelf houdt de vaccinateur een bijzonder journaal waarin dag voor dag de namen en het getal der ingeënten, de besteede tijd en de eventuëele reis. benevens hiervan de afstand in mijlen moet aangegeven worden alsmede ook de aangewende zorgvuldigheid (Nachsicht) en gedane inenting moet opgegeven worden.

Aangaande dit journaal moet jaarlijks aan het einde van het militaire jaar door ontvangen gedrukte tabellen nauwkeurig bericht aan het Kreisamt (in de hoofdstad aan het Gubernium) verschaft worden. Deze tabelsgewijze opgaven moeten voor het einde van November ingezonden worden. Bijzondere en merkwaardige verschijnselen welke aan de ingeënte personen opgemerkt worden maar in de tabellen niet opgegeven kunnen worden moet de vaccinateur in een apart ingesloten rapport, meedeelen: daarin moet hij ook de geestelijken vermelden die overeenkomstig zijn verlangen de „Hauptimpfung" bijwoonden of die op een andere manier de zaak der inenting begunstigden en bevorderden en die welke hindernissen in den weg legden. (§ 36).

Kreisgeneesheeren en vaccinateurs moeten wanneer zich de gelegenheid aanbiedt, ook op den gezondheidstoestand van de in vorige jaren ingeënten letten en daaarvan in hunne gewone rapporten behoorlijk melding maken. Vooral echter moeten zij nauwkeurig aanteekenen en bericht geven, wanneer zij een belangrijke verandering opmerken in den gezondheidstoestand na de inenting, van welke zij op goede gronden mogen gelooven dat daarop de inenting invloed gehad heeft (§ 37). Ouders en verwanten der ingeënten moeten na den afloop der inenting door den vaccinateur aangemaand worden, dat zij direct aan den naastbijwonenden vaccinateur kennis moeten geven wanneer een ingeënt kind door een ziekte aangetast wordt die zij voor pokziekte houden (§ 38).

Diergelijke gevallen moet de geroepen vaccinateur zorgvuldig onderzoeken en in zijn gewone rapporten nauwkeurige en conscientieuze inlichting geven, duidelijk opgeven wanneer de zieke ingeënt is, waarvoor hij den uitslag houdt en als het de pokziekte is ook de gronden opgeven waarop hij het voor echte of geen echte pokziekte houdt.

Evenzoo moet hij de noodige voorlichting geven en ontijdige vrees en ongegrond wantrouwen welke ten aanzien van de koepokinenting zou kunnen ontstaan, zoeken te verdrijven (§ 39).

De toestand der ingeënten op een plaats gedurende een pokkenepidemie moet eveneens met nauwkeurigheid gerapporteerd worden (§ 40).

Bij een Hofkanzleidecret van 30 Juli 1840 Z. 17742 werd er op gewezen dat de revaccinatie der ingeënten en de spoedige inenting van alle niet-ingeënten het zekerste middel is tot bestrijding der pokkenepidemiën en werd daarom algemeen bepaald dat bij het begin van zulk een epidemie niet slechts de revaccinatie der reeds ingeënten maar ook de „Nothimpfung" van alle niet-ingeënten moet plaats hebben.

In verband hiermede bepaalt het Hofkanzleidecret van 8 Juni 1843 dat het provinciaal bestuur (Landesstelle) moet zorgen tot vermindering der kosten der Impfanstalt, om maatregelen te nemen dat voor de Nothimpfung bij het uitbreken eener pokkenepidemie niet aparte vaccinateurs worden uitgezonden, maar dat die door de geneesheeren en heelmeesters wordt verricht die toch aangewezen zijn om hunne hulp bij pokkenepidemiën te verleenen (Epidemieärtze). Wie dat zijn geeft een Erlass des Ministeriums des Innern van 11 Nov. 1885 Z 17820 te

kennen nl. die Localärzte oder die nächstwohnenden Sanitätspersonen, welche die Krankenbehandlung leiten.

Om contrôle te houden op de werkzaamheid der geneesheeren met betrekking tot de op hen rustende verplichting tot het verrichten dezer Noth- und Wiederimpfungen bepaalt voorts een Erlass des M. d. I. van 7 Sept. 1885. 14291, dat in de rapporten over den stand der pokkenepidemie het getal der Nothimpfungen van ongevaccineerden en van de revaccinaties welke in de telkens afgeloopen periode waarover gerapporteerd moet worden, verricht zijn, opgegeven worden. De opgaven der Epidemieärzte worden door de Bezirksärzte bij gelegenheid hunner visitatiebezoeken in de door de besmettelijke ziekte aangetaste plaatsen, gecontroleerd door inzage te nemen van de inentings- en herinentingsjournalen der betrekkelijke geneesheeren. De resultaten der verrichte Nothimpfungen bij niet-ingeënten moeten door de geneesheeren in het voorgeschreven inentings-journaal, die van de revaccinaties- bij bijzondere opgave openbaar gemaakt worden.

Een vierde Hofkanzleidecret van 6 Dec. 1842 handhaaft het uitloven van inentingspremiën. In verband met een en ander zie men voorts nog Erlass des M. d. I. van 26 Jan. 1884. Z. 1024, over de Impfkosten. Voor de afzonderlijke landen gelden voorts nog bijzondere bepalingen.

Das Certificat der bestandenen Kuhpockenimpfung, geeft verder nog, eine Voraussetzung für gewisse Begünstigungen und Verleihungen [1]), b. v. bij burgerlijke of militaire aanstellingen.

FRANKRIJK.

Dit land staat op het standpunt van bevordering der vaccinatie door aanmoediging.

De bestaande toestand is neergelegd o. a. [2]) in:

1. Circulaire ministerielle den 26 Mai 1803 relative à la propagation de la vaccine.

2. Circulaire du 24 Janvier 1824 sur les états annuels des vaccinations et les récompenses à décerner.

[1]) Ulbrich. Lehrbuch der Oesterr. Staatsw. 1883. Regelung des Impfwesens.

[2]) Zie L. v. St. Das Gesundheitswesen pag. 195. Tardieu. Dictionnaire III pag. 535 vlg. i. v. *vaccination*.

Maurice Block Dictionnaire de l'administration française i. v. *vaccine*. Ali Cohen. Handb. der openbare gezondheidsregeling. t. a. p.

3. Circulaire ministerielle du 25 Septembre 1843 sur le service des vaccinations.

Het toezicht eerst berustende bij een comité central, later bij een société centrale de vaccine, is thans opgedragen aan de académie de médicine krachtens ordonnance royale du 20 Décembre 1820. Zij is geroepen de administratie bij te staan. Zij is belast met verzending van vaccine-lymphe naar de departementen die er om vragen. Zij neemt inzage van alle rapporten door de prefecten gezonden aan den minister van den landbouw en den handel, voor zoover die betrekking hebben op de vaccine, en in het bijzonder van de jaarlijksche vaccine-statistiek. Zij legt jaarlijks aan dezen minster een rapport voor aangaande de middelen aangewend tot bevordering der vaccinatie (arr. minist. 16 Juillet 1823). Op haar voorstel wordt jaarlijks aan de ijverigste vaccinateurs verleend:

1°. Een prijs van 1500 francs.

2°. Vier gouden medailles.

3°. Honderd zilveren medailles (décision royale. 10 Décembre 1823).

In verscheidene departementen heeft men geneesheeren aangewezen die in het bijzonder belast zijn met den dienst der vaccinatie en die een vaste bezoldiging genieten, welke betaald wordt uit fondsen tot dit doel aangewezen door de conseils généraux.

In andere departementen krijgen de vooraf benoemde vaccinateurs vergoeding van onkosten in evenredigheid tot het getal vaccinaties dat zij verrichten. Elders worden alle geneesheeren opgeroepen om te dingen naar de premies, aangewezen door de prefecten. De vaccinatie wordt toegepast in alle gasthuizen voor kinderen en in andere openbare gestichten. Gewoonlijk is er ook in een van de gasthuizen van elke hoofdplaats eener sous-préfecture een bijzondere zaal beschikbaar gesteld, die afgescheiden is van die welke voor den gewonen dienst zijn bestemd en waar arme gezinnen gratis hunne kinderen kunnen laten vaccineeren. De bevoegde autoriteit heeft ook herhaaldelijk de revaccinatie aangeraden, welke overigens gratis verricht wordt op verschillende tijdstippen in lokalen voor dit doel in alle steden aangewezen.

Engeland [1]).

Opmerkelijk is het dat Engeland, het land der vrijheid, in den loop dezer eeuw het standpunt van bevordering der vaccinatie heeft laten varen en reeds 20 Aug. 1855 een wet kreeg waarbij de vaccinatie verplichtend werd gesteld. act. 16, 17. Vict. 100. (an act to make compulsory the practice of vaccination). In Schotland werd de dwang ingevoerd bij act. 26, 27. Vict. 108. — Act. 24, 25. Vict. 59 en act. 26, 27. Vict. 52 regelden deze aangelegenheid nader; doch de bestaande toestand ligt in act. 30, 31. Vict. 84. (12 Aug. 1867) en act. 34, 35. Vict. 98. (21 Aug. 1871), bekend onder den naam van „the vaccination acts. 1867 and 1871"; de eerste an act. to consolidate and amend the laws relating to vaccination; de tweede an act to amend the vaccination act. 1867.

Volgens deze wetten moet elke Union of Parish verdeeld worden in inentingsdistricten. Waar dit niet reeds is geschied, moeten de Guardians van de U. of P. (armbestuur) dat doen tenzij de kleine omvang van de U. of P. zulks overbodig maakt; en wanneer de Poor Law Board (opperarmbestuur) verzoekt eenige districten saam te voegen of te veranderen, moeten de Guardians hiertoe overgaan en in ieder zoodanig geval van verdeeling, samenvoeging of verandering moeten zij het voorstel naar den P. L. B. zenden om goedkeuring welke P. L. B. zal goed- of afkeuren naar bevinding. Ook de Guardians van iedere U. of P. mogen onder gelijke goedkeuring van tijd tot tijd naar het hun goed voorkomt de districten veranderen (art. 2).

Zoo de bovengenoemde P. L. B. het voorstel niet goedkeurt, moeten de Guardians onmiddelijk overgaan om een ander te maken en dat aan de P. L. B. ter goedkeuring onderwerpen en zoo voort, tot dat het voorstel zal zijn goedgekeurd.

Dan moeten de Guardians een contract sluiten met een geneesheer (duly registered medical practitioner) tot het vaccineeren van alle personen die hun verblijf in het district houden. Deze geneesheer draagt den naam van Public Vaccinator of the District, (art. 3). Niemand zal aangesteld worden als Public Vaccinator of zal optreden als plaatsvervanger (deputy) voor een P. V. die niet bezit de bevoegdheid vroeger

[1]) Zie L. v. St. Das Gesundheitswesen pag. 194 en 195; Ali Cohen. Handboek der openbare gezondheidsregeling II pag. 293. Dr. Finkelnburg. Die öffentliche Gesundheitspflege Engeland; Dr. R. Gneist. Das heutige Englische Verfassungs — und Verwaltungsrecht II. Hauptheil.

omschreven door the Privy Council, of later te omschrijven door dit college, behalve wanneer het op voldoenden grond afwijking van zijn voorschriften zal toelaten; en alle regeling welke voornoemd college vroeger heeft gemaakt of hierna zal maken — waartoe zij hiertoe worden gemachtigd — om de krachtdadige toepassing der vaccinatie of de voorziening en verschaffing van vaccinelymphe door den P. V., te verzekeren en al zulke voorschriften en regelingen als voornoemd college ter voldoening aan een of andere wet tot wering van ziekten, zal uitvaardigen met betrekking tot pokziekte, moeten stipt worden nagekomen door de personen voor wie zij zijn gegeven. Voornoemd college mag van tijd tot tijd enquêtes instellen ten aanzien van de naleving dezer regelen en de uitvoering dezer wet en het zal voorts aanwijzen hoe het geld, later toe te staan door het parlement tot bestrijding van de onkosten voor *the National Vaccine Etablissement* of voor het op een andere wijze voorzien in de verschaffing van vaccinelymphe, zal worden besteed (art. 4). Volgens rapporten ingekomen bij the Privy Council met betrekking tot het getal en de qualiteit van de vaccinaties in de verschillende V.-districten van Engeland verricht, mag voornoemd college van tijd tot tijd met een som door 't parlement toegestaan en volgens regelen goedgekeurd door de Lords Commissioners of Her Majesty's Treasury, machtigen om aan sommige P. Vs. als toelage bij de betalingen, ontvangen van de Guardians of Overseeers, verdere betalingen te doen, in geen geval meer bedragende dan éen sh. voor ieder kind dat de vaccinator met goed gevolg heeft ingeënt, gedurende den tijd waarover de uitspraak van den Privy Council loopt. (art. 5).

Ieder contract van vaccinatie zal in de betaling van slechts goed gelukte vaccinaties voorzien en zoo dat de taxe voor een eerste vaccinatie niet minder zal zijn dan hier volgt d. i. voor iedere vaccinatie gedaan in een aangewezen lokaal (Station) gelegen binnen een mijl van de woonplaats van den vaccinator, of in de workhouse van de U. of P. niet minder dan 1. sh. 6. p.; en voor iedere vaccinatie verricht in een lokaal op één tot twee mijlen afstand van zijn woonplaats niet minder dan 2 sh.; voor iedere vaccinatie verricht op een afstand van over de twee mijlen van zijn woonplaats niet minder dan 3 sh.: de afstand wordt berekend over den naasten publieken rijweg;

In betrekking tot goed gelukte vaccinaties elders verricht dan in een aangewezen lokaal (Station) of in de workhouse, moet de beta-

ling geschieden op den voet in het contract bepaald zooals dit is goedgekeurd door de P. L. B. (art. 6). De Guardians moeten met de toestemming van den P. L. B. bedingen en voorwaarden maken in hunne contracten om de verplichte vaccinatie en de nakoming van de regelen dezer wet met betrekking tot de overlegging eener verklaring van goedgelukte vaccinatie en de vervulling van alle andere voorzieningen dezer wet, van de zijde van den P. V. te verzekeren. Zij moeten voorzien in alle vaccinatielokalen behalve de surgery of woonplaats van den P. V. (art. 7).

De Privy Council is gemachtigd de regelen te ontwerpen met betrekking tot revaccinatie van personen die zich daarvoor aanmelden. In de contracten welke de Guardians met de P. Vs. sluiten, zullen zij voor ieder geval van goedgelukte revaccinatie verricht conform de zooeven gemelde regelen een som betalen die $^{2}/_{3}$ bedraagt van de belooning betaalbaar voor ieder geval van goedgelukte eerste vaccinatie (art. 8).

Geen contract van vaccinatie onder deze wet gesloten, zal geldig zijn zonder goedkeuring van den P. L. B. welke naar goedvinden op aanzoek van den Privy Council of anderszins te eeniger tijd na goedkeuring, het op staanden voet of tegen een bepaalden dag mag beëindigen (Art. 9). Geen betaling met betrekking tot de vaccinatie zal gedaan worden uit de algemeene fondsen van een Union of uit de Poor Rate van de Parish of uit een ander publiek of parochiaal fonds, waar de P. L. B. een contract niet heeft goedgekeurd of nadat de P. L. B. zulk een contract heeft beëindigd; iedere betaling, toch gedaan, zal worden geweigerd door den auditor in de rekening van den Board of Guardians of van de Overseeers of van eenig beambte die de betaling zal hebben gedaan. (Art. 10.)

Waar een district aan een vaccinator is toegewezen, zal hij niet gerechtigd zijn belooning te eischen voor de vaccinatie of revaccinatie van eenig kind of een ander persoon verblijfhoudend buiten zijn district, behalve ingeval de plaats van vaccinator in een aangrenzend district vacant is of de vaccinator daar nalatig is, van welke nalatigheid hem schriftelijk kennis zal gegeven worden door de Guardians, — of wanneer een „relieving officer” van zijn U. of P. schriftelijk eenig kind ter vaccinatie aan hem opdraagt (art. 11).

De Guardians mogen met toestemming van den P. L. B. in de districten, waar de bevolking schaarsch en verspreid is of waar bijzondere

omstandigheden zulks raadzaam maken, in den dienst van den P. V. op de aangewezen plaatsen met tusschenpoozen van meer dan drie maanden voorzien, en wanneer om reden van deze tusschenpoozen de vaccinatie niet kan verricht worden binnen de voorgeschreven termijnen, zal geen parent [1]) of ander persoon die anderszins daaraan onderworpen zoude zijn, onderworpen zijn aan de straf op verwaarloozing van het verschaffen der vaccinatie gedurende dien termijn; doch elke parent of andere persoon zal gehouden zijn te zorgen dat de vaccinatie verricht wordt op tijd en plaats aangewezen voor het begin van de volgende tusschenpoos tenzij zij reeds langs anderen weg is verricht door een medical practitioner of tenzij het kind ongeschikt of onvatbaar voor vaccinatie is verklaard (art. 12).

Wanneer de Guardians verandering brengen in een vaccinatiedistrict of anderszins in de plaatselijke schikkingen ten aanzien der vaccinatie zoo moeten zij zulk een verandering publiek bekend maken door gedrukte aanplakbiljetten, in het district dat met zulk een verandering is gemoeid en dat wel een maand voor dat de verandering in werking treedt (art. 13).

De Registrar of Births zal binnen zeven dagen na de inschrijving van een nog niet gevaccineerd kind een waarschuwing afgeven aan den parent of bij gebreke van dien wegens dood, ziekte, afwezigheid of onbekwaamheid aan den persoon die de zorg over het kind heeft, zoo die hem bekend is. Deze waarschuwing zal inhouden den eisch om het kind naar behooren te laten vaccineeren overeenkomstig de beschikkingen dezer wet. Zij duidt nader aan dag, uur en plaats, wanneer en waar de P. V. van een district waar het kind verblijf houdt, of wel een door den Privy Council behoorlijk gemachtigde vaccinator, op een of andere standplaats, gereed is om de vaccinatie te verrichten (art. 15).

De parent van een kind in Engeland geboren, moet binnen drie maanden na de geboorte van dat kind of waar om reden van dood, ziekte, afwezigheid of onbekwaamheid van den parent of om andere reden een ander de zorg voor het kind zal hebben, moet die persoon binnen drie maanden na het ontvangen van de zorg voor het kind het bij den P. V.

---

[1]) The word »parent" shall include the father and mother of a legitimate child and the mother of an illegitimate child.

Medical Practitioner shall mean a registered Medical Practitioner; the several words [in this act] contained shall be construed except where any inconsistency would ensue from such construction, in the same manner as in the several acts for for the amandment of the law for the relief of the poor. — act. 35. vac. act. 1867.

van het vaccinatiedistrict waarin het op dien tijd woont, brengen of doen brengen om het te laten vaccineeren, of hij moet het binnen dien termijn laten vaccineeren door een geneesheer (medical practitioner) en de P. V. bij wien zulk een kind is gebracht, zal het met allen redelijken spoed, overeenkomstig de voorwaarden hieronder vermeld vaccineeren (art. 16). Op den zelfden dag van de week, volgende op die waarop de vaccinatie plaats vond, zal de parent of naar omstandigheden die andere persoon het kind brengen of doen brengen voor den P. V. of zijn plaatsvervanger (Deputy) om het te laten onderzoeken en den uitslag der operatie vast te laten stellen en om, als deze het geschikt oordeelt, van zulk een kind vaccinelymphe te laten nemen.

In het geval dat de vaccinatie niet goed is gelukt, zal die parent of andere persoon, indien de vaccinator zoo beveelt, het kind terstond op nieuw laten vaccineeren en inspecteeren als in het voorafgaande geval. (Art. 17).

Ieder die den P. V. verhindert lymphe van eenig kind te nemen, zal gestraft worden met boete van ten hoogste 20 Sh. (Art. 10 Vacc. Act. 1871).

Als een P. V. of medical practitioner van oordeel is dat het kind niet in een geschikten toestand verkeert om met goed gevolg te worden gevaccineerd, zal hij terstond aan den parent of anderen persoon die de zorg voor het kind heeft, een verklaring uitreiken. Deze verklaring blijft twee maanden van kracht en kan elke twee maanden vernieuwd worden, totdat de P. V. of M. P. het kind geschikt zal oordeelen voor vaccinatie met goed gevolg. Alsdan moet het kind met allen redelijken spoed worden ingeënt en de verklaring van goedgelukte vaccinatie behoorlijk gegeven worden, mits bevestigd door den uitslag (art. 18).

Op of voor het einde van iederen termijn van twee maanden waarvan in het vorige artikel sprake is, moet de parent of andere persoon het kind brengen of doen brengen naar den P. V. of M. P. die het kind zal onderzoeken en de verklaring van ongeschiktheid geven zoolang de omstandigheden het vereischen (art. 19).

Indien een P. V. of M. P. zal bevinden na driemalige vaccinatie zonder goed gevolg dat een kind onvatbaar is voor vaccinatie of dat een kind dat voor hem gebracht wordt, reeds de pokziekte heeft gehad zal hij eveneens een verklaring van zijne hand afgeven die dat inhoudt en die parent of andere persoon zal het kind voortaan niet meer behoeven te

laten vaccineeren (art. 21). Ieder P. V. die de vaccinatie aan eenig kind heeft verricht en heeft geconstateerd dat zij goed gelukt is, moet een verklaring van goedgelukte vaccinatie zenden aan den „Vaccination Officer" van het district, waarin de geboorte was ingeschreven en indien het district hem onbekend is of als het kind niet is ingeschreven in de geboorteregisters, aan den V. O. binnen wiens district het kind is gevaccineerd — en op verzoek moet hij daarvan een duplicaat afgeven aan den parent of anderen persoon boven vermeld (art 21).

In verband met artt. 19, 20, 21, bepaalt art. 7. Vacc. Act. 1871:

Iedere verklaring van een kind dat ongeschikt of onvatbaar is voor een voorspoedige vaccinatie, zal indien zij gegeven wordt door den P. V. door dezen worden verzonden en indien gegeven door een anderen geneesheer (M. P.) door den parent [1]) van zulk een kind naar den vaccination officer, op dezelfde wijze alsof het een verklaring was van goedgelukte vaccinatie en binnen zeven dagen na het onderzoek van het kind voor hetwelk de verklaring is bestemd; tevens zal de P. V. op verzoek zonder belooning of kosten aan den parent een duplicaat van zulk een verklaring door hem verzonden, afgeven. Iedere verklaring van goedgelukte vaccinatie zal binnen zeven dagen nadat is geconstateerd dat zij goedgelukt is, worden verzonden.

Wanneer een geneesheer die geen P. V. is, een kind inspecteert om den uitslag der vaccinatie te constateeren, moet zulk een geneesheer (M. P.) zoodra hij heeft geconstateerd dat de vaccinatie goed gelukt is, aan den parent die het kind deed vaccineeren, een verklaring van goed gelukte vaccinatie uitreiken in den behoorlijke vorm en behoorlijk ingevuld en onderteekend (al. 2. art. 7 Vacc. Act. 71).

De parent of andere persoon die de zorg voor het kind heeft, moet deze verklaring per post of langs anderen weg zenden aan den V. O. van het district waar het kind in de geboorteregisters is ingeschreven, of indien het kind niet is ingeschreven, of het district van inschrijving niet aan den parent is bekend, aan den V. O. van het district in hetwelk de vaccinatie is verricht (art. 23. Vacc. Act. 1867).

Geen belooning zal door den P. V. in rekening worden gebracht aan den parent of anderen persoon voor zulk een verklaring of duplicaat

---

[1]) Parent in the Vacc. Act. 1871 includes any person having the custody of a child. (art. 4 Vacc. Act. 1971).

daarvan, noch voor eenige vaccinatie gedaan volgens het contract en hij zal niet gerechtigd zijn tot de betaling volgens het contract voor iedere vaccinatie waarvoor hij betaling ontving van den parent of anderen persoon ten behoeve van wien zij werd verricht; en indien hij betaling heeft ontvangen volgens het contract, zal hij niet gerechtigd zijn om van eenig ander persoon voor de vaccinatie geld te innen (art. 22).

Iedere Registrar moet een boek houden waarin hij inschrijft de minuten van de waarschuwingen tot vaccinatie door hem gegeven; de V. O. moet eveneens een boek houden waarin hij aanteekent de verklaringen die hem gezonden worden en hij moet op allen behoorlijken tijd toestaan dat er in nagezocht wordt en op aanvrage een kopie van zijn hand geven of van de hand zijns plaatsvervangers tegen betaling van een vergoeding van 6 p. voor elk nazoeken en 3 p. voor iedere kopie. Iedere registrar ontvangt een penny voor ieder kind dat hij in het geboorteregister heeft ingeschreven en ten behoeve van hetwelk hij een waarschuwing als bovenvermeld heeft afgegeven. Geen vergoeding zal in rekening worden gebracht voor eenig zoeken van een P. V. of van eenig officer of the Guardians, door deze laatste gemachtigd om een onderzoek in te stellen of van een inspector aangewezen door den P. L. B. of den Privy Council (art. 24).

Geen vergoeding zal verschuldigd zijn voor de inschrijving van een verklaring van vaccinatie (al. 4 art. 7 Vacc. Act. 1871).

De Registrar maakt om de drie maanden de rekening van zijn belooningen op en deze in orde bevonden zijnde, worden betaald door de Guardians van de U. of P. uit de fondsen in hun bezit (art. 25).

Daarentegen zegt art. 6. Vacc. Act. 71. dat alle belooningen, ontvangen door den V. O., als zoodanig aan de Guardians voorgerekend moeten worden en aan het fonds betaald waaruit de Guardians hunne uitgaven betalen.

Vaccinatie, chirurgische of medische hulp, behoorend bij de vaccinatie, ten behoeve van iemand in een U. of P. door een P. V. verleend, wordt niet beschouwd als onderstand (parochial relief, alms or charitable allowance) en niemand zal daarom beroofd worden van eenig recht of privilege of daardoor onbekwaam of onbevoegd voor 't een of ander worden (art. 26).

De Guardians van U. of P. mogen alle redelijke uitgaven zich ver-

oorloven in verband met hunne werkzaamheid ten opzichte der vaccinatie, zooals het drukken en verspreiden van notices en het houden van enquêtes, enz. Zij kunnen maatregelen nemen om de vaccinatie te bevorderen bij of tegen het uitbreken van de pokziekte (art. 28).

Reeds meermalen werd gesproken van den Vaccination Officer. Terwijl dit art. 28 het onderhouden van zulk een officer facultief stelde, bepaalt nu echter art. 5 Vacc. Act. 1871 definitief dat de Guardians van iedere U. of P. een of meer Officers (Vaccination Officers, zooals de wet ze noemt) moeten aanwijzen en bezoldigen, welke de personen schuldig aan de overtreding van de Vacc. Acts hebben te vervolgen of op andere wijze de bepalingen dier wetten te handhaven.

De regeling dezer materie vindt men dan ook uitsluitend in de Vacc. Act. 71. Reeds enkele bepalingen omtrent deze V. Officers hebben wij boven weergegeven en ingelascht.

Nader zij hier nog vermeld, dat de voorzieningen in de Vacc. Act. 1867 met betrekking tot de verdeeling van Us en Pes in vaccinatie-districten, ook gelden voor de verdeeling voor Us en Pes in districten ten behoeve van de taak der V. Os. en wel zoo dat een district van een V. O. zal saamvallen (tenzij de P. L. B. het anders bepaalt) hetzij met een of meer vaccinatie-districten in de Vacc. Act 67, of met een of meer districten van een registrar of births and deaths. De P. L. B. zal dezelfde bevoegdheid hebben ten aanzien van de Guardians en Vaccination officers in zaken die op de vaccinatie betrekking hebben, als zij hebben ten aanzien van de Guardians en de officers van de Guardians in zaken van armenbedeeling (relief of the poor) en in overeenstemming hiermee kan de P. L. B. regelen maken enz. en eveneens van tijd tot tijd dienstige boeken in orde maken, verschaffen en uitdeelen tot gebruik van V. Os., P. Vs., en M. Ps. (art. 5 Vacc. Act. 1871).

Iedere parent of persoon die de zorg voor een kind heeft en zal nalaten zulk een kind te laten vaccineeren of na de vaccinatie te laten inspecteeren naar de voorschriften dezer wet en die geen redelijke verontschuldiging voor zijn verzuim kan geven, wordt gestraft met een boete van ten hoogste 20 sh. (art. 29). Iedere P. V., parent of persoon die verzuimen zal aan den V. O. binnen den aangewezen tijd een verklaring over te zenden door deze wet vereischt en volledig ingevuld en leesbaar geschreven — en iedere P. V. die weigeren zal het duplicaat aan den parent of anderen persoon te geven op verzoek, zal gestraft

worden met een boete van ten hoogste 20 sh., en ieder persoon die opzettelijk een valsche verklaring of duplicaat onder deze wet zal teekenen, zal schuldig zijn aan misdemeanor en diens overeenkomstig strafbaar (art. 30).

Ieder die handelt in overtreding van art. 7. Vacc. Act. 1871. wordt gestraft met een boete van ten hoogste 20 sh., en ieder die opzettelijk een valsche verklaring of duplicaat waarvan in art. 7 melding gemaakt wordt, onderteekent, zal schuldig zijn aan misdemeanor en gestraft worden met boete of gevangenisstraf „with or without hard labour" van ten hoogste twee jaar. (al 3. act. 7. Vacc. Act. 1871).

Als een V. O. den justice of the peace proces-verbaal zal zenden, waarin hij meedeelt reden te hebben om te gelooven, dat een kind onder de veertien jaren binnen de U. of P. niet met goed gevolg is ingeënt en dat hij een waarschuwing heeft gezonden aan den parent of persoon die de zorg voor het kind heeft, om het te laten vaccineeren en dat op deze waarschuwing niet is gelet, kan de justice dien parent of persoon sommeeren met het kind voor hem te verschijnen op bepaalden tijd en plaats, en wanneer de justice op grond van die verschijning na een onderzoek als hij zal noodig oordeelen, zal bevinden, dat het kind niet is ingeënt en ook niet reeds de pokziekte heeft gehad, kan hij als het hem goeddunkt een bevel uitvaardigen, inhoudende dat het kind binnen bepaalden tijd moet gevaccineerd worden, en als na verloop van dien tijd het kind niet gevaccineerd zal zijn of niet aangetoond wordt dat het ongeschikt was of onvatbaar voor vaccinatie, zal de persoon ten aanzien van wien zulk een bevel is uitgevaardigd worden gestraft met een boete van ten hoogste 20 sh., tenzij hij eenigen redelijken grond kan aanvoeren voor zijn nalatigheid om het bevel uit te voeren; maar als de justice van oordeel is dat die persoon ten onrechte voor hem is gebracht en zal weigeren een bevel te geven tot vaccinatie van het kind, kan hij den aanklager bevelen aan dien persoon zoovele te betalen als hij een billijke vergoeding acht voor onkosten en tijdverlies door de verschijning voor den justice geleden (art. 31).

In aanvulling van dit art. bepaalt voorts nog art. 11. Vacc. Act. 1871 dat deze maatregelen mogen genomen worden met betrekking tot elk kind dat niet in de U. of P. is voor welke de V. O. optreedt, als slechts hetzij het kind, hetzij de parent in de U. of P. is op het

tijdstip dat het proces-verbaal door den V. O. wordt ingediend. Waar voorts een parent in gebreke blijft, na daartoe gesommeerd te zijn om het kind te vertoonen, zal hij gestraft worden met boete van ten hoogste 20 sh.

Voorts bepaalt dit artikel ten aanzien van de overtredingen der Vacc. acts. in het algemeen:

Iedere aanklacht kan gedaan en ieder proces-verbaal ingediend worden vanwege overtreding der Vaccination Acts. 1867 en 1871 binnen twaalf maanden gerekend van den tijd dat de zaak waarover de aanklacht of het proces-verbaal handelt, ontstond.

Wanneer iemand is beschuldigd van verzuim om een kind te laten vaccineeren en het blijkt bij de verdediging van dien persoon aan de rechters die kennis nemen van de zaak, dat die persoon niet schuldig daaraan is, maar dat hij schuldig is aan het niet-overzenden van een verklaring door Vacc. Acts. 1867 of 71 geëischt in betrekking tot de vaccinatie van het kind, mogen de justices hem wegens laatstgenoemde overtreding veroordeelen alsof hij hiervan beschuldigd was. De verweerder in allen rechtshandel volgens de Vacc. Act. 1867 en 71 mag zich doen vertegenwoordigen door een lid van zijn familie of iemand anders door hem daartoe gemachtigd (art. 11. Vacc. Act. 1871).

Ieder die bij een ander veroorzaakt of tracht te veroorzaken hetzij door inoculatie met pokachtige stof, hetzij door hem moedwillig bloot te stellen aan pokachtige stof of voor iets dat bezwangerd is met pokachtige stof, of die moedwillig door eenig ander middel, wat ook de pokziekte op iemand overbrengt, zal gestraft worden met gevangenisstraf van ten hoogste een maand (art. 32). In elke vervolging wegens verzuim van vaccinatie van een kind, is het onnoodig te bewijzen dat de verweerder een waarschuwing (notice) van den registrar, of den Vaccination officer heeft ontvangen; doch als de verweerder de verklaringen vroeger omschreven vertoont of het register der vaccinaties waarin de verklaring van goedgelukte vaccinatie opgenomen is, zal dit voldoende verdediging zijn, behalve in geval het een verklaring van ongeschiktheid geldt en de tijd waarvoor die gold, was verstreken toen het proces-verbaal werd ingediend (art. 34).

Nog enkele bepalingen van de vacc. act. 1871 vorderen hier de aandacht.

Iedere registrar of births and deaths van een plaats zal ten minste

eens per maand, per post of langs anderen weg, aan elken vacc. off. wiens district geheel of gedeeltelijk is begrepen in zulk een plaats, een door zijne hand gewaarmerkt verslag zenden van alle geboorten en sterfgevallen van kinderen beneden de twaalf maanden die sinds het laatste verslag door den registrar zijn ingeschreven als voorgekomen in het district van den V. O. wien het verslag is gezonden. De registrar hetzij hij al of niet V. O. is, zal gerechtigd zijn tot een belooning van 2 p. voor iedere op zulk een lijst genoteerde geboorte- of sterfgeval; en deze vergoeding zal uit dezelfde fondsen en door dezelfde personen en op dezelfde wijze betaald worden als de vergoedingen voor het geven van waarschuwingen volgens art. 15 vacc. act. 1867. De verslagen in dit art. bedoeld zullen in een vorm opgemaakt worden en de bijzonderheden inhouden die voorgeschreven worden door den registrar general of births and deaths met goedkeuring van den P. L. B.; en de formulieren noodig voor dit doel en voor het doel omschreven in de vacc. act. 1867 zullen verschaft worden door genoemden r. g. of b. a. d. aan iederen registrar of births and deaths (art. 8. vacc. act. 1871).

Wanneer iemand op eigen verzoek door den P. V. gratis is gerevaccineerd, zal die P. V. hem een notice afgeven inhoudende de vordering om op dezelfde plaats en op denzelfden dag der volgende week te verschijnen opdat hij kan worden onderzocht en de uitslag der vaccinatie vastgesteld en tevens inhoudende de vermelding dat hij in gebreke van hieraan te voldoen, strafbaar zal zijn volgens de bepaling van dit art. De P. V. zal op verzoek aan den gerevaccineerden persoon een verklaring van de revaccinatie afgeven. Indien iemand in gebreke blijft te voldoen aan die waarschuwing of om toe te staan aan den P. V. of zijn plaatsvervanger om den uitslag der revaccinatie te constateeren, moet hij voor zulk een revaccinatie een vergoeding van 2 sh. 6 p. betalen die hij verschuldigd is aan de guardians van de U. of P. waarin die P. V. zijn werkkring heeft; en alle deze vergoedingen zullen betaald worden aan en alle uitgaven van de guardians, door dit art. in het leven geroepen, zullen betaald worden nit de fondsen waaruit de uitgaven van de guardians volgens de vacc. act. 1867 worden betaald. (art 9 vacc. act. 1871).

Waar het aan den P. V. van een district na persoonlijk onderzoek blijkt dat een kind in het district verblijf houdend en dat niet door hem met goed gevolg is ingeënt, toch wel met goed gevolg is ingeënt,

kan de P. V. op verzoek van den parent van zulk een kind een verklaring daarvoor uitreiken en zulk een verklaring zal worden op dezelfde wijze overgezonden en dezelfde kracht hebben als andere verklaringen door de P. V. afgegeven (art. 12. vacc. act. 1871).

Wanneer de medical officer van the board of guardians als zoodanig, een poklijder in behandeling heeft en iemand vaccineert die in hetzelfde huis verblijf houdt als de poklijder en welke nooit is gevaccineerd of de kinderziekte gehad heeft, of iemand revaccineert die in hetzelfde huis verblijf houdt die nooit is gerevaccineerd en die persoon op een leeftijd is waarop goed gelukte vaccinatie, verricht door den P. V., wordt betaald volgens de van kracht zijnde regeling van den Privy Council, zal die medical officer na dezelfde verklaring verzonden te hebben als waartoe hij zou verplicht zijn geweest voor het geval hij P. V. van het district ware, — gerechtigd zijn om voor ieder geval van vaccinatie en revaccinatie dezelfde som uit hetzelfde fonds te ontvangen als waartoe hij gerechtigd zou zijn als hij P. V. van het district ware (art. 13. vacc. act. 1871).

De bevoegdheid van den P. L. B. in art. 9. vacc. act. 1867 zal zich uitstrekken tot de contracten voor vaccinaties, gesloten onder de bepalingen van iedere andere act. (art. 14 vacc. act. 1871).

De P. L. B. mag bij verordening van tijd tot tijd intrekken, veranderen en bijvoegingen maken tot de formulieren, gevoegd bij vacc. act. 1867 en diens overeenkomstig de verwijzingen naar de formulieren (art. 15. vacc. act. 1871).

Een belangrijke verandering in deze acts bracht de *act for constituting a Local Government Board and vesting therein certain functions of the Secretary of State and Privy Council concerning the Public Health and Local Government together with the powers and duties of the Poor Law Board* 34. 35. Vict. 70.

Hierbij werd de P. L. B. opgeheven en de werkkring daarvan evenals die van den Privy Council in aangelegenheden van vaccinatie opgedragen aan dezen Local Government Board vgl. art. 16. vacc. act. 1871.

Van groot belang is, in verband met deze wetgeving, het advies van de Engelsche parlementaire commissie voor het vaccinevraagstuk, waarin verscheidene rechtsgeleerden en geneeskundigen zitting hebben. Deze toch heeft eenparig besloten de regeering te adviseeren de wet in dien

zin te wijzigen dat in het vervolg niet meer herhaalde boete of gevangenisstraf kan worden opgelegd aan personen die weigerachtig blijven hun kinderen te doen inenten.

De commissie meent, dat de herhaalde veroordeelingen niet het minste nut hebben en slechts verbittering en meer verzet wekken.

HOOFDSTUK III.

DE VROEGERE NEDERLANDSCHE WETGEVING TEN AANZIEN DER VACCINATIE.

Alvorens over te gaan tot mededeeling der wettelijke bepalingen die hier vroeger gegolden hebben omtrent de vaccinatie, veroorloven wij ons een kleine uitwijding.

In den loop der eeuwen hadden zich de pokken over geheel Europa en de verdere werelddeelen verbreid. De vorige eeuw vooral was voor Europa rijk aan epidemieën, en niet alleen in de verwoesting van duizenden bij duizenden menschenlevens maar ook in de vreeselijke verminkingen die vele herstelden vertoonden, drukte deze ziekte haar huiveringwekkenden loop af.

Geen wonder dat, waar het ieder opgelegd scheen, deze ziekte die een zoo verschrikkelijk ziekbed geeft, te krijgen [1]), velen een luisterend oor leenden aan hen die de inoculatie of *kinder*pokinenting aanprezen.

---

[1]) Zie Dr. Ali Cohen. Handb. der openb. gezondheidsregeling II. pag. 270 waar hij Pruijs v. d. Hoeven aanhaalt. »Van alle volksziekten was er nauwelijks een zoo algemeen verspreid en tevens zoo verwoestend als de kinderpokken. Men rekende dat zij doorgaans om de vijf jaren heerschte, dat onder de vijf en twintig personen slechts één ervan bevrijd bleef d. i. vier van de honderd en dat ten minste de zevende der aangetasten het slachtoffer dier ziekte werd zoodat niet ten onrechte de kinderpokken geacht werden de bevolking te decimeren."

H. T. v. Becker, Handb. der Vaccinationslehre pag. 179 zegt in verband hiermee;

De theorie die aan de kinderpokinenting ten grondslag ligt is deze: [1]) „Ieder mensch is bestemd om eenmaal in zijn leven de pokken te krijgen; hoogst zeldzaam blijft men er van bevrijd of krijgt men ze voor de tweede maal; de ziekte overvalt den mensch meestal onder zeer ongunstige omstandigheden; of in zijn vroegste jeugd, wanneer zijn weerstandsvermogen gering is en hij door het tandenkrijgen, gespeend worden en andere dergelijke onvermijdelijke omstandigheden, op zich zelf reeds lijdende is, of in het ontwikkelingstijdperk als andere momenten nadeelig op het verloop dier ziekten kunnen inwerken, of op rijperen leeftijd, waarin zwangerschap bij de vrouwen, de nadeelen der verschillende beroepen bij de mannen hun invloed doen gelden, of in den ouderdom met zijne onderscheidene gebreken die alleen dikwerf het leven reeds genoegzaam bedreigen.

De sterfte is in den regel zeer groot, doch er zijn nu en dan epidemieën waargenomen die een meer goedaardig karakter hadden met een veel geringer sterfte en die bij de herstellenden minder nadeelige gevolgen achterlieten. Niet in alle jaargetijden verloopen de pokken even gunstig en terwijl men in het ontwikkelingstijdperk eener andere ongesteldheid verkeert of daaraan reeds lijdende is, kan men door de pokken worden aangetast en gelijktijdig twee ziekteprocessen moeten doorstaan. Wanneer men dus onder zekere gunstige omstandigheden iemand de pokken kan doen krijgen, is de kansrekening natuurlijk veel gunstiger dan in het ander geval waarin men niet in staat is eenige voorzorgsmaatregelen te treffen en zich verschillende nadeelige momenten te gelijk kunnen doen gelden."

Ter verduidelijking voegt de heer Daniels een beeld hieraan toe, ontleent aan Tissot (18e eeuw), dat wij hier laten volgen: „De bewoners van een zeker land, zijn door het noodlot veroordeeld om eens in hun leven een diepen en onstuimigen stroom over te steken en dat wel over een zeer smalle plank. De ondervinding voor eeuwen heeft geleerd, dat er op tien personen die er overgaan één van de plank valt en verdrinkt, waarbij nog een aanmerkelijk aantal van zoodanigen komt die

»Von Pocken und von Liebe bleiben wenig menschen frei," war landläufiges Sprichwort im vorigen Jahrhundert; und Solon's Ausspruch »Nemo beatus ante obitum" bezog Peter Frank auf die Pocken; Er meinte damit: Wenn einer nicht an Blattern stirbt, so ist er denselben nur durch einen zu frühen Tod entgangen!

[1]) Dr. C. E. Daniels. Kinderpokinenting in Nederland. Amsterdam. 1875. pag. 6.

wel vallen en er het leven afbrengen maar echter door den val zooveel geleden hebben, dat zij gedurende hun volgend leven aan ongemakken lijden, die hun het lot der verdronkenen doen benijden. Men heeft waargenomen, dat er velen zijn geweest die alleen uit vrees om te vallen werkelijk gevallen zijn; anderen omdat zij te zwaarlijvig waren, weder anderen omdat zij aan duizelingen onderhevig waren, nog anderen omdat de plank met ijs was bedekt; men zag dat deze door den wind er af werden geslingerd, anderen omdat zij des nachts den overtocht deden, vrouwen omdat zij zwanger waren. Eindelijk kwam iemand tot nadenken en zeide:

De overtocht is niet noodzakelijk doodelijk, maar het zijn de bijkomende omstandigheden, die hem zoo gevaarlijk maken en daar wij den overtocht allen eens moeten doen, zullen wij de volgende bepalingen vaststellen.

1°. Men zal den overtocht doen voor men het gevaar heeft leeren kennon.

2°. Voor men al to zwaarlijvig is geworden.

3°. Wanneer er goen ijs op de plank ligt.

4°. Wanneer het niet hard waait.

5°. Voordat het donker is, dus alleen bij dag.

6°. Vrouwen doen den overtocht, voordat zij zwanger geworden zijn.

Gelooft gij nu niet, dat ieder huisvader zou meenen dat zijn plicht vorderde, om zijn kinderen den overtocht onder gunstige omstandigheden te laten doen, wanneer de kans van slagen als 200 tot 1 staat, liever dan dat hij den gewonen gang van zaken zou afwachten, wanneer de kans slechts 1 van de 10 zijn zoude?"

Niet ieder dacht evenwel zoo nuchter over de inoculatie. Zoo deelt [1]) dr. Daniels het gevoelen mede van zekeren Middelburgschen geneesheer *Aarnoudt Helvetius*, een der eersten die in ons land uit een geneeskundig oogpunt van de inoculatie gewag maakt. Deze zegt in 1724:

„Maar wij zijn van gedagten dat het best was dat deze manier of nooyt waare bedagt en gebruykt geweest of dat ze onder het heydendom van waar zy afkomstig is ware gebleven en nooyt door de Christenen was ondernomen of nagevolgt; wij meenen dat het een God tergende, ongeoorloofde en geen genereus of christelijk geneesheer passende practijk is, en dat wel om de volgende redenen:

---

[1]) Pag. 8 van zijn reeds aangehaald werk.

I. Omdat het een practijk is regtdraads strijdende tegen het geopenbaarde woord Gods: Want Christus zegt: Daar staat geschreven gij zult den Heer uwen God niet verzoeken. Nu kan der immers geen zaak bedagt worden, waarin men God meer kan verzoeken, als dat men een gezond, fris mensch, die de medicynmeester niet van noden heeft, gaat overgeven aan een ziekte, en bij gevolg het naaste aan den dood brengen.

II. Zoo strijdt de manier der inenting tegen de pligt van een eerlijk geneesheer, want zijn pligt is, zijnen evenmensch, als hy van God door eenige ziekte bezogt is, te hulp te komen en tragten te genezen: maar geenszins zijnen evenmensch, die gezond en welvarend is, door zijn kunst te toonen ziek te maken.

III. Zoo keuren wij de praktijk der inenting af, omdat het nog niet matematysch en middagklaar bewezen is, dat alle menschen hooft voor hooft door de kinderpokjes eens moeten worden aangetast.

IV. En zoo het al eens waar was, dat alle menschen in haar levenstijd door de kinderpokjes eens moesten worden aangetast, zoo en zijn ons tot nog toe geen overtuigende redenen aan de hand gegeven waaruyt wij met regt zoude kunnen besluyten, dat zulke menschen, die de pokjes door inenting hebben gehad, daardoor de slaande en bezoekende hand Gods in deze zouden ontvlieden."

Deze geneesheer in wiens woorden wij het gevoelen van sommigen onzer tijdgenooten ten aanzien der vaccinatie hooren weerklinken, stond niet alleen. Gedurende de geheele achttiende eeuw was men in twee kampen verdeeld en voor- en tegenstanders van de kinderpokinenting brandden in dicht en ondicht dapper op elkander los. Medische, maatschappelijke en religieuze bezwaren werden allen in het gevecht gebracht en deden menigmalen de kansen ten gunste van de tegenstanders der inoculatie overslaan. In ons vaderland vond de eerste kinderpokinenting, schoon zij zich sinds het begin der achttiende eeuw in Europa was beginnen te verspreiden, eerst in 1748 te Amsterdam plaats. Spoedig volgde men in andere steden dit voorbeeld en werd de inenting een zaak van publieke bespreking in de verschillende couranten dier dagen, vooral sinds de verschijning van agenten van Daniël en Robert Sutton, die hier een nieuwe methode, door die heeren ingevoerd kwamen toepassen. Ook de overheid mengde zich in den strijd. Herhaaldelijk informeerden burgemeesteren van verschillende steden de gilden der geneesheeren en chirurgijns aangaande de kinderpokinenting en zeer

dikwijls leidde deze informatie tot het verbod van inenting of intrekking van de eens gegeven permissie.

Nu was dit alleszins begrijpelijk, daar de inoculatie een middel was waarmede men, met het oog op het gevaar, dat de geinoculeerde voor zijn naaste omgeving opleverde, zeer voorzichtig diende om te gaan en het is niet te verwonderen, dat wanneer de ziekte niet in een stad heerschte, burgemeesteren juist met het oog op het gevaar voor de omgeving, liever geen inoculatie zagen toegepast.

Dr. Ali Cohen schetst [1]) in korte woorden de gevaarlijkheid van de inoculatie waarvan hij desniettemin de voordeelen onmiskenbaar noemt: „Men kan zich [echter] niet verwonderen over den tegenstand die zich openbaarde, wanneer men nagaat, hoe dikwijls de inenting ook ongunstig verliep; zij bleef toch steeds een gevaarlijke operatie; er kwamen nu en dan sterfgevallen voor onder de ingeënten en de aanwezigheid van poklijders dreigde altijd met gevaar van voortplanting der van hen uitgaande besmetting."

Aan het einde der achttiende eeuw kan men echter zeggen, dat de voorstanders der kinderpokinenting de overwinning hadden behaald en dat de kinderpokinenting vrij wel algemeen erkend was. Kenschetsend is het begin van een schrijven van het Committée van algemeen welzijn aan den raad der gemeente Amsterdam 14 Febr. 1797: [2]).

Het Committée van Algemeen Welzijn aan den Raad der Gemeente Amsterdam.

Medeburgers!

Gij Len zult niet ontkennen dat het blinde vooroordeel een voorname hinderpaal is aan de verlichting van een volk; Gij Len zult met ons erkennen, dat het de plicht van elk burger is en althans van zulk een, die in eenig volksbewind is gesteld, om zulk een hinderpaal uit den weg te ruimen; dit regtschapen gedrag behoord onder zijne onmiddelijke verplichting. De Inenting der Kinderpokjes vind door het vooroordeel eene ongelukkige tegenstand, — en het Heil van het menschdom als

---

[1]) Handb. der openb. gezondheidsregeling II. pag. 273.
[2]) Pag. 143. Daniels. De Kinderpokinenting.

door een Engel des Hemels aan hetzelve verkondigt, wordt door zulk een verblinding gestuit.

Wij stellen ULieden derhalve een middel voor, om dit vooroordeel uit den weg te ruimen, immers zooveel mooglijk te verminderen, en dit middel bestaat in de aankondiging van het nuttig voorbeeld, hetwelk na ons inzien, thans, daar zoveele natuurlijke als ingeënte pokjes plaats hebben, als het beste middel te beschouwen is: te weten, een wekelijksche afkondiging in onze Amsterdamsche Stads-Couranten van het getal der ingeënte kinderen, en van allen die daardoor genezen of mogten overleden zijn. Alsmede van t' getal der overledenen aan de natuurlijke ziekte. Om dit te volbrengen zal het voldoende zijn enz.

De personen die dit stuk opgesteld hebben, zullen wel geen woorden meer gehad hebben voor de gewichtige gebeurtenis die een jaar later plaats vond: De verschijning van het geschrift van Edward Jenner: *Inquiry into the causes and effects of the variola vaccina a disease discovered in some of the western Countries of England particularly Gloucestershire and known by the name of the Cow-pox. London 1798. 4°.*, in welk geschrift hij uiting geeft aan zijne overtuiging, vrucht van meer dan twintigjarige ervaring, dat de koepokinenting beveiligend werkt tegen de pokken enz. De bezwaren die de kinderpokinenting aankleefden, golden hier niet; immers, de ongesteldheid door de inenting der koepokken teweeg gebracht, is op zichzelf ongevaarlijk en onbesmettelijk. De proeven door vaderlandsche geneesheeren genomen, bevestigden Jenner's overtuiging en het is dus niet te verwonderen dat de koepokinenting weldra een belangrijke plaats innam naast de kinderpokinenting.

Het is echter evenzeer verklaarbaar, dat de inoculatie zich niet zonder slag of stoot liet verdringen. Bij den vinnigen strijd, die gestreden was om de inoculatie, bij het natuurlijk conservatisme, dat den Nederlanders bij uitstek schijnt aangeboren, bij het vooroordeel tegen al wat nieuw is, kon het niet anders dan lang duren voor en aleer de oude methode van inenting geheel en al verdwenen was. In 1801 is dan ook de inoculatie nog de officiëel erkende methode van inenting blijkens een „Voordragt van den Agent der nationale opvoeding aan het Uitvoerend Bewind dezer Republiek, ter bevordering en algemeene verspreiding van de inenting der kinderpokken," d.d. Febr. [1]).

[1]) Daniels. De Kinderpokinenting pag. 156.

Doch reeds in de besluiten van 1808, 1814 en 1818 wordt de superioriteit der vaccinatie erkend, schoon toch de inoculatie, doch onder bepaalde voorwaarden ten einde de gevaarlijkheid voor anderen op te heffen, wordt gehandhaafd. In den loop dezer eeuw is langzamerhand de inoculatie haren natuurlijken dood gestorven als erfdeel voor de vaccinatie de gemoedsbezwaren nalatend.

Aan de andere zijde moet evenwel dit erkend — en wij nemen nogmaals de vrijheid de woorden van den heer Daniels aan te halen [1] —

„.... Alhoewel natuurlijk de kinderpokinenting verre achterstaat in verdienste bij de koepokinenting, kan toch aan de eerste de lof niet onthouden worden, dat zij de baanbreekster is geweest voor de laatste en dat de koepokinenting zeer zeker niet zòò spoedig algemeen verspreid zou zijn geworden, indien de kinderpokinenting haar niet ware voorafgegaan. Gedurende een halve eeuw toch was de beschaafde wereld langs verschillende wegen op het nut der kinderpokinenting ter bestrijding van de kinderpokken gewezen ....."

Het was inderdaad geen te versmaden voordeel voor de voorstanders der vaccinatie, dat men aan het idee der inenting was gewoon geraakt.

De oudste algemeene bepalingen van wetgevenden aard omtrent het onderwerp dat ons hier bezig houdt is het reeds genoemde decreet van 25 Nov. 1808 van Lodewijk Napoleon, te vinden in de Koninklijke Courant van Dingsdag den 17den January 1809 onder dagteekening van 16 January. In de considerans wordt op de meest ondubbelzinnige wijze de hooge waarde der koepokìnenting uitgedrukt:

„Overwegende dat de nuttigheid der vaccine zoo door eene algemeene ondervinding als door derzelver gezegende gevolgen, niet alleen in dit rijk, maar ook in andere landen ten vollen is bewezen en het dus de pligt van ieder gouvernement is, deze heilzame kunstbewerking op alle mogelijke wijze aan te moedigen, hebben wij" enz. Het decreet beantwoordt geheel aan deze considerans.

In de eerste plaats wordt toch de vaccine *opgelegd:*

Art. 2. *a.* Aan de personen die uit de publieke kassen eenigen onderstand genieten of op kosten van het algemeen geali-

[1] Pag. 149.

menteerd worden en die de kinderziekte noch uit de natuur noch door inenting gehad hebben terwijl zij ook niet gevaccineerd zijn. Binnen drie maanden na het emaneeren van dit decreet moet de vaccinatie plaats hebben.

Art. 3. *b.* Aan de kinderen gealimenteerd in openbare gestichten, welke onderhouden of gesubsidieerd worden op kosten van het algemeen. De administrateurs van genoemde gestichten moeten zorgen, dat de vaccinatie binnen zes weken na op- of aanneming der kinderen plaats grijpt met dien verstande evenwel, dat de gezondheid en de gesteldheid der kinderen het gedoogt. Ten aanzien van de kinderen die reeds in de gestichten zijn voor de uitvaardiging van het decreet is deze termijn zes weken na dato daarvan.

Art. 4. *c.* Aan de personen, volwassenen en kinderen gealimenteerd in weldadigheidsgestichten hoe ook genaamd welke gestichten onderhouden worden of onderstand genieten uit de publieke kassen wanneer deze personen noch uit de natuur noch door inenting de kinderziekte gehad hebben en tevens niet gevaccineerd zijn. De administrateurs dezer gestichten moeten binnen zes maanden na de op- of aanneming de vaccinatie doen plaats grijpen. Ten aanzien van degenen die reeds opgenomen zijn voor het uitvaardigen van het decreet, is deze termijn zes maanden na dato daarvan

Art. 5. *d.* Aan diegenen welke de sub *b.* en *c.* genoemde gestichten bewonen, hetzij om eenig opzicht uit te oefenen hetzij om de zieken te surveilleeren of onder welken naam zulks ook zoude zijn.

Ten aanzien dezer personen hebben de administrateurs respectievelijk dezelfde verplichtingen als sub *b.* en *c.* ten opzichte van de daargenoemden.

Art. 6. *e.* Aan de officieren en soldaten van de landarmee voor zoover zij de kinderziekte noch uit de natuur noch door inenting hebben gehad en niet gevaccineerd zijn. De termijn binnen welken de vaccinatie moet geschieden is drie maanden na engagement of voor hen die reeds in dienst zijn drie maanden na afkondiging van het decreet.

In de tweede plaats vindt men in dit decreet verscheidene bepa-

lingen die alleen strekken tot bevordering der vaccine zonder dat er van dwang sprake is:

Art. 1. *a.* Den landdrosten der onderscheidene departementen en den plaatselijken besturen wordt gelast het gebruik der vaccine zooveel in hun vermogen is te helpen favoriseeren en bevorderen.

Art. 5. *b.* De administrateurs van die gestichten welke zich uit hun eigen fondsen of uit de kassen van particulieren onderhouden, worden, zoo zegt het artikel, „ten einde het gezegend middel der vaccine meer en meer algemeen te maken," op het dringendst aangenaamd om ook in hun kring ter bereiking daarvan mede werkzaam te zijn.

Artt. 7, 8. *c.* Medailles worden uitgeloofd op het verrichten van het grootste aantal vaccinaties.

Ieder jaar zal n.l. in elk departement aan ieder der drie doctoren of chirurgijns die het grootste getal personen in dat tijdvak hebben gevaccineerd, zonder daarvoor eenige belooning te hebben ontvangen, een gouden medaille ter waarde van tien ducaten worden uitgereikt, mits het getal der door hen gevaccineerden meer dan honderd personen bedraagt. De departementale commissiën van geneeskundig onderzoek en toevoorzicht moeten na zich verzekerd te hebben dat niets verzuimd is, wat ondervinding en voorzichtigheid gebieden, den minister van binnenlandsche zaken informeeren, wie der doctoren of chirurgijns de medaille verdiend hebben.

Art. 9. *d.* De departementale geneeskundige commissiën moeten voor zooveel zulks doenlijk is, zorgen altijd „de stof der ware vaccine" in voorraad te hebben, ten einde in staat te zijn zulks aan de doctoren of chirurgijns welke het noodig mochten hebben, te kunnen uitdeelen.

Art. 10. *e.* De d. g. commissiën moeten voorts aan de landdrosten de geschikste middelen voordragen om in de dorpen en gehuchten, welke door hunne afzonderlijke ligging van dadelijken bijstand van doctoren of chirurgijns verstoken zijn, aan de bewoners zoowel die voor zich en hunne kinderen vrij zijn omtrent de vaccinatie als die daartoe uit

kracht van het decreet verplicht zijn, de gelegenheid te verschaffen om van de vaccine gebruik te kunnen maken.

Art. 16. *f.* De minister van binnenlandsche zaken moet de *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen* uitnoodigen tot het doen herdrukken van zeker werkje, getiteld: *de ondervinding is de beste leermeesteresse; eene huishoudelijke zamenspraak waarin de inenting der koepokken beknopt en bevattelijk wordt behandeld;* teneinde dit geschrift *om niet* te kunnen distribueeren inzonderheid op het platte land om daardoor een ieder van het „heilzame nut der vaccine te overreden."

In de derde plaats schept het decreet een administratieve statistiek omtrent de vaccinatie; immers

Art. 11. 1°. Alle drie maanden moeten de doctoren of chirurgijns aan de plaatselijke commissiën van geneeskundig toevoorzicht kennis geven van het getal personen door hen gevaccineerd; bij ontstentenis van diergelijke commissiën zijn zij verplicht hun rapporten te adresseeren aan het gemeentebestuur.

Art. 12. 2°. De pl. commissiën van g. t. en de gemeentebesturen zullen bovenbedoelde rapporten inzenden aan de departementale g. commissiën en aan den landdrost van het departement.

Art. 13. Ieder landdrost zal deze rapporten aan den minister van b. z. inzenden. Deze moet daarvan een tableau doen maken om aan den koning aan te bieden.

Slechts éen artikel van het decreet is aan inoculatie gewijd:

Art. 14. Degenen, welke de inenting der kinderziekte boven de vaccine mochten kiezen, zullen verplicht zijn daartoe vergunning te vragen aan de gemeentebesturen. Deze mogen niet weigeren wanneer in zoodanige gemeente éen of meer personen door de kinderziekte zijn aangetast, onder voorbehoud evenwel om de noodige voorzorgen te nemen ten einde verdere besmetting te voorkomen.

Art. 15. Eindelijk bevat het decreet nog een artikel van gezondheidspolitie. Dit draagt aan de regeering van de plaats waarin één of meer personen door de kinderziekte zijn aangetast op, om alle mogelijke voorbehoedmiddelen aan te wenden

tot voorkoming van verdere besmetting en in 't bijzonder om de noodige orders uit te vaardigen, dat gedurende dien tijd geen kind in de school komt, dat nog geene kinderziekte uit de natuur of door inenting gehad heeft of dat nog niet is gevaccineerd.

Het besluit van de 17. Nov. 1814, Stbl. 98, houdende bepalingen ter bevordering van het meer algemeen gebruik der koepokinenting, evenals het besluit van de 18. April 1818, Stbl. 20, dat een herziening is van het eerstgenoemde, sluit zich aan bij het decreet van 1808, schoon niet zonder belangrijke wijzigingen. In waardeering der vaccine doen deze besluiten van 1814 en 1818 niet onder voor het decreet van 1808; immers in den considerans op het eerste spreekt de souvereine vorst niet alleen het nut der vaccine uit, maar ook komt zij hem voor als een zaak waarin hij Gods weldadige hand ziet. „Overwegende," zoo luidt het, „dat de nuttigheid der koepokinenting zoo algemeen erkend is, dat de zorg van het gouvernement voor het belang der ingezetenen strekken moet om het gebruik van dat onschatbaar geschenk der Voorzienigheid zooveel mogelijk te bevorderen" enz.; en in den considerans van het besluit van 1818 heet het: „overwegende, dat bij de erkende nuttigheid der koepokinenting het belang onzer onderdanen vordert dat alle zoodanige maatregelen worden daar gesteld als welke de ondervinding geleerd heeft nuttig en noodzakelijk te wezen om de aanwending derzelve te bevorderen en dat ten dien einde algemeene bepalingen en verordeningen voor het geheele Rijk worden gemaakt en vastgesteld, herzien Ons besluit," enz.

Wat de besluiten zelf betreft:

De artikelen 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 20 van het besluit van 1814 zijn respectievelijk gelijk aan de artikelen 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14 en 16 van het besluit van 1808, met dien verstande dat voor departement en departementaal, provincie en provinciaal; voor minister van binnenlandsche zaken, secretaris van staat voor de binnenlandsche zaken en in artikel 10 van het besluit van 1808 in de plaats van „aan de landdrosten" gelezen wordt „aan de staten hunner provincie of landschap," terwijl in art. 2 van het besluit van 1808 moet gelezen worden „gouverneur hunner provincie" in plaats van „landdrost van hun departement," alle veranderingen voortvloeiende uit de wisseling van staatsbestuur.

zonder te influenceeren op het onderwerp van het besluit: de regeling der vaccinatie en der inoculatie. Belangrijker zijn dus hier de overige artikelen van het besluit (voor zoover zij op de vaccinatie en inoculatie betrekking hebben) waarin meer ingrijpende veranderingen hebben plaats gehad. In de eerste plaats is de vaccinatie hier aan een kleiner aantal personen opgelegd:

Art. 1. 1°. Alle degenen welke uit de algemeene of plaatselijke kassen gealimenteerd worden of eenigen onderstand ontvangen, zullen verplicht zijn hunne kinderen voor zoover die noch uit de natuur noch door inenting de kinderziekte gehad hebben en niet gevaccineerd zijn, te doen vaccineeren zoodra de gezondheid en gesteldheid der kinderen het zal toelaten. De armbesturen moeten voor de uitvoering dezer bepaling zorg dragen.

Art. 2. 2°. Eveneens moeten de administrateurs van alle weldadige gestichten hoe ook genaamd, welke onderhouden worden door of onderstand genieten uit publieke of plaatselijke kassen en in welke kinderen gealimenteerd worden, alle die kinderen welke nog geene kinderziekte, hetzij uit de natuur, hetzij door inenting gehad hebben en nog niet gevaccineerd zijn, binnen den tijd van zes maanden, indien zij er voor geschikt zijn, na op- of aanneming in bedoelde gestichten, doen vaccineeren.

Ten aanzien van hen, die zich voor het besluit in bovengenoemde gestichten bevinden, begint die termijn van zes maanden te loopen bij het nemen van het besluit.

Art. 3. Voorts moeten de armbesturen en de administrateurs van bovengenoemde gestichten zorgen, dat van dé werkzaamheden, in sub 1 en 2 aangeduid, nauwkeurige aanteekening wordt gehouden in een bijzonder register, dat zij ten alle tijde gereed moeten houden.

Art. 7. Ten einde de vaccinatie behoorlijk te constateeren zijn alle degenen welke behoorlijk tot de uitoefening der genees- of heelkunde geadmitteerd zijn, gehouden wettig getuigschrift van de koepokinenting af te geven.

Ieder geneesheer of heelmeester zal in verband hiermede van de door hem gedane koepokinentingen register moeten

houden waarin de naam, ouderdom en geslacht van de ingeënten, de datum der inenting en ten aanzien van kinderen ook de naam der ouders nauwkeurig moeten worden aangeteekend. De registers, op 's-landsdrukkerij verkrijgbaar, worden door het bestuur van de woonplaats van den geneesheer of heelmeester aan hem afgegeven.

Ten slotte dient nog melding gemaakt van twee belangrijke veranderingen:

Art. 14. 1°. Terwijl volgens het besluit van 1808 de landdrost de bij hem ingekomen rapporten der pl. commissiën van g. t. en van de gemeente-besturen (welke rapporten weer getrokken werden uit die van doctoren en chirurgijns omtrent het aantal door hen verrichte vaccinaties) alleen had in te zenden aan den minister van binnenlandsche zaken cf. art. 13, wordt in het besluit van 1814 ten eerste de pr. commissie van g. o. en t. daarmede belast; ten tweede moet deze pr. g. commissie uit die rapporten een staat opmaken welken zij tegelijk met het algemeen verslag van hare werkzaamheid jaarlijks aan den secretaris van staat voor de binnenlandsche zaken moet inzenden; ten derde is weggelaten, dat deze laatste een tableau moet formeeren om den koning aan te bieden.

Art. 19. 2°. Terwijl in art. 1 van het decreet aan landdrosten en plaatselijke besturen wordt gelast het gebruik der vaccine te bevorderen, worden in het besluit van 1814 de staten der onderscheidene provinciën of landschappen en de plaatselijke besturen ten sterkste geadhorteerd om in den geest van het besluit het gebruik der vaccine, zooveel in hun vermogen is te helpen bevorderen en daarenboven moeten de provinciale staten jaarlijks aan den koning een algemeen verslag zenden van de middelen die zij daartoe hebben aangewend en van den uitslag daarvan.

In het besluit van 1818, eene herziening van dat van 1814 zooals reeds medegedeeld is, zijn de voornaamste wijzigingen die, welke betrekking hebben op het constateeren der gedane inentingen; het uitlooven van medailles; de uitbreiding der administratieve statistiek en het nog meer op den achtergrond treden der inoculatie.

Artt. 1, 2. Artt. 1, 2. over degenen aan wie de vaccinatie is opgelegd, is gelijk aan artt. 1, 2. van het besluit van 1814.

Art. 3. Art. 3. wijkt af van art. 3. van het besluit van 1814. Het draagt nl. aan de gemeentebesturen op om de naar plaatselijke omstandigheden meest geschikte maatregelen te nemen ten einde zich te verzekeren van de richtige uitvoering van het bij artt. 1, 2. bepaalde, terwijl zij daarenboven zorg moeten dragen, dat daarvan nauwkeurige aanteekening gehouden wordt, welke bij artt. 1, 2. bedoelde armbesturen en administrateurs verplicht zijn ten alle tijde gereed te houden.

Art. 4. Art. 4. is eveneens gelijk aan art. 4. van 't besluit 1814 en bevat de aanmaning om in de particuliere gestichten de vaccinatie te bevorderen.

Art. 11. Ten aanzien van het in voorraad hebben van de stof der ware vaccine is hier wederom hetzelfde bepaald. (art. 10 B. van 1814).

Art. 12. Eveneens is dat het geval ten aanzien van de bevordering der vaccinatie in afgelegen dorpen. (art. 11. B. van 1814).

Art. 20. en met de aanmaning aan de staten der onderscheidene provinciën en de plaatselijke besturen om in den geest van het besluit werkzaam te zijn enz. (art. 19 K. B. van 1814); Slechts wordt hier zoowel als in de voorgaande bepaling het woord „provincie" gebruikt in plaats van de combinatie „provincie of landschap."

Wij komen thans tot de bovengenoemde meer belangrijke veranderingen:

1°. Die betreffende het constateeren der gedane inentingen.

Art. 7. Het besluit van 1818 wil nl. dat allen, die tot uitoefening der genees- of heelkunde geadmiteerd zijn, van de door hen verrichte koepokinenting dadelijk na den geregelden afloop daarvan aan den belanghebbende getuigschrift afgeven. Het formulier daarvan, door den M. v. B. Z. vast te stellen,

Art. 8. zal gratis verkrijgbaar zijn. Verder moet iedere geneesheer of heelmeester van alle door hem gedane koepokinentingen registers houden waarvan het formulier eveneens door den M. v. B. Z. vastgesteld wordt en gratis verkrijgbaar zal zijn.

2°. De verandering in het uitloven van medailles.

Art. 9. Naar het besluit van 1818 moeten jaarlijks in iedere provincie eenige gouden gedenkpenningen ter waarde van vijftig gulden worden uitgedeeld aan geneesheeren en heelmeesters, die zich door het doen van koepokinentingen zonder daarvoor belooning te genieten, bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt. Het getal der gratis verrichte inentingen moet echter meer dan honderd bedragen.

Art. 10. De geneesheeren of heelmeesters die op den gedenkpenning aanspraak maken, moeten bij de pr. commissie van g: o. en t. een uittreksel uit hun register gecertificeerd door het hoofd van het gemeentebestuur, inleveren om daarmede het getal der gratis verrichte koepokinentingen te doen verifieeren. De pr. g. commissie moet voorts in aanmerking genomen hebbende de zorg die is aangewend om den goeden en beveiligenden uitslag dier kunstbewerking te verzekeren en om de mededeeling dier gedane observatiën belangrijker te maken, een gemotiveerde voordracht inzenden aan den M. van B. Z., wie der bedoelde doctoren of heelmeesters den gedenkpenning het meest verdiend hebben.

Art. 1 K. B. van 25 Jan. 1824 n°. 79. De kosten betrekkelijk het vervaardigen der gouden medailles blijven bij voortduring voor 's lands rekening, terwijl de kosten vallende op de instellingen tot aanwending

Art. 2. c. der koepokinenting als zijnde een onderwerp van plaatselijke uitgave uit de plaatselijke begrooting moeten worden goedgemaakt

3°. De uitbreiding der administratieve statistiek.

Art. 13. Alle drie maanden moeten de doctoren en chirurgijns aan de pl. commissiën van g. t. of waar zulk een commissie niet bestaat aan het gemeentebestuur kennis geven van het getal personen door hen gevaccineerd en daarbij opgeven het getal van diegenen, welke zij gratis hebben gevaccineerd. Voorts moeten zij opgave doen van hen, die zij in het afgeloopen vierendeeljaars wegens de kinderziekte behandeld hebben, het aantal van de aan die ziekte overledenen en van degenen die nadeelige ongemakken er uit behouden hebben.

Art. 14. De pl. commissiën als ook de gemeentebesturen zullen bovenbedoelde rapporten zenden aan den gouverneur der provincie en aan den pr. g. commissie.

Art. 15. Iedere pr. g. commissie zal uit de bij de haar ingekomen rapporten een staat opmaken welken zij te gelijk met het algemeen verslag van haar verrichtingen jaarlijks moet inzenden aan den M. v. B. Z.

4°. Het terugdringen der inoculatie.

Art. 16. In den bebouwden kring der steden of dorpen is het verboden om zich zelf of anderen de kinderpokken in te enten of te doen inenten. Wil men toch tot die inenting overgaan, zoo moet dat geschieden buiten den bebouwden kring op een plaats die men aan het plaatselijk bestuur opgeeft of door dat bestuur wordt aangewezen en welke de ingeënte niet voor zijn volkomen herstelling mag verlaten.—

Het schijnt, dat de uitloving van medailles zooals die geregeld is bij het zooeven medegedeelde besluit niet die vruchten afwierp die men er zich van voorstelde; immers in den considerans van een besluit van 24 Mei 1832 Stbl. 17 nopens de in het vervolg toe te wijzen medailles aan personen die zich ter bevordering van de koepokinenting verdienstelijk zullen hebben gemaakt — wordt gezegd, dat het bij de ondervinding van eenige jaren gebleken is, dat het doel eener wenschelijke en gepaste bevordering der koepokinenting niet, zooals men zich dat had voorgesteld, bereikt was geworden door een minbepaalde eerbelooning alleen van hen, welke die kunstbewerking zonder daarvoor belooning te hebben genoten aan meer dan honderd „voorwerpen" in één jaar hadden bewerktstelligd. Derhalve wil dit besluit beter voorzien in het middel ter bereiking van dat doel en wordt met intrekking van de artt. 9, 10 van het besluit van 1818 de navolgende regeling in het leven geroepen.

K. B. van 24 Mei 1832 Stbl. 17. Art. 1. Jaarlijks en te beginnen met het jaar 1832 zullen er eenige gouden medailles elk ter innerlijke waarde van vijftig guldens kunnen worden uitgereikt aan geneeskunstbeoefenaren en ook aan andere bijzondere personen in het rijk woonachtig die zich uitnemendheid verdienstelijk gemaakt hebben om de koepokinenting te bevorderen. Als verdiensten worden aangemerkt, belangeloosheid, het verrichten van vele

vaccinatiën, nauwkeurige of doelmatige behandeling, het uitgeven van nuttige wenken tot toelichting van de kennis en der loop der ziekte en hare afwijkingen, de vruchtbare aanbeveling der kunstbewerking en bestrijding van vooroordeelen.

Art. 2. Van die gouden medailles mogen er jaarlijks slechts worden uitgereikt:

in de prov.	Noord-Brabant.	drie.
„ „ „	Gelderland	twee.
„ „ „	Holland	
	Noordel.	drie.
	Zuidel.	drie.
„ „ „	Zeeland	twee.
„ „ „	Utrecht	twee.
„ „ „	Friesland.	twee.
„ „ „	Overijssel	twee.
„ „ „	Groningen	twee.
„ „ „	Drenthe	een.

Art. 3. De geneeskunstoefenaren en andere personen die meenen aanspraak te kunnen maken op gezegd eereblijk, moeten hunne belangen met ontwikkeling van gronden waarop zij aanspraak maken, voor den laatsten Febr. van het jaar volgende op dat waarover hunne aanspraak zich uitstrekt, voordragen aan de pr. g. commissie onder wier ressort zij woonachtig zijn.

Art. 4. Deze commissie onderzoekt nauwkeurig de bij haar ingekomen stukken, maakt daaruit een gemotiveerd rapport op met advies aan welke personen de gedenkpenningen naar verdienste kunnen worden uitgereikt en zendt dit in aan de Gedeputeerde Staten der provincie.

Art. 5. Doch niet alleen op degenen die hunne belangen voordragen, moet de commissie letten, maar ook op hen die, niet dingende naar den gedenkpenning, toch naar den hier boven aangelegden maatstaf onbetwistbare verdienste bezitten.

Art. 6. De pr. g. commissiën gevestigd te Amsterdam en te Haarlem, zullen omtrent de in Noord-Holland toewijsbare drie medailles gemeenschappelijk te rade gaan; die te 's Gravenhage en te

Dordrecht zullen hetzelfde doen voor Zuid-Holland.

Art. 7. Voor den laatsten Juli van elk jaar sturen de Ged. St. de in voege voorgeschreven rapporten voorzien van hunne consideratiën in bij den M. v. B. Z., waarop deze zoo spoedig mogelijk het vereischte voorstel aan de Koning doet.

Bij besluit van 29 Mei 1843 Stbl. 19 houdende nadere bepalingen ter zake van de aanmoediging of bevordering der koepokinenting, werd het besluit van 1832 herzien, op grond dat de door een ondervinding van meer dan 40 jaar gestaafde waarde der koepokinenting, zoowel als voorbehoedmiddel tegen als ter wijziging van de natuurlijke kinderpokziekte, geheel voldoende geacht kon worden om elk der onderdanen aan te zetten zich die ten nutte temaken en genoegzame zedelijke aansporing aan de „geneeskunstoefenaren" aanbood om ze te bewerkstelligen en te bevorderen, zonder dat daartoe verder aanmoediging door het toekennen van openlijke eereblijken van gouvernementswege noodzakelijk was.

Art. 2. Dien tengevolge wordt het besluit van 24 Mei 1832 Stbl. 17 geheel ingetrokken en blijven de artikelen 9 en 10 van

Art. 4. het K. B. van 1818 Stbl. 20 buiten werking gesteld.

Art. 3. Desniettemin behoudt zich de koning voor bij uitzondering buitengewone verdiensten en met goed gevolg bekroonde diensten van den onderwerpelijken aard door het toekennen eener gouden medaille te vereeren.

Art. 1. Natuurlijk worden de gedenkpenningen over het jaar 1842 toegewezen.

Bij deze verandering van het besluit van 1818 bleef het niet. Herhaaldelijk vindt men nieuwe bepalingen omtrent de vaccinatie. Zoo worden bij K. B. van 19 Februari 1848 Stbl. 6 de artt. 8, 13 en 14 van het K. B. van 18 April 1818 Stbl. 20 ingetrokken en voorts het volgende bepaald:

Art. 1. Ieder geneesheer of heelkundige moet van alle door hem gedane koepokinentingen een naamlijst of register houden overeenkomstig het door den M. v. B. Z. vastgestelde formulier, dat bij de commissie van g. o. en t. in elke provincie voor de belanghebbenden gratis verkrijgbaar is.

Art. 2. Loopt de inenting af zonder voldoende uitkomst op te leveren, zoo teekent de geneesheer of heelkundige achter den naam

van den betrokken persoon aan, wanneer en hoe dikwijls de inenting is herhaald en met welk gevolg.

Art. 3. Bedoelde registers moeten door de genees- en heelmeesters binnen de eerste tien dagen van het jaar volgende op dat waarover de registers loopen, ter secretarie van het bestuur hunner woonplaats worden overgebracht. Dit bestuur is bevoegd door afschriften van extracten uit die registers de later voor belanghebbenden benoodigde bewijzen van ondergane vaccinatie af te geven.

Art. 4. In geval van vertrek zijn de genees- en heelmeesters verplicht het door hen gehouden register over het loopende jaar, voor zij vertrekken bij het bestuur hunner woonplaats over te brengen; in geval van overlijden moet die overbrenging binnen 4 weken na het overlijden door de zorg der erfgenamen of hunne wettige vertegenwoordigers geschieden. Op vordering van belanghebbenden zijn de plaatselijke besturen verplicht van den ontvang der registers bewijs af te geven.

Art. 5. In de eerste tien dagen van Januari, April, Juli en October van elk jaar moet iedere geneesheer of heelmeester aan het bestuur der plaats waar de personen, door hem in het laatst afgeloopen vierendeels jaars gevaccineerd, woonachtig zijn. opgeven: 1° hoe velen door hem zijn gevaccineerd, 2° hoe velen hij gratis heeft gevaccineerd, 3° hoeveel patienten aan de kinderziekte hij gedurende dien tijd heeft behandeld. 4° hoevelen daarvan aan de kinderziekte zijn overleden. 5° hoeveel van die patienten nadeelige ongemakken uit die ziekte gehouden hebben.

Art. 6. Deze opgave moet worden ingericht volgens het door den gouverneur der provincie in overleg met de pr. g. commissie vast te stellen model. Verricht een geneesheer of heelmeester gedurende een vierendeeljaars geen vaccinatiën, zoo is hij toch verplicht binnen de eerste tien dagen van het volgend kwartaal daarvan kennis te geven aan het bestuur van zijn woonplaats. De bovengenoemde opgaven worden door de besturen der steden in welke pl. commissiën van g. aanwezig zijn, door tusschenkomst van deze en door de be-

sturen der overige steden en gemeenten rechtstreeks aan de pr. commissiën van g. o. en t. toegezonden nadat zij daarvan aanteekening hebben genomen.

Art. 7. In de maand Januari van elk jaar doen de plaatselijke besturen aan den gouverneur der provincie een algemeene opgave toekomen van het getal der in het afgeloopen jaar binnen hun stad of gemeente verrichte vaccinatiën met bijvoeging van al de bijzonderheden hierboven (onder art. 5) genoemd en alle verdere, welke zij vermeenen te dezer zake ter kennis van de provinciale autoriteiten te moeten brengen.

Verzuim of nalatigheid van geneeskunstoefenaren, van hunne erven of hunne wettige vertegenwoordigers in de nauwkeurige opvolging van het besluit wordt door de pl. besturen en de pr. of pl. g. commissie bij proces-verbaal geconstateerd en gestraft volgens art. 1 der wet van 6 Maart 1818, Stbl. 12.

cf Miss. van den M. v. B. Z. van 4 Jan. 1849 waarbij gelast wordt aan de tweede alinea van art. 7 voorloopig geen gevolg te geven.

Bij K. B. van 10 Jan. 1861 Stbl. 1 zijn de artt. 2,5 en 6 van het besluit van 1848 ingetrokken en in plaats daarvan is bepaald:

Art. 1. De genees- en heelkundigen geven jaarlijks voor den 15 Jan. aan de besturen der gemeenten de personen op, welke door hen het vorig jaar in elke dier gemeenten zijn ingeënt; desverkiezende met bijvoeging, bij wie dit gratis is verricht.

Art. 2. Eveneens geven zij het getal personen op, welke zij in het verloopen jaar wegens kinderziekte hebben behandeld met vermelding van het getal der daaraan overledenen en van degenen die daaruit gebreken hebben behouden.

Art. 3. Alle deze opgaven worden door de besturen der gemeenten nadat zij door hen voor „gezien” geteekend zijn voor den 15 Februari aan de pr. commissien v. g. o. of. t. gezonden. Deze zenden die opgave na kennisneming aan die besturen terug, welke bevoegd zijn door afgifte van extracten uit die opgaven de later voor belanghebbenden noodige bewijzen van ondergane koepokinenting of doorgestane kinderziekte af te geven.

Nog drie besluiten, ons onderwerp betreffende hebben wij uit dit zelfde jaar mede te deelen.

1º K. B. van 19 Jan. 1861 Stbl. 20 houdende toekenning van een zilveren medaille of premie van twintig gulden aan genees- en heelkundigen die zich het meest verdiensteiijk hebben gemaakt omtrent de gratis vaccinatiën van minvermogenden.

Bij dit besluit wordt bepaald dat jaarlijks door den koning op voordracht van den M. v. B. Z. aan een door dezen voor elke provincie voor te dragen getal genees- en heelkundigen of bureaux van vaccinatie die zich betrekkelijk het meest verdienstelijk hebben gemaakt omtrent de gratis vaccinatie der minvermogenden, een zilveren medaille of ter keuze van den belanghebbende, een premie van twintig gulden zal geschonken worden.

2º. K. B. van 7 April 1861 Stbl. 66 houdende uitloving van premiën aan de eigenaars van koeien welke natuurlijke pokken hebben, en die deze tijdig genoeg ter beschikking stellen van de commissie van g. t. om daarvan stof te nemen.

Hierbij wordt de M. v. B. Z. gemachtigd tot het uitloven van premiën van vijftien gulden aan de eigenaars van koeien welke natuurlijke pokken hebben en door die eigenaars tijdig genoeg ter beschikking worden gestéld van de pr. commissie v. g. o. en t. om daarvan bruikbare stof te kunnen nemen.

3º. K. B. van 7 April 1861 Stbl. 67 houdende bepaling der medaille toe te kennen voor gratis-vaccinatiën der minvermogenden of bevordering van den algemeenen gezondheidstoestand of buitengewone verzorging van zieken en gebreklijdenden.

(Volgt vaststelling van den vorm der medaille).

Vier jaren na deze besluiten volgde de wetgeving van 1865. die althans wat ons onderwerp aangaat nog altijd bestaat en derhalve naar de verdeeling van dit proefschrift in het volgend hoofdstuk behoort. Als belangrijken schakel evenwel ook in de verleden rechtsbedeeling laten wij ze hier niet onvermeld.

Het jaar 1867 bracht nog twee besluiten.

1º. K. B. van 28 April 1867. Stbl. 8 houdende intrekking der besluiten waarbij een zilveren medaille of premie wordt toegekend aan genees-

en heelkundigen voor gratis-vaccinatiën van minvermogenden, waarbij zijn ingetrokken:

Het K. B. van 19 Jan. 1861. Stbl. 20 en het K. B. van 7 April 1861. Stbl. 67.

2°. K. B. van 26 Juli 1867 Stbl. 70 houdende opdracht aan geneeskundige ambtenaren, de oprichting en instandhouding van bureaux van vaccinatie te bevorderen en desnoods met verstrekking van eene subsidie uit 's Rijks kas ter erlanging van koepokstof.

Dit besluit geldt nog. (z. o.)

Ten slotte dient nog vermeld het K. B. van 15 Sept. 1869 Stbl. 152. Hierbij wordt, nu de wetten van 1 Juni 1865 Stbl. 58 en 60 in het leven zijn geroepen, ingetrokken.

Het K. B. van 18 April 1818 Stbl. 20,

het K. B. van 29 Februari 1848 Stbl. 6,

het K. B. van 10 Jan. 1867 Stbl. 1.

Onder dezen toestand hebben wij geleefd tot de heerschappij van de wet van 1872 op de besmettelijke ziekten. Men zou zich echter een onjuist beeld vormen van dien toestand, indien men dien alleen beoordeelde naar de algemeene bepalingen boven medegedeeld. Twee belangrijke factoren, de provincie en gemeente werden dan verwaarloosd die toch ook het hunne bijgedragen hebben tot regeling der vaccinatie. Het zou ons hier natuurlijk te ver voeren, wanneer wij de maatregelen door de verschillende provinciën en gemeenten genomen hier allen opnamen. Bijna alle provinciën hadden in de loop der jaren de eene een meer, de ander een minder strenge verordening ten aanzien van het onderwerp der vaccinatie, doch alle in denzelfden geest, uitgevaardigd. Groningen en Zuid-Holland hadden reeds in 1825, Gelderland, Utrecht, Drenthe in 1826, Noord-Brabant in 1830, zulk eene verordening. Wij kiezen dus liever als voorbeeld van provinciale werkzaamheid het reglement van Friesland betreffende de vaccine, dat het meest uitgewerkt is; terwijl wij de gemeentelijke zorg in de bepalingen van Amsterdam wenschen na te gaan zonder daarom zulk een zorg over alle gemeenten te generaliseeren.

Vele van de provinciale en gemeentelijke verorderingen zijn tot stand gekomen onder den invloed van de krachtige houding der centrale regeering. Wij denken hierbij aan de circulaires van den minister voor het publiek onderwijs, de nationale nijverheid en de koloniën van 30 Aug. 1823

en van 31 Maart 1825. In het eerste dezer stukken wordt medegedeeld dat het Z. M. behaagd heeft te bepalen, dat alle de onderwijzers en onderwijzeressen reeds aanwezig of verder toe te laten, aan de belofte zullen worden onderworpen van geene kinderen op hunne scholen te ontvangen, dan die voorzien zijn van het bewijs, dat zij de koepokinenting ondergaan of de natuurlijke kinderziekte gehad hebben. Voorts voegt de minister daaraan eenige aanwijzingen toe om de door Z. M. gemaakte bepalingen in werking te brengen en te onderhouden.

In de circulaire van 1825 wordt herinnerd aan Z. M. 's uitdrukkelijke intentie, dat er geen kinderen op de scholen worden toegelaten dan die voorzien zijn van een bewijs dat zij de koepokinenting ondergaan of de natuurlijke kinderziekte gehad hebben, terwijl voorts hierin medegedeeld wordt, teneinde allen twijfel weg te nemen welke omtrent de toepassing van dit verbod ontstaan was, dat dat verbod zich uitstrekt tot al die scholen welke bij art. 6 [1]) van Z. M.'s besluit van den 18 April 1818 Stbl. 20 omschreven zijn.

Het provinciaal reglement van Friesland dateert van 1831. Bij K. B. van 27 April van dat jaar Stbl. 90 (Prov. Bl. v. Friesland no. 55) werd het goedgekeurd; doch reeds in het volgend jaar onderging het wijzigingen, welk gewijzigd reglement werd goedgekeurd bij K. B. v. 19 Oct. 1832 Stbl. 93. (Prov. Bl. v. Fr. no. 147.) om op nieuw vervangen te worden door een reglement, dat goedgekeurd is bij K. B. v. 13 Oct. 1845 Stbl. 54 en 20 Jan. 1846 Stbl. 105 (Prov. Bl. v. Fr. no. 18.)

Wij meenen in het bestek van dit proefschrift te kunnen volstaan, met de mededeeling van dit laatste reglement en gerust de kleine verschillen waardoor het zich van de beide vorige onderscheidt, stilzwijgend te kunnen voorbijgaan. Wij vermelden dan ook hier alleen het weglaten van de artt. 9, 10 van het reglement v. 1832 in dat v. 1846 in welke artikelen voorschriften waren gegeven omtrent hen die naar de door de regeering uitgeloofde medailles dongen. Deze weglating is alleszins begrijpelijk wanneer men zich herinnert dat de geregelde toekenning van medailles bij besluit van 29 Mei 1843 Stbl. 23 was afgeschaft.

Het Friesche reglement splitst zich in vier deelen:

---

[1]) Art. 6. Onder scholen worden insgelijks verstaan naai- en breiwinkels, speel- en kinderschooltjes in een woord alle zoodanige verzamelingen van kinderen die de opvoeding of het onderwijs ten doel hebben.

Eerste Afdeeling.

Art. 1. Gerechtigd de koepokinenting te verrichten zijn alleen overeenkomstig artt. 18, 19 der wet op de uitoefening der geneeskunde van 12 Maart 1818 Stbl. 16, wettig erkende beoefenaren der genees- of heelkunde; alle daartoe onbevoegde personen dezen tak van geneeskunde uitoefenende zijn overtreders van genoemde wetsbepalingen.

De tot het verrichten der koepokinenting gerechtigden hebben de volgende verplichtingen:

Art. 2. 1°. Zij moeten luidens art. 7 van Z. M's besluit v. d. 18 April 1818 Stbl. 20 dadelijk na den geregelden afloop van de door hen verrichte koepokinenting aan den belanghebbende een getuigschrift daarvan afgeven volgens formulier door den M. v. B. Z. vastgesteld en gratis verkrijgbaar. In geval de ten geregelden afloop van de inenting aangewende pogingen vruchteloos zijn geweest, zijn zij niettemin verplicht ook deswege getuigschrift af te geven volgens formulier hetwelk evenals het eerst genoemde bij de pr. comm. van g. o. en t. gratis verkrijgbaar zal zijn. De afgifte dezer getuigschriften moet gratis geschieden.

Art. 3. 2°. Bij verlies van het getuigschrift door den belanghebbende of zoo een tweede getuigschrift volstrekt noodig is, zal hij, die de inenting verricht heeft, gehouden zijn, desgevraagd, opnieuw een dergelijk getuigschrift af te geven, waarvoor hij zal declareeren 30 cents.

Art. 4. 3°. Zij moeten overeenkomstig art. 8 van bovengenoemd K. B., van alle door hen gedane koepokinentingen registers houden volgens formulier door den minister voornoemd vastgesteld en bij de geneeskundige commissie bovengemeld, eveneens gratis verkrijgbaar. In de kolom van bijzondere aanmerkingen dier registers moeten zij achter ieder persoon den uitslag der inenting en den dag van afgifte der getuig-

schriften aanteekenen benevens in het geval dat de inenting vruchteloos is geweest of een ongunstigen uitslag heeft opgeleverd, wanneer en hoe dikwijls zij is herhaald en met welk gevolg.

Art. 5. 4°. Zij moeten deze registers ten minste tien jaar bewaren en altijd schouwbaar voor handen hebben om ze aan de pr. en pl. g. commissiën of aan het pl. bestuur hunner gemeente des gevraagd te kunnen vertoonen.

Art. 5. 5°. Bij hunne verhuizing buiten de gemeente moeten zij vooraf en bij hun overlijden moeten hunne erfgenamen of wie deze wettig vertegenwoordigen, uiterlijk binnen vier weken gemelde registers of een duplicaat daarvan aan het pl. bestuur overhandigen, opdat dit, zoo noodig, daaruit aan de belanghebbenden extracten kan afgeven. Den pl. besturen wordt in het bijzonder gelast op de nakoming van de bepaling sub 2 en 3 toe te zien.

Art. 6. 6°. Zij moeten alle drie maanden in voldoening aan art. 13 van meer genoemd K. B. aan de pl. comm. v. g. t. of ter plaatse al waar deze niet gevonden worden, aan het gemeentebestuur bij rapport kennis geven van het getal personen door hen gevaccineerd en voegen daarbij een opgave dergenen, welke in de afgeloopen drie maanden aan de kinderziekte behandeld zijn, benevens het getal van hen, die daaraan zijn overleden of daardoor nadeelige ongemakken behouden hebben. Gemelde rapporten (in te richten naar een bepaald model) moeten over ieder afgeloopen vierendeeljaars, voor den twintigsten der volgende maand aan de bovengemelde commissiën of besturen worden ingezonden. Voor iedere gemeente moet deze opgave afzonderlijk geschieden. Hebben zij gedurende drie maanden geen koepokinentingen verricht, noch lijders aan kinderziekte behandeld, zoo moeten zij op den bepaalden tijd een negatief rapport (zooals het reglement het noemt) inzenden.

Art. 6. laatste alinea. De pl. commissiën gelijk ook de gemeentebesturen zenden overeenkomstig art. 14 van meer genoemd K. B. de sub. 6 voorgeschrevene, bij hen over 't afgeloopen jaar ingekomen rapporten in, bij den gouverneur en de pr. g. comm. voor het eind der maand Januari.

Art. 7. De pr. en pl. g. commissiën inviteeren gecommitteerden tot de winkelvisitatie om zich door de genees- en heelkundigen verslag te doen geven omtrent de door hen verrichte koepokinentingen, hunne registers na te zien en hen bij nalatigheid in deze tot vlijt aan te sporen.

Art. 9. Doen zich bij de eerste toepassing van dit reglement moeilijkheden voor ten aanzien van enkele vroeger gevaccineerden, of van hen welke vermeenen de kinderpokken gehad te hebben, terwijl zij in de onmogelijkheid zijn om daarvan de gevorderde getuigschriften te .leveren, zoo zijn de pl. besturen, de commissiën v. onderwijs en de onderscheidene armenadministratiën bevoegd, na den straks te melden vaccinateur of een anderen medicinae doctor of heelmeester te hebben gehoord, op schriftelijke verklaring van dezen, daaromtrent, mits met de noodige voorzichtigheid, bij een bijzonderen maatregel voor speciale gevallen te disponeeren.

Art. 8. De tot het verrichten van koepokinentingen gerechtigde personen kunnen zich, wanneer zij koepokstof noodig hebben en zij die niet van hunne naburige „kunstbroeders" kunnen bekomen, tot voornoemde pr. g. comm. wenden welke volgens art. 11 v. h. K. B. v. 18 April 1818 Stbl. 20 moet zorgen altijd, voor zooveel doenlijk is de stof der ware vaccine in voorraad te hebben, teneinde in staat te zijn deze aan de geneeskunstoefenaren, des noodig, uit te deelen.

Art. 16. De in het vorig artikel genoemde personen zullen trachten daar waar de kinderziekte ontstaan is, die personen, welke de natuurlijke kinderpokken niet gehad hebben noch met gunstig gevolg zijn gevaccineerd, zoodra mogelijk met koëpokstof in te enten en in het algemeen de verbreiding der vaccinatie met den meesten nadruk te bevorderen.

Art. 10. Ten slotte wordt in art. 10 overgenomen art. 16 van het K. B. van 1818 Stbl. 20 omtrent de inoculatie.

Tweede Afdeeling.

Art. 18. In deze afdeeling worden genees- of heelkundigen belast met de vaccinatie van minvermogenden en behoeftigen die

door geene armen administratiën hoegenaamd, worden bedeeld en die de kinderziekte niet gehad en de koepokinenting nog niet of vruchteloos hebben ondergaan, terwijl zij daarvoor geschikt geoordeeld worden.

Art. 19. Die genees- of heelkundigen dragen den titel van koepokinenters of vaccinateurs. Zij worden benoemd door het pl. bestuur op voordracht der pr. comm. v. g. o. en t. welke daarbij meer de geschiktheid in het oog zal houden dan wel de woonplaats van de geneeskunstoefenaren, al ware deze ook buiten de gemeente waarvoor zij benoemd worden.

Art. 18. Voor elke grietenij der provincie worden er een of meer benoemd. Hetzelfde geschiedt in elke stad, waar zulks door het pl. bestuur in overleg met de pl., of waar deze niet bestaat, met de pr. g. comm., noodig geoordeeld wordt. Bij verschil van gevoelen tusschen bestuur of commissie beslissen Ged. St. De benoemingen worden in iedere gemeente bekend gemaakt op de gebruikelijke wijze door openbare afkondiging.

Art. 20. De bedoelde minvermogenden ten wier behoeve deze vaccinateurs zijn aangesteld, hebben, wanneer zij voor zich zelf, hunne kinderen of pupillen de vaccinatie verlangen, van het pl. bestuur der gemeente waarin zij woonachtig zijn of van een daartoe benoemde commissie, een autorisatie op den

Art. 21. vaccinateur te vragen; deze autorisatie, die schriftelijk is, moet dadelijk afgegeven worden mits de betrekkelijke personen inwoners der gemeente zijn.

Art. 22. De commissie waarvan hier sprake is, wordt door het pl. bestuur ingesteld wanneer dit het voegzaam oordeelt vanwege de groote bevolking of uitgebreidheid der gemeente. Behalve met de afgifte van autorisatiebiljetten is deze commissie belast met het toezicht op de vaccinateurs. Zij bestaat minstens uit drie personen, ten platte lande vooral woonachtig nabij of in verschillende dorpen of plaatsen. Hun namen en woonplaatsen worden aan de vaccinateurs en verder openlijk bekend gemaakt.

Art. 23. Na het ontvangen van bovengenoemde schriftelijke autorisatie gaan de vaccinateurs zoodra mogelijk over tot de inenting.

Art. 24. Zij bepalen voorts dag en uur om na te zien en zich te verzekeren, dat de inenting een gewenschte uitwerking heeft opgeleverd en zijn verplicht zoo dit niet het geval is, de kunstbewerking te herhalen. De dag van inspectie van ieder ingeënt „voorwerp" wordt door de vaccinateurs op het af te geven getuigschrift geconstateerd.

Art. 25. Zij moeten zorgen om ten minste gedurende de maanden Maart, April, Mei, Juni, Juli, Augustus en September van koepokstof voorzien te zijn. Indien echter de kinderziekte in hunne of in de naburige gemeenten heerscht, moeten zij gedurende het geheele jaar tot inenting gereed zijn. Zij moeten elkander desnoods de vereischte koepokstof meedeelen en zelfs „voorwerpen" met koepokken, voor zoover de belanghebbende zulks niet weigeren, ten gebruike afstaan.

Art. 26. Het plaatselijk bestuur wijst, na de vaccinateurs gehoord te hebben in iedere uitgestrekte gemeente onderscheiden plaatsen aan, waar de vaccinatie moet geschieden en voor-

Art. 27. ziet aldaar in geschikte lokalen; tevens maakt het in overleg met den vaccinateur in elke plaats of dorp bij openbare afkondiging, telkens ten minste acht dagen vooraf uur en lokaal van vaccinatie bekend.

Art. 28. Van de door hen als zoodanig verrichte vaccinatiën houden de vaccinateurs een afzonderlijk register, afgescheiden van dat der door hen overigens gedane koepokinentingen; ook de driemaandelijksche opgave van het getal inentingen aan de g. comm. of het gemeentebestuur moet hiervan afzonderlijk geschieden.

Art. 29. Zij zenden van de registers dadelijk na het eindigen van ieder jaar een afschrift in duplo aan het pl. bestuur met overlegging van de op hen afgegeven autorisatiën.

Art. 30. De gemeentebesturen zenden jaarlijks voor het einde van Januari het duplicaat register bovengemeld aan de pr. comm. v. g. o. en t. en voegen daarbij een verslag van de vlijt en de zorg der vaccinateurs in hun ressort werkzaam, na daaromtrent de pl. comm. v. g. t. en de comm. van toezicht op de vaccinateurs, waar die bestaat, te hebben gehoord.

Art. 32. De vaccinateurs die zich niet behoorlijk van hun plicht kwijten, kunnen worden ontslagen door de autoriteit, die hen benoemd heeft, nadat deze het advies van de pr. comm. v. g. o. en t. heeft ingewonnen.

Art. 31. Op de gemeentegebrooting wordt jaarlijks een som uitgetrokken voor de vaccinateurs. Zij ontvangen voor ieder „voorwerp" op autorisatie door hen gevaccineerd 60 cents. De belooning wordt na het einde van ieder jaar op een gewoon bevelschrift uitbetaald.

Derde Afdeeling.

In deze afdeeling wordt de verhouding van de bedeelden tot den vaccineplicht geregeld.

Art. 33. De armbesturen, diaconiën van godsdienstige gezindheden en de administrateurs van liefdadige gestichten, hoe ook genaamd, de diakenen en administrateurs, voor zoover zij eenigen onderstand uit publieke of plaatselijke kassen genieten, zijn verplicht aan alle personen behoorende tot het huisgezin door hen geheel of gedeeltelijk bedeeld of onderhouden, welke geene kinderziekte noch koepokken gehad hebben en voor de vaccinatie geschikt zijn, binnen drie maanden na de publicatie van dit reglement de vaccinatie te doen appliceeren door den geneesheer of heelmeester, bij hunne administratie als zoodanig in dienst; eveneens moet zulks mede in het vervolg geschieden aan alle niet gevaccineerde personen binnen den tijd van drie maanden na het tijdstip waarop zij in alimentatie zijn genomen. Willen de gealimenteerden zich of de hunnen niet hieraan onderwerpen, zoo moet aan de weigerachtigen alle onderstand onthouden worden. Aan diakenen en administrateurs van gestichten welke zich buiten allen onderstand uit publieke kassen onderhouden, wordt dringend verzocht zich mede naar deze bepalingen te gedragen.

Art. 35. Den armvoogden, diakenen en administrateurs van gestichten, onderstand uit publieke kassen genietende, wordt gelast en diakenen en administrateurs zulks niet genietende, worden geïnviteerd om binnen een maand na de publicatie van dit·

reglement en voorts dit jaarlijks minstens eenmaal herhalende, alle personen zonder onderscheid, behoorende tot de huisgezinnen uit hunne kas bedeeld, door de geneesheeren of heelmeesters bij hunne administratie als zoodanig in dienst in zooverre te doen onderzoeken, of zij de kinderziekte al dan niet gehad hebben en of de koepokinenting met goed gevolg al dan niet aan hen is geappliceerd. Bij bevinding of gegronden twijfel, dat geen van beide het geval is geweest, wordt hun opgedragen zoodanige „voorwerpen", mits voor vaccinatie geschikt, door voornoemde geneeskunstoefenaren onverwijld te doen inenten.

Art. 34. De genees- of heelkundigen welke van gouvernementswege uit de kas van het gemeentebestuur of van de algemeene armenadministratie een bepaald traktement genieten, zijn gehouden de koepokinenting te verrichten aan allen uit de algemeene armenkas bedeelde personen zonder daarvoor speciaal belooning te kunnen vorderen; worden zij echter door de gemelde besturen voor hunne genees- en heelkundige diensten stuksgewijze beloond, zoo mogen zij voor ieder „voorwerp", door hen op schriftelijke autorisatie gevaccineerd veertig cents declareeren buiten de visites overeenkomstig den taux van salarissen, gearresteerd door het college van Heeren Ged. St. bij resolutie v. 16 Maart 1821 No. 3, te rekenen.

Art. 36. De geneesheeren en heelmeesters bij bovengenoemde armenadministratiën als zoodanig in dienst, zenden telkens bij het einde van ieder jaar een behoorlijk opgemaakt register van vaccinatie bij deze administratiën in betrekkelijk de personen die uit haar kas worden bedeeld. Voornoemde armenadministratiën zijn verplicht of worden geïnviteerd dit register ten allen tijde ter inzage van de pl. besturen gereed te houden.

Art. 37. Kwijten de voornoemde geneeskunstoefenaren zich, wat de koepokinenting betreft, niet behoorlijk van de hun opgelegde verplichting, zoo kunnen zij na ingewonnen advies der pr. comm. v. g. o. en t., van deze hunne bediening worden ontslagen.

Art. 38. De onderstand in overtreding van dit reglement uitgereikt, wordt niet op rekening gebracht van zoodanige administratie, hoe ook genaamd, welke uit een publieke kas jaarlijks eenige toelage geniet; maar zij verblijft ten laste der leden en van den boekhouder of administrateur, die daartoe ordonnantie hebben afgegeven en betaald.

Vierde Afdeeling.

Deze afdeeling behandelt de *algemeen* geldende dwangmaatregelen;

Art. 39. immers onderwijzers en onderwijzeressen of andere personen aan het hoofd geplaatst van eenige school of instelling van opvoeding en onderwijs, de naai- en breiwinkels, en speel- en kinderschooltjes daaronder begrepen, in een woord van alle verzamelingen van kinderen of jonge lieden, die de opvoeding in het middelbaar of lager onderwijs ten doel hebben, mitsgaders van de latijnsche scholen mogen geene leerlingen of kweekelingen, hetzij in of buiten den kost aannemen, zonder vooraf te vorderen een getuigschrift afgegeven door een genees- of heelkundige en inhoudend, dat de zich aanbiedende persoon de natuurlijke kinderpokken heeft gehad of gevaccineerd is.

Art. 40. Ook kinderen en jonge lieden reeds op deze scholen enz. aangenomen, moeten binnen een maand na de publicatie van het reglement een gelijk getuigschrift aan het hoofd der school enz. overhandigen; voldoen zij hieraan niet binnen den bepaalden tijd, zoo is het hoofd der school enz. verplicht ze weg te zenden en hij mag hen niet weder opnemen dan nadat gemeld bewijs hem vooraf is ter hand gesteld.

Art. 41. De onderwijzers en in het algemeen de hoofden der bovenvermelde scholen en instellingen, houden van de hun overhandigde getuigschriften aanteekening in een register en geven ze daarna dadelijk aan belanghebbenden terug. Het register moet worden gehouden in kolommen en bevatten: *a.* volgnummer. *b.* datum der aanteekening *c.* naam en voornamen van den leerling. *c.* datum der koepokinen-

ting. *f.* ouderdom van den leerling bij de koepokinenting. *g.* naam van den geneesheer of heelmeester die de koepokinenting verricht heeft. *h.* diens woonplaats. *i.* datum van het billet. *k.* aanmerkingen.

Art. 42. Verder moeten deze registers steeds in goede orde worden gehouden en voorhanden zijn en bij schoolbezoek van heeren curatoren en schoolopzieners worden vertoond. Deze gaan met nauwgezetheid na of alle de op school gaande kinderen of jonge lieden daarop vermeld zijn en, om de nakoming hiervan des te beter te verzekeren, inspecteeren de pl. besturen mede van hunne zijde, op gezette tijden, doch ten minste tweemaal 's jaars, vooral bij de verzamelingen van kinderen, die de opvoeding en het onderwijs ten doel hebben en niet onder het onmiddellijk toezicht van schoolopzieners staan. De pl. besturen doen deswege jaarlijks verslag aan de Ged. St.

Art. 43. Blijkt het dat onderwijzers en onderwijzeressen zonder voorafgaande bewijsstukken af te vorderen, kweekelingen of leerlingen in hun etablissement of school opnemen; dat zij de hun overhandigde getuigschriften niet behoorlijk op het voorgeschreven register aanteekenen; dat zij het register niet in goede orde aanhouden en voorhanden hebben of dat niet aan curatoren, schoolopzieners of pl. besturen dadelijk op aanvraag vertoonen, zoo kunnen zij in hunne bedieningen worden geschorst; bij verderen onwil of halsstarigheid wordt hunne acte van toelating ingetrokken.

Art. 44. Ten slotte volgt de strafbepaling in art. 44, terwijl
Art. 45. art. 45 handelt over de afkondiging en het toezenden van
Art. 46. exemplaren aan verschillende autoriteiten en art. 46 het besluit van 1832 intrekt.

Dit besluit van 1846 is vervangen door dat, goedgekeurd bij K. B. van 25 Aug. 1871, Stbl. 18, waarbij het grootste gedeelte van het hier medegedeelde reglement verviel. Ten aanzien der vaccinatie bleef echter gelden de bepaling, dat men bewijzen van vaccinatie of doorgestane pokken moest hebben om toegelaten te worden tot inrichtingen van hooger, lager, middelbaar onderwijs, openbaar of bijzonder, bewaarscholen, kleinkinderscholen, naai- en breischolen en verder alle zoodanige lokalen

waar kinderen op eenigerlei wijze onderwezen of bewaard worden. De hoofden van scholen moeten daarvan aanteekening houden in een register enz., en dat op aanvraag vertoonen, aan de leden van het gemeentebestuur, aan hen, die met het toezicht op het onderwijs zijn belast en aan de geneeskundige ambtenaren.

Overtreding wordt gestraft met boete van 1 tot 75 gulden en gevangenisstraf van 1 tot 7 dagen.

In 1873 werd dit besluit ingetrokken cf No. 45 van de Verz. v. stukken betreffende het geneesk. staatst. jaarg. 1873. —

Eindelijk besluiten wij dit hoofdstuk met een overzicht van de zorg die de gemeente Amsterdam zich in zake de vacciuatie heeft getroost. Zoo vindt men:

1°. In aansluiting aan het K. B. v. 1808, een kennisgeving v. 23 Jan. 1809 [1]), waarbij Burgemeesteren het gezegd decreet van Napoleon ter kennisse brengen en voorts bepalen dat ieder die begeert zich of zijne kinderen de kinderziekte te doen inenten, zich daartoe bij request aan Burg. moet adresseeren (art. 1); dat niemand die daar ter stede de geneeskunst uitoefent, eenig mensch of kind de kinderziekte mag inenten zonder permissie van Burg. (art. 2); dat ieder zich moet onderwerpen aan de voor die inenting bijtijds te nemen voorzorgsmaatregelen (art. 3). De geneeskundige moet aan iedereen van pokken herstelden of met kinderpokken of vaccine ingeënten patient een bewijs daarvan afgeven (art. 5). Bij epidemie van natuurlijke kinderziekte mag geen schoolhouder of schoolhouderes eenig kind in de school ontvangen, dat niet voorzien is van een bewijs, dat het de natuurlijke kinderziekte heeft doorgestaan of ingeënt is, op verbeurte van hunne admissie (art. 6). Voorts wordt den geneeskundigen nogmaals ernstiglijk gelast om de bestaande stedelijke wet (aangaande de driemaandelijksche opgave van het aantal door hen gevaccineerde personen aan de comm. v. g. t.) stipt na te komen (art. 8), terwijl voorts deze stedelijke comm. v. g. t. zooveel mogelijk moet zorgen, dat aan deze bepaling behoorlijk door een ieder wordt voldaan (art. 9).

Deze kennisgeving sluit met de aanmaning aan de regenten van stedelijke godshuizen en openbare weldadige gestichten om toch vooral, aan

---

[1]) Deze en volgende kennisgevingen zijn geput uit het Amsterdamsche stadarchief.

de heilzame bedoelingen van Z. M. ter bevordering en meerdere verspreiding der vaccine promptelijk te voldoen, waarbij de comm. ter bevordering der koepokinenting tevens wordt uitgenoodigd om met „derzelve belanglooze en heilzame pogingen ter bereiking van hetzelfde doel met haren gewonen lofwaardigen iever voord te gaan."

2°. Kennisgeving van 8 Febr. 1809.

Daar in verschillende deelen van de stad zich de kinderziekte was gaan openbaren, vermaant de Burg. om den verderen voortgang zooveel mogelijk te stuiten, de ingezetenen der stad en derzelver jurisdictie ten aller ernstigste om stiptelijk zorg te dragen, dat hunne kinderen en andere personen onder hun opzicht staande welke de kinderziekte nog niet hebben gehad en daarvoor door het appliceeren van de vaccine of der inenting van de kinderziekte niet beveiligd zijn, zich zorgvuldiglijk onthouden van zich te begeven in de huizen of woningen al waar deze schadelijke ziekte heerscht. Zij herinneren aan het besluit van 23 Jan. enz. —

„En worden allen en een iegelijk bij deze nogmaals zeer ernstiglijk aangemaand om bij zooverre zij de gemelde ziekte nog niet hebben doorgestaan noch ook van de voormelde behoedmiddelen geen gebruik hebben gemaakt, zich het heilzaam middel der koepokinenting dadelijk ten nutte te maken en alzoo aan de heilzame en vaderlijke zorgen van Z. M. den koning, ten einde deze kunstbewerking zooveel mogelijk te bevorderen, te beantwoorden."

3°. Kennisgeving van 17 November 1812.

De Rijksbaron lid van het legioen van eer, kommandeur van de keizerlijke orde der reunie, maire der stad Amsterdam enz. enz.

berigt mits deze dat de volgende heilzame maatregelen ter bevordering der weldadige koepokinenting door den Heer prefect voorgeschreven ten stipste door een ieder moeten worden in acht genomen.

1°. Geen kind mag op de scholen hetzij op de stads-, armen- of bijzondere hoegenaamd (de kleine kinderscholen daaronder begrepen) worden toegelaten zonder dat, wat de eerste betreft, aan curatoren der stadsarmenscholen en wat de overige betreft aan de Leden der Plaatselijke Schoolcommissie dezer stad bewijs zij ingeleverd dat het de natuurlijke kinderziekte heeft ondergaan, ingeënt of gevaccineerd zij.

2°. Geene behoeftigen zullen bij de onderscheidene godsdienstige ge-

nootschappen of godsdienstige gestichten ondersteuning of bedeeling kunnen ontvangen zonder dat zij hetzelfde bewijs omtrent hunne kinderen hebben doen blijken ten genoege van armenzorgers of bestierders der gestichten.

brengende wijders de Maire ter kennisse der ingezetenen dat directeuren van het Genootschap ter bevordering der koepokinenting die zoo menigwerf en zoo aanhoudend ten dezen opzichte zijn nuttig geweest zich ook nu weder bereidwillig verklaard hebben aan alle behoeftigen die geen der gewone vaccinekaartjes bij de leden van het Genootschap mogten weten te bekomen, dezelve gratis af te geven op Dinsdag en Vrijdag enz. om op dien zelfden dag hun kind of kinderen gratis te laten vaccineeren, wordende een ieder gewaarschuwd om op de bepaalde dagen die men hem daar zal aanwijzen met hun kind of kinderen terug te komen opdat men van den goeden uitslag verzekerd zij; zullende diegene die hierin nalatig zijn anders in het vervolg verstoken zijn van het bewijs van den regelmatigen afloop der inenting.

Met de aanmaning om hiervan toch gebruik te maken besluit deze kennisgeving.

4⁰. Kennisgeving van 20 Maart 1813.

Art. 1. Geen kind zal ter schole mogen worden aangenomen tenzij door de ouders of voogden aan den schoolhouder of de houderes worde ingeleverd een schriftelijke verklaring dat zoodanig kind de natuurlijke kinderziekte heeft gehad, ingeënt of wel gevaccineerd is geweest, welke verklaring moet geteekend zijn door den Med. doctor of chirurgijn onder wiens behandeling het kind gedurende de natuurlijke kinderziekte is geweest of door wien de inenting of vaccinatie is verrigt geworden.

Art. 2. Bij afwezigheid van den Med. docter of chirurgijn onder wiens behandeling het kind gedurende de natuurlijke kinderziekte is geweest of door wien de inenting of vaccinatie is verrigt geworden alsmede in de gevallen waarin de natuurlijke kinderziekte heeft plaats gehad zonder adsistentie van een Doctor of Chirurgijn zullen de ouders of voogden kunnen volstaan met hunne eigene onderteekening dezer verklaringen of met die van bekende personen welke genoegzame redenen van wetenschap bezitten, alles ingerigt naar bepaalde modellen.

Art. 3. Deze alzoo ontvangene verklaringen zullen door de schoolhouders, schoolhouderessen en houdsters van kleine kinderscholen onder

zich bewaard worden, gedurende elk vierendeel jaars, ten einde ze na verloop van hetzelve binnen de eerste zes dagen van de eerste daarop volgende maand in te zenden aan het gebouw „de Zon" enz.

Art. 4. De meergenoemde verklaringen moeten worden bijeengevoegd in een pakje, hetwelk tevens moet bevatten een lijst van de namen der kinderen in de bijgaande verklaringen vermeld, ingerigt naar bepaald model. Ingevalle er geene kinderen in het laatste vierendeeljaars ter schole zijn aangenomen, zullen de schoolhouders, schoolhouderessen en houdsters van kleine kinderscholen gehouden zijn zulks schriftelijk te verklaren overeenkomstig het hieronder gevoegde voorschrift. In zoodanige gevallen waarin bereids eens de vereischte verklaring van een kind is ingeleverd geworden, zullen de ouders of voogden kunnen volstaan met een schriftelijke opgave daarvan met bijvoeging van den datum waarop deze verklaring is ingeleverd geworden.

Art. 5. Het pakje, deze verklaringen en lijsten inhoudende, zoowel als de verklaringen van geene kinderen te hebben aangenomen, zal moeten zijn verzegeld en buiten op hetzelve moeten worden gesteld de woorden:

Verklaringen komende van (alhier de naam des inzenders of der inzendster), wonende (alhier de woonplaats).

Art. 6. Elke schoolhouder enz. is verpligt in gevalle van verhuizing, daarvan onmiddelijk schriftelijke opgave in te zenden aan de plaatselijke schoolcommissie, zitting houdende in het bij art. 3 genoemd gebouw met nauwkeurige aanwijzing van de gracht of straat met het nummer van het huis door hem of haar zullende bewoond worden.

(Volgen modellen).

5°. Kennisgeving van 9 Sept. 1817.

Onder meer wordt er in deze kennisgeving aan herinnerd dat onvermogenden gratis gevaccineerd kunnen worden en vermaant de burgemeester de ingezetenen nogmaals als zij niet geleden hebben aan de pokken of niet ingeënt zijn, het nog bijtijds te doen.

6°. Kennisgeving van 26 Aug. 1822.

Burgemeesteren der stad Amsterdam onder den indruk van het toenemende aantal slachtoffers dat de pokziekte vordert enz., verzoeken en vermanen met vaderlijken ernst allen en een iegelijk, geen poging te

sparen om ieder in zijn kring met inspanning van alle redelijke vermogens te helpen en te vermanen en bij te dragen tot krachtdadige bevordering der koepokinenting, een voorbehoedmiddel (door Godes gunst) proefondervindelijk doeltreffend bevonden tegen de zoo afgrijselijke kinderziekte.

7°. Kennisgeving van 1 Maart 1823.

Burg. der stad Amsterdam overwegende dat een buitengewone maatregel wordt vereischt enz. enz.,

Overwegende dat enz., hebben besloten gelijk H. Ed. Achtb. besluiten mits dezen:

Art. 1. Alle leeraren van den godsdienst, bestuurders, regenten, diakenen, kommissarissen, curatoren, meesters, geneesheeren, kruidmengers, heelmeesters ofte welken naam zij ook zouden mogen dragen, worden met vaderlijken ernst op het *krachtigst* en *dringendst* ter liefde ven hunne zoo dikwerf betoonde zorg voor het welzijn van armen, van kinderen, van ongelukkigen, die raad en hulp behoeven, verzocht en aangemaand geene poging te sparen tot medewerking, bevordering en onderhouding van al wat ten nutte van het onwaardeerbare geschenk der koepokinenting strekken kan, gedachtig dat het gouvernement van hen allen vertrouwt al waren zij daartoe door geen bepalingen verbonden, zij toch alle middelen in hun macht ten goede zullen aanwenden en dat zij alzoo Heeren Burg. die geroepen zijn in dezen de noodige berigten en rapporten in te winnen, in staat zullen stellen aan het gouvernement kenbaar te maken den welmenenden, vernieuwden en gedurigen ijver ten opzigte eener zaak waaraan Z. M. met regt het grootste gewigt hecht.

Art. 2. Daar het bij een nauwkeurig onderzoek gebleken is, dat Z. M's. besluit en de dispositiën van het gouvernement in den hoofde dezer gemeld (K. B. van 1818 No. 20; dispositie van Ged. St. van 1821 en van den gouv. van de prov. van 1821) in meer dan een opzigt niet worden nagekomen naar behooren, worden alle stedelijke regenten, beambten en gebenificeerden hoegenaamd, gelast tot de sterkste naleving, onderhouding en bevordering van hetgeen aldaar is voorgeschreven en worden zij in hetgeen zij in dien opzicht of ten aanzien van dit besluit zullen nalaten, verantwoordelijk gesteld.

Art. 3. Verdeeling van de stad in twaalf wijken.

Art. 4. Aanstelling van heelmeesters tot gratis vaccineeren in iedere

wijk. De heeren stadsdoctoren worden aangemaand en desnoods gelast met gemelde heelmeesters mede te werken ten goede naar behooren.

Art. 5. Ieder der voormelde heelmeesters zal zich op alle mogelijke wijze in zijn wijk in staat stellen om de armen en zijn hulpbehoevende op te sporen en degenen die geen kinderziekte gehad ofte niet gevaccineerd zijn, ten spoedigste vaccineren en zal hij, wanneer de geheele afloop der vaccinatie zal gebleken zijn van stadswege voor iedere vaccinatie naar behooren volbragt, genieten vijftig cents.

Art. 6. Die heelmeester vermeld, welke naar de verhouding der armen in de respective wijken in die aan zijne zorg toebetrouwd in den loop van éen jaar, de meesten met goed gevolg zal hebben gevaccineerd zal daarenboven een medaille of premie van *f* 100.— genieten.

Art. 7. De wijkmeesteren van de Huiszitten-Armen worden verzocht in hunne wijken binnen den tijd van 14 dagen met gemelde heelmeesters op te nemen het getal en de namen dergenen welke niet gevaccineerd of geen kinderziekte hebben gehad en de behoeftigen met den meesten nadruk aan te manen van deze buitengewone gunst van het stadsbestuur toch gebruik te maken en zullen bij alle gelegenheid bij de afgifte van armen-wijk-briefjes of declaratiën voor den burgerlijken stand, inzonderheid bij die voor geboorten op eene gepaste wijze hierin volharden en in 't gemeen deze zaak en de heelmeesters in 't bijzonder bevorderlijk zijn naar behooren en billijkheid en zullen wijkmeesteren door hunnen ijver in dezen opnieuw verkrijgen een regtmatige aanspraak op de erkentelijkheid van het stedelijk bestuur en der brave burgerij.

Art. 8. Heeren regenten der Huiszitten-Armen, aan wie de surveillance over het voormelde wordt aanbevolen, zijn gemagtigd, op vertoon van een speciaal briefje van éen der voorn. heelmeesters aan zoodanige behoeftigen, welke zulks zouden mogen begeren, na den afloop der vaccinatie te doen uitreiken, voor iedere vaccinatie een extra-gift van 4 brooden op gezette en bij Hun Ed. bepaalde tijden.

Art. 9. Het zal bij Hun Edele Achtbare als Burgemeesteren dezer stad bij het verleenen van bijzondere gunsten, wel degelijk in aanmerking worden genomen of men door zich te onttrekken aan de voorschriften van Z. M. en het gouvernement der provincie, zich zal hebben onttrokken aan het verlangen van het stadsbestuur in dezen en alzoo voor zichzelven en anderen ten goede of ten kwade zal hebben gehandeld of medegewerkt.

8°. Kennisgeving van 27 Oct. 1823.

Art. 1. Alle de schoolhouders, schoolhouderessen en houdsters van kleine kinderscholen binnen deze stad en derzelve jurisdictie zullen verpligt zijn een nauwkeurig onderzoek te doen of alle de kinderen zich bij hen op de school bevindende de natuurlijke kinderziekte hebben gehad of wel de gewone inenting of de koepokinenting ondergaan hebben. Zij zullen zich hiervan door voldoende bewijzen moeten overtuigen en die kinderen van welke zij deze bewijzen volstrekt niet kunnen bekomen, dadelijk van hunne scholen weren.

Art. 2. Alle de schoolhouders, enz. zullen vòor of op den 1sten December eerstkomende aan de plaatselijke schoolkommissie moeten inleveren een nauwkeurige naamlijst der kinderen zich bij hen ter school bevindende. Zij zullen daaronder stellen en onderteekenen een verklaring (volgens bepaald model) en hiervoor verantwoordelijk zijn. De verklaring houdt in, dat zij door voldoende bewijzen zich overtuigd hebben, dat alle op hun school zich bevindende kinderen de natuurlijke kinderziekte gehad hebben, ingeënt of gevaccineerd zijn geweest.

De nu volgende artikelen drie tot acht zijn behoudens kleine veranderingen respectievelijk gelijkluidend aan de sub 4 medegedeelde artikelen van de kennisgeving v. 20 Maart 1813.

Het is dus hier onnoodig die te herhalen.

Art. 9. De schoolhouders, enz., welke verzuimen mogten om op den vastgestelden tijd te voldoen aan de bepalingen van het 5, 6, 7 en 8 art. zullen door de plaatselijke schoolkommissie hierover voor de eerste keer gecorrigeerd worden en in geval zij zich voor de tweede keer hieraan schuldig mogten maken zal de hier voornoemde kommissie hiervan kennis geven aan Heeren Burgemeesteren ten einde naar exigentie van zaken, de schuldige gestraft worde.

Art. 10. De schoolhouders, enz.. welke bevonden mogten worden de kinderen zich op hunne scholen bevindende en welke het niet voldoende gebleken mogt zijn de natuurlijke kinderziekte gehad te hebben, ingeënt of gevaccineerd te zijn geweest, niet te hebben geweerd, de lijsten daarvan niet behoorlijk aan de plaatselijke schoolkommissie ingevolge art. 2 te hebben ingeleverd of wel ter kwader trouw van dezelve namen te hebben weggelaten alsmede die welke in het vervolg eenig kind op hunne school zullen hebben toegelaten zonder behoorlijk bewijs dat hetzelve de natuurlijke kinderziekte heeft gehad of wel ingeënt of gevaccineerd

is geweest, volgens het bij artikelen drie en vier voorgeschrevene, zullen gestraft worden door de opschorting in de waarneming hunner functiën voor den tijd van ééne maand. Wanneer zij bij herhaling mogten bevonden worden zich hieraan schuldig te maken zal hunne akte van speciale admissie geheel kunnen ingetrokken worden.

Art. 11. In gevolge van art. 3 van het besluit van, enz., wordt de plaatselijke schoolcommissie bij deze geautoriseerd om in het bij art. 10 eerstgemelde geval de akte van speciale admissie van den schuldigen schoolhouder, enz. voor den tijd van ééne maand in te trekken en in het tweede geval d. i. bij herhaalde schuldbevinding aan Heeren Burg. een nadere voordragt te doen: gelijk mede de gemelde kommissie bij deze verzocht en geautoriseerd wordt om de nakoming der bovenstaande bepalingen te surveilleeren en in allen opzigte te doen naleven en ten krachtigste te handhaven.

(Volgen modellen).

9°. Kennisgeving van 12 Jan. 1826, waarin wordt aangedrongen, toch gebruik te maken van de vaccine.

10°. Burg. en Wethouderen brengen ter kennis van alle daarbij belanghebbenden dat bij besluit van den Achtbaren Raad der stad in dato 13 en 20 Aug. 1834 is bepaald dat de bij vroegere publicatie van 1 Maart 1823 aangewezen heelmeesters belast met de vaccinatie worden ontslagen en dat ook door het Huiszitten-huis der stad verder geen brooden meer mogen worden uitgedeeld aan ouders of betrekkingen van de gevaccineerden;

„dat echter ten einde aan de dringende behoefte der koepokinenting voor de menigte te voldoen aan „het Genootschap ter bevordering der koepokinenting voor minvermogenden" bij uitsluiting de zorg is opgedragen daarin te voorzien." Bepaalde tijd en plaats worden nu aangewezen waar en wanneer de vaccinatie gratis zal verricht worden, terwijl de minvermogende ingezetenen nogmaals vermaand worden zich deze kostelooze gelegenheid ten nutte te maken, en, zoo gaat het besluit voort, alzoo de toepassing der koepokinenting op hunne kinderen niet te verzuimen of te veronachtzamen, zullende daarop bij iedere gelegenheid ten strengste worden gelet, en althans de niet-gevaccineerde kinderen geheel verstoken blijven van het onderrigt hetgeen zij anders op stad-armen- en burgerscholen zouden kunnen genieten.

11°. Kennisgeving v. B. en W. van 1 Febr. 1858 bevattende een vernieuwde aansporing tot gebruikmaking van de vaccine.

12°. In de verordening van 1 Juni 1859 tot wering van kinderziekte en andere besmettelijke of gevaarlijke ziekten:

Art. 1. Allen die onderstand van de gemeente genieten, zijn verpligt de aan hunne toevertrouwde minderjarigen voor zoover die geene kinderziekte gehad noch de koepokinenting met goed gevolg ondergaan hebben te doen vaccineeren zoodra de gezondheidstoestand dier minderjarigen die kunstbewerking toelaat.

De nakoming van deze verpligting kan overeenkomstig art. 24 der wet v. 28 Juni 1854 tot regeling van het armbestuur Stbl. 100 als voorwaarde aan het verleenen van onderstand worden verbonden.

De stads- genees- en heelkundigen zijn verpligt de koepokinenting op het daartoe meest geschikte tijdstip te verrigten en wanneer zij het raadzaam oordeelen te herhalen.

Zij geven wegens die kunstbewerking of het door hen noodig geoordeelde uitstel aan de belanghebbenden kosteloos verklaringen af.

Art. 2. Onderwijzers en onderwijzeressen, aan het hoofd van openbare of bijzondere scholen staande, alsmede allen die het beheer of de zorg hebben over tijdelijke verzamelingen van minder-jarigen, de verzorging, bewaking, verstandelijke of lichamelijke ontwikkeling van deze ten doel hebbende, zijn verpligt alvorens een kind of leerling toe te laten, zich te doen afgeven een schriftelijke verklaring van een daartoe bevoegd genees- of heelkundige dat die leerling of dat kind de koepokinenting behoorlijk ondergaan of de kinderziekte gehad heeft, of dat de koepokinenting heeft moeten uitgesteld worden.

In het laatste geval moet elk halfjaar een nieuwe verklaring ingeleverd worden.

In plaats van eerstgemelde verklaring, kan ook als bewijs dienen een extract uit een register van koepokinenting, afgegeven door een pl. bestuur overeenkomstig art. 2 v. h. K. B. v. 29 Febr. 1848. Stbl. 6.

Art. 3. De in het vorige artikel genoemde personen zijn verpligt een register volgens een door B. en W. vastgesteld model te houden, waarin zij bij de opname van den leerling of kind diens naam en den inhoud van de overeenkomstig het vorig artikel overgelegde verklaring inschrijven.

Zij moeten binnen 8 dagen na die opname dat bewijs overleggen ter gemeente-secretarie; deze stukken worden aldaar door een daartoe door den Burg. aangewezen ambtenaar kosteloos geregistreerd, voor gezien geteekend en daarna aan belanghebbenden op dier aanvrage teruggegeven. Heeft eenmaal die registratie plaats gehad, dan is op andere scholen of verzamelingen van minderjarigen de inschrijving in het register in de eerste zinsnede van dit artikel vermeld, voldoende.

Art. 4. De in art. 2 genoemde personen zijn op de eerste aanmaning van B. en W. verpligt de registers in art. 3 eerste zinsnede omschreven ter gemeente-secretarie over te leggen en tegen reçu aldaar te doen verblijven zoolang dit door B. en W. wordt noodig geoordeeld.

Onderwijzers en onderwijzeressen aan het hoofd van een lagere school staande zijn verpligt hunne bovenvermelde registers op aanvrage van den schoolopziener, van de plaatselijke schoolcommissie of van een of meer harer leden bij schoolbezoek open te leggen.

Art. 10. Een strafbepaling stelt op overtreding van de artikelen dezer verordening een boete van *f* 5 tot *f* 10.

Art. 11. De vroeger bestaan hebbende bepalingen betreffende het onderwerp van deze verordening zijn afgeschaft.

13°. In de algemeene politie-verordening van 18 Aug. 1869.

Art. 441. Zij die onderstand genieten zijn verpligt de aan hunne zorg toevertrouwde minderjarigen, zoover die niet gevaccineerd zijn of de kinderziekte niet gehad hebben, te doen vaccineeren zoodra hun gezondheidstoestand het toelaat.

Het nakomen van deze verpligting wordt als voorwaarde aan het verleenen van onderstand vanwege de gemeente verbonden.

Art. 442. Onderwijzers of onderwijzeressen, aan het hoofd van openbare of bijzondere scholen staande, houders of houderessen van kleinkinderscholen of van bewaarplaatsen van kinderen, alsmede allen die het beheer of de zorg hebben over tijdelijke verzamelingen van minderjarigen de verzorging, bewaking, verstandelijke of lichamelijke ontwikkeling van deze ten doel hebbende, laten geen kind of leerling toe zonder dat overgelegd is een verklaring door den bevoegden geneeskundige of door het plaatselijk bestuur afgegeven dat die leerling of dat kind behoorlijk is gevaccineerd of de kinderziekte gehad heeft of zijne vaccinatie wegens zijn gezondheidstoestand moest worden uitgesteld.

In het laatste geval moet elk half jaar een nieuwe verklaring worden ingeleverd.

Art. 443. De in het vorig artikel genoemde personen houden een register van de bedoelde verklaringen, volgens een model door B. en W. vastgesteld enz. (Zie boven sub. 12⁰ art. 3.)

Art. 444. Zij leggen op de eerste aanmaning van B. en W. tegen reçu de registers in het vorig artikel bedoeld ter gemeente-secretarie over. Zij leggen op aanvrage van hen die met het toezicht op hunne instellingen belast zijn die registers open of vertoonen het daarvoor in de plaats ontvangen reçu.

Overtreding wordt gestraft met een boete van *f* 5.—.

HOOFDSTUK IV.

DE TEGENWOORDIGE NEDERLANDSCHE WETGEVING TEN AANZIEN DER VACCINATIE.

Het zal geen weerspraak vinden indien wij art. 17 van de wet v. 4 Dec. 1872 Stbl. 134 het zwaartepunt onzer bestaande wetgeving op de vaccinatie noemen. Het is derhalve alleszins gemotiveerd indien wij dit hoofdstuk beginnen met een onderzoek naar de beteekenis van dit artikel.

Bij koninklijke boodschap v. 21 Augs. 1871 werd aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal een ontwerp van wet tot voorziening tegen besmettelijke ziekten aangeboden, waarin ten aanzien der vaccinatie de volgende twee artikelen voorkwamen:

Art. 19. Onderwijzers, onderwijzeressen of leerlingen, die niet blijkens verklaring door een geneeskundige afgegeven met goed gevolg of meer dan eens de inenting der koepokken hebben ondergaan, worden in scholen niet toegelaten.

De vorm, de plaats en wijze van inlevering en bewaring dier verklaringen wordt bij plaatselijke verordening geregeld.

Art. 20. Bestuurders van liefdadige gestichten en gevangenissen zijn gehouden de personen daarin opgenomen, binnen 14 dagen na hunne opneming de koepokinenting te doen ondergaan al waren ze vroeger ingeënt,

Zij wordt, wanneer en zoolang de gezondheidstoestand dier personen, volgens schriftelijke verklaring van den geneesheer der inrigting, de inenting niet toelaat, uitgesteld.

Gelijke verpligting rust op de kommandanten van corpsen of oorlogschepen ten opzichte van de onder hunne bevelen geplaatsten.

Kort en bondig zet de M. v. T. op deze artt. het standpunt der regeering uiteen:

„De overgroote meerderheid van geneeskundigen in alle landen schijnt te beamen hetgeen eene staatscommissie in Engeland, belast met het houden eener enquete naar de werking van de Vaccination Act onlangs als uitkomst van haar onderzoek verklaarde:

„Dat de koepok, zoo al niet een volstrekte dan toch een zeer groote bescherming aanbiedt tegen een aanval van pokziekte, en een volstrekte bescherming tegen den dood door die ziekte;

dat, indien de operatie geschiedt met behoorlijke inachtneming van den gezondheidstoestand van den gevaccineerden persoon, en met de noodige voorzorgen bij de keuze en het gebruik der vaccine-lymphe, men niet behoeft te vreezen dat de inenting de gezondheid zal benadeelen of eenige ziekte zal mededeelen;

dat de pokziekte, wanneer zij niet door inenting is tegengehouden eene van de vreeselijkste en meest verwoestende ziekten is, met betrekking tot het gevaar van besmetting, de sterfte onder de aangetasten en de blijvende gebreken van de overlevenden en dat het dus de pligt is van den staat te beproeven zorgvuldige inenting van de geheele bevolking te verzekeren."

Zoover gaat het ontwerp niet. Geen greep in ieders zorg voor eigen lijf en gezin, dan voor zoover *bij aanraking met anderen uit zijn doen of laten, gevaar voor dezen kan ontstaan.* In *scholen* en in 't algemeen plaatsen, waar een aantal kinderen of ook volwassenen geregeld samenkomen en verblijven, wil de wet ouders en het publiek zooveel mogelijk waarborgen tegen eene zorgeloosheid die alle andere. tot dusver beproefde middelen, toekenning van premiën, beschikbaarstelling van pokstof, subsidieëring van vaccinatie-bureaux niet hebben kunnen overwinnen; een zorgeloosheid waarvan de noodlottige gevolgen onlangs op groote schaal zijn gebleken.

Is het niet zorgeloosheid, maar zijn godsdienstige bedenkingen aan

sommigen in den weg, ook door deze mag de wetgever zich niet laten weerhouden van hetgeen de bescherming voor het algemeen vordert.

De verbodsbepaling van art. 19 bij plaatselijke verordening reeds in een aantal gemeenten van kracht, kan eerst dan volledig doel treffen wanneer zij overal in het land geldig is.

Het verbod is van toepassing zoowel op onderwijzers en onderwijzeressen als op leerlingen *in alle scholen zonder onderscheid* ,dus ook op bewaar-, naai-, brei- en andere scholen."

Het ontwerp bleef in de zitting 1870—71 onafgedaan, doch werd in die van 1871—72 opnieuw ingediend bij koninklijke boodschap van 21 Sept. 1871. Den 9en Nov. daarop verscheen het Voorloopig Verslag waarin de meerderheid ten aanzien van art. 19 met de regeering medegaat, schoon zij het algemeen worden der vaccine voor het eigenlijk doel van het voorschrift houdt, terwijl het bij de regeering voortvloeit uit den algemeenen plicht der overheid om publieke plaatsen te beveiligen. Sommigen gaat het ontwerp niet ver genoeg. Zij willen, zooals het V. V. meedeelt, dat algemeen verplichte vaccinatie voorgeschreven werd door strafbedreiging tegen de ouders in geval van verzuim, te verzekeren.

Ten aanzien van art. 20 heet het in het V. V. o.a: „wanneer men zoover ging om zelfs elken milicien aan eene herinenting te willen onderwerpen, waarom dan niet de verpligting uitgestrekt tot alle Rijks-gemeenteambtenaren, tot die der politie en der posterijen bijv., waarmede het publiek zoo veelvuldig in aanraking komt?"

Den 2den Febr. 1872 volgde de M. v. A. Haar vergezelde een gewijzigd ontwerp, waarin de artt. 19. 20 voorkomen als artt. 17. 18 en nu ingevolge de gemaakte opmerkingen dus luidden:

Art. 17. Onderwijzers, onderwijzeressen of leerlingen, die niet blijkens verklaring *van* een geneeskundige, met goed gevolg of meer dan eens de koepokinenting hebben ondergaan, *of aan de natuurlijke kinderpokken, (variolae) hebben geleden*, worden in de scholen niet toegelaten.

De vorm, de plaats en wijze van inlevering en bewaring dier verklaringen wordt bij plaatselijke verordening geregeld.

Art. 18. Bestuurders *van gestichten van weldadigheid in art. 1 en 2 der wet van 28 Juny 1845 (Staatsblad no. 100) vermeld*, van gevangenissen, *van bedelaars- en krankzinnigengestichten* zijn gehouden de personen, daaraan opgenomen, binnen 14 dagen na hunne opneming de

koepokinenting te doen ondergaan al waren zij vroeger ingeënt. Gelijke verpligting rust op kommandanten van *leger*corpsen of oorlogschepen, ten opzigte van de onder hunne bevelen geplaatsten.

Daarbij wordt door den minister aangeteekend: „Het beginsel dat de grondslag is van dit en het volgend artikel, wordt in het V. V. niet slechts bestreden maar verdedigd. De minister heeft tot verdediging niets daarbij te voegen." Van verpligte vaccinatie is hij op vroeger medegedeelde gronden geen voorstander", en wat art. 20 betreft, de minister verklaart alleen bestaande gewoonte te hebben gelegaliseerd, en andere ambtenaren zijn niet als militaire corpsen bijeen. „Bovendien," zegt de heer Thorbecke, „velen zijn in dienst geweest en toen gerevaccineerd en dat zal bij uitbreiding van den militiepligt nog meer het geval zijn."

Het eindverslag van 23 Febr. verklaart ten slotte het gewijzigd ontwerp rijp voor openbare beraadslaging.

Intusschen hadden de artikelen 17 en 18 naast vele stemmen van goedkeuring, bij velen onzer landgenooten groote verontwaardiging verwekt; vooral artikel 17 was hun een doorn in het oog en het regende dan ook in de zitting 1871/72 adressen tegen de aanneming ervan. Zoo werd b.v. in de vergadering van 28 Mei 1872 door de commissie voor de verzoekschriften verslag uitgebracht omtrent niet minder dan 48 adressen wier inhoud de commissie aldus saâmvat:

„Adressanten hebben bezwaren tegen art. 19 van het wetsontwerp tot voorziening tegen besmettelijke ziekten; de godsdienstige overtuiging van velen verbiedt hunne kinderen aan de daarbij voorgeschreven vaccine te onderwerpen. Art. 19 (art. 17) plaatst hen daarbij in het droevig alternatief van of zich te bezondigen of hunne kinderen van alle onderwijs verstoken te laten.

Art. 19 (art. 17) maakt dus in hun oog evenzeer inbreuk op de vrijheid van gewisse als op die van onderwijs. Zij achten dien gewetensdwang op te leggen aan een goed gedeelte van het Nederlandsche volk, *dat geen volk is om in een dwangbuis te worden gestoken*, te ondragelijker, wijl het medisch nog volstrekt niet is uitgemaakt dat de vaccine eenige waarborg geeft tegen de kinderziekte.

Met eerbied, doch met al den ernst dien het gewigt der zaak vereischt, verzoeken de adressanten dat deze vergadering voormeld. art. 19 (17) niet aanneme."

Van aanneming was vooreerst nog geen sprake, zelfs tot openbare behandeling kwam het in deze zitting nog niet, en eerst in de volgende van 1872/73 dook het ontwerp opnieuw op.

Bij *ministerieelen brief* van 1 Oct. 1872 kwam bij de Kamer in een opnieuw gewijzigd ontwerp, vergezeld van een nota van toelichting, onderteekend door minister Geertsema, in welk ontwerp een geheel ander beginsel ten aanzien van de koepokinenting gehuldigd werd dan tot nogtoe het geval was geweest. De desbetreffende artikelen luidden nu aldus:

Art. 17. De gemeenteraden zijn verpligt toepassing en herhaling van inenting der koepokken ten alle tijde zooveel mogelijk te bevorderen.

Tot het verleenen van subsidiën ter tegemoetkoming in de kosten van inrigtingen welke bevordering dier kunstbewerking ten doel hebben, wordt jaarlijks een som op de staatsbegrooting uitgetrokken.

Art. 18. Gelijke verpligting als in het vorig artikel vermeld, rust op bestuurders van gestichten van weldadigheid in art. 1 en 2 der wet van 28 Juny 1854 (Staatsblad no 100) vermeld, van gevangenissen, van bedelaars- en krankzinnigengestichten, alsmede ook op de kommandanten van legercorpsen of oorlogschepen ten opzigte van hen die aan hunne zorg toevertrouwd of onder hunne bevelen geplaatst zijn.

Het standpunt van minister Geertsema ten aanzien hiervan wordt het best gekend uit dat gedeelte der nota van toelichting, waarin hij, het standpunt van den heer Thorbecke miskennende, in diens art. 17. niets anders ziet dan een verkapte oplegging van de verplichting tot vaccinatie, in plaats van, zooals de heer Thorbecke het wil opgevat hebben, als voortvloeiende uit de aan de overheid toekomende taak om de publieke plaatsen te beveiligen. In art. 18 kwam men, zegt minister Geertsema, er voor uit, maar waarom dan niet algemeen en voor allen zonder onderscheid hetzelfde bepaald? Niet dat de heer Geertsema zulks wil. Van zoodanige beperking der individueele vrijheid zou alleen zijns inziens *sprake kunnen zijn*, zoodra naar het oordeel van deskundigen ontwijfelbaar zeker was dat door toepassing der vaccine op elk individu pokkenepidemie ondenkbaar zou worden, en zelfs dan nog zou hij aarzelen een daartoe strekkend voorstel aan de overweging der wetgevende macht te onderwerpen, want dwang tot hetgeen als voorbehoedmiddel nuttig is, pleegt bij ons volk weinig ingenomenheid te wekken. Hij is van oordeel, dat de algemeene wetgever op moet treden als bevorderaar dier terecht gevierde kunst-

bewerking, dat hij tot toepassing daarvan moet opwekken en aanmoedigen met woord en daad. Langs dien weg, veronderstelt hij, zal het individueel en sociaal belang dat hier inderdaad samenvalt beter bevorderd en behartigd worden dan van slaafsche opvolging van een wettelijk gebod te wachten is. Vandaar deze artikelen, die hij voorstelt.

Het krachtig optreden van den minister hier en bij de debatten in de Kamers was evenwel niet in staat aan zijne overtuiging een meerderheid te bezorgen. De heeren Godefroy, Idzerda en Jonckbloet dienden de volgende amendementen in die ook aangenomen werden:

1°. Het eerste lid van art. 17 en art. 18 te vervangen door de volgende bepaling:

Onderwijzers, onderwijzeressen of leerlingen, die niet blijkens verklaring van een geneeskundige, met goed gevolg of meer dan eens de inenting der koepokken hebben ondergaan of aan de natuurlijke kinderpokken (variolae) hebben geleden, worden in de scholen niet toegelaten.

De vorm, de plaats en wijze van inlevering en bewaring dier verklaringen wordt bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur geregeld.

2°. Het tweede lid van art. 17 te voegen als tweede lid bij art. 19.

Terugkeer dus naar het ontwerp Thorbecke, maar terugkeer slechts voor de helft. Trouwens de voorstellers van het amendement gaan van een geheel anderen gedachtengang uit dan Thorbecke. De heer Godefroy zijn meening uiteen zettende, zegt dat hij om twee redenen het vroegere art. 18 wegliet:

1°. Men zou van oordeel kunnen zijn, dat door die bepaling misbruik zou kunnen gemaakt worden van de ondergeschikte positiën waarin de in te enten personen stonden;

2°. de bepaling kent niet toe, gelijk zij dat ook niet moet doen, het recht om physieken dwang uit te oefenen op personen die weigeren zich aan de toepassing der inenting te onderwerpen, terwijl degenen die verplicht zijn tot toepassing voor het nalaten daarvan, strafrechtelijk verantwoordelijk worden gesteld. —

Maar wel neemt hij art. 17 over; want de pokziekte is gevaarlijk voor de volksgezondheid en de vaccine is een middel waardoor dat gevaar zooveel mogelijk kan worden voorkomen. De staatsrechtelijke grondslag is deze, dat de Staat, de volksgezondheid beschermen moet tegen elk gevaar dat haar *kan* bedreigen en dus ook tegen de pokkenepidemie,

terwijl in de vaccine een middel is gegeven dat de volksgezondheid tegen zulk een vreeselijke epidemie, niet in absoluten zin beschermen *zal*, maar *kan*. —
— —

Hij aarzelt niet het middel dat hij voorstelt indirecten dwang te noemen, maar de Staat heeft het recht om dwang uit te oefenen en dat recht rust eenvoudig op den plicht om de volksgezondheid te beschermen tegen hen, die door daden of verzuimen voor die volksgezondheid gevaar kunnen doen ontstaan. —
— —

Wanneer het nu onbetwistbaar is, zoo gaat de heer G. verder, en door de ondervinding bevestigd, dat verzuim van vaccinatie de pokkenepidemie veroorzaakt en voedt, — want daarover kan geen twijfel bestaan — dan is het de plicht van den Staat tegen dat verzuim al de middelen aan te wenden die geschikt zijn om de volksgezondheid tegen dat verzuim en de gevolgen daarvan te beschermen. — Het is een publiek belang waartoe de Staat beiden gerechtigd en verplicht is.

De heer Idzerda, medevoorsteller van dat amendement, beziet de zaak voornamelijk uit een practisch geneeskundig oogpunt, betoogt vooral het nut en verbaast zich dat de regeering zulk een nuttigen maatregel niet in de wet heeft opgenomen. Hij prefereert deze bepaling boven de algemeene verplichte inenting omdat er in dit geval strafbepalingen moeten zijn die men den menschen wel kan doen ondergaan, maar waarmee ze nog niet ingeënt zijn. —

De heer Jonckbloet, eveneens medevoorsteller van het amendement, richt zich voornamelijk tegen het standpunt der regeering, wijst op het nut der vaccine en weerlegt de onderscheidene bezwaren tegen de vaccine ingebracht. Het geldt hier het beginsel bescherming van gemeenten door maatregelen die zij zelf niet kunnen nemen om zich te beschermen tegen de epidemie.

Nog een kleine wijziging werd door de voorstellers der amendementen hierin gebracht. Zij achtten het namelijk wenschelijk de tweede alinea van het eerste amendement dus te lezen:

De vorm, de plaats, de wijze van inlevering, de *teruggave* en bewaring dier verklaringen worden bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur geregeld.

De groote meerderheid der Tweede Kamer was evenals de voorstellers der amendementen doordrongen van de noodzakelijkheid van bevordering der vaccine door dwang ter wille van de volksgezondheid, en in stomming gebracht werd dan ook het eerste amendement met 42 tegen 14 stemmen aangenomen. (5 leden waren afwezig).

De aanstoot dien deze aanneming aan de tegenstanders van dit amendement gaf, uitte zich nogmaals in een lange reeks van adressen, nu aan de Eerste Kamer.

In de vergadering van 6 Nov. ontving deze niet minder dan 90, in die van 9 Nov. 52, in die van 11 Nov. 10 adressen, allen gekant in het bijzonder tegen dit amendement en in denzelfden geest gestemd als die welke aan de Tweede Kamer gezonden waren.

De Eerste Kamer plaatste zich echter meerendeels op hetzelfde standpunt als de Tweede en met 23 tegen 12 stemmen werd het amendement, dat als Art. 17 der wet kort daarop door den Koning werd bekrachtigd, aangenomen.

Onder datum van 4 Dec. verscheen de wet in het Staatblad. Zij trad 1 Mei 1873 in werking.

Wij meenden waar in een vorig hoofdstuk de geschiedenis van de regeling der vaccine de geheele eeuw door was beschouwd, de lotswisselingen van het bestaande Art. 17 en de naaste motieven waardoor het artikel in de wet is gekomen niet stilzwijgend te mogen voorbij gaan. Thans ligt de interpretatie van het artikel aan de beurt en dan valt het allereerst uit dit oogpunt te betreuren dat de debatten in de Kamers zulk een eenzijdige, politieke richting hebben genomen. Wij moeten daarin alleen zoeken naar het al of niet nuttige, geoorloofde, gewenschte of billijke van vaccine of vaccinedwang, niet naar een welbewust onderhandelen en zich rekenschap geven omtrent den preciezen inhoud van het artikel.

Zelfs de voorstellers van het amendement schijnen 't onderling over niets anders eens geweest te zijn dan over het nuttige der bepaling en dat zij in de wet behoort.

Ten bewijze hiervan, als ook ter toelichting van de opinie der Tweede

Kamer en der regeering over den inhoud van het artikel, kunnen de woorden dienen die gesproken zijn in de vergadering van 22 Nov. 1872 bij de beraadslaging over Hoofdstuk V der begrooting. Art. 57. Wering van epidemische en besmettelijke ziekten alsmede bevordering der koepokinenting . f . . . . .

De heer Heydenryck bracht daar den inhoud van art. 17 ter sprake.

Hij herinnerde er aan hoe hij bij de debatten over dat artikel gevraagd had wat de voorstellers verstonden door „de scholen" tot den toegang waarvan voortaan alleen gevaccineerde kinderen en onderwijzers zouden gerechtigd zijn, of zij daaronder begrepen de scholen van de *drie* trappen van onderwijs, het lager, middelbaar en hooger; — maar, dat men het antwoord was schuldig gebleven.

Hij betreurde het, dat hij geen voet bij stuk had gehouden door nader bij de voorstanders op antwoord aan te dringen. Het eenige wat mij rest, zoo ging de heer H. voort, is, den minister van B. Z. te vragen, of — wanneer het Zijner Majesteit mocht behagen het wetsontwerp te bekrachtigen, de minister bij de toepassing van de wet en dus ook van art. 17 onder „scholen" de drie trappen van onderwijs — lager, middelbaar en hooger — daaronder zal begrijpen, al dan niet.

Vooral moet ik hierbij herinneren aan het provinciaal reglement van Friesland hetwelk de drie takken van onderwijs omvat en dus destemeer tot verwarring bij de toepassing der wet zou kunnen leiden.

De heer Geertsema antwoordt hierop:

„Ik heb het wetsontwerp waarvan de geachte vorige spreker gewaagt niet bij de hand, en het is mij dus moeielijk op dit oogenblik een bepaald antwoord op zijn vraag te geven. Ware de wetsbepaling van mij zelf afkomstig, welligt zou ik hem omtrent de bedoeling der regeering kunnen inlichten. Wordt in het door den geachten spreker bedoelde wetsartikel gesproken van het bezoeken der scholen in het algemeen zonder restrictie, er worden aan den anderen kant enkel genoemd onderwijzers. Bij de toepassing der wet zal zich dus de vraag voordoen, in hoeverre onder „scholen," begrepen zijn de lagere, middelbare en hoogere, dan of met het oog op de uitdrukking „onderwijzers" alleen het lager onderwijs kan bedoeld zijn.

Geen voorsteller van het nieuwe wets-artikel zijnde, kan ik mij over de bedoeling niet uitlaten en nog veel minder hier thans verklaren welke

toepassing ik aan het ontwerp als het eventueel wet is geworden, zal meenen te moeten geven."

De heer Jonckbloet: „Ik betreur het dat ik, toen ik op het late uur het woord voerde over het door ons voorgestelde amendement, verzuimd heb een antwoord aan den heer H. te geven.

Hij heeft teregt gezegd, dat ik hem van deze plaats het antwoord schuldig gebleven was, maar hij had er bij kunnen voegen dat ik in particulier gesprek mijn onwillekeurig verzuim hersteld had.

Ik wil nu alleen zeggen, dat ik mij vereenig met de interpretatie van den M. v. B. Z. Onze bedoeling is geweest ons amendement te doen slaan op scholen van lager onderwijs. Dat was duidelijk genoeg, vooreerst door de uitdrukking „onderwijzers", die leeraren en hoogleeraren uitsloot en dus de twee andere takken van onderwijs voorbij ging en ten anderen moest het blijken in verband met de bestaande praktijk waarop wij gewezen hebben.

Immers in verscheidene gemeenten bestaan gelijksoortige verordeningen die bepaaldelijk op het lager onderwijs zien. Eindelijk meenden wij, dat het niet onduidelijk kon zijn, wat wij bedoelden daar meer dan eens twijfel werd geopperd of de bepaling alleen moest slaan op de openbare scholen en niet op de bijzondere. Daaruit bleek wel dat men het voorstel in het algemeen zoo opvatte als het in onze bedoeling gelegen heeft."

De heer Heemskerk: „Mij dunkt, dat het niet kan aangaan om aan eene nog niet vastgestelde wet bij interpretatie een anderen zin te geven, dan misschien menigeen bij de stemming daaraan gehecht heeft; zulk een interpretatie, hoe welgemeend ook gegeven, beslist nu niets meer. Ik heb gestemd voor het amendement, in de meening dat alle takken van onderwijs werden begrepen onder het woord *scholen*, ook bepaald kleinkinder- of bewaarscholen, die straks niet eens genoemd zijn en waarvoor het misschien het meeste noodig is. Ik kan er nu niets meer van zeggen, maar ik hoop dat het artikel èn administratief èn door den regter in dien zin zal worden toegepast. De meening van een der voorstellers, noch die van den minister post festum kan mijns inziens eenige verandering brengen in den zin van het artikel. De minister wees er op, dat niet de regeering de bepaling in de wet had gebracht, maar de minister kan zich aan de verantwoordelijkheid voor dit artikel niet onttrekken; zoodra hij het wetsontwerp in de Eerste Kamer heeft verdedigd,

is het *zijn* wetsontwerp geworden. Vóór de aanneming kan eene interpretatie van een artikel waarover verschil van gevoelen was, nuttig zijn. Maar ik geloof niet, dat eenige regterlijke autoriteit zich door een interpretatie die nu gegeven wordt, zou laten leiden."

De minister antwoordde hierop, dat hij zich aan geene verantwoordelijkheid wil onttrekken, maar dat hij zich over de toepassing van het artikel als het tot wet zal zijn verheven op dit oogenblik niet kan noch mag uitlaten; waarop de heer Idzerda het woord neemt en verklaart dat hij verschilt van zijn medevoorsteller van het vaccine-amendement, den heer Jonckbloet, over de interpretatie van het woord „scholen" in de wet. Hij heeft het woord scholen opgevat in den ruimsten zin en als omvattende alle inrichtingen van onderwijs zonder eenig onderscheid. „In dien zin is het ook begrepen door den minister Thorbecke in de M. v. T. tot zijn oorspronkelijk wetsontwerp, d.d. 16 Juli 1871, alsmede in zijn antwoord d.d. 2 Febr. 1872 op een pertinente vraag daaromtrent in het voorloopig verslag der Tweede Kamer gedaan. Daarover kan mijns inziens geen quaestie meer bestaan."

Behalve de debatten zelf over Art. 17 is dit een en ander voldoende om te staven dat de Kamer het artikel heeft aangenomen zonder in het reine te zijn over den juisten inhoud. Het amendement was evenwel een terugkeer tot het ontwerp-Thorbecke. Wil men derhalve weten wat er eigenlijk in de woorden is uitgedrukt, welke bewuste intentie zij hebben, zoo moet men tot de toelichting op dat ontwerp terugkeeren.

Volgens minister Thorbecke nu ligt het zwaartepunt van het artikel in het woord scholen. Immers zijn uitgangspunt was: bescherming en beveiliging van de publieke plaatsen, in casu de school.

Wat deze minister onder scholen verstond daarover laten de gewisselde stukken zich bij herhaling uit.

In de M. v. T. wordt gezegd: „Het verbod van art. 17 is van toepassing op onderwijzers, onderwijzeressen als op leerlingen *van alle scholen zonder onderscheid, dus ook op bewaar-, naai-, brei- en andere scholen.*"

Toch wordt nog in het voorloopig verslag gevraagd of men met alle scholen zonder onderscheid te doen had zoodat er onder vallen, hoogere, middelbare, lagere, muziek-, teeken- en godsdienstscholen.

Daarop zegt de M. v. A.: „De maatregel treft volgens de M. v. T. *alle scholen zonder onderscheid, dus ook bewaar-, brei-, naai- en andere scholen. Die woorden schijnen duidelijk, bezwaarlijk voor verschillende opvatting vatbaar,*" en den leden die in het voorloopig verslag er op aangedrongen hadden de bijzondere scholen vrij te laten, antwoordt de minister: „Toepassing alleen op openbare scholen ware een halvem aatregel; de reden geldt voor bijzondere scholen evenzeer en uitzondering van deze, zou het verbod ten aanzien der openbare scholen nutteloos maken; *om doel te treffen moet het algemeen zijn.*"

Ten overvloede zij hier nog meegedeeld, wat bij art. 16 (art. 14) door de regeering werd gezegd.

Dit artikel luidde in het Ontw.-Th. aldus:

Art. 16. Personen uit huizen of vaartuigen waarin een besmettelijke ziekte voorkwam mogen geen *scholen* als leerling bezoeken noch aldaar onderrigt geven tot na verloop van 8 dagen nadat de ziekte volgens schriftelijke verklaring van eenen geneeskundige, uit die huizen of vaartuigen is geweken enz.

Hier hebben wij dus weer het woord *scholen* en het geldt hier eveneens bescherming van de school als publieke plaats.

Dit artikel was door de regeering niet toegelicht; maar in het voorloopig verslag werd naar aanleiding hiervan gevraagd, of men met „scholen" *alle scholen zonder onderscheid, hoogere, middelbare, lagere, muziek-, teeken- en godsdienstscholen bedoelde,* zoodat bijv. de student in wiens woning, zonder dat hij het misschien weet, een besmettelijke ziekte heerscht van de colleges moet wegblijven.

Hierop luidt de M. v. A.: Het verbod is op *alle scholen* van toepassing.

Het kan derhalve niet twijfelachtig zijn, dat minister Thorbecke al wat maar eenigszins den naam van school kon dragen, onder het gebod van art. 17 wilde begrijpen, en ook het standpunt der Kamers ten aanzien van het amendement voor zoover men dit kan leeren kennen, was dit, dat het nuttig en noodzakelijk was de vaccine zooveel mogelijk te bevorderen en eischt dus eveneens een ruime opvatting. Rest derhalve de vraag wat er onder dit begrip „school" in ruimen zin valt, terwijl wij tevens de bezwaren bespreken die uit de woorden van dit artikel rijzen tegen zulk een opvatting van het woord school.

Wat zijn scholen? De gewisselde stukken doen al dadelijk een reeks

van voorbeelden aan de hand. Laten wij een oogenblik de hooge school terzijde waarop de toepassing van art. 17 bij arrest van 1 Nov. 1875 door den H. R. is betwist, zoo worden er genoemd: Middelbare en lagere, muziek-, teeken- en godsdienstscholen en elders bewaar-, brei-, naai- en andere scholen. Vragen wij wat bovengenoemde inrichtingen tot scholen stempelt, zoo moet, dunkt ons, het antwoord luiden:

1°. dat het vergaderingen van personen zijn, georganiseerd als onderwijzer en leerlingen.

2°. dat onderricht wordt beoogd in een of andere kunst, kundigheid of wetenschap.

3°. dat dit doel methodisch wordt nagestreefd.

4°. De school is een maatschappelijk begrip. Zij hoort de maatschappij toe.

Inrichtingen, die aan deze voorwaarden voldoen kunnen o. i. den naam van scholen dragen en geven eveneens den naam van school aan de *plaats* die tot schoolhouden regelmatig is bestemd al was het slechts een bepaalde ruimte in het open veld. In dezen laatsten zin vormt het woord school een zelfstandig van de andere beteekenis onderscheiden begrip. Men herinnere zich bijv., dat men de school bezoeken kan zonder dat er school gehouden wordt, en omgekeerd dat men zich gevallen kan denken, dat er school gehouden wordt zonder dat er daarom een school is in de tweede beteekenis, b. v. als de samenkomst van onderwijzer en leerlingen nu eens hier dan daar plaats heeft. In deze tweede beteekenis van het woord school valt er dus onder en het gebouw dat tot niets anders dan tot schoolhouden is bestemd maar ook het gedeelte van het gebouw waarvan andere gedeelten, andere bestemmingen hebben. Hier kunnen echter moeilijkheden rijzen over de vraag waar het territoir der school begint of eindigt en wij zouden het criterium het liefst dus nemen, dat alle ruimte welke direct ter wille van het „schoolhouden" is ingenomen, tot de school worde gerekend; zoo vallen er dus onder: Kleedkamers, in gymnasium of hoogere burgerschool de docentenkamers en de kamers van den concierge; maar niet valt er onder de met de school verbonden woning des onderwijzers.

Heeft een gebouw meerdere bestemmingen in dien zin bijv. dat het in zijn geheel gebruikt wordt, nu eens voor vergaderingen b. v. voor kerk, kiesvereenigingen enz. enz., kortom is het eer een publiek gebouw voor allerlei publieke zaken maar ook voor geregeld schoolhouden, zoodat men kan zeggen dat de school in de eerste beteekenis er gevestigd is, zoo

8

valt dat gebouw ook in de termen van de school in de tweede beteekenis en dient er ten allen tijde aan de eischen voor schoolbezoek in de wet van 1872 gesteld voldaan te worden. Ongeoorloofd zou het dus zijn dat een bewoner van een huis of vaartuig waarin een besmettelijke ziekte voorkwam, zulk een gebouw bezocht om welke reden dan ook.

Dikwijls zullen de beide beteekenissen van school samenvallen. Zoo dit echter niet het geval is, welke is dan de bedoeling van de woorden des wetgevers?

Als men in de M. v, T. op art. 17. leest: in scholen en in 't algemeen plaatsen waar een aantal kinderen of ook volwassenen geregeld samenkomen en verblijven, wil de wet ouders en het publiek zooveel mogelijk waarborgen tegen een zorgloosheid enz.; en in art. 14 zooals het vroeger luidde, de scholen op een lijn gesteld waren met fabrieken en andere werkplaatsen, rijst allicht het vermoeden dat in art. 17 school gebruikt is in den zin van de plaats, waar school gehouden wordt. Intusschen leidt deze opvatting er toe om buiten dit artikel te laten vallen bijv. die scholen die hier en daar gehouden worden en geen vaste plaats hebben zooals het geval zich zeer goed denken laat b. v. bij huisonderwijs. En dit is o. i. niet geoorloofd. Er staat nu eenmaal in het artikel het woord scholen zonder beperking en de bedoeling ln art. 17 is om de vaccine te bevorderen door dwang op de scholen of naar de opinie van den heer Thorbecke is het doel van art. 17 evenals van art. 14 bescherming van het publiek; gegevens die juist tot het tegenovergestelde doen concludeeren dan tot beperking en zulk een beperking willekeurig en onredelijk maken. Wel klinkt het eenigszins gewrongen als de wetgever in art. 30 zegt: dat ouders kinderen *in* de school zenden en men daarbij school ook opvat in den zin van vergadering van onderwijzers en kinderen; maar onmogelijk is die uitdrukking als wetstaal zeker niet en zoo de wetgever alleen de school plaatselijk bedoeld had, waarom dan niet gesproken van „het school" in plaats van „de school." De artt. 14 en 17 verdragen deze beteekenis ook zeer wel: scholen bezoeken en in de scholen toelaten kan gezegd worden in de eene als in de andere beteekenis van het woord school. Wij vatten derhalve het woord school in de beide beteekenissen op.

Ambachts-, burgeravond-, machinisten-, tooneelscholen, kweekscholen voor onderwijzers enz. zijn alle, scholen in den zin van art. 17. Zoo ook muziek-, dans-, zwem- of rijscholen; kook-, brei- en naaischolen;

eveneens de hoogere burgerscholen en gymnasia, want ook deze laatste worden om hun naam niet aan het begrip scholen onttrokken.

Hetzelfde kan gezegd worden van de meeste catechesatiën en van de kinderleer (bij de Roomsch-Katholieken). Men vergelijke hiermee een miss. van den minister van B. Z. van 14 Mei 1873 No. 218 9de afd. waarbij op de vraag of art. 17 ook op de catechesatiën of de kinderleer van toepassing is, het volgende werd geantwoord:

„Leerlingen, die catechesatiën bezoeken, zijn in de regel tevens leerlingen van een school en voldoen dan aan art. 17 der wet van 4 Dec. 1872 Stbl. 134. De vraag of lokalen waar godsdienstonderwijs gegeven wordt onder het woord scholen begrepen zijn door den wetgever, zal afhangen van omstandigheden, in elk geval afzonderlijk te beoordeelen. Zij die onderwijs genieten kunnen elke moeilijkheid voorkomen door de koepokinenting; verzuimen zij deze dan zal de strafrechter casu quo beslissen."

Zondagscholen zullen eveneens in zeer veel gevallen onder deze wet begrepen zijn; iemand die *op allerhande manier* de havelooze jeugd tracht te trekken om haar onder den invloed van godsdienst en beschaving te brengen, houdt natuurlijk geen school; daarentegen zoodra hij zich niet meer daarbij bepaalt, maar geregeld onderwijs gaat geven, zal hij wel kunnen geacht worden school te houden. Zie vonnis v. h. kantongerecht te Weesp v. 9 Aug. 1873 in bevestigenden zin.

De scholen in gevangenissen, bedelaarsgestichten of rijks-werkinrichtingen daarentegen mogen m. i. niet geacht worden te vallen onder de bepaling van art. 17.

Zij vormen toch naar onze wetgeving een zoo integreerend deel van die gestichten dat regeling voor de scholen daarin, regeling zou zijn voor die gestichten zelf. Men zal echter moeten toestemmen dat deze gestichten geheel en al buiten het gewone maatschappelijke leven liggen en een terrein vormen dat naar eigen beginsel geregeld moet worden en ook geregeld is, dat het dus niet aangaat de regelen voor het gewone leven waartoe art. 17 ongetwijfeld behoort, daarop toe te passen. [1])

Soortgelijke gedachte ligt ook in art. 15*f* der wet op het lager onderwijs op, 't welk aldus luidt:

[1]) Vandaar ook: Aanschrijving v. d. M. v. Just. v. 16 Nov. 1875 4e Afd. No. 126 betreffende het inenten en herinenten in gevangenissen.

Art. 15. Deze wet (op het L. O.) is niet toepasselijk op:

f. de scholen in gevangenissen, bedelaarsgestichten of rijkswerkinrichtingen en in de rijksopvoedingsgestichten, behoudens de bepalingen omtrent de bevoegheid van hen die lager onderwijs geven.

Wij meenen, dat deze bepaling niet aan het eerste gedeelte, dat naar bovengenoemde opvatting van het terrein, waarop deze instellingen liggen, vanzelf spreekt, hare belangrijkheid ontleent, maar wel aan het tweede gedeelte, inzoo verre hier ook op het terrein van deze instellingen een bepaling van het gewone burgerlijk leven van toepassing wordt verklaard.

In dezelfde richting ligt ook de beantwoording der vraag of de *militaire akademie* en de *krijgscholen* enz. onder scholen vallen in den zin van art. 17. Ook hier antwoorden wij ontkennend, daar deze inrichtingen geheel en al onder het gebied van het oorlogswezen vallen en mitsdien door de eigene hygiëne daarvan beheerscht worden.

Huisonderwijs (opgevat in den zin van onderwijs dat thuis gegeven wordt) valt niet vanzelf buiten art. 17. Wil het er werkelijk buiten vallen zoo moet dat onderwijs niet het karakter van schoolonderwijs aannemen; het moet dus een of meer van de eigenschappen missen die wij boven aangaven.

In vele gevallen zal het wel de ontstentenis van het maatschappelijke zijn die het huisonderwijs niet onder het begrip van school doet vallen. Geeft bijv. iemand aan de kinderen uit éen gezin in de woning van het hoofd van dat gezin en op dezelfde manier enz. als in een school, onderwijs, zoo mag hij toch nog niet geacht worden school te houden. Wordt evenwel datzelfde lesgeven gedaan aan kinderen uit meer gezinnen in die zelfde woning, dan treedt dat lesgeven uit den kring van het private leven op het gebied der maatschappij en kan men het wel degelijk onder het begrip schoolhouden brengen. Toch wagen wij het niet hier vaste regelen op te stellen. Het is een quaestio facti, waarin de kleinste variatiën misschien verandering in opvatting kunnen geven.

De wet op het lager onderwijs ontsteekt hierover hoegenaamd geen licht als zij in art. 1 zegt:

Lager onderwijs is huis- of schoolonderwijs. Onderwijs gegeven aan kinderen van ten hoogste drie gezinnen gezamenlijk in de woning van het hoofd van éen dier gezinnen is huisonderwijs. Ieder ander onderwijs enz. is schoolonderwijs.

Immers deze onderscheiding is een willekeurige gemaakt met het oog op deze wet en al dadelijk in art. 15 niet toepasselijk verklaard voor tal van vakken van lager onderwijs, alleen of gecombineerd gegeven. In dit art. 1 is eenvoudig de knoop doorgehakt en de onderscheiding mist dus innerlijke waarde.Redenen te over om ze niet over te brengen op een maatregel die er geheel buiten ligt.

Van het standpunt dat wij hier ingenomen hebben ten aanzien van het woord „scholen" schijnt ook de vraag of de hooge scholen vallen onder art. 17 geen moeielijkheid op te leveren. Hoeveel verschil er moge bestaan tusschen de hooge scholen en andere inrichtingen van onderwijs, de kenmerkende eigenschappen die wij straks omtrent het wezen der school noemden, vertoonen zich ook hier en het woord zelf „hooge school" tegen over „lagere school" toont van zelve de verwantschap der begrippen. Al moge nu ook het woord hoogeschool in onzen tijd meestal gebruikt worden in den zin van het geheele zedelijke lichaam, zooals het straks gemelde arrest van den H. R. overweegt, in den ruimen zin waarin art. 17 toelaat van scholen te spreken, kan het college zoowel als de zaal of het gebouw daarvoor dienende, school genoemd worden. Kan men zich niet vereenigen met dezen uitleg en acht men het schoolhouden van den hoogleeraar een te zware beleediging voor het taalgevoel, men houde in het oog dat in 't geval waarin wij hier verkeeren de keuze tusschen den logischen zin der woorden en den altijd min of meer onzekeren taalkundigen zin, de eerste bij de weinig precieze taal des wetgevers verre de voorkeur verdient; temeer daar, waar zij ook niet geheel vreemd is aan ons taalgebruik.

Ook het bezwaar dat in bovengemeld arrest wordt aangehaald:

„Als zoude het in strijd zijn met het gewone spraakgebruik om daar, waar de wet spreekt van onderwijzers en die met onderwijzeressen op gelijke lijn stelt, onder de benaming ook hoogleeraaren en professoren te begrijpen, terwijl het evenmin gebruikelijk is om studenten eener hooge school of van een athenaeum met de woorden „leerling" en „kinderen" aan te duiden of hoog leeraren als hoofden eener school aan te merken" — zouden wij gaarne toegeven, indien hier van een gewoon geschrift sprake was; niet zoo onpassend vinden wij het nu, dat de wetgever, het geheele veld in eenen overziende, scholen gebruikt in den algemeenen, wijden zin en daartegenover hen die de bevolking der scho-

len uitmaken met den naam van onderwijzeres en leerlingen bestempelt. Daarom valt hier even goed onder de kweekeling [1]) als de hoogleeraar en de leeraar [2]) van gymnasium of hoogere burgerschool; en aan de andere zijde het kind der bewaarschool evengoed als de reeds gehuwde man die op rijpen leeftijd het gemis van onderwijs in zijn jeugd, komt inhalen; evenmin hebben wij hier te maken met de al of niet bevoegdheid van den onderwijzer.

Het argument uit de benaming „kinderen" dat de H. R. hier aanvoert moet rusten op de tweede alinea van art. 30. 2. Als wij dit artikel evenwel nagaan, (z. o.) blijkt duidelijk dat men de studenten volstrekt niet hieronder *behoeft* te begrijpen en dat dit dus geen bezwaar tegen de hier gehuldigde opvatting kan zijn.

Van zonderlingen aard is een andere overweging in bovenbedoeld arrest van den H. R. aldus luidende:

„O, dat voor het geval dat de wetgever het woord „scholen" in meer uitgebreide beteekenis had gebezigd en daaronder ook hooge scholen en athenaea had begrepen, hij niet zou hebben nagelaten bijzondere voorschriften te geven ter oplossing van moeilijkheden die al dadelijk voor de toepassing der wetsbepaling en het daarmee in verband staande K. B. van 28 Febr. 1873 Stbl. 35 in het oog springen, waaronder in de eerste plaats mag gewezen worden op de vraag, wie als hoofd van een hooge school, athenaeum of seminarium moet worden aangemerkt, vermits het tegen het wezen dier inrigtingen aandruischt om de professoren als derzelve hoofden en bestuurders te beschouwen en dus met hoofden of bestuurders van andere scholen gelijk te stellen".

Op deze redeneering valt wel het een en ander af te dingen, vooreerst het bezwaar, dat uit de toepassing v. h. K. B. v. 28 Febr. 1873 Stbl. 35 rijst, kan hier weinig uitmaken. Eerst dan wanneer die moeilijkheden een *noodwendig* gevolg zijn van de wet kan het bezwaar uit het K. B. geput, overgebracht worden op de wet en werkelijk gelden. Maar de moeilijkheden rijzen ook uit de wet, zegt het arrest en de wetgever zou wel niet nagelaten hebben die moeilijkheden op te lossen als hij werkelijk school in den uitgebreiden zin bedoeld had. Wie echter de lotgeval-

---

[1]) Men vergelijke de M. v. A waarin de Regeering uitdrukkelijk verklaart dat de kweekelingen zeer zeker moeten ingeënt zijn; »zij behooren tot het onderwijzend personeel."

[2]) Zie o. a. art. 14 wet v. 28 April 1875 Stbl. 102 *de onderwijzers* aan de gymnasia dragen den titel van leeraar.

len van het artikel heeft nagegaan, den strijd die er om gevoerd is, de besliste uitlating van minister Thorbecke en de weinige rekenschap die men zich verder van den inhoud gegeven heeft zal wel niet geneigd zijn dit grifweg toe te stemmen, maar veeleer daarin een aanwijzing vinden om diergelijke gedachte niet te koesteren.

En eindelijk rijst de vraag bestaan de moeilijkheden die de H. R. noemt? en dan luidt althans voor die welke de H. R. aangeeft in bovengenoemde overweging het antwoord ontkennend. Deze moeilijkheid dan „die al aanstonds in het oog springt", is de vraag wie als hoofd van een hooge school, athenaeum of seminarium moet worden aangemerkt en het argument is dit:

Tegen het wezen dier inrichtingen druischt het aan om de professoren als derzelver hoofden of bestuurders te beschouwen; want men stelt ze dan gelijk met hoofden of bestuurders van andere scholen. Hoe het laatste gedeelte van het argument volgt uit het eerste is niet duidelijk en het schijnt onhoudbaar te beweren, dat als men den professor hoofd van een school noemt men hem gelijk stelt met hoofden van andere scholen. Bovendien wat zou het er toe doen indien de wet ten aanzien van deze eene aangelegenheid hen gelijkstelde?

Een ander sustenu was dus niet overbodig geweest om te staven dat het tegen het wezen der hoogescholen enz. indruischt de professoren als hoofden te beschouwen. Het zal toch wel in de eerste plaats afhangen van de functiën die men vorricht of men hoofd of bestuurder van een school kan of mag genoemd worden en het is derhalve een vraag die bij iedere school op zich zelf moet onderzocht worden, waarbij men zich allerminst te bekommeren heeft, of de een aan den ander gelijk gesteld wordt. Daar nu de hoogescholen geen mindere aanspraak hebben op een zelfstandig onderzoek in deze quaestie, leidt dit derhalve tot de vraag, wie zijn hoofden en bestuurders van hoogescholen enz. Daarop gaf ten aanzien van de universiteit, in 1875 het K. B. v. 2 Aug. 1815. 2e hoofdst. 7de titel handelend over het academisch bestuur; geeft thans de wet v. 28 April 1876 Stbl. 102 j°. K. B. v. 3 Dec. 1878 Stbl. 104 het antwoord in dien zin dat wij curatoren, bestuurders kunnen noemen; terwijl waar men de keuze heeft den senaat of den rector-magnificus hoofd der school te noemen hier in verband met art. 17 en 30 der wet v. 4 Dec. 1872 en het K. B. v. 1873 moet beslissen, *wie de studenten* TOELAAT en dus de rector magnificus als hoofd mag beschouwd worden. Men werpe niet tegen dat

de rector magnificus hoofd is van de hoogeschool als zedelijk lichaam, immers dit wordt niet betwist; alleen hier hebben we gevraagd of hij ook de materieele kenmerken had voor hoofd van de „school" in den straks beschreven zin van het begrip school en hier aan nu voldoet hij volkomen vgl. de zooeven genoemde wetten. De *wet* levert derhalve geen bezwaar om de vraag te beantwoorden wie hoofd is van de school bij de hoogescholen. Op dezelfde wijze schijnt het ook niet bezwaarlijk de hoofden en bestuurders der school te vinden bij seminaria en athenaea.

Men zie voor de jurisprudentie omtrent dit punt verder het vonnis van het kantongerecht van het 3e kanton van het arrondissement Amsterdam van 5 Juni 1875 en dat der arrondissements-rechtbank te Amsterdam van 10 Juni 1875.

Een tweede belangrijk arrest van den H. R. aangaande dit onderwerp is dat van 15 Juni 1886 waarbij de vraag wordt beslist of bewaarscholen, scholen zijn in den zin van art. 17 der wet v. 4 Dec. 1872 Stbl. 134. De H. R. beantwoordt die vraag toestemmend evenals de arrondissements rechtbank te Haarlem bij vonnis van 28 Juni 1886 en het kantongerecht te Zaandam bij vonnis van 12 Sept. 1885.

De overwegingen die den H. R. tot deze beslissing leidden, sluiten zich aan en bevestigen voor een goed deel de opvatting die wij boven huldigden omtrent het woord scholen. Zij luiden aldus:

O. dat deze bepaling (art. 17) wel niet zegt op welke scholen het verbod van toepassing is, doch de algemeenheid der gebezigde uitdrukking niet toelaat om de beteekenis van het woord „scholen," vooral waar het voorkomt in een wet die een onderwerp regelt dat vreemd is aan het onderwijs, zoodanig te beperken dat daarmede een bepaalde soort van scholen zou bedoeld zijn en wel die inrichtingen waarvan het geven van lager onderwijs het eenig doel is, dat hierdoor ofschoon de wet niet onderscheidt in strijd met het gewone spraakgebruik de bewaarscholen van de verbodsbepaling zouden zijn uitgesloten zonder dat daartoe aanleiding te vinden is in den aard en het doel dezer scholen;

O. dat toch al is de bewaarschool wel niet eene inrichting waar men zich het geven van onderwijs hoofdzakelijk ten doel stelt, de lichaamlijke verzorging die daar aan de zeer jonge kinderen die er tezamen komen, gegeven wordt, niet belet dat het verblijf der kinderen in de bewaar-

school in den regel, voor zooveel zij daarvoor vatbaar zijn, ook dienstbaar wordt gemaakt aan hunne verstandelijke ontwikkeling ten einde hen voor het lager onderwijs voor te bereiden;

O. dat dit doel van de bewaarschool door den wetgever zelf is erkend, zooals blijkt uit de bepaling van art. 15 der wet van den 17 Aug. 1878 Stbl. 127 alwaar gesproken wordt van scholen waarin geene kinderen boven de 6 jaren worden toegelaten en waarin geen ander dan voorbereidend onderwijs gegeven wordt terwijl deze scholen, wat de gezondheids-politie betreft aan hetzelfde staatstoezicht als de scholen van lager onderwijs onderworpen zijn;

O. dat dit doel trouwens ook op de school der req. niet uit het oog wordt verloren daar toch volgens de feitelijke beslissing aldaar door haarzelve werkelijk aan de kinderen onderwijs gegeven wordt, onder anderen door het opgeven en verhooren van vanbuiten geleerde versjes, door teekenen op de lei en door het vlechten van papier;

O. dat waar dus moet aangenomen worden, dat de bewaarscholen en ook die der req. niet enkel dienen tot lichamelijke verzorging, maar ook ten einde de verstandelijke ontwikkeling der kinderen door voorbereidend onderwijs te bevorderen ook geen ongeoorloofde uitbreiding wordt gegeven aan de in art. 17 gebezigde uitdrukkingen van „onderwijzers” en „onderwijzeressen” en „leerlingen” wanneer men daaronder verstaat hen die op de bewaarscholen dat onderwijs geven en ontvangen.

O. dat met deze opvatting niet in strijd is de geschiedenis der bepaling van art- 17; dat toch dit artikel bij amendement in de wet is opgenomen, teneinde de bijna gelijkluidende bepaling van een vroeger ontwerp te herstellen en dat uit de tusschen de regeering en de Tweede Kamer der Staten-Generaal over dat ontwerp gewisselde stukken blijkt dat het de bedoeling was om het verbod van toepassing te doen zijn „zoowel op onderwijzers en onderwijzeressen als op leerlingen in alle scholen zonder onderscheid, dus ook op bewaar-, naai-, brei- en andere scholen,” terwijl uit de over de tegenwoordige wet naar aanleiding van het amendement gevoerde discussie niet blijkt dat men een andere beteekenis aan de woorden van het hersteld artikel heeft gehecht;

O. eindelijk dat de bedoeling des wetgevers met de bepaling van art. 17 ongetwijfeld geweest is om de koepokinenting zooveel mogelijk te bevorderen door toegang tot de scholen te weigeren aan hen die niet zijn ingeënt of de natuurlijke kinderpokken niet gehad hebben doch dat

de gevolgtrekking die de requirante daaruit afleidt, dat daarom de bepaling alleen op de lagere scholen van toepassing zou zijn, niet juist is omdat dezelfde reden die den wetgever bewogen heeft om de verplichte vaccine voor de lagere scholen voor te schrijven, mede geldt voor de bewaarscholen waar kinderen tezamen komen, die door hun leeftijd meer dan anderen aan de kinderziekte blootstaan en wier inenting dus in hun eigen belang en ook in dat van het algemeen in de eerste plaats zooveel mogelijk bevorderd behoort te worden;

O. dat mitsdien het voorgestelde middel van cassatie is ongegrond; verwerpt enz.

• *Blijkens verklaring van een geneeskundige.*

Hoe men aan deze verklaringen komt, zegt art. 7 wet van 1 Juni 1865 Stbl. 60, aldus luidende:

Art. 7. Zij, (de geneeskundigen) geven binnen 14 dagen na den afloop eener verrigte vaccinatie, of der behandeling van eenen lijder aan kinderpokken (variolae) het bewijs daarvan aan den belanghebbende af.

Een duplicaat daarvan wordt door hen bewaard, en uiterlijk éene maand na het einde van het jaar, waarin de verrigting of behandeling, daarbij vermeld, plaats vond aan het gemeentebestuur gezonden.

Door de gemeentebesturen worden op aanvragen van belanghebbenden afschriften gegeven van de ter secretarie voorhanden duplicaat-verklaringen omtrent verrigte koepokinenting of doorgestane pokziekte cf. miss. v. d. M. v. B. Z. v. 21 Dec. 1875 en die v. 11 Dec. 1876.

Ten aanzien van deze werkzaamheid schijnen sommige gemeentebesturen vrij nalatig geweest te zijn. —

Wie geneeskundige is, waaronder zoowel de genees- als heelkundige moet worden verstaan, blijkens model no. 1 gevoegd bij het K. B. v. 28 Febr. 1873 Stbl. 76, zie hieronder.

Meer dan eens de inenting der koepokken hebben ondergaan. Dit „meer dan eens" staat tegenover „met goed gevolg." De regeering heeft zich hierover zeer duidelijk uitgelaten: „De woorden *meer dan eens* in art. 17 in verband met de voorafgaande *met goed gevolg* zijn noodig ter voorkoming dat kinderen die herhaaldelijk zonder goed gevolg zijn gevaccineerd doordien zij, geene vatbaarheid hebben voor de vaccine, van de school geweerd zouden worden. Dit *meer dan eens* is niet revaccinatie in de gewone beteekenis, maar herhaling eener mislukte vaccinatie."

Ook bij de discussies over het amendement der heeren Godefroy, Idzerda en Jonckbloet blijkt dat men in dat *meer dan eens* geen revaccinatie las. Deze is wel onderwerp van discussie geweest maar niet naar aanleiding van dit *meer dan eens.* Trouwens het zou een zeer zonderlingen inhoud aan het artikel geven, wilde men in deze woorden de revaccinatie lezen.

Of aan de natuurlijke kinderpokken hebben geleden.

Deze zinsnede is in het ontw. 1871/72 ingelascht om degenen die aan deze ziekte geleden hebben, billijkerwijze vrij te stellen van de vaccinatie. Immers naar den letter der wet, zouden anders, gelijk het V. V. opmerkte, ook de personen, die de natuurlijke kinderziekte gehad hebben, een verklaring van ingeënt te zijn, moeten overleggen of zoo zij dat niet konden, zich moeten laten vaccineeren. En hoewel de regeering antwoordde: „Kinderen die aan natuurlijke pokken geleden hebben, kunnen ook zonder gevaccineerd te zijn de school bezoeken," zal niemand het bejammeren dat deze zinsnede ingelascht is en de regeering het niet alleen op hare verklaring heeft laten aankomen.

Duidelijk stelt dus de wet voor de toelating tot de school twee eischen:

1°. ingeënt te zijn, hetzij met goed gevolg, hetzij zonder goed gevolg, maar dan meer dan eens, of geleden te hebben aan de variolae.

2°. de verklaring van een geneeskundige.

De woorden „blijkens verklaring van een geneeskundige" beheerschen ook de zinsnede „of aan de natuurlijke kinderpokken (variolae) hebben geleden." Behalve dat de redactie van het artikel moeilijk een anderen uitleg toelaat, pleit eenzelfde reden voor den eisch eener verklaring bij inenting zoowel als bij het lijden aan de ziekte zelf nl. zekerheid omtrent het feit, voorkoming van willekeur bij het bewijs enz.

Worden in de scholen niet toegelaten.

De vraag rijst: wat verbiedt de wet? Wordt hier allen het toelaten verboden aan hen die bevoegd zijn toe te laten of is het gebod algemeener in dien zin dat de wetgever van zijn algemeen standpunt zegt, dat *hij* niet wil dat er personen, niet aan de voorwaarden van het artikel voldoende, op de school komen zoodat het artikel overtreden, zoowel zij die toelaten als zij die komen.

Uit het artikel zelf valt het moeilijk te beslissen wat hier bedoeld wordt; evenmin uit de discussiën en de gewisselde stukken. Slechts de

correspondeerende strafbepaling van art. 30. 2 geeft ons de beslissing aan de hand en dan kan het niet moeilijk zijn uit te maken in welken zin *toelaten* hier bedoeld is, wanneer de wet in art. 30 laatste alinea zoowel het op de school onderwijs geven als het in de school toelaten *overtreding van art. 17* noemt. Hieruit blijkt duidelijk dat deze zinsnede moet genomen worden in de tweede beteekenis.

Wij zijn thans aan het einde van de bespreking van art. 17. Het nauwe verband evenwel tusschen norm en strafbepaling eischt hier nog een enkel woord over art. 30.

Dit artikel luidt in overeenstemming met art. 10 no. 27 en art. 11 der wet v. 15 April 1886 Stbl. 64 aldus:

Art. 30. Met een boete van ten hoogste vijf en twintig gulden of met hechtenis van ten hoogste drie dagen wordt gestraft:

1o. . . . .

2o. Overtreding van art. 11 1e en 2e lid, 14, 15, 16 en 17.

Wegens het in de school zenden van kinderen in de gevallen voorzien bij artt. 14 en 17 zijn de ouders of voogden dier kinderen strafbaar. Wegens overtreding van art. 17 zijn verder strafbaar de hoofden of de bestuurders der scholen, die de onderwijzers of onderwijzeressen hebben toegelaten en de onderwijzers en de onderwijzeressen zelven die onderwijs op de school hebben gegeven.

Twee vragen doen zich van zelf voor: wat is strafbaar en wie is strafbaar? en hier rijzen al aanstonds moeilijkheden; immers men moet of concludeeren dat de wetgever twee maal hetzelfde heeft gezegd waar hij, strafbaar stellende overtreding van art. 17 van zelve verantwoordelijk stelt wie hij in de laatste alinea van art. 30. noemt of men moet aannemen dat de strafbaarheid in de slotalinea van dat artikel geheel zonder reden beperkt wordt tot de in die alinea genoemde personen in de daargenoemde gevallen, zoodat niet strafbaar zijn, zonder eenig motief het hoofd der school dat leerlingen toelaat; de leerlingen die met oordeel des onderscheids handelend de school bezoeken; in welk geval alinea 1 v. art. 30. 2 overbodig is en men het er voor houden moet dat art. 17 voor belangrijke gevallen slechts nuda praecepta heeft gegeven wat toch bezwaarlijk kan worden aangenomen omdat het ook niet strookt met de billijkheid, niet het geringste vereischte van de wet.

Wat het zwaarste is, dient het zwaarste te wegen. De keuze is licht waar we te doen hebben met een billijken of onbillijken uitleg, een sluitend of niet sluitend geheel. Wij lezen derhalve in art. 30. 2 de strafbaarstelling op de overtreding van art. 17 in het algemeen waaronder dan van zelf vallen de in de laatste alinea van art. 30 genoemde personen.

Daarnevens worden nog personen strafbaar gesteld voor het zenden van kinderen in de school, een uitbreiding die zich nauw aansluit aan den gedachtengang van het artikel. Immers heeft men art. 17 in den ruimen zin op te vatten dat het een algemeen verbod is om in de scholen te komen zonder voldaan te hebben aan bepaalde voorwaarden zoodat strafbaar zijn zoowel, zij die komen als zij die toelaten dan is het slechts één stap verder om de ouders en voogden die *doen* komen mede onder de strafbaarheid te begrijpen. De mededaders naar het stelsel van het tegenwoordig strafwetboek worden dus hier zelfstandig strafbaar gesteld; volstrekt geen overbodigheid naar het stelsel van het vorig strafwetboek. Vat men *dus* nu dit artikel op dan blijkt het duidelijk dat men onder de benaming kinderen volstrekt niet studenten *behoeft* te begrijpen (men zie boven medegedeeld arrest). Het geval laat zich denken dat zij er onder vallen wanneer zij werkelijk zooals *kinderen* gezonden worden, maar dan is de wettelijke bepaling volkomen *terecht* op hen, als op kinderen, van toepassing; waar de verhoudingen evenwel normaal zijn dragen zij eigen verantwoordelijkheid.

Intusschen blijft het altijd vreemd dat de laatste alinea van art. 30 daar staat met zoo weinig beteekenis. Eenige verklaring moge men hierin vinden dat de bewerking van dit gedeelte der wet vrij slordig is geweest Reeds het V. V. maakt er opmerkzaam op waar het deze klacht uit:

„Bij vroegere artikelen der wet, zooals bij de artt. 3, 6, 8 en 16, zijn reeds aanmerkingen gemaakt op dit onderdeel der wet. Naar veler oordeel eischt het doorgaande herziening en draagt het wel eenige blijken van in eene afdeeling van het Departement van B. Z. te zijn bewerkt waar men minder gewoon is, zich met vraagstukken van strafrecht bezig te houden.

Denkt men verder aan den loop dien het artikel nam, hoe eerst de heer Geertsema een geheel ander stelsel huldigend natuurlijk met het oude artikel 17 de strafbaarheid daarvan deed vervallen; hoe het artikel in het amendement van den heer Godefroy met art. 17 werd hersteld en hoe ten slotte de minister zelf vóor het in discussie komen van dit

artikel deze strafbepaling, in overeenstemming met de veranderingen gedurende de beraadslaging in het overig deel der wet gebracht wijzigt en het artikel leest zooals wij het nu hebben, waarop de heer Godefroy c. s. zegt met des ministers voorstel mede te gaan en zijn amendement in te trekken, zoo verklaart dit een en ander wel eenigszins de onregelmatigheid van het artikel.

De debatten in de Tweede Kamer geven weinig licht; uit het door den minister in de Eerste Kamer verhandelde schijnt echter met eenige zekerheid te mogen worden opgemaakt dat ook de minister er niet aan dacht in de laatste alinea van art. 30 de strafbaarheid te beperken.

In het V. V. der Eerste Kamer wordt nl. opgemerkt ad art. 30. 2: „wegens het in de school zenden van kinderen in de aangewezen gevallen zijn de ouders of voogden strafbaar.

Niet zelden echter zijn ouders die in gemeenten wonen waar geen voldoende gelegenheid tot het begeerde onderwijs is, bijv. in gemeenten zonder scholen voor middelbaar onderwijs, verpligt hunne kinderen bij anderen te doen inwonen. Indien nu zij aan wie die kinderen zijn toevertrouwd in de bedoelde gevallen die kinderen naar school zenden, wie is dan strafbaar? De ouders of voogden? Doch deze zullen alsdan aan het vergrijp onschuldig zijn. Dit artikel was naar het oordeel van sommigen niet volledig.”

De minister zegt daarop in de M. v. A. v. 13 Nov. 1872: „Wanneer het mogt blijken dat de kinderen niet door de ouders of voogden ter schole zijn gezonden, zal de regter waarschijnlijk geen grond vinden om te straffen. De in het verslag opgemerkte onvolledigheid zal echter alleen kunnen gelden bij overtreding van art. 14 en niet van art. 17. Ook bij overtreding van art. 14 zal in het bedoelde geval (als nl. anderen dan ouders en voogden de kinderen in de school gezonden hadden) de onderwijzer of de onderwijzeres vervolgd kunnen worden wegens het toelaten van kinderen op de school indien zij wisten dat er een geval van besmettelijke ziekte in de woning dier kinderen voorkwam.” Ligt hierin niet implicite opgesloten dat art. 17 volledig is omdat daar de strafbaarheid van den onderwijzer die toelaat in alle gevallen vaststaat?

Ook de H. R. oordeelt bij arrest van 28 Sept. 1874 voor een groot gedeelte in dezelfden geest als wij:

O. voorts dat een onderwijzer die als hoofdonderwijzer de leerlingen

in de school toelaat moet aangemerkt worden als hoofd van de school en dus terwijl art. 30. 2 overtreding van art. 17 met straf bedreigt, als hoofd van de school is de ten deze aansprakelijke persoon en bij gemeld artikel voor de verbodene toelating van leerlingen als zoodanig ook zonder eenigen twijfel is strafbaar gesteld;

O. dat, wel is waar, in de volgende alinea 4. v. art. 30 wegens het ter school zenden van kinderen in het geval v. art. 17 de ouders of voogden dier kinderen zijn strafbaar gesteld en alinea 5 bepaalt dat wegens overtreding v. art. 17 verder strafbaar zijn de hoofden of de bestuurders van scholen die de onderwijzers hebben toegelaten en de onderwijzers zelven die onderwijs op de school hebben gegeven, maar dat hieruit geenszins valt af te leiden wat bij het middel wordt beweerd, dat de onderwijzers die in 't geval v. art. 17 leerlingen in de scholen hebben toegelaten, niet bij art. 30 zouden zijn strafbaar gesteld;

O. dat immers de strafbaarheid van deze als hoofden der school ondubbelzinnig reeds voortvloeiende uit de bepaling van no. 2 van dat artikel het niet aannemelijk is, dat die strafbaarheid in de daarop volgende alinea's weer zou zijn opgeheven; en dat evenmin aannemelijk is, dat de wetgever in de verbodsbepaling van art. 17 een nudum praeceptum zou hebben gegeven wat het geval zoude zijn ten opzigte der daarbij verboden toelating van leerlingen, zoo de hoofden der school daarvoor niet bij art. 30. 2°. waren strafbaar gesteld, naardien het ter school zenden van kinderen door de ouders bedoeld in alinea 4 iets geheel anders is dan het toelaten in de school;

O. dat dan ook blijkbaar de bedoeling des wetgevers ten deze geweest is zooals uit de bewoordingen volgt om in alinea 4 en 5 v. art. 30 tot meerdere verzekering van de uitwerking van art. 17 met behoud van het daarin voor de hoofden van scholen voor de toelating in de scholen gelegen verbod en de daarop voor deze in no. 2 van art. 30 reeds voorkomende strafbepaling, nog twee bepalingen te stellen waardoor tevens wegens het ter school zenden der kinderen de ouders en voogden en met betrekking tot de onderwijzers en onderwijzeressen in de scholen behalve de hoofden of bestuurders dier scholen die hen hebben toegelaten die onderwijzers zelven als zij daar onderwijs hebben gegeven strafbaar gesteld zouden worden;

O. dat dien volgens ook van de toelating van leerlingen in de scholen in het geval v. art. 17 als zijnde daartegen bij no. 2 van art. 30 al-

voldoende voorzien in alinea 4 en 5 van dat artikel geen spraak meer behoefde te zijn;

O. enz.

Anders oordeelde het kantongerecht te Naaldwijk bij vonnis van 19 Sept. 1873 waarbij naar de omschrijving van het W. v. h. R. no. 3637 wordt aangenomen, dat art. 30 van de wet v. 4 Dec. 1872 Stbl. 134 bepaalt, wel wie strafbaar is wegens het toelaten der onderwijzers en onderwijzeressen, maar niet wie strafbaar is wegens het toelaten der leerlingen in geval van art. 17 van bedoelde wet.

Wij komen thans aan de tweede alinea van art. 17: De vorm, de plaats, de wijze van inlevering, bewaring en teruggave dier verklaringen worden bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur geregeld.

Die algemeene maatregel is het K. B. v. 28 Febr. 1873. Stbl. 35 aangevuld bij K. B. v. 27 Mei 1873 Stbl. 76 en gewijzigd bij K. B. v. 14 April 1875 Stbl. 69.

Vorm der verklaringen.

K. B. v. 28 Februari. 1873. Stbl. 35. Art. 1. De verklaringen omtrent verrichte koepokinenting en die omtrent de behandeling van een lijder of lijderes aan natuurlijke kinderpokken (variolae), vermeld in art. 17 van de wet v. 4. Dec. 1872 Stbl. 134, moeten worden afgegeven volgens de bij het besluit behoorende modellen no. 1 of no. 2.

K. B. v. 27 Mei 1873 Stbl. 76. Hieraan voegde bovengenoemd K. B. v. 27 Mei 1873 Stbl. 76 een model no. 3 toe.

De reden hiervan was blijkens een miss. van den M. v. B. Z. d.d. 27 Juni 1873 No. 174 9e afd. deze, dat model No. 1 noodzakelijk maakte dat de genees- of heelkundige die de vaccinatie verrichtte, ook zich van den uitslag dier kunstbewerking verzekerde. Dit nu was een groot bezwaar voor sommige vaccinatiebureaux; immers daar de leden van die bureaux elkander weekelijks afwisselden, was de persoon die de inenting verrichtte niet dezelfde als degeen die zich een week later van de kunstbewerking overtuigde.

Door vaststelling van model No. 3, waarvan de vaccinatiebureaux desverkiezende gebruik konden maken, was in dit bezwaar voorzien.

Model No. 1.

De ondergeteekende (1) gevestigd te (2) verklaart de koepokinenting verricht te hebben aan (3) geboren den (4) wonende te (5) en zich persoonlijk overtuigd te hebben dat zich daarna (6) koepokken hebben ontwikkeld die een zoodanig beloop hebben gehad, dat zij voorbehoeding tegen de kinderpokken zooveel mogelijk waarborgen.

(Dagteekening). (Handteekening van den genees- of heelkundige).

1) In te vullen den titel van den genees- of heelkundige.

2) in te vullen den naam der gemeente waar de genees- of heelkundige gevestigd is.

3) in te vullen den naam en de voornamen van den ingeënten persoon.

4) in te vullen de geboorteplaats van den ingeënten persoon.

5) in te vullen naam der gemeente waar de ingeënte persoon woont.

6) in te vullen het getal koepokken die een geregeld beloop hebben gehad of zoo de inënting zonder voldoend gevolg bleef, het woord *geene* in welk geval de woorden, *die een zoodanig beloop hebben gehad*, tot en met *waarborgen* moeten doorgehaald worden.

Naar aanleiding van het slot van model n°. 1 in verband met noot 6, zou de vraag kunnen rijzen of het koninklijk besluit niet verder gaat dan de wet toelaat naar art. 17.

Wanneer toch art. 17 1e alinea inhoudt, dat onderwijzers, onderwijzeressen of leerlingen die niet blijkens verklaring van een geneeskundige met goed gevolg of meer dan eens de inenting der koepokken hebben ondergaan, enz.; en alinea 2 van dat artikel zegt, dat de *vorm*, de plaats, de wijze van inlevering, bewaring en teruggave dier verklaringen bij algemeenen maatregel geregeld worden, zou men er toe kunnen komen krachtens dit een en ander te besluiten dat aan den geneeskundige geheel en al overgelaten dient te worden om te beoordeelen wanneer de inenting met goed gevolg is ondergaan en dat de regeering niet mag ingrijpen in den materiëelen inhoud der verklaring.

Model n°. 1 gaat echter van een andere zienswijze uit en laat den

medicus alleen het aantal opgekomen pokken invullen. Hij heeft slechts te constateeren dat deze een geregeld beloop hebben gehad (immers noot 6 mag de vertolking heeten van die laatste zinsnede van model n⁰. 1) en wordt derhalve door deze verklaring werkelijk zeer aan banden gelegd, waar hij bij het opkomen van goede pokken, niet *op grond van allerlei omstandigheden* mag verklaren, dat de inenting niet met goed gevolg, d. i. niet aan haar doel beantwoordende, heeft plaats gehad; ja ook over de voldoendheid van het *aantal* opgekomen pokken mag hij niet oordeelen daar naar noot 6 het opkomen van geen enkelen pok eerst als „zonder voldoend gevolg" gekwalificeerd kan worden.

Toch zouden wij aarzelen het K. B. van onwettigheid te beschuldigen; immers als uitvoerende macht moet de regeering zorgen voor een goede uitvoering der wet en diens overeenkomstig lezen wij in deze bovenbedoelde beperking een loffelijk streven der regeering om uniformiteit te bevorderen en mogelijke willekeur af te snijden van de zijde van den medicus, die altijd op algemeene gronden of omdat er te weinig pokken waren natuurlijk zou kunnen aanvoeren dat de inenting niet aan haar doel beantwoordde en waarbij men hier meer daar minder gestreng zou kunnen te werk gaan. Zooals nu de regeling is wordt de medicus gebonden aan vaster omlijnde en gemakkelijker te controleeren feiten. cf. het in het V. V. bij het laatste ontwerp van eene wet op de besmettelijke ziekten aangehaalde verschil tusschen den minister en den geneesheer uit Utrecht. pag. 14. V. V. (ontwerp Lohman).

Model No. 2.

De ondergeteekende geneeskundige gevestigd te (1)
verklaart dat (2) geboren den (3)
wonende te (4) door hem behandeld is wegens
natuurlijke kinderpokken (variolae).

(Dagteekening). (Handteekening van den geneeskundige).

1) In te vullen den naam der gemeente, waar de geneeskundige gevestigd is.

2) in te vullen den naam en de voornamen van den persoon die aan kinderpokken geleden heeft.

3) in te vullen den datum van diens geboorte.

4) in te vullen de woonplaats van den persoon die aan kinderpokken geleden heeft.

Model No. 3.

De ondergeteekende (1) gevestigd te (2) verklaart dat aan het vaccinatiebureau aldaar de koepokinenting verricht is aan (3) geboren den (4) wonende te (5) en dat hij zich persoonlijk overtuigd heeft dat zich daarna (6) koepokken ontwikkeld hebben die een zoodanig beloop hebben gehad, dat zij voorbehoeding tegen de kinderpokken zooveel mogelijk waarborgen.

(Dagteekening). (Handteekening van den genees- of heelkundige).

1) Zie 1 van model No. 1.
2) „ 2 „ „ „ 1.
3) „ 3 „ „ „ 1.
4) „ 4 „ „ „ 1.
5) „ 5 „ „ „ 1.
6) „ 6 „ „ „ 1.

K. B. v. 28 Febr. 1873 Stbl. 35. Art. 3. Exemplaren in blanco van model No. 1 en No. 2 zijn voor geneeskundigen steeds kosteloos verkrijgbaar bij den burgemeester hunner woonplaats. Ook voor heelkundigen zijn zoodanige exemplaren in blanco aldaar verkrijgbaar, doch uitsluitend die van model No. 1.

Miss. v. d. M. v. B. Z. v. 27 Juni 1873 No. 174 9e afd. Exemplaren in blanco van model No. 3 zijn voor de besturen van vaccinatiebureaux op hunne aanvraag bij de *geneeskundige inspecteurs* verkrijgbaar.

Ter voorkoming van verwarring van deze verklaringen met die volgens model no. 1 zijn de eerste op gekleurd papier gedrukt en ten einde mogelijke verwisseling met de modellen no. 1 en 2 te vermijden zijn de provinciale en gemeentebesturen niet met de verzending belast.

Art. 2. Verklaringen omtrent verrichte koepokinenting of doorgestane natuurlijke kinderpokken (variolae) niet opgemaakt volgens een der modellen bovengemeld worden niet erkend

als bewijsstukken dat aan de wet v. 4 Dec. 1872 Stbl. 132 voldaan is.

Art. 12 zooals gewijzigd bij K. B. v. 1875. Verklaringen afgegeven door genees- of heelkundigen in het buitenland of in 's Rijks koloniën en bezittingen in andere werelddeelen en verklaringen vóor 1 Mei 1873 afgegeven door genees- of heelkundigen hier te lande, niet overeenkomende met een der modellen vermeld in art. 1 worden daarmede gelijk gesteld, mits duidelijk blijke, dat de daarbij aangeduide persoon de koepokinenting met goed gevolg of meer dan eens heeft ondergaan of dat hij (zij) aan de natuurlijke kinderpokken (variolae) geleden heeft. [1])

Plaats en wijze van inlevering.

Art. 4. De in art. 17 van de wet v. 4 Dec. 1872 Stbl. 134 vermelde personen zijn verplicht de verklaringen bedoeld in art. 1 van dit besluit, ieder voor zooveel hem of haar betreft, voor of bij de toelating van de school aan het hoofd der school af te geven. Voor minderjarigen zijn hunne ouders of voogden hiertoe verplicht.

Art. 5. Het hoofd van elke school vormt te beginnen met den aanvang van elk jaar een lijst achtereenvolgens aanwijzende, wie in het verloop van het jaar tot zijn school toegelaten zijn. Deze lijst is ingericht naar het hierbij gaand model en wordt bij het einde des jaars door het hoofd der school afgesloten en geteekend.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Volgnummer.	Namen en voornamen van onderwijzers, onderwijzeressen en leerlingen, die tot de school zijn toegelaten.	Dagteekening van				Naam van hem, die de verklaring heeft onderteekend.	Aanwijzing van de gemeente, waar de genees- of heelkundige bedoeld in kolom 7 gevestigd is.	Bijzonderheden.
		hunne geboorte.	hunne toelating tot de school.	opbrengst der verklaring door het hoofd der school.	de verklaring.			

[1]) Het vroegere art. 12 luidde dus: Verklaringen voor 1 Mei 1873 door genees- of heelkundigen afgegeven, niet overeenkomende met een der modellen vermeld in art. 1 worden daarmede gelijk gesteld mits duidelijk blijke enz.

Miss. v. d. M. v. B. Z. v. 29 Mrt. 1873 No. 214. 9e afd.

Deze lijsten worden in tegenstelling van de verklaringen niet kosteloos verstrekt, althans niet van rijkswege.

Art. 7. Telken jare voor 15 Jan. zendt het hoofd van de school deze lijst over het afgeloopen jaar met de daarop vermelde verklaringen aan den burgemeester der gemeente waar de school gevestigd is. Is het hoofd van de school in het afgeloopen jaar voor het eerst als zoodanig in de gemeente opgetreden, dan wordt de hem of haar betreffende verklaring omtrent ondergane koepokinenting of doorgestane natuurlijke kinderpokken daarbij gevoegd.

Art. 6. Niet altijd echter bereiken de verklaringen den burgemeester. Verlaat men nl. de school voor of op 31 Dec. van het jaar dat men tot de school is toegelaten, zoo worden de verklaringen door het hoofd der school teruggegeven aan hen die ze hebben ingeleverd en die teruggave wordt met vermelding van dagteekening aangeteekend op de verklaring zelf en in de kolom „bijzonderheden" van de aan den burgemeester in te leveren lijst.

Contrôle.

Art. 8. De burgemeester vergelijkt de ontvangen verklaringen met de daarbij behoorende lijst.

Miss. v. d. M. v. B. Z. v. 29 Maart 1873. No. 214 9. afd.

Ontdekt hij overtreding van art. 17 der wet van 4 Dec. 1872 Stbl. 134 of van het besluit van 28 Febr. 1873 Stbl. 35, zoo maakt hij daarvan proces-verbaal op en zendt gelijktijdig met de toezending aan het openbaar ministerie, afschrift daarvan aan den geneeskundigen ambtenaar.

In een missive v. d. M. v. B. Z. aan comm. des konings van 29 Maart 1873 No. 214. 9e afd. heet het: „Voorts verzoek ik U de burgemeesters aan te bevelen op behoorlijke handhaving van het aangehaald besluit van 28 Febr. jl. nauwkeurig toe te zien; voor contrôle der jaarlijks door hoofden van scholen in te zenden lijsten en verklaringen zorg te dragen en zich nu en dan van de rigtige toepassing van art. 17 der wet v. 4 Dec. 1872 (Stbl. No. 134) te overtuigen."

Bewaring.

Art. 9. Zoodra de vergelijking is afgeloopen, zendt de burgemeester de lijsten en verklaringen terug aan de hoofden der scholen die ze hebben ingeleverd.

Art. 10. Hoofden van scholen zijn verplicht de verklaringen bij art. 17 der wet v. Dec. 1872 Stbl. No. 134 bedoeld, voor zoover zij personen betreffen die tot de school zijn toegelaten, desgevraagd te vertoonen aan den burgemeester of die hem vervangt, de leden van het schooltoezicht, de geneeskundige ambtenaren en de leden of plaatsvervangende leden van den geneeskundigen raad.

Teruggave.

Art. 9. j°. art. 6. De hoofden der scholen geven de verklaringen aan de belanghebbenden terug zoodra de daarin vermelde personen ophouden de school te bezoeken.

Die teruggave wordt met vermelding van dagteekening op de verklaring aangeteekend.

Voor wij van art. 17 afstappen, meenen wij nog op een paar missives te moeten wijzen:

In de eerste plaats hebben wij in verband van art. 2 en art. 12 van het zooeven genoemde K. B. op het oog de miss. v. d. M. v. B. Z. d.d. 10 April 1873 no. 250 9e afd. waarin het volgende wordt medegedeeld:

„Bij K. B. v. 18 April 1818 Stbl. 20 werd reeds aan de genees- en heelkundigen opgelegd de verplichting om van alle door hen verrichte koepokinentingen aan belanghebbenden een getuigschrift af te geven waarvan het formulier door den M. v. B. Z. werd vastgesteld, en van de door hen verrigte inentingen registers te houden. Die bepalingen werden overgenomen in het K. B. v. 29 Febr. 1848 Stbl. 6 met bijvoeging van het voorschrift dat de registers binnen de eerste 10 dagen van het jaar volgende op dat waarover die registers loopen ter secretarie van het bestuur hunner woonplaats moeten overgebracht worden, welk bestuur door afgiften van extracten uit die registers, bevoegd is de later voor belanghebbenden noodige bewijzen van ondergane vaccinatie af te geven. Deze bepaling werd eenigszins gewijzigd overgenomen in het K. B. van 10 Jan. 1861. Stbl. 1. Kort daarna werden er door den toenmaligen M. v. B. Z. bij circulaire van 31 Jan. 1861 no. 210 aan de provinciale commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt en

aan Ged. St. der verschillende provinciën gewijzigde modellen voor de verklaringen van verrigte koepokinenting en waargenomen gevallen van kinderziekte, ter invulling door de geneeskundigen toegezonden.

De wet van 1 Juni 1865 Stbl. 60 hield de straks vermelde bepalingen in art 7 in stand.

Sedert 1818 moest dus van elke verrigte inenting eene verklaring zijn afgegeven en daarvan [1]) bij het gemeentebestuur een extract of een duplicaat te bekomen zijn. Volgens art. 12 v. h. K. B. v. 28 Febr. 1873 Stbl. 35 worden de voor 1 Mei 1873 door genees- of heelkundigen afgegeven verklaringen, niet overeenkomende met één der modellen vermeld in art. 1, daarmee gelijk gesteld mits duidelijk blijke dat de daarbij aangeduide persoon de koepokinenting met goed gevolg of meer dan eens heeft ondergaan, of dat hij (zij) aan de natuurlijke kinderpokken (variolae) geleden heeft [2]).

Uit een en ander volgt dat allen die sedert April 1818 geboren en ingeënt zijn, wanneer aan de wet is voldaan, eene verklaring wegens ondergane koepokinenting moeten kunnen overleggen. Het zouden dus alleen de kinderen in de koloniën of in den vreemde geboren zijn, die welligt geene verklaring kunnen overleggen voor zoover de geneeskundigen al dan niet tot het afgeven van verklaringen verpligt zijn. Die kinderen en zij die tengevolge van het niet opvolgen van bovengemelde voorschriften geene verklaring kunnen overleggen, zullen zich om op de school te worden toegelaten nogmaals aan de inënting moeten onderwerpen. Allen die de straf vreezen wegens overtreding van art. 17 der wet v. 4 Dec. 1872 Stbl. 134 kunnen dat gevaar door inenting voorkomen. Lidteekenen van vroeger doorgestane inenting geven geen vol-

---

[1]) Sedert 1848.

[2]) Zoo althans luidde dat artikel voor de verandering in 1875, welke verandering aan een stuitende onvolledigheid een einde maakte. Op het oogenblik dat de circulaire uitgevaardigd werd, bestond deze onbillijkheid nog niet; toen konden vreemdelingen enz. volstaan met allerlei verklaringen, mits beantwoordende aan de eischen van art. 12: Deze verklaringen waren derhalve geldig als ze voor 1 Mei 1873 afgegeven waren wat natuurlijk in April 1873 niet het minste bezwaar opleverde; de na dien tijd afgegeven verklaringen konden echter niet gelden hoe duidelijk zij ook mochten zijn dan in den vorm van art. 1. En dit nu leverde op den duur *wel* bezwaar op, vooral voor vreemdelingen. Immers art. 2 v. h. K. B. v. 1873 Stbl. 35 luidt stellig en onderwerpt de vreemdelingen aan zijn heerschappij, ook krachtens art. 8. A. B. Vandaar dat de regeering het onbillijke van art. 12 erkennende in 1875 bepaalde dat verklaringen afgegeven door genees- en heelkundigen in het buitenland of in 's Rijks koloniën en bezittingen in andere werelddeelen, niet overeenkomende met de modellen in art. 1, toch daarmede gelijk gesteld zullen worden, mits enz.

doende waarborg dat de inenting met goed gevolg heeft plaatsgehad. Met een inspectie als door den burgemeester van . . . . bedoeld wordt mag dus geen genoegen worden genomen."

Uit deze circulaire volgt dus ook dat het 's ministers meening is dat uit de verklaringen zooals die voor 1873 afgegeven werden ingevolge de respectievelijk genoemde besluiten duidelijk blijkt, dat de daarbij aangeduide persoon de koepokinenting met goed gevolg of meer dan eens heeft ondergaan of dat hij (zij) aan de natuurlijk kinderpokken geleden heeft, en dat mitsdien diergelijke verklaringen gelijk gesteld kunnen worden met de verklaringen afgegeven naar de besluiten van 1873; natuurlijk doet dit niets af op de waarde van andere verklaringen die niet juist afgegeven zijn volgens de besluiten van 1818, 1848 enz. mits zij maar duidelijk te kennen geven wat art. 12 v. h. K. B. v. 28 Febr. 1873 Stbl. 35 eischt.

De andere missive v. d. M. v. B. Z. die wij bedoelen is die v. 20 Mei 1873 No. 208. 9e afd. Zij luidt:

„Van verschillende zijden is de vraag gedaan, bij wien de verklaring van ondergane koepokinenting of doorgestane kinderpokken, bedoeld in art. 17 der wet van 4 Dec. 1872 Stbl. 134 moet berusten indien de leerling meer dan éene school bezoekt. Daarop werd door mij geantwoord, dat wanneer de verklaring is afgegeven aan het hoofd van de eene school, het hoofd van de andere school op de lijst door hem volgens art. 5. v. h. K. B. v. 28 Febr. 1873 Stbl. 35 te houden, behoort aan te teekenen bij wien de verklaring berust."

Schoon de praktijk gediend moge zijn door deze beslissing is zij toch naar onze meening geheel en al in strijd met het Koninklijk besluit, waar art. 4 zegt dat bedoelde personen ieder voor zooveel hem of haar betreft verplicht zijn de *verklaring* aan het hoofd der school *af te geven;* waar art. 5 het hoofd der school oplegt een lijst te houden waarop de *ontvangst der verklaring* moet worden aangeteekend; kortom waar bijna ieder artikel van het Koninklijk besluit (niet het minst art. 10) er toe leidt om te besluiten dat evenveel verklaringen noodig zijn als men scholen tegelijk bezoekt.

Een koninklijk besluit kan alleen een regeling zooals de minister die in 't leven roept, tot stand brengen. Nu is zij een onwettige opheffing van verplichtingen die in 't besluit worden opgelegd.

Leverde art. 17 het zwaartepunt onzer wetgeving op — zooals wij in

het begin van dit hoofdstuk zeiden — in zooverre dat artikel en de daarbij behoorende besluiten dwingt tot vaccinatie, thans komen wij aan de andere punten die hiernevens nog een korte beschrijving eischen.

Want een regeling van de vaccinatie die eenige aanspraak wil maken op volledigheid en niet het minst eene regeling van de vaccinatie die dwang voorschrijft, moet zorgen:

1°. Dat er gelegenheid zij om gratis gevaccineerd te worden.

2°. Dat er genoeg en geschikt personeel zij om de vaccinatiën te verrichten.

3°. Dat er genoeg deugdelijke vaccine-lymphe voorhanden zij, hetzij de staat zelf daarvoor de zorg op zich neemt of op afdoende wijze aan anderen opdraagt.

4°. Dat in het algemeen die maatregelen genomen worden bij het vaccineeren die het gevaar van deze operatie tot een minimum reduceeren.

5°. Dat de regeering zich voortdurend op de hoogte blijft stellen van de toepassing der vaccinatie en van het aantal poklijders.

6°. Dat, waar de vaccinatie nog altijd niet tot klaarheid is gebracht en nog tal van duistere punten heeft, het wetenschappelijk onderzoek daarvan bevorderd wordt.

En eindelijk leidt de regeeringsbemoeiing met de vaccinatie vanzelf in meerdere of mindere mate tot die met de revaccinatie.

Wat bepaalt nu ten dezen aanzien het Nederlandsche positieve recht?

1°. De gelegenheid tot gratis-vaccinatie wordt in art. 18 der wet v. 4 Dec. 1872 Stbl. 134 dus geregeld:

In elke gemeente wordt door de zorg van het gemeentebestuur minstens eenmaal in elke drie maanden gelegenheid tot kostelooze inenting en herinenting gegeven. Die gelegenheid wordt minstens eenmaal 's maands gegeven wanneer Onze Minister van Binnenlandsche Zaken ter algemeene kennis heeft gebragt, dat de pokken in eenig deel van het rijk epidemisch verbreid zijn en minstens eenmaal 's weeks, wanneer in de gemeente pokken voorkomen. Tijd en plaats voor de inenting worden bij openbare aankondiging ter algemeene kennis gebragt.

Met gemeentebestuur wordt hier naar art. 126 gemeentewet burgemeester en wethouders bedoeld. De *wijze waarop* aan dit artikel voldaan wordt, regelt het gemeentebestuur. Vele gemeenten schijnen echter een slecht gebruik van deze vrijheid gemaakt te hebben; immers wanneer

men de verzamelingen van stukken betreffende het geneeskundig staatstoezicht doorbladert, treft het hoevele aanmaningen aan de gemeentebesturen er noodig zijn om art. 18 te doen naleven.

2°. Wat de personen betreft die mogen vaccineeren, onze geneeskundige wetten willen niet dat door onbekwamen en onbevoegden genees- of heelkundige hulp wordt verleend. Zij stellen echter geen bijzondere bepalingen voor het verrichten van vaccinatiën; mitsdien zal thans het radicaal van arts volgens de nieuwe wet, vereischt maar ook voldoende zijn om vaccinatiën te verrichten en verklaringen af te geven. Deze wet is echter betrekkelijk nog jong (1878); in verband hiermee zie men daarom art. 24 der wet v. 25 Dec. 1878 Stbl. 222; de wet v. 1 Juni 1865 Stbl. 59 in 't bijzonder art. 21 van de wet v. 12 Maart 1818 Stbl. 16. Hieruit blijkt dat de medicinae doctores volgens de wet van 1818 en 1865 en heelmeesters volgens de wet van 1818 eveneens die bevoegdheid hebben. Het twijfelachtige dat omtrent de laatste personen kon bestaan, wordt opgeheven door model No. 1 van het K. B. v. 1873. Hierin wordt erkend dat de heelkundige mag vaccineeren.

Het aantal personen dat bij ons zich aan de vaccinatie mag wijden is gelijk aan het getal personen met bovengenoemde qualiteiten. Hoe groot dit personeel is, blijkt uit het volgend staatje [1]) dat den toestand weer geeft op 31 Dec. 1889:

Medicinae doctores volgens de wet v. 12 Maart 1818 Stbl. 16	468
Artsen tevens medic. doct.	310
Artsen	481
Plattelands- en stedelijke heelmeesters	508
Eervol ontslagen officieren van gezondheid 1e en 2e klasse .	53
Te zamen	1820.

Officieren van gezondheid in dienst, die burgerpraktijk uitoefenen en volgens art. 4 der wet v. 1 Juni 1865 Stbl. 60 hunne acte van bevoegdheid of hun bewijs van aanstelling door de geneeskundige ambtenaren hebben laten viseeren	49
Te zamen . . .	1869.

[1]) Cf. verslag van de handelingen en bevindingen van het geneeskundig Staatstoezicht over het jaar 1889 pag. 346.

Men houde hierbij natuurlijk in het oog dat niet het geheele personeel zich met vaccinatie inlaat en dat degenen die het doen, ook hunne andere bezigheden hebben.

3°. Zorg voor de vaccine-lymphe zoowel dat zij genoegzaam voorhanden als deugdelijk is en 4° in het algemeen zorg voor het nemen van die maatregelen bij het vaccineeren die het gevaar dezer operatie zoo minimaal mogelijk maken.

Bij K. B. v. 26 Juli 1867 no. 70 werd aan de geneeskundige ambtenaren opgedragen de oprichting en instandhouding van bureaux voor vaccinatie zooveel mogelijk te bevorderen en bepaald dat aan die bureaux welke zich bezighouden met de verzameling en kostelooze verzending van zuivere koepokstof en met de regeneratie dier stof een subsidie uit 's Rijks kas kan verstrekt worden wanneer daarvan aan den koning de behoefte was gebleken. De regeering sloot zich aan den bestaanden toestand aan. Reeds lang toch waren er koepok-inrichtingen opgericht. Rotterdam had zijn genootschap tot bevordering der koepokinenting onder de zinspreuk „*Ne pestis intret vigila,*" reeds in 1801. Het Amsterdamsch genootschap ter bevordering der koepokinenting voor minvermogenden was in 1803 opgericht. Groningen had zijn vaccinatie-bureau reeds in 1859. Utrecht had reeds lang een lokale inrichting die in 1862 tot een provinciale was gemaakt. Te 's-Hertogenbosch bestond het bureau sinds 1857.

In een circulaire van den M. v. B. Z. v. 9 Maart 1881 No. 223 afd. M. P. aan de comm. des konings vindt men een lijst van vaccinatie bureaux alwaar voor geneeskundigen kosteloos koepokstof te verkrijgen is.

Arnhem tevens parc vaccinogène
Rotterdam — — — — — — — — — —
's-Gravenhage — — — — — — — — — —
Dordrecht.
Amsterdam — — — — — — — — — —
Haarlem — — — — — — — — — —
Middelburg
Utrecht
Utrecht (Rijks veeartsenijschool) uitsluitend parc vaccinogène.
Franeker

Harlingen
Leeuwarden
Stad Ommen
Groningen tevens parc vaccinogène.
Maastricht (Calvariënberg).

Het was inderdaad hoog noodig dat de minister deze circulaire uitvaardigde.

Immers de inspecteurs van het geneeskundig staatstoezicht hadden in het verslag van hun jongste bijeenkomst gewezen op de onbekendheid bij vele geneeskundigen met de bestaande gelegenheden om zich van koepokstof te voorzien. Het was hun gebleken dat zelfs het bestaan van een Rijksinrichting tot aankweeking van animale vaccine niet algemeen bekend was.

Wat hielp het dan al werd het eene vaccinatie-bureau na het andere opgericht!

Daarom draagt de minister aan comm. des konings op een afdruk van die lijst aan alle genees- en heelkundigen in hunne provincie te zenden.

Tevens herinnert deze circulaire aan het K. B. v. 13 Maart 1868 no. 79, waarbij wordt goedgevonden en verstaan:

„Vrijstelling van briefport te verleenen met inachtneming der gewone bepalingen ten aanzien van kruisband en contreseing, ten behoeve van aanvragen en verzendingen van koepokstof tusschen de van regeeringswege gesubsidiëerde of erkende bureaux van vaccinatie en revaccinatie ter eene en alle bevoegd erkende geneeskunstoefenaren ter andere zijde, met bepaling dat het onderwerp dezer briefwisseling door de woorden „verstrekking van koepokstof" op het adres der brieven zal worden aangeduid."

De subsidiën aan de vaccinatie-bureaux verstrekt vinden. voor zoover het regeeringssubsidiën zijn, hun wettelijken grondslag in alinea 2 v. art. 18 der epidemiewet:

Tot het verleenen van subsidiën ter tegemoetkoming in de kosten van inrigtingen welke bevordering dier kunstbewerking ten doel hebben wordt jaarlijks een som op de staatsbegrooting uitgetrokken.

Deze bepaling kwam in het ontw. 1872/73 voor als 2e lid v. art. 17 van dat ontw. en bij amendement Godefroy c. s. werd het hier heen verplaatst.

Wel vond deze in zijn toelichting van deze bepaling haar overbodig, maar er lag, zeide hij, zekeren moreelen band in die eenige meerdere zekerheid gaf voor de behartiging der zaak; daarom was het behoud der bepaling niet ongeraden.

De voorwaarden waaronder de subsidies aan de vaccinatie-bureaux verleend worden, waren o. a. geregeld bij missive van 15 Juli 1868 no. 258 9e afd. en bij K. B. v. 6 Febr. 1888 no. 16 (zie verz. v. st. betreffende h. g. s. jaargang 1888 blz. 11) en zijn thans te vinden in het ministerieel besluit van 14 Oct. 1891, waarbij de M. v. B. Z. aan de besturen der koepokinrichtingen te kennen geeft dat voortaan geen subsidiën meer van Rijkswege zullen verleend worden dan onder de volgende voorwaarden:

a. dat de oorspronkelijke koepokstof op kalveren wordt voortgeplant en deze aan de inrichting worden verpleegd;

b. dat de vaccinatie, desverlangd kosteloos geschiede en deugdelijke dierlijke koepokstof kosteloos aan de geneeskundigen en gemeentebesturen worde verstrekt;

c. dat de lokalen niet voor andere doeleinden bestemd en ruim, luchtig, licht, rein en voldoende verwarmd zijn;

d. dat de inenting van de kalveren en van de kinderen uitsluitend geschiede door daarmede vertrouwde artsen;

e. dat de regelen der asepsis worden toegepast;

f. dat de inrichting, waaraan een veearts moet verbonden zijn, onder leiding van een of meer geneeskundigen en onder onmiddelijk toezicht van den geneeskundigen inspecteur sta;

g. dat een register met klapper (volgens model) van de inoculatiën, vaccinatiën en verzending van vaccine worde bijgehouden;

h. dat jaarlijks een verslag van den staat der inrichting met rekening en verantwoording worde ingezonden aan den geneeskundigen inspecteur.

Niet alleen de centrale regeering subsidieert de koepokinrichtingen, maar eveneens de provincie en de gemeente.

Wij laten hier een overzicht volgen van de subsidiën aan koepokinrichtingen over het jaar 1890.

Subsidiën aan koepokinrichtingen in 1890.

Inrichtingen.	Van het Rijk.	Van de Provincie.	Van de gemeente.	Diverse.
Amsterdam	f 2000	f 500	f 1000	
Arnhem	1000	„	500	f 300
Dordrecht	„	„	895	„
's-Gravenhage . . .	„	„	315	„
Groningen	800	„	500	240
Haarlem	1000	300	500	„
's-Hertogenbosch . .	800	600	400	„
Leeuwarden . . .	1000	1000	700	„
Leiden	„	„	1500	„
Maastricht	600	600	„	„
Middelburg	500	200	200	„
Nijmegen	„	„	500	„
Rotterdam	500	500	1857.30[5]	„
Utrecht (vaccinatie-bureau)	200	„	400	„
Utrecht (parc vaccinogene) Rijksinrichting				

5⁰. Het gewone middel waardoor de regeering zich op de hoogte stelt van de verrichtingen op het gebied der vaccinatie, zijn de verslagen van den inspecteur aan den M. v. B. Z. en aan Ged. St.; in het bijzonder het jaarlijksch verslag van den minister aan den Koning cf. artt. 19 en 8 wet v. 1 Juni 1865 Stbl. 58.

De statistiek die ten aanzien der vaccinatie gehouden wordt is op en top administratief en kan in geen enkel opzicht aanspraak maken op den naam van wetenschappelijke statistiek. Grondslag daarvan is art. 7 van de wet v. 1 Juni 1865 Stbl. 60 aldus luidende:

art. 7. Zij (de geneeskundigen) geven binnen 14 dagen na den afloop eener verrigte vaccinatie of der behandeling van eenen lijder aan kinderpokken (variolae) het bewijs daarvan aan den belanghebbende af. Een duplicaat daarvan wordt door hen bewaard en uiterlijk eene maand na het einde van het jaar waarin de verrigting of behandeling daarbij vermeld, plaats vond aan het gemeentebestuur gezonden.

In verband hiermede bepaalt een missive van den M. v. B. Z. van 20 Juli 1867 No. 279 9e afd. dat de gemeentebesturen jaarlijks voor den 1sten Maart aan den betrokken inspecteur of adjunct-inspecteur lijsten moeten doen toekomen ingericht naar het volgend model.

A. Staat der gevallen van kinderpokken in de gemeente N. over het jaar 18 . . (zooals die is gewijzigd bij miss. v. d. M. v. B. Z. v. 10 Sept. 1873 209 9e afd.)

Getal lijders aan kinderpokken.	*Aanmerkingen.*

B. Staat der verrichte vaccinatiën [en revaccinatiën] in de gemeente N. over het jaar 18 . .

Deze staat, gewijzigd bij circulaire v. 31 Sept. 1867, No. 306, 3e afd. en laatstelijk bij miss. v. d. M. v. B. Z. v. 23 Jan. 1878 No. 44 afd. M. P., is thans dus ingericht:

STAAT B.

Gemeente. *Provincie.*

STAAT
der
Verrichte Vaccinatiën
in de Gemeente
over het jaar 18 . .

Getal verrichte vaccinatiën.	Getal gevaccineerden beneden het jaar.	Getal gevaccineerden van 1—3 jaar.	Getal gevaccineerden van 3—6 jaar.	Getal gevaccineerden van 6—12 jaar.	Getal gevaccineerden boven de 12 jaar.	Aanmerkingen.

De sterftelijst volgens art. 15 der wet v. 1 Juni 1865 Stbl. 58 op te maken door gemeentebesturen en den inspecteurs te zenden, deelt wel bij iederen overledene behalve leeftijd, burgerlijken staat enz. de oorzaken van den dood mede, niet of de overledene al dan niet gevaccineerd is geweest cf. miss. v. d. M. v. B. Z. van 14 Aug. 1868 en 4 Jan. 1869.

De bemoeiing der regeering, met hetgeen wij sub 6 hare taak noemden: De wetenschappelijke oplossing van het vaccine-vraagstuk te bevorderen schijnt geen bijzondere te zijn.

Wat de zorg de regeering voor de revaccinatie betreft, deze wordt slechts bevorderd. Kostelooze herinenting moet krachtens art. 18 alin. 1 wet v. 4 Dec. 1872 Stbl. 134 verschaft worden door de gemeentebesturen.

Voor het sluiten van dit hoofdstuk dient eindelijk nog met een enkel woord de verhouding besproken te worden die art. 29 der epidemiewet tusschen staat, provincie en gemeente in het leven roept. Reeds in het 1ste hoofdstuk werd de aandacht er op gevestigd hoe dit artikel een belangrijke afwijking is van het algemeene beginsel dat de zaak welke zich het Rijk ter regeling aantrekt, rijksbelang is en daarom niet door provincie en gemeente mag geregeld worden. Wanneer men toch art. 29 leest in verband met deze beginselen, schijnt het mij toe, dat dit artikel komt verklaren dat provincie en gemeente niet treden in rijksbelangen, wanneer zij onderwerpen regelen die reeds in deze wet behandeld zijn; dat de woorden „voor zoover zij niet in strijd zijn met de bepalingen dezer wet" het begrip rijksbelang in aangelegenheden van voorkoming, wering of beteugeling van besmettelijke ziekten op duidelijke wijze beperken tot datgene wat expressis verbis in de wet staat te lezen zoodat dan ook slechts van de met deze wet *strijdige* bepalingen van provincie of gemeente gezegd kan worden, dat zij treden in rijksbelangen. Zulke strijdige bepalingen zijn dus alleen onderworpen aan het schorsings- en vernietigingsrecht op grond van art. 141 der provinciale en art. 150 der gemeentewet en ten aanzien van de bepalingen van plaatselijke en provinciale verordeningen bij de invoering dezer epidemiewet bestaande kan men zeggen, dat de wet van 1872 hun onderwerp kwam regelen, alleen voor zoover deze verordeningen met de wet strijdige bepalingen bevatten en golden dus slechts in zoover art. 142 der provinciale en art. 151 der gemeentewet.

Er wordt in art. 129 gesproken van de reglementen en verordeningen van provinciale en gemeentebesturen ten aanzien van de wet; onderling wordt dus in de verhouding van provincie en gemeente niets gewijzigd.

Krachtens art. 29 is het derhalve geoorloofd dat de provincie, of waar deze het niet doet de gemeente directen vaccinedwang of gedwonof gedwongen revaccinatie invoert.

HOOFDSTUK V.

BEOORDEELING ONZER WETTELIJKE BEPALINGEN OMTRENT DE VACCINATIE.

Reeds in het 1e hoofdstuk hebben wij de lijnen getrokken waarlangs zich de moderne staat bij de behartiging van de gezondheidsbelangen zijner burgers beweegt; het gezondheidswezen loste zich op in gezondheidszorg en zorg ten aanzien van den zieke, terwijl de eerste zich verdeelde in gezondheidspolitie en wat de Duitschers noemen „Gesundheitspflege." De gezondheidspolitie omvatte in de eerste plaats de maatregelen tot afwending en beteugeling van besmettelijke ziekten en hieronder plaatsten we op het voorbeeld van L. v. Stein de bevordering der vaccinatie. Niet elkeen echter kent de vaccinatie zulk een eereplaats toe en er ligt in deze classificatie derhalve een oordeelvelling die nader rechtvaardiging behoeft.

En dan geldt hier als eerste reden: het groote getal eenstemmige getuigenissen van bevoegde personen die de vaccinatie aanprijzen.

Wanneer men toch erkent dat in de Europeesche samenleving, rustende op het groote beginsel van deeling van arbeid, werkelijk een wetenschap der medicijnen en hygiëne bestaat en dat die wetenschap niet voor den eersten den besten toegankelijk is en hem hare geheimen ontsluiert, dan past het vertrouwen te stellen in hen die met zelfverloochenende toewijding soms, die wetenschap beoefenen. Zelf zullen deze de eersten zijn om te erkennen dat het ideaal van wetenschappelijke zekerheid verkregen door de natuurkundige wetenschappen, bij hen verre te zoeken is, in geen enkele quaestie nog bereikt is, misschien, omdat men met levende organismen te doen heeft, nimmer te bereiken zal zijn. Wie dus onder wetenschappelijke zekerheid verstaat een empirie gecontroleerd door een logisch- mathematisch bewijs en zoo alleen het getuigenis van de medische wetenschap aannemen wil, kan waarschijnlijk vaarwel toeroepen aan alle dranken, pillen en geneeswijzen; maar wat de moderne maatschappij aanvaardt, is niet zulk een niet-bestaande medische wetenschap; veeleer ziet zij in den medicus eenerzijds den man van de praktijk die in zijn dagelijkschen omgang met zieken en ziekte veroorzakende stoffen, met het object van zijn waarneming is vertrouwd geraakt, en die, al kan hij zich geen rekenschap geven van alle verschijnselen die zich voordoen, daarom toch niet met de handen over elkaar behoeft te blijven zitten; maar anderzijds den man die gedreven wordt tot het zoeken naar verklaring en eenheid; den man die den afstand tusschen de werkelijkheid en het wetenschappelijk ideaal kent en wien dit des ondanks leidt tot zoeken en sporen, tot het vormen van hypothese op hypothese ten einde dus te geraken tot inzicht in den samenhang der feiten en tot uitbreiding zijner feitenkennis.

Is dus de toestand met eenige juistheid geteekend, dan zal men zich niet verwonderen indien op medisch gebied de meest uiteenloopende gevoelens ieder met betrekkelijk recht worden voorgestaan; maar dan wordt het aan de andere zijde des te verrassender en vertrouwenwekkender wanneer omtrent een bepaald punt zulk een groote eenstemmigheid is verkregen als omtrent het nut der vaccinatie.

Dat wij hier niet te veel zeggen, blijkt o.a. uit een aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal gezonden adres van geneeskundigen d.d. 7 Sept. 1890 en o.a. geteekend door dr. A. J. d'Ailly, dr. B. Carsten, dr. F. Cowan enz. Op blz. 2 van dit adres heet het, in antwoord op

een bedenking van de M. v. T. die het ontwerp van den heer Lohman vergezelde:

„Uit deze woorden (van de M. v. T.) zoude men allicht geneigd zijn „af te leiden dat er bij de geneeskundigen omtrent dit onderwerp „(het nut en de goede werking der vaccinatie) nog geen gevestigde overtuiging bestaat.

„Dergelijke bewering ontmoet feitelijk ernstige bedenking.

„Ofschoon verschil van gevoelen over wetenschappelijke onderwerpen „tusschen geneeskundigen zelden ontbreekt, zoo bestaat er van een „anderen kant onder deze zeker omtrent geen onderwerp meer een„stemmigheid dan juist, wat betreft het nut en de goede werking der „koepokinenting.

„De uitgebreide litteratuur over dit onderwerp is daar om dit door „bewijzen te staven tegenover het betrekkelijk gering aantal geschriften „(daargelaten of de meeste dezer van „geneeskundigen van naam" zijn) „die in meer of mindere mate van het tegendeel getuigen, doch bij de „eerste geheel in het niet vallen.

„Volkomen eenstemmigheid is op het gebied der medische wetenschap „wel nimmer te verkrijgen, evenmin als op eenig ander."

Daarbij komt dat wij hier niet geheel en al van geloof behoeven te leven, maar het pleit ook eenigszins onder het bereik van den leek wordt gebracht door graphische voorstellingen en statistieken, schoon terstond wordt toegestemd dat deze op zichzelf niets bewijzen, maar dat zij het nu eerst doen waar eenmaal het causaal verband tusschen pokken en vaccine waarschijnlijk wordt geacht door hen die daartoe bevoegd zijn. Nu vullen medische ervaring en statistisch bewijsmateriaal, door medische gezichtspunten beheerscht, elkander aan en brengen tot de erkenning dat we met een groote mate van waarschijnlijkheid uit de getallen die de statistiek biedt, wetten mogen lezen ten aanzien van de werking der vaccinatie.

Lang heeft men zich met het historisch en geographisch bewijs. als met het beste vergenoegd. Voor het eerste wees men dan vooral op Zweden [1]), omdat dit land sinds 1774 het meest voldoende statistisch materiaal opleverde. Men vergeleek de gemiddelde jaarlijksche sterftecijfers uit de vijfjarige perioden voor

[1]) Voor andere staten zie men Oesterlen Handb. der medicinischen Statistik. Tübingen 1865, aangehaald op pag. 277 en 278 van het meer gemeld handb. van dr. Ali Cohen.

en na de toepassing der vaccinatie en kwam tot de slotsom dat van de 100.000 menschen jaarlijks 160—270 aan de pokken stierven voor de invoering der koepokinenting, terwijl deze cijfers in deze eeuw reeds spoedig daalden tot 10 à 30, in enkele vijfjarige tijdvakken nog een gemiddeld lager cijfer werd bereikt en dit tijdens de zoo algemeene verspreiding der pokken in 1871—1874 niet hooger kwam dan 37. Sedert de vaccinatie in Zweden werd toegepast, stierven dus daar 5 à 10 maal minder menschen dan voor dien tijd het geval was [1]). Een zeer gewichtig argument blijft altijd, zegt dr. S., in handen der tegenstanders van de vaccinatie nl. dit, dat die vermindering van de pokken niet het gevolg is van de vaccinatie, maar van onbekende oorzaken, gelijk ook andere ziekten in den loop der tijden zijn verminderd; immers ook de cholera treedt evenmin meer zoo heftig op als bij het eerste verschijnen in Europa in 1830; de builenpest is uit onze streken verdwenen. Bovendien door de vaccinatie hield de inoculatie op en wij mogen gerust aannemen, dat hierdoor wel de smetstof gemakkelijker werd verspreid. „Het is dus," zoo gaat dr. S. voort, „volstrekt niet onwetenschappelijk om aan te nemen, dat althans ten deele de goede uitwerking der vaccinatie berust op het in onbruik raken der thans terecht bedenkelijk geachte inoculatie."

Ook in het handboek van dr. Ali Cohen wordt deze quaestie beproken „maar," zegt de schrijver die dit gedeelte van het handboek bewerkte [2]), „de geschiedenis der ziekte leert, dat deze gunstige verandering in de daardoor veroorzaakte sterfte geenzins daaraan kan toegeschreven worden, dat zij door welke oorzaak dan ook thans zeldzamer zoude voorkomen dan weleer of zou moeten beschouwd worden als een ziekte die nog slechts een geschiedkundige beteekenis bezit — gelijk de Zwarte Dood en andere ziekten die in vroegere eeuwen nu en dan epidemisch geheerscht hebben — of ook dat zij, waar door vaccinatie of andere afdoende

[1]) Zie dr. Saltet. De vaccinatie en het regeeringsontwerp tot herziening der wet op de besmettelijke ziekten t. a. p. Hij teekent hierbij nog aan: »de aanvallen die deze statistiek heeft te verduren gehad, zal ik maar met stilzwijgen voorbijgaan; zij zijn zeer voldoende weerlegd in het vanwege het Deutsche Gesundheitsamt in 1888 uitgegeven belangrijk rapport. Hierin worden o.a. deze cijfers nogmaals nagegaan en het door de Zweedsche regeering verstrekte materiaal vergeleken met het daarover uitgebrachte rapport van Simon 't welk in 1857 voor het Engelsche parlement werd gebracht. Deze vergelijking toonde duidelijk aan dat Simon het Zweedsche materiaal goed en eerlijk had gebruikt en dat de vervalschingen waarvan hij beschuldigd was niet waren gepleegd."

[2]) Pag. 278 van zijn handb.

maatregelen hare uitbreiding niet voorgekomen wordt, niet meer hetzelfde besmettelijk karakter zoude kunnen openbaren als waardoor zij zich in de vorige eeuwen zoo vaak gekenmerkt heeft. Hoe groot het gevaar voor het ontstaan van pokkenepidemiën dan ook thans nog is, blijkt wanneer men nagaat hoe dikwijls reeds in onze eeuw nu hier dan daar deze ziekte is voorgekomen, terwijl de sterfte in sommige dier epidemiën aantoont hoe moorddadig zij nog kan heerschen."

In denzelfden zin spreekt „le rapport sur la vaccine et la vaccination obligatoire par le Dr. Warlomont, 1881," aangehaald bij A. J. A. Thomas, de vaccinatie-quaestie, medisch proefschrift [1]).

Het geographisch bewijs was ook al niet zonder leemte, schoon dr. S. dit hooger schat. „Men moet daarbij", zoo zegt hij, „de steden of landen waar dwang tot inenting bestaat met die waar dergelijke wettelijke bepalingen niet zijn vastgesteld, vergelijken. Een bezwaar is natuurlijk altijd gelegen in de betrekkelijke onkunde, waarin men verkeert omtrent de handhaving van de uitgevaardigde bevelen, de wijze van inenting en dergelijken, doch de verschillen zijn inderdaad zoo groot dat eene conclusie en wel in den zin gunstig voor de inenting er met gerustheid uit kan worden afgeleid."

In Pruisen b.v. stierven jaarlijks tusschen 1850 en 1874 49 personen op de 100.000 aan de pokken. In dit zelfde tijdperk bedroeg die sterfte in Oostenrijk 53. Men kan dus aannemen dat de toestand ten opzichte van de vaccinatie ongeveer gelijk was in deze beide landen. In 1874 werd evenwel in Duitschland de wettelijke verplichting tot vaccinatie en revaccinatie ingevoerd en nu daalt het getal van ongeveer 50 tot 2. in Pruisen, terwijl Oostenrijk nog een sterfte van 62 blijft vertoonen. Had Pruisen dezelfde sterfte aan pokken gehouden, die het tot voor de invoering van de wet op de koepokinenting v..8 April 1874 vertoonde. zoo zouden er van 1875—1887 dus in 12 jaren niet zooals geschiedde 6551 maar 81.000 menschen aan de pokken zijn overleden."

Dezelfde uitkomst vertoont een vergelijking der legers. De gevaccineerde Pruisische armee had altijd een geringe sterfte aan pokken. „Bij den oorlog met Frankrijk" zegt dr. S.," bleek dan ook ten duidelijkste de goede uitwerking van dezen maatregel, want te midden van eene bevolking die hevig door de pokziekte geteisterd werd en onder de ont-

[1]) Pag. 53, 54.

beringen van den oorlog, verloor het Pruisische leger per 100.000 slechts ongeveer hetzelfde aantal soldaten aan deze ziekte als het Oostenrijksche leger dat in vollen tijd van vrede leefde. Terwijl verder van 1875—1887 slechts één soldaat aan de pokken is gestorven, verloor het Oostenrijksche in dienzelfden tijd 7 à 29 per 100.000 per jaar en evenzoo het Fransche."

Gelijksoortig resultaat levert ook een vergelijking op tusschen Engelsche en Duitsche steden aan de eene en de Oostenrijksch-Hongaarsche en Russische steden aan de andere zijde.

Zij die niet onder den indruk gekomen zijn van deze getallen, zullen ook weinig op hebben met het meeste andere statistische materiaal, waarop soms een zeer gegronde critiek door de tegenstanders der vaccinatie is uitgeoefend. Toch heeft dit den voorstanders der vaccinatie niet ontmoedigd, integendeel aangespoord tot meerdere nauwgezetheid. Gevolg daarvan is dat wij thans enkele statistieken hebben, die wij hier niet onvermeld mogen voorbijgaan. Wij bedoelen die van Kőrösi, den bekenden statisticus van Buda-Pest. Deze geleerde heeft, erkennende welke gegronde fouten er aan het statistisch materiaal kleefden, naar een nieuwe methode een statistiek opgesteld, waarbij aan de eischen der critiek wordt voldaan. Zelf omschrijft hij in zijn werk: Neue Beiträge zur Frage des Impfschutzes. Zweite Beobachtungsserie 1887/88. Referat an den X internationalen medicinischen Congress. Berlin, 1890. — zijn methode aldus [1]) na die vooraf — en ook reeds in een vroeger werk [2]) — op keurige wijze te hebben gerechtvaardigd:

Der Weg also, den Wir in Folgendem zu betreten beabsichtigen ist kurz der folgende:

1. Die Totalität jener Krankheiten, mit welchen die Vaccination weder auf dem Wege der Prävention noch auf jenem der Inoculation in Verbindung steht, dient uns zum Maasstabe des unter den bestehenden Impfverhältnissen normalen Maasses der Anzahl von Geïmpften oder Ungeïmpften, sei es unter Erkrankten oder Verstorbenen.

2. *Verhindert* die Vaccination wirklich, dass die Geïmpften in *eine* gewisse Krankheit fallen, so wird es ausnahmsweise bei dieser einen

[1]) Pag. 15.
[2]) Kritik der Vaccinations-statistik und neue Beiträge zur Frage des Impfschutzes.

Krankheit ganz auffällig mehr Ungeimpfte geben müssen als bei anderen, namentlich aber als bei den der Vaccination gegenüber positiv indifferenten Krankheiten (Grundlage der Untersuchungen über Pocken-Morbidität und Pocken-Mortalität geimpfter und ungeimpfter Personen.)

3. Wird durch die Vaccination die *Verbreitung* irgend einer Krankheit begünstigt, so wird es unter den hieran Erkrankten auffällig mehr Geimpfte geben müssen. (Grundlage der Untersuchungen über die Inoculirung von Krankheiten durch die Impfung).

4. Um den Einwand zu begegnen, als ob die Ungeimpften nicht in Folge der unterlassenen Impfung, sonden in Folge ihrer Auswahl aus den widerstandsschwächeren Elementen häufiger stürben, wird vor Allem die normale Uebersterblichkeit der Ungeimpften fest zustellen sein, so dass für die Wirkung der Nichtimpfung nur das darüber hinaus eventuell verbleibende Plus von Bedeutung sein kann.

5. Um nun diese Schlussfolgerungen möglich zu machen, muss nicht nur bei Pocken, sondern bei *allen* Erkrankungs — bez. Todesfällen constatirt werden: ob der Betreffende geimpft gewesen.

6. Da die Erkrankungs- u. Sterbegefahr mit dem Alter wechselt, ist das Material nach Altersclassen auf zu arbeiten.

7. Da es sich stets um Inductionsbeweise handelt, sind die zu gewinnenden Schlussfolgerungen falls diese mit gewichtigeren Erfahrungen im Widerspruch stehen. — gleichviel ob sie zu Gunsten oder zu Ungunsten der Vaccination sprechen, — nicht weiter zu berücksichtigen.

Ter kenschetsing van de wijze waarop Kőrösi te werk gaat, halen wij hier een enkel voorbeeld aan, te vinden op pag. 19 van bovengenoemd werk, waar hij het heeft over de aan de hospitalen ontleende letaliteitsopgaven. [1])

Hij zegt daar: de letaliteit der oningeënten is steeds opvallend grooter. Maar voor nu hieruit het bewijs van het beschuttend vermogen der vaccinatie kan worden opgemaakt, moet men eerst het gewichtig bezwaar der tegenstanders der inenting onder de oogen zien, volgens welke deze grootere letaliteit niet aan het ontbreken der inenting maar aan de zwakkere constitutie, aan het mindere weerstandsvermogen der niet-ingeënten moest worden toegeschreven. Met dit ernstig bezwaar nu

[1]) Onder letaliteit verstaat hij de sterfte van de door eene ziekte aangetasten, aan die ziekte.

zegt Körösi, is tot nog toe niet genoeg rekening gehouden. Men maakt voor en na letaliteitscijfers openbaar, verheugt zich over den hierbij aan het licht tredenden, gunstigeren toestand der ingeënten en laat de tegenstanders maar praten, wanneer zij beweren dat men met vergelijking van ingeënten en niet-ingeënten eigenlijk geheel onvergelijkbare grootheden naast elkander plaatst. Kőrösi doet niet alzoo, maar komt aan dat bezwaar te gemoet, waartoe hem zijn methode zeer gemakkelijk in staat stelt.

Merkwaardig is ook het scherpzinnig onderzoek naar de Inoculirung von Krankheiten." [1]) Ook hier stelt hij zich niet met weinig tevreden: „Die Klage auf Impfschäden beruht auf dem Verdachte, als ob Syphilis, Hautkrankheiten, Rothlauf, Lungentuberculose, Rachitis und Scrophulose durch die Vaccination überimpft, bez. hervorgerufen würden. Wir glauben das Maass der Billigkeit nicht nur erfüllt sondern überschritten zu haben, wenn wir unsere Untersuchungen auch noch auf die Möglichkeit einer Uebertragung von Typhus, Croup, Diphterie, Masern und Scharlach ausdehnen" (voor deze laatste ziekten zie pag. 33—36 van bovengenoemd werk: N. Beiträge. [2])

Zoo vindt hij o. a. ten aanzien der syphilis dat een slechts eenigermate voelbare verbreiding dezer ziekte door de vaccinatie in geen enkele leeftijdsklasse kan geconstateerd worden, waarmee hij natuurlijk niet wil ontkennen dat er bij ongeluk hier en daar syphilis door vaccinatie is overgebracht.

Bij longtuberculose spreken de cijfers in vier leeftijdsklassen ten nadeele der inenting; in één leeftijdsklasse slechts ten gunste daarvan. Doch het verschil is zoo onbeduidend dat het niet in rekening mag gebracht worden.

Bij Rothlauf (Erysipelas) is overplanting of het te voorschijn roepen daarvan door vaccinatie als mogelijk, maar beslist als zeer zeldzaam aan te nemen.

Van Rachitis (Engelsche ziekte) heeft hij te weinig gevallen kunnen bijeen brengen om er een oordeel over te vellen. De gevallen die hij uit een vroegere statistiek verzameld heeft geven hem echter het recht,

[1]) Pag. 27 vlg.
[2]) cf. ook: Kritik der Vaccinationsstatistik. Elftes Capitel.

te zeggen, dat van gevaar voor overplanting van Rachitis geen sprake kan zijn. [1])

Ook voor Scropheln (klierziekte), ofschoon hij hiervan meer gevallen heeft kunnen nagaan, wil hij nog geen resultaat afleiden; voor zoover men het doen wil, moet men constateeren, dat de mogelijkheid van eene verbreiding dezer ziekte door inenting niet is uitgesloten.

Belangrijk vooral is ook het onderzoek naar de overplanting van huidziekten. Ten aanzien van personen boven de vijf jaar is men niet gerechtigd te beweren dat huidziekten bij de vaccinatie verbreid worden. Doch een zelfstandige nasporing ten aanzien van kinderen leidt tot het resultaat, dat bij dezen de inenting het aantal der huidziekten eenigermate verhoogt, en wel ongeveer met 13%, maar deze verhooging valt slechts tot het zevende jaar te constateeren. Dit, zegt Kőrösi is derhalve de prijs die voor de beschutting der inenting moet betaald worden. Vergelijkt men hiermee hoe ontzaglijk veel meer kinderen door de inenting tegen de pokken gewapend zijn, en brengt men in vergelijking hoe deze huidziekten bijna nooit letaal verloopen, terwijl aan de andere zijde de pokken bij niet-ingeënten tot de meest gevaarlijke ziekten behoort, zoo moet men erkennen, dat deze beschutting tegen de pokken niet zeer duur gekocht wordt. En inderdaad treedt deze beschuttende kracht der vaccinatie tegen de pokken bij het nagaan dezer statistieken, verrassend en glansrijk aan het licht.

De resultaten die uit deze statistieken afgeleid kunnen worden, mogen hier een plaats vinden, eensdeels om het interessante daarvan op zich zelf, anderzijds omdat zij gelegenheid bieden in eenigszins scherp belijnden vorm zich de staatsrechtelijke zijde van het vaccinevraagstuk voor oogen te stellen.

In de beantwoording van de volgende drie vragen lost zich het statistisch onderzoek naar de beschuttende kracht der vaccinatie op: [2])

1°. De vraag naar de morbiditeit — of een grooter deel der ingeënte of der niet ingeënte bevolking de pokken krijgt.

2°. De vraag naar de mortaliteit- of een grooter deel der ingeënte of niet-ingeënte bevolking aan pokken sterft.

3°. De vraag naar de letaliteit — of bij een grooter deel der inge-

[1]) pag. 161 van de Kritik der Vaccinations-Statistik.
[2]) Zie Körösi t. a. p.

ënte of der niet ingeënte poklijders het verloop der ziekte doodelijk is.

Als antwoord op de laatste vraag vindt Kőrösi dan dat, ook al brengt men in rekening, dat de niet-ingeënten in het algemeen een grooter sterftecijfer hebben, toch speciaal de pokkenletaliteit driemaal (= 300 %) hooger is bij de niet-ingeënten dan bij de ingeënten; voor den leeftijd van 5—20 jaar en van 20—30 jaar vondt hij zelfs dat de letaliteit der oningeënten vier- tot vijfmaal hooger was (400—500 %).

Op de vraag naar de morbiditeit is het antwoord niet minder ten gunste van de inenting. Door elkander genomen wijst deze statistiek er op, dat speciaal de dispositie voor pokken van alle leeftijden door elkander bij de niet-ingeënten drie en een kwart maal grooter is (= 325 %).

Op den leeftijd van één tot vijf jaar zijn de ingeënten zevenmaal (= 700 %), op den leeftijd van vijf tot twintig, zesmaal (= 600 %) beter beschut enz.

Ten aanzien der mortaliteit spreken de cijfers nog sterker:

Het gevaar voor de niet-ingeënten om ten gevolge van de nalating der inenting aan pokken te sterven, wordt

op den leeftijd van	1—5	jaar	drie maal,
„ „ „ „	5—20	„	dertienmaal
„ „ „ „	20—30	„	achttienmaal
„ „ „ „	30—40	„	tienmaal verhoogd.

Eindelijk maakt Kőrösi in een slothoofdstuk een balans van de voor- en nadeelen der inenting op en stelt die in een aanschouwelijke rekensom voor oogen. Ten laste der vaccinatie komt, dat vooral bij kinderen in den ouderdom van beneden de zeven jaar de kans op het krijgen van een huidziekte met 13 % verhoogd wordt. De morbiditeitcijfers ten aanzien van andere ziekten worden met zoo weinig vermeerderd ten laste der vaccinatie dat men ze in dezen gerust mag verwaarloozen; desniettemin brengt Kőrösi een zeker percentage voor de in de statistiek waargenomen verhooging bij klieren en erysipelas in rekening aan de vaccinatie. Stelt men voorts gemakshalve een oogenblik de morbiditeit gelijk aan de letaliteit, zoo krijgt men voor een staat als Pruisen met 29.000.000 inwoners de navolgende verhoudingen:

Es starben im Jahre. 1886.
1. an Scropheln 2563 hievon . . . . 4.4 % Steigerung = 115
2. an Rothlauf (Schätzungweise . . . . . .
nach den 20 jährigen Erfahrungen . . . .
in England) 2500 „ 1.3 % „ 33
3. an Hautkrankheiten (ebenfalbs . . . . .
schätzungsweise nach 20 jährigen . . . . .
englischen Erfahrungen) 280 hievon . . . . 13 % „ = 35
insgesammt 183

In de vorige eeuw voor de invoering der vaccinatie waren 8 % van de overledenen aan de pokken gestorven; van de 750.000 personen die thans jaarlijks in Pruisen sterven zouden dus in de vorige eeuw poklijders zijn geweest . . . . 8 % = 60.000
werkelijk stierven in Pruisen gemid-. . . . .
deld in de jaren 1881—1886. . . . .
per jaar 580
besparing aan menschenlevens 59.420.

Dit laatste cijfer moet dan nog verminderd worden met 183 levens die door de vaccinatie zijn te gronde gegaan. Rest dus een besparing van 59.236 menschenlevens.

Hoeveel andere gegevens men nu ook moge aanvoeren die er toe hebben kunnen bijdragen om de pokziekte tegen te gaan sinds de vorige eeuw, met deze statistieken en de medische gegevens in de hand, zal men toch aan de vaccinatie een eereplaats moeten toekennen onder de oorzaken die tot het verminderen dezer verschrikkelijke ziekte hebben geleid. En het kan ons niet verwonderen dat K. aan het slot van zijn onderzoekingen uitroept;

Unter so bewandten Umständen könnte man es ruhig gewähren lassen, wenn die Impfgegner sich auch abmühen wollten noch für die eine oder andere Krankheit eine Verbreitung derselben durch die Vaccination zu beweisen. Kann doch bei aller Anstrengung die Veränderung des obigen Ergebnisses um höchstens einige Bruchtheile erzielt werden. Der Nutzen der Impfung steht berghoch vor uns: ob nun von demselben einige Stücke mehr oder weniger abgesprengt werden, so bleibt dies doch Schutt, jenes ein ragender Fels.

Wij hebben vrij lang bij deze statistieken stil gestaan omdat zij tot

de zeer weinige goede [1]) behooren en goede statistieken altijd zoowel door voor- als tegenstanders der inenting als bewijsmateriaal zijn erkend. Zoó hebben de tegenstanders der vaccinatie ruim gebruik gemaakt van de zorgvuldig bewerkte statistieken van Keller, die ten nadeele der inenting spraken. Zij werden o. a. door Reichensperger in den Duitschen Rijksdag gebruikt tegen de vaccinewet van 1874. Vogt meent (1864): es gabe überhaupt nur drei brauchbare Statistiken über Impfschutz; jene von Flinzer (Chemnitz), Müller (Berlin) une Keller (Oesterreichische Staatsbahn).

Lorinser schreibt an Vogt hierüber: Ich halte Keller's Angaben für die richtigsten und gewissenhaftesten welche über Impfung erhalten werden können, da mir Dr. Kellers Gewissenhaftigkeit und die stramme Organisation des Sanitätsdienstes der Staatsbahn ganz genau bekannt sind" [2]). In hetzelfde werkje waaruit deze aanhalingen genomen zijn, bewijst echter K., dat Keller *keinen Anstand genommen hat die ihm eingesendeten Tabellen zu verändern.* Voor zoover K. gelegenheid vond de oorspronkelijke tabellen te reconstrueeren, mag men daaruit een twee en een half maal grootere beschutting voor de ingeënten dan voor de niet-ingeënten afleiden.

„K. deelde deze bijzonderheid eerst mede aan de Hygienische Vereeniging te Pest, daarna aan het Internationaal Congres te Washington, en zich bewust dat het bedenkelijk is een doode te beschuldigen van zulk een valschheid, liet hij geen gelegenheid ongebruikt om Keller's vrienden in de gelegenheid te stellen zijn materiaal te onderzoeken. Hiervan maakte echter niemand gebruik en een commissie uit het congres te Washington die kennis nam van deze zaak, voelde zich genoopt te verklaren, dat de statistiek van Dr. Keller vervalscht werd bevonden, dat zij een onvergeeflijke poging is geweest om de wetenschappelijke en de openbare meening te misleiden en dat er van nu aan geen gewicht aan mocht worden gehecht." [3]).

Daarmede is een belangrijke bres geschoten in de vesting van de tegenstanders der inenting, een bres die nog veel omvangrijker wordt waar K. in hetzelfde laatst aangehaalde werk op goede gronden den

---

[1]). Zie behalve deze statistiek die in K's groot werk Kritik der Vaccinationsstatistik.

[2]). Zie pag. 16. van Körösi's belangrijk werkje: Die Wiener impfgegnerische Schule und die Vaccinationsstatistik 1887.

[3]). Dr. Saltet De Vaccinatie enz. pag. 15.

Körösi. Kritik der Vaccinationsstatistik pag. 75 noot 1).

staf breekt over andere tegenstanders der inenting die om hun wetenschappelijken naam gezag hadden waar zij tegen de inenting optraden.

Omstandiger en zoo het kan, nauwgezetter is de Kritische Analyse nachfolgender zweier impfgegnerischer Werke [1]:

1. Dr. W. Reitz. Oberarzt am Elizabeth-Kinderhospital zu St.-Petersburg Versuch einer Kritik der Schutzpockenimpfung. St.-Petersburg. Buchdruckerei der Akademie 1873.

2. Dr. Adolf Vogt. Ordent. Professor der Hygiene und der Sanitäts Statistik an der Hochschule in Bern.

Für und wider die Kuhpockenimpfung und den Impfzwang oder polemische, kritische und statistische Beiträge zur Pocken und Impffrage mit zahlreichen statistischen Tabellen. Bern, Dalp 1879.

Men wordt met een zekeren tegenzin tegen de bestrijders der vaccinatie vervuld wanneer men ziet op welke wijze deze personen hierboven genoemd te werk gaan en dat zij die zulke hooge eischen aan het statistisch materiaal van anderen stellen, zich zelf die niet willen opleggen. Na de lezing van dezen Anhang is men met hetzelfde gevoelen bezield dat K. dus omschrijft [2], na medegedeeld te hebben hoeveel moeite het stap voor stap nagaan van eenige dezer meest ernstige werken van vaccinatie-bestrijders hem gekost heeft [3].

„. . . . . . kann Ich doch nicht umhin dem Gesammteindrucke den das Studium *dieser* Schriften auf mich hervorgebracht hat, in dem Bekenntnisse Ausdruck zu geben, dass Ich am Schluss desselben mich mit einiger Beschämung gar nicht mehr so weit von dem — meinerseits gemiedenen — Pfade jener entschiedeneren Vorkämpfer des Impfdogmas sah, die imfpgegnerischen Thatsächen und impfgegnerischer Statistik schon im Vorhinein mit Misstrauen zu begegnen pflegen und durchaus nicht geneigt sind, sich durch irgend eine Tabelle, oder selbst durch ein noch so gewissenhaft dareinschauendes Citat aus irgend einer Autorität imponiren zu lassen.

Ich will mich trotzdem durchaus nicht zu dem intoleranten und im Impfstreite öfterswiederkehrenden Ausspruche hinreissen lassen alsob *alle*

---

[1] Voorkomende als Anhang van zijn werk Kritik der Vaccinations-Statistik.
[2] pag. 178, 179 Krit. der Vacc. St.
[3] Het nagaan van Keller's Statistieken alleen vorderde o. a. een correspondentie met een vijf en twintig personen en verscheidene reizen naar Weenen.

impfgegnerische Statistik unverlässlich sei; ich muss aber leider zugeben, dass jene hervorragenderen Leistungen der impfgegnerischen Schule, denen Ich mich nicht verdriessen liess, Schritt für Schritt bisauf die Quellen nach zu gehen, sich im Ganzen genommen als unverlässlich und irreführend erwiesen haben; von hundert der ihrerseits gegen die Existenz des Impfschutzes vorgeführten statistischen Thatsachen, bleiben bei näherer Prüfung kaum zwei stehen und auch diesen wohnt keine zwingende Beweiskraft inne. Da man aber nicht fordern kann ·dass Jemand allen möglichen, theilweise unläugbar aus Fanatismus herrührenden, irrigen Behauptungen bis auf ihre Quellen nachgehe, ist es begreiflich wenn schliesslich auch die angeblich entschiedensten Beweise der Impfgegner über den Nichtschutz der Impfung seitens der Impffreunde mit einem blossen Achselzucken aufgenommen werden.

De Nederlandsche bestrijders der vaccinatie nemen in hunne werken dezen indruk niet weg. In de eerste plaats draagt die bestrijding een te geagiteerd karakter, wat toch ter oplossing van een wetenschappelijk vraagstuk niet dienstig is. En voorzoover die bestrijding zich richt tegen de meening dat de vaccinatie een absolute beschutting is tegen pokken, is zij overbodig — want dat houdt niemand meer staande; overbodig is het ook te betoogen dat er gevaren aan de vaccinatie verbonden zijn, want alweder vindt dit algemeene erkenning; maar die gevaren dienen onderscheiden te worden: gevaren daaruit voortvloeiende dat de medicus onvolmaakt is en zich vergissen kan, zullen zeker hier wel niet mogen gelden want die kunnen bij elke medische of chirurgische verrichting voorkomen en nu staat men voor het dilemma om of de geheele toegepaste medische wetenschap te verwerpen of ten minste de tactische fouten en vergissingen niet alleen als een bezwaring van de vaccinatie in rekening te brengen [1]). Wat eindelijk betreft de gevaren, als het overplanten van syphilis enz., naast de getuigenis van tal van medici hebben we het goed geordend statistisch materiaal van Kőrösi waaruit blijkt van de schromelijke overdrijving waaraan de tegenstanders der vaccinatie zich hebben schuldig gemaakt.

Om uit de vele getuigenissen van bevoegde zijde een enkele te nemen halen wij hier Dr. Adolf Strümpell's algemeen hier te lande gebruikt

[1]). Heeft bv. de Memorie uitgegeven door den Bond tegen Vaccinedwang, hiermede rekening gehouden bij de opstelling van den gevallen van mislukking en slechten afloop der vaccinatie?

Lehrbuch der speciellen Pathologie und Therapie der inneren Krankheiten 1ste B. Leipzig 1889, aan.

„Vollkommen ungefährlich ist freilich die Impfung nicht. Wie an jede kleine Hautwunde sich ein septischer Process oder ein Erysipel anschliessen kann, so ist dies natürlich auch bei dem Impfwunde der Fall (sogenannte Impferysipel). Doch sind derartige üble Zufälle bei der Impfung immerhin äusserst selten.

Besonders zu erwähnen ist noch die Impfroseola, ein zuerst am geimpften Arme später auch am übrigen Körper auftretender Roseollausschlag welchem indessen keine weitere Bedeutung zukommt. Dass gleichzeitig mit der Vaccine andere Krankheiten (besonders Syphilis) übergeimpft werden können ist selbstverständlich möglich, kommt aber ebenfalls äusserst selten vor, viel seltener als die Impfgegner es behaupten. und kann wohl auch durch genügende Sorgsamkeit der Impfärzte bei der Auswahl der „Stammimpflinge" ganz vermieden werden.

Het is in ieder geval eigenaardig dat de tegenstanders der inenting zonder eenige scrupules het causaal verband zoo snel weten te ontdekken tusschen een of andere inoculeering eener ziekte of tusschen wat ook en de inenting, terwijl zij zooveel aftedingen hebben op dat tusschen pokken en vaccinatie. Tot welk een hoogte van zenuwachtige opgewondenheid dit zoeken van een verband tusschen alle mogelijke verschijnselen en de vaccinatie soms is geklommen, kan men nagaan wanneer men in een petitie aan den Duitschen Rijksdag gericht (1874) het volgende leest: [1]).

„Der Kinder und Frauen liebliche Rosenfarbe verwandelt sich häufig in die schmutzig grüngelbe graue (!) Farbe des Kuheuters (!) woher es kommt dass die Schönheit der deutschen Frauen und Mädchen untergraben(!) und ihre Hautfarbe verändert. Der Todtenhof von Wichmanshausen erzählte mir vor einigen Jahren, dass es in einem Zeitraum von kaum vier Monaten 27 solcher Blumen in seinen kühlen Schooss aufgenommen habe und dass die Geister dieser Unschuldigen umher irrten um ihre zurückgebliebenen Schwester und Brüder vor ihrem gemeinsamen Feinde und ihren Peinigern zu warnen."

Niet minder curieus is eine Petition deutscher Frauen und Mütter.

---

[1]). H. F. Becker. Handb der Vaccinationsleqre pag. 199.

waarbij die seit fünfzig Jahren in Deutschland allgemein herrschender Busenarmuth und der Milchmangel of rekening van de vaccinatie wordt gebracht, waarop Dr. Becker geestig repiceert: „In Wien wird seit drei Menschenaltern geimpft, dagegen nir gend eine bedenkliche Abnahme jener Organe erwähnt. Selbst die eingeborne Wienerin kann trotz dem seit 1801 in Wien geimpft wird, nicht über Brustdrüsenmangel klagen, wenn ich auch fest überzeugt bin, dass, sollte sie je dieses (nach den Worten der Petition fast deutsch-nationale) Unglück treffen, Sie es sicher nicht so freimüthig eingestehen und so gar drucken lassen dürfte" [1]).

Keeren wij nog een oogenblik terug tot onze Nederlandsche polemiek. Wij kunnen niet onder den indruk komen van de bezwaren tegen de vaccinatie, die voorkomen in het werkje van dr. de Cock. *Verplichte Vaccinatie* 's-Gravenhage. C. Bloemendaal 1890. Wel strijdt dr. d. C. tegen de *verplichte* vaccinatie, maar de vaccinatie kan zich intusschen vele van zijn bezwaren voor gezegd houden en wij komen er dus hier even op terug.

Wanneer men de voorstanders der vaccinatie hunne theorie hoort formuleeren, dan gaat het om de enorm groote beschutting die de vaccinatie aanbiedt met eerlijke erkenning van gevaren. Nauwkeurig vindt men b.v. die theorie in het reeds meergemelde werk van Kőrösi, Kritik der Vaccinations-statistik: [2]).

1. De koepokinenting verleent beschutting tegen pokken. Deze beschutting is dikwijls een levenslange, maar verzwakt ook dikwijls in den loop des tijds. Een absolute maat van den duur dezer beschutting kan dientengevolge niet gegeven worden; gemiddeld schijnt het raadzaam na zeven jaar te vaccineeren. De beschutting die de vaccinatie oplevert, is ook geen absolute; maar gevallen dat ingeënten in den loop huns levens door echte pokken aangetast worden, zijn zeldzaam; nog zeldzamer zijn gevallen dat ingeënten gedurende den tijd van beschutting de pokken kregen of dat zij gedurende dien tijd van beschutting, ja ook na dien tijd, door pokken weggerukt worden.

2. De inenting is een operatie, die gelijk iedere andere nadeelen veroorzaken kan. Het behoort echter tot de zeldzaamste uitzonderingen,

[1]) Voor andere dwaashedeu zie men Dr. Saltet's Vaccinatie pag. 23. en Kőrösi Kritik der Vaccinations-statistik t. a. p.
[2]) Pag. 185.

dat de met de gewone voorzorg verrichte inenting ernstige ziekte of den dood ten gevolge had.

3. Evenzoo zal eene met de gewone voorzorg verrichte inenting slechts bij hooge uitzondering als de oorzaak van eene later optredende ziekte mogen aangemerkt worden.

Na al hetgeen reeds gezegd is, kunnen wij hier volstaan met te zeggen dat wij deze opvatting omtrent de heilzaamheid der vaccinatie niet kunnen ontkennen en zij schijnt ook al zeer weinig te worden aangetast als dr. d. C. haar problematisch stelt op grond van eene *critiek* op slechts *enkele* statistieken en eene aanhaling van Lorinser [1]. Trouwens op zijn standpunt en bij de beknoptheid van zijn werkje, behoeft dr. d. C. die opvatting van de vaccinatie niet in den breede te bestrijden; het zwaartepunt van zijn betoog komt te liggen in de fundeering van zijne van boven genoemde opvatting afwijkende theorie omtrent de vaccine, waaruit dan verder zeer gemakkelijk tot een afkeurend oordeel over verplichte vaccinatie kan worden geconcludeerd.

Wat nu echter de *bezwaren zelf* betreft die hij aanvoert tegen de koepokinenting, voor zoover zij niet uit zijne afwijkende theorie *alleen* voortvloeien deze komen voor hen die de boven ontvouwde opvatting omtrent de heilzaamheid der vaccinatie wel aanvaarden, in een geheel andere verhouding dan voor hem, want evenmin als het gewettigd zou zijn, het spoorwegverkeer af te keuren op grond van de ongelukken die er bij voor gekomen zijn en er bij voor kunnen komen; of evenmin als het nut van het gaslicht problematisch wordt door te wijzen op de ontploffingen die het heeft veroorzaakt en de tallooze gevaren waaraan het ons eventueel blootstelt, evenmin kunnen nu de gevaren en bezwaren die dr. d. C. opsomt, ons brengen tot een verwerping der vaccinatie.

Doch wat ten slotte ons aanmerkelijk verlicht, maar ook verbaast, is dit dat na een betoog waarbij wordt beweerd: 1°. dat bij de inenting gebruik gemaakt wordt van een stof waarvan men eigenlijk niets weet, wier samenstelling geheel een product van het toeval is, en waarvan men de hoedanigheid eerst kan bepalen, als men de uitwerking heeft gezien (pag. 58. a); 2°. dat de indirecte, meer verwijderde gevolgen der inenting minst genomen zeer problematisch volstrekt niet zeker zijn (pag. 58. c) 3°. dat de directe, de onmiddellijke gevolgen der wetenschap tot schande moeten, der gezondheid tot nadeel kunnen strekken (pag. 58. e) d

[1]) Zie Dr. d. C. Verplichte Vaccinatie. Hoofdstuk IIc.

waar dit alles het geval is en nog meer „de inenting met koepokstof ter voorkoming van de pokziekte (variolae) ter vrije beschikking van den geneesheer moet blijven als een door hem meer of minder te waardeeren deel van zijn armamentarium (uitrusting) waarmede hij besmettelijke ziekten zal bestrijden." [1]).

Schoon wij het niet wagen de opinie van dr. d. C. te beoordeelen, evenmin als de opinies op pag. 4, 6 en 7 van de onlangs door den „Bond tegen Vaccinedwang" uitgegeven Memorie, men zal daarbij niet uit het oog kunnen verliezen, dat het een zoowel als het ander medische hypothesen zijn, die, als zoodanig staan tegenover de hypothese van de voorstanders der vaccinatie; dat deze laatste, minst genomen, toch ook een bevoegde overtuiging hebben, vooral waar zich de eminentste figuren op medisch gebied aan die zijde legeren, en dat zij hunne overtuiging staven met statistisch bewijsmateriaal. Waar de omstandigheden zich dus verhouden, daar schijnt het door de voorzichtigheid geboden met de laatsten mede te gaan en men zal het niet euvel duiden indien we van de betrekkelijke opinies de waarschijnlijk best gefundeerde kiezen. En ook den staat blijft geen andere keuze. Juist in de statistieken treden meer dan op eenige andere wijze de wetten aan het licht die de groote massa beheerschen en in het bijzonder spreken dus de statistieken tot den Staat, wien de zorg voor de massa is toevertrouwd.

Bij zulk een hooge mate van waarschijnlijkheid nu, om de ziekte- en sterftekansen van een volk bij een ziekte die anders *bijna allen* aantast, met 300—1800 % te verminderen, zou het in de hoogste mate onverantwoordelijk zijn van den staat een wetenschappelijk scepticisme in toepassing te brengen. Het zou de verwarring zijn van tweeërlei terrein; dat der wetenschap waar getwijfeld; dat van het practische leven (waarop de Staat ligt), waar gehandeld moet worden.

En de Staat kan met zooveel te meer vrijmoedigheid deze keuze doen en zijn gewicht ten voordeele der vaccinatie in de schaal werpen, daar de gevaren aan deze operatie verbonden hoe langer zoo kleiner worden, dank zij de invoering van het vaccineeren met animale lymphe. „Einen entschiedenen Schutz gegen eine Anzahl der möglichen Gefahren," zegt dr. Strümpell [2]), „bei der Impfung, gewährt die ausschliessliche Anwendung animaler Lymphe. In neuerer Zeit gewinnt die Impfung mit

[1]) Pag. 59.
[2]) Lehrbuch der speciellen Pathologie und Therapie. t. a. p.

animaler Lymphe daher mit Recht immer mehr an Ausbreitung" [1]).

Met de aanwending dezer lymphe wordt zoo goed als zeker de inoculeering van ziekten uitgesloten en wij hebben dan ook geen bezwaar ten slotte deze woorden van Körösi over te nemen: [2]) . . . die Impfung [ist] eine beinahe absolut ungefährliche Operation; die Gefahren denen man sich durch dieselbe aussetzt, sind nicht nur im Verhältnisse zu der Grossartigkeit der zu gewinnenden Vortheile, sondern auch an und für sich — minime, für alle Fälle unvergleichlich geringere al jene welche irgend eine andere wichtigere Operation begleiten und können selbt diese Nachtheile der Impfung durch vorsichtige Wahl des Impfstoffes und gehörige Durchführung der Operation noch weiter herabgemindert werden. [3])

Nog een belangrijk stuk betreffende de vaccinatie mag hier niet onbesproken blijven. Wij bedoelen de nota behoorende bij de stukken welke het wetsontwerp tot herziening der epidemiewet, ingediend door de vorige regeering, vergezelden.

Een bepaalde meening omtrent de vaccinatie zelve, is daar niet geuit, doch de groepeering der mededeeling is van dien aard, dat bij een eerste lezing de gevolgtrekking niet achterwege kan blijven, dat meer dan aan de vaccinatie het afnemen der pokkenepidemieën toe te schrijven is aan het afzonderingssysteem, terwijl voorts ernstige bedenkingen tegen de vaccinatie worden ingebracht. Van dien aard althans is het in de nota verhandelde dat de anti-vaccinedwangbond haar afzonderlijk het licht heeft doen zien in een brochure, getiteld „Vaccine-vereering", [4]) welke brochure wordt voorafgegaan door een scherpen, ironischen brief van de hand van Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman, die als minister het wetsontwerp indiende.

Omtrent de herkomst dezer nota leest men op pag. 5 van dezen brief:

„Aan een der ambtenaren van het Departement van Binnenlandsche „Zaken, — voor zoover mij bekend noch tot de antirevolutionairen, noch

---

[1]) Met betrekking tot deze uitbreiding, de ontwikkeling van het inenten met animale lymphe, en de voorzorgen die bij het winnen van deze lymphe worden in acht genomen, zie men o. a. het interessante werkje van Livius Fürst. Der gegenwärtige Stand der animalen Vaccination No. 30 van deSammlung klinischer Vorträge begründet von Richard und Volkmann, neue Folge herausgegeben von E. von Bergman enz.

[2]) Neue Berträge pag. 36.

[3]) Zie ten slotte Encyclopaedia Britannica i. v. vaccination.

[4]) 's-Gravenhage C. Blommendaal. 1892.

„tot de zoogenaamde lijnen behoorende, — heb ik tijdens mijn minister-„schap opgedragen nauwkeurig de *nieuwste*, voornamelijk de *officiëele* „mededeelingen op het gebied van het vaccinatie-vraagstuk na te gaan, „bepaaldelijk met het oog op de door mij gestelde vraag, of oningeënten „voor hun omgeving gevaarlijker zijn dan ingeënten, en mij, *onverschillig* „*welke de uitkomsten waren*, den uitslag van zijn onderzoek meêtedeelen.

„Dat onderzoek duurde lang, want de gegevens zijn talrijk. Van tijd „tot tijd kwam de ambtenaar mij over de zaak spreken, en deelde mij „telkens mede, *dat hij steeds meer van de ondoelmatigheid der vaccine* „*overtuigd werd.*

„Ik beken dat ik hiervan schrok. Wel had ik vroeger uwen geachten „Voorzitter, den heer Mr. Keuchenius, in de Kamer de vaccine hooren „bespotten, maar als oud-geloovige vond ik, met alle ordentelijke, wel-„denkende en ontwikkelde kamerleden, dit minder gepast, en achtte zijne „beschouwing natuurlijk „eenzijdig."

„Doch de straks bedoelde ambtenaar, die juist in opdracht had „alzijdig" „te zijn, naderde steeds meer tot de conclusiën van den Heer Keuchenius. „Dit gaf te denken.

„Nochtans herinnerde ik hem er telkens aan, dat hij vooral niets „mocht verzwijgen, wat wellicht aan de conclusies, die hij meende te „moeten maken, zou schaden; ja! veiligheidshalve schrapte ik in de nota „elke conclusie, ten einde op het eind oordeel van den lezer geen invloed „uit te oefenen.

„Zoo kwam de Nota in de wereld, nadat ik haar, alvorens haar vast „te stellen, nog ter bestudeering in handen had gesteld van een medicus, „voorstander van de vaccinatie."

Bij de hooge waarde die dit stuk voor den minister en met hem voor een gedeelte onzer bevolking heeft, mag dus de vermelding er van hier niet ontbreken, schoon de feiten niet zoo éclatant zijn, dat zij een nieuw licht over de zaak verspreiden. Wij laten hier een kort overzicht volgen, hier en daar de vrijheid nemende een enkele vraag te doen.

Aan het betoog ten gunste der vaccinatie in het begin van dit hoofdstuk, kan o. i. door deze nota geen verandering worden gebracht en men zal het ons niet euvel duiden dat wij bij het nagaan van dat stuk ons voornamelijk plaatsen op het standpunt daar ingenomen.

Na een korte geschiedenis van het vaccinevraagstuk stelt de nota zich de beantwoording van de vijf volgende vragen ten doel:

1°. Aan welke oorzaken moet de daling der pokkensterfte, welke in den loop dezer eeuw wordt waargenomen, worden toegeschreven en is een algemeene toepassing der vaccinatie voldoende om een pokken-epidemie te voorkomen?

2°. Is vaccinatie of vaccinatie en revaccinatie een beveiligingsmiddel tegen de pokken?

3°. Zijn de niet-ingeënten, meer in het bijzonder de niet-ingeënte kinderen een gevaar voor de ingeënten?

4°. Is vaccinatie een beveiligingsmiddel tegen het sterven aan pokken?

5°. Welke zijn de schadelijke gevolgen der inenting en kunnen deze door inachtneming van gepaste voorzorgsmaatregelen voorkomen worden?

Ter beantwoording der eerste vraag wordt een onderzoek ingesteld naar het verband tusschen de sanitaire wetgevingen, bepaaldelijk voorzoover zij de vaccinatie gelden en den loop der pokziekte in de verschillende landen van Europa. De nota begint met Zweden. Eerst van 1810 af ontstaat naar de opinie van den steller der nota, de mooglijkheid, dat de inenting invloed gaat uitoefenen op de pokkensterfte, daar sinds dat jaar een uitgebreid inentingsreglement in werking trad. In 1816 werd inentingsdwang ingevoerd.

Tot 1824 neemt nu de sterfte aan pokken regelmatig af. Daarop stijgt het sterftecijfer weer, maar het is, na een tijdperk van buitengewone lage sterfte, dat tien jaren aanhoudt, aan voortdurende schommelingen onderhevig. Ondanks een nieuw reglement in 1853 valt de pokziekte niet te bedwingen, maar zij verheft zich in 1873 zelfs wederom tot een epidemie.

En nu volgt — waar het naar de brochure „Vaccine-vereering" vooral op aankomt en waardoor de strekking van de nota o. a. hoofdzakelijk kan worden begrepen. [1])

In 1875 komt een wet tot stand tot voorkoming van de verspreiding van besmettelijke ziekten. Deze wet verscherpt niet de maatregelen ter bevordering van de inenting, doch stelt de afzondering der lijders verplichtend enz.

In 1877 daalt de pokkensterfte en zij blijft dalen totdat zij in 1883 het lage cijfer van 2.7 per 100.000 inwoners bereikt.

---

[1]) cf. pag. 38 van de brochure.

Hier schijnt de nota dus op de waarde van het afzonderingssysteem te willen wijzen. Trouwens bij den tegenwoordigen stand der vaccinatie-kwestie, mag dit ook naast de vaccinatie niet ontbreken; het spreekt van zelf dat als men geen verdere maatregelen neemt ten aanzien van de lijders aan pokziekte, de vaccinatie alleen zonder meer onvoldoende is om de pokkenepidemieën te beheerschen. Wil echter de nota met boven gegeven mededeelingen nog meer zeggen? Dat nl. het afzonderingssysteem hoogere waarde heeft dan de inenting en dat het dat systeem is dat de epidemieën voorkomt? Maar ook met het afzonderingsstelsel is de pokziekte niet verdwenen, immers nog altijd was het minste cijfer 2.7 per 100.000 i. in Zweden, en hoe zou de steller van de nota weten, dat zonder de vaccinatie dit zelfde lage cijfer zou bereikt zijn? Wij durven echter den steller van de nota zulk een vluchtige conclusie uit zulke gegevens niet toedichten.

In § 3 van de nota wordt Engeland nagegaan. De verschillende Engelsche wetten omtrent de vaccinatie worden besproken en het ontoereikende van die maatregelen om de pokziekte te bezweren. Voorts wordt het verrassende resultaat van het afzonderingssysteem, dat in 1885 in toepassing gebracht werd, in het licht gesteld. Dit laatste is naar de brochure „Vaccine-Vereering" weer het cardinale punt.

Maar ook hier geldt wat zooeven is gezegd. Dankbaar zal ieder de waarde van het afzonderingssysteem erkennen en er vrij wel van overtuigd zijn, dat, wanneer, zooals vroeger in Londen nagenoeg geene voorzorgsmaatregelen tegen de verspreiding der pokken worden genomen, het vaccineeren veel van zijn nut zal verliezen, vooral als zooals in Engeland, zich velen ook nog aan de vaccinatie onttrekken. De waarde van het afzonderingsysteem kan echter niet de onwaarde der vaccinatie bewijzen. Integendeel bevestigen deze mededeelingen voor ons de gedachte, dat vaccinatie en afzonderingsmaatregelen elkander moeten aanvullen. Deze gedachte doet de nota zelf aan de hand als zij in § 4 Duitschland bespreekt, waar reeds in 1835 een strenge ordonnantie ten aanzien van deze materie bestond, welke niet alleen maatregelen ter bevordering der koepokinenting of zelfs dwanginentingen in dringende omstandigheden voorschreef en de vaccinatie voor schoolkinderen verplichtend stelde, maar ook strenge maatregelen bevatte tot het tegengaan van de verspreiding der smetstof. De nota zegt hiervan nl. (en in de brochure wordt de nadruk er op

gelegd): „De strenge maatregelen van het K. B. van 1835 in verband met de bevordering der vaccinatie misten hun doel dan ook niet om een aanmerkelijke daling der pokkensterfte te weeg te brengen.

Zonderling is het echter wanneer de vaccinatie in de daaropvolgende alinea geheel miskend wordt:

Deze luidt aldus: „Van 54 sterfgevallen per 100.000 inwoners daalt de sterfte in 1836 enz. Derhalve bestond het onmiddelijk resultaat der maatregelen voorgeschreven bij het K. B. van 1835 tegen de verspreiding van de besmettingskiem hierin dat de pokkensterfte een vermindering van $^2/_3$ à $^3/_4$ onderging."

Is deze laatste conclusie geen parti pris ten aanzien der vaccinatie? Waaruit volgt dat de vaccinatie niet bijgedragen heeft tot deze vermindering?

De oorlogen van 1864 en 1866 worden nu aangehaald.

Er wordt niet minder gevaccineerd, zegt de nota, dan vóor de opening der vijandelijkheden? De oorlog wordt gevoerd in een land waar de vaccinatie is verplichtend gesteld, doch de afzonderingsmaatregelen kunnen tengevolge van den oorlogstoestand niet worden toegepast.

De pokkensterfte stijgt, zegt de nota. Natuurlijk zal men hierop antwoorden; want niet alleen de wet toepassing van de afzonderingsmaatregelen, maar ook de uitputting van een oorlog zullen de dispositië voor ziekten en dus ook voor de pokziekte verhoogd hebben. Maar dit bewijst toch niets tegen de vaccinatie? Hoe zou het geweestzijn als er ook niet gevaccineerd was (z. b).

Wij meenen, dat om aan te toonen dat niet beide, èn afzonderingsmaatregelen èn vaccinatie maar dat de afzonderingsmaatregelen alleen de pokziekte verminderen, daarvoor een bijzonder bewijs noodig is voor de waardeloosheid der vaccinatie en men niet kan volstaan met aan te toonen dat *na* de invoering der vaccinatie nog pokken hebben geheerscht, of dat *na* het toepassen der afzonderingsmaatregelen met gelijktijdige toepassing der vaccinatie de pokken zijn verminderd.

De wet van 1874 zou niet veel verandering in den toestand in Duitschland hebben gebracht, beweert de nota. Zou de toepassing der vaccinatie na 1874 niet veel beter geworden zijn?

In Frankrijk, zegt § 5 van de nota, is de zorgeloosheid grenzeloos ten aanzien van de afzonderings-methode. „Het is de besmetting, die de

epidemiën veroorzaakt en de vaccinatie kan die ternauwernood beperken."

Parijs neemt echter maatregelen voor afzondering en weer wordt hiervan evenals in § 6 voor Beieren, in § 7 voor Oostenrijk, in § 8 voor België, in § 9 voor Nederland op de hooge waarde van het stelsel van afzondering gewezen.

Het zou hier te ver voeren, indien wij echter bij ieder van deze landen bleven stilstaan. Trouwens de nota zelf blijft bij Nederland slechts weer met meerdere uitvoerigheid stilstaan.

De geschiedenis der pokziekte in Nederland, zoo luidt het, kan eerst sinds de geneeskundige wetten van 1865 eenigszins, sinds 1873 eigenlijk eerst met recht geschreven worden. Van de hooge waarde der wet van 1872 is echter volgens de nota wel eens te veel opgeven en men zou zich zelf en anderen misleiden, zoo zegt de nota, zoo men aan de hand van bedoelde grafische voorstelling [1]) dat gene wat geschied is in het tijd perk 1870/1873 op rekening van de niet-inenting schrijft.

Met woorden van de heeren Carsten en van Overbeek en Meijer wordt het woeden van de epidemie in 1870—1873 ook toegeschreven aan schromelijke nalatigheid ten aanzien van de afzonderings-maatregelen.

Carsten en Overbeek de Meyer evenwel zijn daarom niet minder voorstanders van de koepokinenting. Eigenaardig is het voorts dat als in Zweden *na* de wet van 1875, die afzonderingsmaatregelen voorschrijft een geleidelijke daling in het sterftecijfer der pokken wordt waargenomen, dit zonder eenige bedenking wordt neergeschreven, terwijl als de nota *na* onze wet van 1872 eveneens een geleidelijke daling moet constateeren wordt gewaarschuwd om hier voorzichtig te zijn in het maken van conclusiën.

In § 10 wordt een overzicht gegeven van den historischen loop der pokziekte enz. in Britsch-Indië, maar ook hier vinden wij geen argument tegen de vaccinatie, zooals wij die in het begin van dit hoofdstuk verdedigd hebben.

In § 11 en § 12 gaat de nota over tot beantwoording der tweede vraag: Is vaccinatie of vaccinatie en revaccinatie een beveiligingsmid- tegen de pokken?

[1]) Gevoegd bij het adres aan de Tweede Kamer ingediend dr. D'Ailly c. s. ter verduidelijking van den invloed der vaccinatie.

De uitspraak van Jenner dat een enkele goedgelukte vaccinatie een absolute bescherming tegen een aanval van pokziekte verschafte, is zegt de nota te niet gedaan. Daarop is de theorie ontstaan van de relatieve beveiliging; maar onmogelijk kan bepaald worden, hoever die relatieve beveiligingskracht zich uitstrekt.

Wel heeft Kőrösi berekend dat de vatbaarheid voor pokken bij de niet-gevaccineerden $3^1/_2$ × grooter is dan bij de gevaccineerden, maar de nota vindt blijkbaar het aantal personen waarover Kőrösi's onderzoeking loopt, te gering. Verder wordt een statistiek over Sheffield aangehaald. De bevolking bestond in het epidemiejaar 1887/88 uit 307966 gevaccineerden en 6556 niet gevaccineerden.

Van de eerste klasse werd aangetast 1.62 pct.; van de laatste 15.68 pct. Overeenkomstig deze verhoudingen zou derhalve de vatbaarheid voor pokken bij de niet-gevaccineerden ongeveer $9^1/_2$ grooter zijn dan bij de gevaccineerden.

Hier waarschuwt echter de nota weder voor het trekken van conclusies om verder aan te toonen dat de vaccinatie geen *absolute* bescherming tegen de pokken verleent.

Het Engelsche leger en de Engelsche vloot (§ 12) wijzen voorts ook een aanzienlijke en geleidelijke daling van het aantal poklijders aan, die, zegt de nota, samenvalt met de invoering van den vaccinatie. en revaccinatiedwang, waarbij echter wordt opgemerkt, dat in aanmerking dient genomen te worden, dat ook in de laatste dertig jaren belangrijke verbeteringen waren aangebracht in den sanitairen toestand der schepen en in het voedsel en de gemakken der manschappen.

De algemeene sterfte op de vloot daalde dan ook 50 pct. Enkele feiten die voorts aangevoerd worden, moeten dienst doen dat ook revaccinatie geen *afdoend* middel tegen de pokken is.

§ 13 tracht de vraag te beantwoorden of niet-gevaccineerden, meer bepaaldelijk niet-gevaccineerde kinderen een gevaar zijn voor de gevaccineerden; een vraag, die zooals de nota zegt, bevestigend moet beantwoord worden, indien bewezen wordt dat pokkenepidemieën hun ontstaan te danken hebben aan het ziek worden van niet-gevaccineerde individuen en dat de ziekte door deze aan de gevaccineerden wordt medegedeeld.

Hiervan is echter zegt de nota niet veel bekend.

§ 14 handelt over den invloed der vaccinatie op de sterfte aan pokken. Om te kunnen beoordeelen of sedert de algemeene toepassing der vaccinatie de sterfteverhouding der poklijders een wijziging heeft ondergaan, zegt de nota, is het van belang na te gaan, welke die sterfteverhouding was gedurende het tijdperk, dat aan de toepassing der vaccinatie voorafgaat.

Het onderzoek — voorzoover men de enkele mededeelingen van de nota een onderzoek kan noemen, is zeer gunstig voor de vaccinatie. Doch de nota meent ook hier op enkele omstandigheden te moeten wijzen om het voorbarig trekken van conclusiën te voorkomen.

In §§ 15, 16 en 17 eindelijk wordt antwoord gezocht op de vraag, welke de schadelijke gevolgen zijn der koepokinenting en of deze door inachtneming van gepaste voorzorgsmaatregelen kunnen worden voorkomen.

De nota onderscheidt tusschen directe en indirecte schadelijke gevolgen. Onder directe verstaat zij die, van welke de vaccinatie de onmiddelijke oorzaak is, onder indirecte die, „welke hun ontstaan te danken hebben aan de omstandigheid dat het menschelijk organisme tengevolge van de inenting der vaccine tot een geschikten bodem wordt gemaakt voor de opname en ontwikkeling van andere ziektekiemen of waarin tengevolge van de inwerking der vaccine sluimerende ziekten werden opgewekt."

Als directe schadelijke gevolgen bespreekt de nota achtereenvolgens syphilis, erysipelas, scrophula en tuberculose; voor de indirecte schadelijke gevolgen wordt gewezen op een hypothese van dr. Perron.

Wij zijn in dit gedeelte der nota geheel op medisch terrein aangeland. De syphilis wordt in den breede besproken en er worden treurige voorbeelden genoemd van overbrenging van syphilis.

De nota erkent echter zelf op pag. 17 dat dit kwaad wordt verholpen door het aanwenden van animale lymphe.

Van het standpunt dat in dit hoofdstuk ingenomen werd, kunnen we derhalve deze paragraaf laten rusten. Hetzelfde geldt van de overige bezwaren in § 16 voorzoover zij de vaccinatie met gehumaniseerde lymphe gelden.

Niet alle gevaar, zegt de nota, wordt daarom echter door het aanwenden van animale lymphe vermeden en ten bewijze hiervan haalt zij aan, hetgeen gezegd wordt door dr. Cory, directeur van het „Animal Vaccine Station."

Van de 32.000 personen, door hem van 1881—1889 persoonlijk ingeent met animale koepokstof ondervonden 323 of 1.009 pct. schadelijke gevolgen. Hieronder waren 260 gevallen van zeere armen. waarbij hij echter opmerkt dat veelal de toestand verergerd, somtijds veroorzaakt werd door het appliceeren van smeersels of pleisters.

Het uittreksel uit het jaarverslag van het Keizerlijke Gesundheitsambt te Berlijn voor de jaren 1886 en 1887 betreffende de resultaten der koepokinenting in Duitschland en de schadelijke gevolgen die beide jaren waargenomen kan voorts als geen bewijs gelden dat de inenting met animale lymphe bezwaar oplevert daar de mededeeling niet alleen loopt over inentingen en herinentingen met animale lymphe maar ook over bijna 1.000.000 vaccinatiën en 900.000 revaccinatiën met gehumaniseerde lymphe.

Van meer bezwaar is het op bladz. 19 van de nota vermelde geval, waarbij met animale lymphe was ingeënt.

Niettegenstaande de ijverigste nasporingen heeft men echter de ware oorzaak dezer ramp niet kunnen opsporen, zegt de nota en het zou o. i. niet billijk zijn, wanneer men zulk een geval op rekening van den invloed der vaccinatie in 't algemeen stelde.

Wat eindelijk de in § 17 medegedeelde hypothese van dr. Perron betreft, wij treden niet in beoordeeling daarvan. Hier staat de eene medische getuigenis tegenover de andere. Is men echter skeptisch op het gebied der inenting, men zal het allicht in verhoogde mate zijn ten aanzien dezer hypothese.

Wij zijn hiermede aan het einde der nota. Nieuw licht heeft zij o. i. niet ontstoken in zake de inenting evenmin schijnen ons de feiten zoo éclatant toe dat de staat de communis opinio der medici zou trotseeren om zich naar enkeler opinie te gedragen.

Ook ten opzichte dezer nota handhaven wij dan ook het standpunt dat wij van den aanvang af ten opzichte der vaccinatie innamen.

Thans komt de vraag aan de orde, *hoe* moet de staat zijn gewicht ten voordeele der vaccinatie in de schaal werpen, *hoe* moet de staat bevorderen? Drieërlei weg hebben de Europeesche staten ingeslagen:

a. dien van aansporing en verschaffing van gelegenheid tot vaccinatie.

b. dien van directen dwang.

c. dien van indirecten dwang.

1⁰. Over de eerste wijze van optreden valt niet veel meer te twisten; waar men eenmaal het nut der vaccinatie heeft erkend, is dit zeker het minimum waarmede een goed geordende staat kan volstaan. Maar een andere vraag is, of de staat zich tot zulk een stelsel van aanbeveling en aanmoediging mag bepalen of m. a. w. hoe hebben wij te denken over directen en indirecten dwang in zake de vaccinatie? Hierover nu is veel getwist en men heeft o. a den staat het recht ontzegd om dus in te grijpen in de individueele vrijheid en het recht der ouders op hunne kinderen.

Het is derhalve in de eerste plaats noodig het recht van den staat in dezen te onderzoeken.

Wanneer men een oogenblik zich herinnert wat in het eerste hoofdstuk is gezegd, dan volgt daaruit dat dwang om drieërlei reden kan geoorloofd zijn.

1⁰. Waar het 't zelfbehoud van den staat zou gelden. Hoe afkeerig men ook moge zijn van het ingrijpen van den staat in de individueele vrijheid, ieder gevoelt dat er oogenblikken van nood, ook voor den staat kunnen komen, waarop alleen zelfbehoud richtsnoer van zijn handelingen kan zijn. Zoo in geval van oorlog, in geval van groote rampen, b. v. hongersnood, overstroomingen enz. Noch eigendom, noch individueele vrijheid kunnen dan dikwijls geëerbiedigd worden. In dezen gedachtengang nu zou men zich het woeden eener besmettelijke ziekte incasu dat van de pokken kunnen denken. Toch zouden we aarzelen bij hetgeen wij weten van de pokziekte aan te nemen dat zij zulk een toestand in het leven roept welke recht geeft den staat alle bevoegdheden uit zulk een noodtoestand voortvloeiende toe te kennen.

En moge dit al het geval kunnen zijn, waar de pokziekte eenmaal aanwezig is — het zou zeker het gezonde begrip van noodtoestand te buiten gaan, indien men, op grond hiervan een praeventieven maatregel als den vaccinedwang altijddurend wilde voorschrijven. Want men denke er wel aan — het gaat hier niet over de vraag of het al dan niet noodig of geoorloofd is en in het belang van den staat om de burgers in hun eigenbelang de vaccine op te leggen, ook waar geen direct gevaar aanwezig is —, doch eenvoudig deze vraag of zulk een maatregel noodig is voor het *to be or not te be* van den staat.

In dezen gedachtengang kan de staat, waar geen direct gevaar aanwezig is, niet verder gaan dan de vaccinatie bevorderen en eene ruime gelegenheid daartoe geven.

2°. Doch in de tweede plaats kan de staat met dwingend gezag optreden daar waar het geldt de regeling van de levenssfeer tusschen individu en individu; wij bedoelen hier die tusschen ouders en kinderen. En evenals de eigendom in een goed geordenden staat slechts een jus utendi kan zijn en het als jus abutendi dominium alleen in zooverre kan geduld worden als het onmogelijk is maatregelen tegen het misbruik er van te nemen zonder het gebruik te schaden — evenzoo is het recht der ouders een recht in het belang hunner kinderen, waarin de staat mede heeft te spreken, zoodra er misbruik van dat recht wordt gemaakt of grove nalatigheid bij de uitoefening daarvan te bespeuren valt.

Niemand heeft dan ook waarschijnlijk bezwaar tegen art 249 van het strafwetboek, waarin het plegen van ontucht door ouders of voogden met aan hunne zorg toevertrouwde minderjarigen, of tegen art. 250 waar het prostitueeren van minderjarigen door ouders of voogden, strafbaar wordt gesteld en evenmin zal men de beperking van den kinderarbeid willen afkeuren. Welnu, erkent men eenmaal het beginsel, dan kan het ook een punt van overweging uitmaken of het verhoogen van de ziekte- en sterftekans der kinderen met zoo'n groot percentage als wij straks reeds mededeelden, en wel door het nalaten der vaccinatie, niet is een uitoefenen van de ouderlijke macht die wel wat al te sterk tegen de zedelijke gedachte van een goed geordenden staat indruischt.

Uitgaande juist van de idee dat het ouderlijk gezag in het belang van de minderjarigen bestaat, bevestigt de staat door den maatregel van vaccinedwang ten aanzien van kinderen, dat gezag in die richting waarvoor het eigenlijk dient. De staat dringt die macht in goede banen, welke anders over 't algemeen met de meest mogelijke vrijheid aan haar idiëel doel 't best zal beantwoorden; hier maakt echter de staat in de weinige gevallen waarin dat door zulk een algemeenen regel doeltreffend kan geschieden, één van de levensvoorwaarden der minderjarigen onafhankelijk van de uiteenloopende gevoelens der ouders, die in deze materie maar al te dikwijls beheerscht worden door zorgeloosheid, onverschilligheid of vooroordeel.

Slechts éene bedenking doet ons aarzelen zulk een maatregel aan te prijzen en dat is de gewetensdwang die op sommigen hierdoor wordt uitgeoefend. En inderdaad is dit geen gering bezwaar, schoon dat aan de andere zijde niet moet worden overdreven.

3°. Een derde grond is er nog waarom de staat met dwingend gezag

.. optreden, een grond dien wij in verband met hetgeen in het eerste ofdstuk gezegd is ten aanzien van de roeping van den staat, eenvou- ; kunnen omschrijven als de taak om de gevaren in de samenleving gende uit den weg te ruimen.

Positief maakt de staat zich meester van de voorwaarden van het zonde leven; negatief verwijdert hij de gevaren. Zooveel mogelijk de ·kte te voorkomen, daarom is het te doen en nader omschreven we staatstaak als daar aan te vangen, waar de individu zichzelf niet lpen of verweren kan. Staat het dus vast dat de niet-ingeënten voor ingeënten gevaar opleveren, dan vangt derhalve hier de taak van den ıat aan, om de niet-ingeënten tot inenting te dwingen.

Zijn nu echter de niet-ingeënten gevaarlijk voor de ingeënten? Het twoord kan niet twijfelachtig zijn. Personen die ceteris paribus, vier- vijfmaal meer kans aanbieden, om door een ziekte aangetast te wor- n dan anderen, leveren

1°. het gevaar op dat zij spoediger dan anderen deze ziekte onder n bevolking doen ontstaan.

2°. het gevaar dat zij de eenmaal onder het volk ontstane ziekte ge- akkelijker verbreiden.

In zooverre dus de niet-ingeënten als gemakkelijke geleiders dienen n de ziekte in de omgeving der ingeënten te brengen, waardoor voor ze laatsten het gevaar om de pokziekte te krijgen wordt verhoogd, ag men zeer zeker spreken van het gevaar dat de niet-ingeënten voor ingeënten opleveren.

Want hetzij hier nog eens herhaald, dat de vaccinatie voor de inge- nten geen absoluut praeservatief middel is en dat dus ieder grooter evaar van besmetting ook voor de gevaccineerden wel degelijk gevaar levert.

Wat het recht van den staat betreft om in zake de vaccinatie dwin- end op te treden, het is dunkt ons hiermede voldoende aangetoond.

Ten overvloede halen wij hier nog twee staatsrechtsleeraars aan wier aam van groot gezag is.

Robert von Mohl zegt: [1])

„Jede Regierung würde sich schwere Vorwürfe zuziehen, welche es

---

[1]) Polizei. Wissenschaften nach den Gründen des Rechtsstaates I. p. 195. aan- haald bij H. T. v. Becker. Handb. der Vacc. lehre. pag. 211.

unterliesse, die möglichst allgemeine Verbreitung der Schutzpockenimpfung anzuordnen und die wirksame Handhabung der Einrichting durch alle zweckdienlichen Mittel, namentlich durch Belehrung, Anstellung von Impfärzten, unentgeltliche Behandlung der Armen, Belohnung für die Anzeige pockenkranker Kühe zu fördern.

Die einzige schwere Frageist: ob der Staat zur Impfung nöthigen darf? Wäre eine irgend in Anschlag zu bringende Gefahr damit verbunden so würde sich een solcher Zwang schwerlich rechtfertigen lassen, wie namentlich die früher übliche Impfung der ächten Blattern ganz dem Ermessen der Betheiligten überlassen bleiben musste. Ebenso wäre ein Zwang schwerlich zu rechtfertigen, wenn nur urtheilsfähige Enwachsene geimpft werden könnten und für Niemand, als für den Nichtgeimpften, ein Nachtheil aus der Unterlassung entstünde. Allein da Blatternepidemieen solange nicht aufhören werden, solange sich noch Ungeimpfte im Volke befinden, jede Epidemie theils dem Gemeinwesen bedeutende Kosten macht, theils auch Kinder ergreift, von deren Willen oder Weigerung die Impfung noch nicht abhing, so erscheint een Zwang allerdings gerechtfertigt, und namentlich darf derselbe auch dann eintreten wenn bei der Gefahr einer Epidemie eine allgemeine Revaccination der schon vor längerer Zeit Geimpften für zweckmässig erachtet wird."

L. v. Stein zegt in denzelfden geest [1]):

„Den Nutzen und Werth der Impfung hier zu betönen, scheint uns in unserer Zeit ziemlich überflüssig; die Frage ob die staatliche Gewalt an sich berechtigt sei in die Freiheit der Persönlichkeit und in die Familie durch die Impfpflicht ein zu greifen, ist wohl eine längst erledigte, da niemand ihm in anderen Dingen das Recht bestreitet, sondern sogar als eine Pflicht von ihm fordert, dass er von dem Einzelnen nöthigenfalls mit Gewalt erzwinge, was für das Ganze eine Bedingung des Wohlseins ist, wie in der Schulpflicht, der Arbeitszeit und hundert andern Dingen. Nicht also darum kann es sich handeln, die Berechtigung des obligaten Impfprincipes erst darzuthun, sondern nur noch darum es in möglichst vollkommener Weise durch zuführen."

Dat er nu ten allen tijde bezwaren zullen worden ingebracht tegen de vaccinatie en den vaccinatiedwang, daarom kan de staat niet van zijne roeping afwijken. Tegen welken maatregel zijn er geen bezwaren

---

[1]) Das Gesundheitswesen pag. 193.

gebracht? Doch dat is dan ook ten slotte de roeping van de hoogste ıenschelijke macht in het leven, den staat, om na ernstige overweging beslissen, te kiezen op wel doordachte gronden. Wij leggen gaarne ·n staat of liever den personen die den staat vertegenwoordigen, een or hooge mate van verantwoordelijkheid op; maar erkennen wij dan ık hunne bevoegdheid en hun plicht om in het bewustzijn van die ·rantwoordelijkheid te handelen. En dat er wel overwogen gronden jn die den staat nopen tot handelen, dit meenen we in het begin reeds hebben aangetoond.

Staat nu eenmaal vast dat de Staat zich niet kan bepalen tot bevor·ring van de vaccinatie alleen, en dat het zijn recht en zijn plicht is et dwingend gezag op te treden in deze aangelegenheid, dan komt thans · vraag naar den vorm en den omvang van den dwang aan de orde. .e dwang kan toch zijn *direct*, waar de staat de inenting voorschrijft n de burgers of hunne kinderen en de nakoming van zijn voorschrift ·rzekert door straf of langs den weg van politierechtelijke executie of ı beide manieren; of *indirect* waar de staat niet een van deze wegen ·slaat naar de inenting b. v. als voorwaarde aan het bekleeden van nbten, aan het verkrijgen van onderwijs, enz. verbindt, zoodat slechts n zijdelingsche drang tot inenting in 't leven wordt geroepen.

Welken vorm van dwang de staat nu kiest en of de staat waar hij n maatregel van directen dwang voorschrijft, ook gebruik moet maken n zijn sterken arm in den vorm der politierechtelijke executie, is een vestie van praktische politiek, die voor verschillende landen verschillend l moeten beantwoord worden.

Voor ons land is ten dezen aanzien het jongste advies van de Engelhe parlementaire commissie, boven meegedeeld, aan het slot van het ·eede hoofdstuk, van het hoogste belang. Wij zagen daar hoe die mmissie eenparig besloten had de regeering te adviseeren, de wet in ɔn zin te wijzigen, dat in het vervolg niet meer herhaalde boete of vangenisstraf kon worden opgelegd aan personen die weigerachtig jven hun kinderen te doen inenten. De commissie meende toch dat herhaalde veroordeelingen niet het minste nut hebben en slechts ver·tering en meer verzet wekken.

Dit advies wordt des te duidelijker, wanneer men o. a. opslaat de *'hird Report of the Royal Commission appointed to inquire into the bject of Vaccination.*" Mag men toch afgaan op de getuigenissen in

dit Report medegedeeld, dan wordt de Engelsche wet op groote schaal ontdoken, buiten toepassing gelaten of wel de boeten worden uit een algemeene kas betaald, althans voor de armere bevolking, zoodat deze zich ook kan laten veroordeelen naar believen.

Tot bevestiging van hetgeen wij hier mededeelen, doen wij een enkelen greep uit dat rapport; zoo vindt men b.v. [1])

6921 I believe you are a guardian of the union at Halifax? — I am.

6922. There they have discontinued prosecutions for some time, have they not? Yes, we have, I believe for two years and the reason for that is this, that we found it utterly impossible in the face of public opinion to carry out the Act. I do not suppose more than 50 per cent of the children (I am speaking now from memory — but I think I shall be correct) born in the Halifax union during the last two years have been vaccinated.

6923. I gather that you yourselt would think it right to stimulate opinion in that direction rather than to enforce the Act? — I certainly should.

6924. I gather that from the language you use in your letter to the Departement with regard to vaccination? — Yes; but whatever my opinion with regard to the matter, Such is the strength of public opinion in the whole of the Halifax Union that I do not think the guardians of Halifax dare carry the Act out; and what is more, we feel that the guardians ought not to have the odium of carrying out the Act thrust upon them; we feel that our duties are sufficiently burdensome already, and to have the odium of this thrown upon us would be a great increase to the burden of our duties.

10282. Onder dit nummer en vlg. deelt Mr. William Tebb, door de commissie verhoord, het een en ander mede omtrent de kas, waaruit de boeten en proceskosten worden betaald van diegenen die veroordeeld zijn ter zake van het niet laten vaccineeren van hunne kinderen. The Defence Fund was established in 1885 and is a branch of the Londen Society for the Abolition of Compulsory Vaccination, to enable at a small outlay those who believe vaccination to be attended with risk to meet the fines and costs and preserve their children inviolate. The fund

---

[1]) In 't verhoor van the reverend William Fox, een sterk tegenstander der vaccinatie.

is intended to benefit members of the wage-earning classes only, who could ill afford or who might be crushed or ruined by repeated fines; or, what is worse, cowed into the adoption of what they honestly believe to be a prescription injurious to the health of their children.

10285. . . . . do you pay all their fines? — We pay their fines and we pay their law expenses.

Onder nummer 10317 deelt dezelfde Mr. W. Tebb aan de commissie het getuigenis mede van Mr. Young, dat eveneens een eigenaardig licht werpt over de toepassing der Engelsche wet:

„Evidence of William Young, pharmaceutical chemist, 77 Atlantic Road. Brixton (September 12th. 1889). I am the Secretary of the London Society for the Abolition of Compulsory Vaccination, prior to which I was honarary secretary of the Anti-Compulsory Vaccination and Mutual Protection Society, and of the Society for the Suppression of Compulsory Vaccination. I was also a member of the Executive Committee of the original Anti-Compulsory Vaccination League, founded in 1866 . . . . . .

In the course of my business I have made it a practice to ask mothers why they had their children vaccinated? Their almost invariable replies have been: „We hate it and would not have it done unless compelled by the law." Others have told me how by various devices such as (1) non registration; (2) removal; (3) giving false address; (4) forging of certificate, they had escaped the law."

Ten slotte zij hier nog aan toegevoegd, wat dezelfde Mr. W. Tebb mededeelt onder nummer 10320.:

I would venture to direct the attention of the commission to the inequality in the operation and administration of the vaccination laws. This was first glaringly brought under my notice during the prosecutions instituted against myself and I became personally acquainted with a number of respectable and well-to-do persons, including members of Parliament, bankers, solicitors, medical men, artists, merchants and others some of whom had large families of unvaccinated children and grand-children and were not prosecuted. This is an ordinary experience . . . .

Anti-vaccinators have told me that the authorities had promised to let them alone if they would keep quiet . . . .

. . . .

Again, anti-vaccinators, who reside in the boroughs of Keighley, Leicester, Dewsbury, Eastbourne, Oldham, Gloucester, and other places, are free from molestation, while those residing immediately outside these boroughs are often subject to unrelenting prosecutions and feel the injustice acutely. Then there is a quotation in support of that. If a parent were to consult a solicitor as to what would happen if he persistently refused to vaccinate his child, the answer would be: „It entirely depends first on the temper of the guardians and then on the temper of the justices, you may be let alone; you may get off for a shilling."

Moge dit een en ander voldoende zijn om het advies der commissie duidelijk te maken, het geeft ons tevens een juist inzicht in de weinige waarde die een maatregel heeft, welke de vaccinatie aan volwassenen of hunne kinderen oplegt en de nakoming er van verzekert door boete, zoo namelijk de volksovertuiging er tegen gekant is. Het vonnis waarbij de straf wordt uitgesproken, verandert in een brevet van zedelijken moed, verliest althans zijn veroordeelend gezag terwijl de prikkel der boete wordt opgeheven door betaling uit een algemeene kas.

En nu moge in Engeland de publieke opinie veel krachtiger zijn dan bij ons; en staan misschien de doctoren ten onzent in bekwaamheid hooger dan de Engelsche, zoodat er hier minder gevaar aan de vaccinatie is verbonden, — bij den afkeer dien de Nederlander koestert van alle staatsbemoeiing met zijn lijf en goed en die hem niet minder eigen is dan zijn Engelschen nabuur; bij het stelselmatig verzet dat ook hier tegen vaccine en vaccinedwang gedreven wordt, achten wij ook het succes van een voorschrift als het Engelsche hoogst onzeker. Het zou althans niet te verwonderen zijn dat zulk een maatregel die daarenboven voor ons geheel nieuw is, hier op den duur op dezelfde klip ging stranden als in Engeland. Uit gemakzucht alleen zou menigeen liever de boete betalen dan zich laten vaccineeren.

Met de boete zeer hoog te stellen of de overtreding van het voorschrift met hechtenis of gevangenisstraf te bedreigen zal de staat o. i. ook niet veel winnen.

Vooreerst hierom, omdat er reeds verzet bestaat en zulk een maatregel niet kan nalaten een scherper verzet te wekken en hier waarschijnlijk ook van alle zijden (en terecht) afkeuring zou vinden. Men zal er voorts weinig meer om geven om de boetevervangende hechtenis of de hechtenis of gevange-

nisstraf, zoo deze op de overtreding staan te ondergaan. Ontduiking zal aan de orde zijn. Sommigen zullen zelfs een eere er in stellen, terwijl de minderbedeelde die op zoodanige wijs in de gevangenis geraakt allicht van alle zijden geldelijken steun zou ondervinden. Daarmee echter mist zulk een maatregel hare uitwerking, degenen die de straf ondergaan zijn daarom niet ingeënt en op den duur zal de staat toch moeten toegeven.

Zouden echter dergelijke voorschriften reeds groote verbittering en verzet wekken, nog in verhoogde mate zou dit het geval zijn als de handhaving van het voorschrift tot vaccinatie langs den weg van politie-rechtelijke executie plaats vond.

Wij zouden het dan ook betreuren indien de staat hiertoe overging en zoo onmiddelijk de persoonlijke vrijheid ging aantasten. Niet dat de staat het recht niet heeft, maar het zou niet gewenscht zijn. Want òf het Nederlandsche volk zou zich in 't eind neerleggen bij zulk een maatregel hetgeen een concessie was aan een wijze van regeeren die verderfelijk en krenkend is voor het gevoel van persoonlijke vrijheid, òf, en dit is wel het waarschijnlijkst, er zou een lijdelijk verzet, zoo niet erger gekweekt worden dat ten slotte niet dan nadeelig op het gezag van den staat zou terugwerken.

Rest derhalve de indirecte dwang.

Op velerlei wijze kan de staat indirect influenceeren op de toepassing der inenting en hoe meer de staat dat doet zonder ernstig verzet te wekken en langs doeltreffenden weg, hoe meer hij op juiste wijze zijne roeping vervult.

Onder de bekendste en meest krachtige middelen in dezen behoort het verbinden van de vaccinatie aan het ontvangen van onderwijs. Wij bespreken echter dezen maatregel straks in verband met de beoordeeling van art. 17.

Met een enkel woord dient thans eerst nog gesproken te worden over de houding van den staat ten aanzien van gemoedsbezwaren in zake de vaccinatie, en het billijkst zal men dunkt ons hier zijn, wanneer men het algemeene beginsel zoekt, dat den staat bij gemoedsbezwaren moet leiden.

Het zal ieder duidelijk zijn dat de staat zich niet naar *alle* gemoedsbezwaren kan richten zonder eene ontzenuwing van alle macht en alle handelen. Misschien zijn er die zich zulk een idee van den modernen staat vormen en die meenen dat het niet-eerbiedigen van gewetensbe-

zwaren kwalijk te vereenigen is met het beginsel van vrijheid van gevoelen en gedachten, dat een der hoeksteenen van den tegenwoordigen staat is. Doch wij antwoorden dan hierop dat die grondslag van vrijheid van den geestelijken mensch niet wil zeggen een absolute vrijheid, doch alleen een *grootere* vrijheid dan vroegere staatsopvattingen ooit konden geven; ja zooveel grooter was die vrijheid dat men in de eerste opwelling van vreugde meende dat de nieuwe staatsidee werkelijk een vrijlaten van allen was. En het was ook geen klein verschil, de moderne staat beschouwde als voorwaarde van zijn bestaan, zich niet meer in te laten met godsdienstige kwesties; maar daarmede deed hij geen afstand van zijn taak om zijn eigene zedelijke roeping te verwezenlijken. Al is dus de bedoeling van dezen staat zich niet meer met zijn krachtigen arm aan het oplossen van godsdienstige vraagstukken te zetten, zoo komt hij nu en dan toch voor praktische maatregelen te staan, die in conflict komen met sommiger geloofsovertuiging. — En ligt het nu van zelf in het beginsel der vrijheid, waarvan de moderne staat leeft, dat hij eerbied hebbe voor anders-denkenden, een ruimen eerbied in woord en daad al lijken de opinies zonderling en buitengewoon afwijkend van het milieu van eigen gedachtenkring, — in 't eind komen er omstandigheden waarin er een grens is voor dien eerbied en waarin de staat wordt geroepen tot handelen en zijn zedelijke opvatting van de dingen, heeft te beslissen. Komen er dan enkele gewetens in gedrang, het is zeer zeker te betreuren, maar het is een gevolg van de onvolmaaktheid van het leven in het algemeen, van den staat in het bijzonder en er zal zeker nog heel wat tijd moeten verloopen — zoo het al geen volkomen utopie is, — eer we een staatsvorm hebben waarin de individuen, ieder met al zijn variëteiten, kunnen geraken tot een volkomen ontplooiing.

Komen wij nu zoo voor de vaccinatie te staan en erkent men dat de staat eenerzijds een zedelijke roeping heeft ten aanzien van de kinderen om wier leven en gezondheid het in vele gevallen te doen is; anderzijds ten aanzien van de ingeënten die door verzuim der niet-ingeënten eveneens in vele gevallen aan gevaren voor leven en gezondheid zijn blootgesteld; verlangen we voorts dat de staat die roeping prijs geeft ter wille van gewetensbezwaren, zoo kan hiervoor geen rechtsgrond worden aangevoerd. Geoorloofd zou het kunnen zijn op grond van politieke overwegingen, wanneer b.v. tenminste een eenigszins *aanzienlijk gedeelte* van

het volk *bewijst* die bezwaren te hebben. De weg die dan wenschelijk ware om te bewandelen is die van bewerking der openbare meening, van een zedelijk overtuigen van hen die weigeren een goeden maatregel te vertrouwen. Zoo komt de zedelijke eenheid van een staat naar hare schoonere zijde uit. Beter wat meer gevaar dan een onderdrukken van een belangrijk gedeelte der burgers in hunne teerste levensuiting. Het wegnemen van gevaar zou dan te duur gekocht zijn.

Zeer goed kunnen we ons dan ook vereenigen met de M. v. A. behoorende bij het meergenoemd wetsontwerp van minister Lohman [1]).

„Voorzeker kan de wetgever niet voor elk gewenscht bezwaar al is het nog zoo ernstig uit den weg gaan. Somtijds is dit wellicht onmogelijk. Maar in elk geval wachte hij zich licht over gewetensbezwaren heen te stappen niet alleen uit eerbied voor „andersdenkenden," maar ook uit staatsmanswijsheid. Wordt telkens en telkens de menschelijke wet hooger gesteld dan „de stem des gewetens" en op deze laatste, als op een verouderd bijgeloof, weinig of geen acht geslagen, wordt de menschelijke wet en wettelijke dwang de eenige breidel voor 's menschen doen en laten, dan gaat de staat zijn ondergang tegemoet."

Passen wij dit nu toe op de vaccinatiekwestie, dan moet toch na al het voorafgaande allereerst erkend worden, dat de staat alleen daarom de vaccinatie afdwingt, omdat hij een dubbele roeping heeft die hem opgelegd wordt door het groote gevaar dat het verzuim van dien maatregel na zich sleept. *Lichtvaardig* handelt de staat dus niet, *ter wille van kleinigheden* stapt hij niet over de gewetens heen, maar dan handelt hij ook juist conform de M. v. A. Aan deze handelwijze kan dan het overige betoog der M. v. A. niet schaden, wanneer zij zegt: dat er werkelijk gewetensbezwaren zijn; dat personen die die gewetensbezwaren hebben in een alleronaangenaamsten toestand komen. Dat stemt ieder gaarne toe, maar daarmede is niet bewezen dat die gewetensbezwaren tot die rubriek behooren, waarvoor de staat zijn roeping moet laten varen. Overbodig ware het in de M. v. A. niet geweest, wanneer het aantal of in 't algemeen een nadere aanduiding van hen die gewetensbezwaren hadden, was opgegeven. Doch deze opgave had waarschijnlijk niet ten nadeele van den dwang uitgevallen, wanneer men weet, dat bij de enquête omtrent den vaccinatietoestand in Nederland, ingesteld door

[1]) Pag. 10.

de vereeniging van koepokinrichtingen in Nederland is gebleken, dat het aantal van hen, die ernstige bezwaren van *godsdienstigen* aard tegen de vaccinatie hebben, gering is, terwijl zij bovendien uitsluitend voorkomen onder de zeer onontwikkelden in enkele deelen van het platteland; en dit resultaat bevestigd wordt eenerzijds door de bewering in de M. v. T. van bovengemeld wetsontwerp, dat n.l. het gevolg van het herziene art. 17, waarin de dwang tegenover bezwaren wordt opgeheven, des niettegenstaande een ruime toepassing der koepokinenting zou zijn; anderzijds door de groote bevolking der bloeiende Christelijke scholen.

Daarbij komt dat de staat moeilijk kan voldoen aan den drang om de gewetensbezwaren tegemoet te komen. Het middel daartoe schijnt te ontbreken; want het voorstel der vorige regeering in het meermalen reeds besproken ontwerp, schijnt ons ten eenenmale ondeugdelijk toe, vanwege de groote bezwaren die het oplevert.

Het artikel in het ontwerp-Lohman voorkomende luidt aldus:

Art. XI. Onderwijzers, onderwijzeressen, kweekelingen of leerlingen worden niet in de scholen toegelaten, tenzij

a. of blijkens verklaring van een geneeskundige, met goed gevolg of meer dan eens de inenting der koepokken door hen is ondergaan:

b. . òf zij blijkens verklaring van een geneeskundige, aan de natuurlijke kinderpokken (variolae) hebben geleden;

c. òf, wanneer het meerderjarigen betreft, door dezen zelven en, wanneer het minderjarigen betreft, door de ouders of voogden van dezen, hetzij mondeling, hetzij schriftelijk, aan den burgemeester der gemeente waar de school zich bevindt waarin toelating verlangd wordt, is verklaard, dat tegen de toepassing of (zoo reeds zonder goed gevolg mocht zijn ingeënt) herhaling der koepokinenting op hen zelven of op de onder hunne zorg staande minderjarigen, *bezwaar* bestaat; van welke verklaring de burgemeester op verzoek van belanghebbenden een schriftelijk bewijs afgeeft. De vorm en de plaats en wijze van inlevering, bewaring en teruggave van de onder *a* en *b* bedoelde verklaringen en van het bewijs, bedoeld onder *c*, worden bij algemeenen maatregel van bestuur geregeld.

Onder scholen verstaat dit artikel scholen van voorbereidend onderwijs, met inbegrip van kinderbewaarplaatsen; scholen van lager onderwijs; scholen van middelbaar onderwijs met uitzondering van de Polytechnische School; en scholen van hooger onderwijs voorbereidend tot universitair onderwijs.

Wanneer men derhalve op de bij de wet voorgeschreven wijze zijn bezwaar tegen de vaccinatie kenbaar maakt, kan men hiervan voor zich of zijne kinderen ontslagen worden. Het geldt dus hier niet alleen gewetensbezwaren, maar ook medische of andere. Trouwens deze twee laatste rubrieken zouden al spoedig, al stond er gewetensbezwaar in plaats van bezwaar in het artikel, in gewetensbezwaren worden omgezet. Want het kost niet veel moeite en er is hoegenaamd nog geen opzet voor noodig om de medische en allerlei andere bezwaren den vorm te doen aannemen van gewetensbezwaren.

Wachtte de vorige regeering zich door haar voorstel dus zeer terecht om deze treurige verwarring te bevorderen en moet ook in haar voorstel een pogen gezien worden den strijd over de vaccinatie af te brengen van een terrein waarop die niet thuis behoort, toch komt ons dit voorstel daarom niet aannemelijk voor.

Men stelle zich namelijk den toestand duidelijk voor oogen.

Ieder die gewetensbewaren, medische of andere bezwaren zou hebben, had, ware het ontwerp wet geworden, door een eenvoudige verklaring een maatregel kennen opheffen, die na rijp beraad en onderzoek gebleken is voor de gemeenschap noodzakelijk te zijn.

Men zal echter gevoelen dat zoo iets misschien soms zou kunnen toegelaten worden ten aanzien van gewetensbezwaren, maar dat het ten opzichte van andere een dwaasheid wordt.

Evenmin als bij het invoeren van belastingen of het aanleggen van spoorwegen naar aller opinie kan gevraagd worden, maar ten slotte — het werd reeds boven gezegd — de regeering als verantwoordelijke macht staat voor allen en haar opinie heeft te beslissen, zonder dat de technische of staatkundige bezwaren van de onderdanen den maatregel mogen tegenhouden of krachteloos maken, evenmin mag dat het geval zijn ten aanzien van een maatregel betreffende de vaccinatie.

En medische wetenschap en staatsrecht nu verplichten o. i. de regeering om het standpunt van vaccinedwang in te nemen; maar dan gaat het toch niet aan een maatregel te aanvaarden, waarbij ieder die maar bezwaar heeft, er van vrijgesteld wordt.

Moeten wij derhalve het voorstel der vorige regeering afkeuren, wij hebben op grond van hetgeen boven gezegd is ten aanzien van de roeping der overheid om ten slotte als hoogste macht te beslissen, eerbied voor den zedelijken moed dier regeering, die na ernstige overweging

niet terugdeinsde om haar voorstel in te dienen en het tegen de adviezen van de geneeskundige inspecteurs, de geneeskundige raden, de Nederlandsche maatschappij ter bevordering der geneeskunst, de besturen enz. der Vereenigingen van koepokinentingen, tegen de staatsrechterlijke bezwaren in, handhaafde [1]).

Van den ernst der vorige regeering getuigt o.a. de bovenvermelde Nota welke de M. v. A. vergezelde.

Wij komen thans aan de bespreking van art. 17 en de beantwoording der vraag of de indirecte dwang zooals zij daar is opgelegd, te verkiezen is boven den directen dwang dien wij boven afkeurden. Het antwoord kan niet twijfelachtig luiden dat de staat bij ons althans verplicht is *dezen* dwang te handhaven. Niet dat wij deze regeling zonder bezwaren achten. Integendeel, wanneer men een oogenblik zich nog de theorie der inenting, zooals die boven neergeschreven is en den plicht van den staat daaromtrent voor den geest roept, dan meenen we niet te veel te zeggen, wanneer we dit als minimum-eisch beschouwen, dat ten minste ieder eenmaal worde ingeënt en wel liefst zoo vroeg mogelijk. Uit dit oogpunt nu is art. 17 reeds onvoldoende. Want de staat der Nederlanlanden vindt het nog altijd niet zijne roeping leerplicht in te voeren en mitsdien is het schoolverzuim bij ons te lande aanzienlijk zoodat lang niet allen aan de inenting onderworpen zijn; maar vervolgens, wanneer men weet dat vele kinderen niet voor hun vijfde jaar de school bezoeken, dan laat de bestaande regeling vrij spel om den meest gevaarlijken en meest voor besmettelijke ziekten vatbaren leeftijd van 1—5 jaren aan de beschutting der inenting te onttrekken, zoodat ook uit dit oogpunt het artikel niet mag geacht worden volkomen aan zijn doel te beantwoorden, en eene regeling als in Engeland waar in het 1ste of als in Duitschland waar het in het 2de jaar moet worden ingeënt, de voorkeur schijnt te verdienen.

Toch mogen deze bezwaren er niet toe leiden om het halve ei te ruilen voor den ledigen dop, te minder wijl de Nederlanders tegen het indirecte, tegen alles wat eenigszins onmerkbaar gaat, minder bezwaar hebben en bovendien voor een groot gedeelte aan den vaccinedwang op scholen nu bijna reeds een eeuw gewoon zijn. Men denke aan de provinciale en stedelijke reglementen die de vaccinatie als voorwaarde voor

---

[1]) Cf. pag. 5. M. v. T. V. V. § 2. M. v. A. § 2. behoorende bij meer gemeld wetsontwerp.

de toelating op de scholen reeds vóór de wet van 1872 voorschreven.

Daarbij kan men niet zegen dat de maatregel impopulair is en mogen er al ernstige bedenkingen tegen de vacinatie gerezen zijn, deze zijn toch niet van dien aard dat in vele gevallen de vaccinatie daarom achterwege is gebleven.

En wat ten slotte het bezwaar betreft, dat twee zulke verschillende belangen als vaccinatie en onderwijs aan elkander gekoppeld worden, wij zagen boven reeds dat deze samenkoppeling der vaccinatie ten goede komt, terwijl voorts waar de vaccinatie in enkele weinige gevallen het schoolonderwijs benadeelt door het afhouden van kinderen van het bezoeken der school, dat meestal verholpen wordt door huisonderwijs.

Leerplicht zal ook in deze aangelegenheid goede vruchten afwerpen. Deze toch wordt ingevoerd voornamelijk met het oog op hen, die het onderwijs hunner kinderen verwaarloozen en die dit doen zullen zich ook waarschijnlijk wel niet om de vaccinatie hunner kinderen bekommeren, zoodat de leerplicht behalve voor het onderwijs eveneens een winst voor de vaccinatie zal afwerpen. Zoover is het echter nog niet, en evenmin verwachten wij spoedig verbetering van de technische fouten die aan het artikel kleven.

Toch was dit zeer gewenscht en uit dit oogpunt valt het te betreuren dat het ingetrokken ontwerp niet aan den orde is gekomen. Want na al hetgeen gezegd is in het vorig hoofdstuk over het woord scholen, behoeven we hier geene bijzondere gronden op te geven voor de instemming met de bedoeling van het ontwerp om het woord school te defini-eeren en daardoor die ongeoordende ingrijping in allerlei toestanden te voorkomen. De definitie van het woord scholen daar gegeven, overnemende, zagen we echter gaarne daaraan toegevoegd eene grensscheiding tusschen huis- en schoolonderwijs voor de toepassing dezer wet. De voordeelen van de door de vorige regeering gegeven definitie zijn niet gering. cf. pag. 13 v. d. M. v. A.

Terecht liet ook het ontwerp op onderwijzers of onderwijzeressen, kweekelingen volgen daar zij natuurlijk evengoed onder dit artikel behooren te vallen als de eersten en de *interpretatie* waardoor kweekelingen onder het begrip onderwijzer vallen toch altijd min of meer ruim is.

blijkens verklaring van een' geneesheer met goed gevolg enz. de inenting hebben ondergaan.

Ook in het vorige hoofdstuk bespraken wij deze alinea in verband met alin. 2 van art. 17, waar de wet den *vorm* der verklaring ter regeling aan den koning overlaat, aan welke opdracht de K. Ben. van 28 Febr. en 27 Mei 1873. Stbl. 35 en 76 in modellen No. 2 en No. 3 voldeden. De vraag kwam toen ter sprake of de geneesheer geheel en al vrijgelaten moest worden in de beoordeeling van de vraag, wat eene inenting met goed gevolg is dan wel of de koning bij het regelen van den vorm der verklaring in mocht grijpen in de vrijheid van den geneesheer en het een en ander bepalen omtrent datgene wat de geneesheer onder inenting met goed gevolg heeft te verstaan.

Juist echter het verrijzen dier moeilijkheid doet den wensch ontstaan. dat ook het artikel zich hieromtrent nader uitspreke en wel in dien zin, dat de geneesheer bij zijne beoordeeling gebonden zij door regelen bij algemeenen maatregel vasttestellen. Eene gebondenheid die of hierin bestaat dat er van de uitspraak van den geneesheer beroep is op den inspecteur, op een of meer leden van den geneeskundigen raad of iets dergelijks, of wel is het misschien mogelijk dat men kan volstaan met eene omschrijving van datgene wat in 't algemeen met vrij groote zekerheid voor eene inenting met goed gevolg kan gehouden worden, wanneer nl. die omschrijving gemakkelijk voor den leek te constateeren feiten inhoudt, b.v. het aantal pokken of dergl., zie o.a. 't Duitsche ministerieel besluit van 11 Jan. 1888.

Hoe die gebondenheid het best geregeld worde, is natuurlijk een vraag van medischen aard; die gebondenheid zelf bepleiten wij hier echter als een staatsrechtelijk belang, want men vergete niet dat de gedwongene vaccinatie een ingrijpen is in de individueele vrijheid die eene zoo streng mogelijke belijning vereischt. Wat R. Gneist zegt [1]) in „der Rechtsstaat" van de „Deutsche Rechtsanschauung" geldt eveneens voor de Nederlandsche: „die Deutsche Rechtsanschauung fügt sich nicht leicht den positiven Geboten der Obrigkeit. Wenn sie sich aber fügt, verlangt jeder Mann zû wissen, wozû er verpflichtet sein soll ûnd hält daraûf dass.-aûch der Rechtsgenosse nicht minder belastet werde."

De hierboven voorgestelde wijzigingen zouden een goeden invloed uitoefenen op de rechtsverhouding der burgers te dezen aanzien.

Een zeer groote fout in het artikel is ook dat er geene mogelijkheid

[1]) Pag. 24.

is gelaten voor schoolbezoek van hen die wegens ziekelijkheid enz. ongeschikt zijn gevaccineerd te worden. De beoordeeling daarvan diende hier niet aan den medicus alleen overgelaten, maar in den vorm geregeld te worden als boven is voorgesteld voor de beoordeeling van datgene wat inenting met goed gevolg is.

Wat eindelijk de strafbepaling aangaat, voor de gebreken, die daaraan kleven, verwijzen we naar het vorige hoofdstuk. Het is onnoodig verder de wenschelijkheid eener duidelijke formuleering te motiveeren.

Wij eindigen hiermede de beoordeeling van art. 17.

Ten aanzien van het overig gedeelte onzer vaccinatie-regeling vergunne men ons echter nog eene enkele opmerking.

Toen wij boven spraken van de eischen waaraan eene vaccinatieregeling, en niet het minst eene regeling die dwang oplegt, moest voldoen, noemden we zes punten:

1°. Er moet gelegenheid zijn om gratis gevaccineerd te worden;

2°. Er moet genoeg en geschikt personeel zijn om de vaccinatie te verrichten;

3°. Er moet genoeg deugdelijke vaccinelymphe voorhanden zijn hetzij de staat zelf daarvoor de zorg ter hand neemt of die op afdoende wijze aan anderen opdraagt;

4°. Er moet gezorgd worden dat die maatregelen bij het vaccineeren genomen worden die het gevaar dezer operatie tot een minimum reduceeren;

5°. De regeering moet zich voortdurend op de hoogte blijven stellen van de toepassing der vaccinatie en van het aantal poklijders door middel van administratieve statistiek.

6°. Zij moet het wetenschappelijk onderzoek bevorderen.

Gaat men nu aan den hand dezer beginselen de regeling ten onzent na, zoo schijnt er wel het een en ander te ontbreken en om verandering te vragen; wij zouden echter aarzelen hier verder op in te gaan, daar wij dan van zelve komen op een voor ons glibberig pad, dat der medische wetenschap, zoo niet in het besluit van den M. v. B. Z. van 14 Oct. 1891 (z. b.), uitgevaardigd naar aanleiding van een onderzoek naar den toestand der vaccinatieinrichtingen in Nederland, ingesteld door een commissie uit de geneeskundige inspecteurs, eene handwijzing voor critiek scheen te liggen. Want wij mogen, dunkt ons,

in dat besluit eene erkenning zien van de regeering, hoe het best de vaccinatie wordt aangewend maar dan is het aan de andere zijde onverklaarbaar, waarom in een land, waar vaccinedwang bestaat, nog op eene andere manier dan op de beste wijze, althans van overheidswege *mag* ingeënt worden of m. a. w. waarom de gemeente bij het geven van publieke gelegenheid voor inenten haar eigen weg mag gaan en zij alleen slechts behoeft in acht te nemen, dat de vaccinatie kosteloos zij en dat zij om de drie maanden enz. plaats vindt en er niet voor behoeft te zorgen, dat de lokalen niet voor andere doeleinden bestemd worden en dat zij ruim luchtig, licht, rein en voldoende verwarmd zijn (zie ministerieel besluit sub c.) en evenmin dat de inenting van de kalveren en kinderen uitsluitend geschiede door daarmede vertrouwde artsen (item sub. b.). of dat de regelen der asepsis worden toegepast (item sub e.).

Waar echter zooveel toezicht zou moeten gehouden worden op de gemeente, waar zulk een uniformiteit en nauwkeurigheid van regeling gewenscht is, daar rijst de vraag of de staat niet beter doet zelf de vaccinatie ter hand te nemen en staatsvaccinateurs over bepaalde districten als in Duitschland aan te stellen; te meer, waar uit de talrijke aanmaningen aan gemeenten om althans maar de gelegenheid te geven tot inenting, kan worden opgemaakt dat de bevordering van dit gewichtige staatsbelang niet overal in goede handen is. Voorts diende men in ieder geval (ook waar er staatsvaccinateurs zijn, daar dit het inenten door gewone geneesheeren niet behoeft uittesluiten) tenminste door strafbepaling het gebruik van goede lymphe te waarborgen en te waken tegen het achteloos handelen bij het inenten [1]).

Het verschaffen van deugdelijke hoeveelheid lymphe schijnt in ons land gewaarborgd door het K. B. van 26 Juli 1867 No. 70.

De administratieve statistiek van de koepok-inenting is in ons land vrij wel geregeld blijkens hetgeen in het vorige hoofdstuk is medegedeeld.

De regeering blijft op de hoogte van den gang der inentingen, der pokziekte enz.

Wat ten laatste de wetenschappelijke bemoeiing van regeeringswege met de vaccine, aangaat, wij noemden deze geen bijzondere. Toch zou

---

[1]) cf. art. 17 der Duitsche wet van 1874.

het niet met zooveel moeite gepaard gaan om ten onzent, gedeeltelijk althans, (voor het mortaliteitscijfer) een wetenschappelijke statistiek naar Körösi's methode in te voeren; een zeer gewenschte maatregel om het belang dat de oplossing van het vaccinevraagstuk in zoo groote mate heeft.

Invoering dezer methode zou dan moeten leiden tot eene verandering in de sterftelijsten, welke plaats kan hebben, wanneer aan het gemeentebestuur naast de verschillende opgaven omtrent den overledene die reeds verplichtend zijn, ook zijn vaccinatiebewijs moet ingeleverd worden. Men kan dan hierdoor tevens nagaan of de overledene al dan niet in het incubatietijdperk werd ingeënt [1]).

Om aangaande den invloed der revaccinatie nauwkeurige gegevens te verkrijgen, dient de wet vooreerst de afgifte van verklaringen bij revaccinatie alsook het zenden van een duplicaat daarvan aan de gemeentebesturen, te vorderen in welk geval de wet het *opvragen* althans van het revaccinatiebewijs van den overledene, mede verplichtend kan stellen.

Op zoodanige wijze zouden van het gros der bevolking genoegzame gegevens te verkrijgen zijn. Immers waar het vaccinatie- of revaccinatiebewijs verloren was gegaan, kon het duplicaat aan het gemeentebestuur gezonden, helpen en ten overvloede zou men in ieder geval van overlijden de opinie van den medicus omtrent het al of niet gevaccineerd zijn van den overledene, kunnen eischen naast de verklaring omtrent de doodsoorzaak die hij toch moet inleveren overeenkomstig art. 5 der wet van 1 Juni 1865. Stbl. 60.

---

[1]) cf. Körösi. Neue Beiträge pag. 15. noot 9.

STELLINGEN.

I.

Vaccinedwang ligt niet buiten de bevoegdheid van den Staat.

II.

Artikel 17 der wet van 4 Dec. 1872 Stbl. 134 behoort in beginsel te blijven gehandhaafd.

III.

De maatregelen om de vaccinatie tot een operatie te maken die zoo weinig mogelijk gevaarlijk is, zijn in onze wetgeving onvoldoende.

IV.

De verklaring volgens artikel 5 der wet van 1 Juni 1865 Stbl. 60 door de geneeskundigen af te geven diende behalve het in dat artikel genoemde ook te vermelden of de overledene al dan niet gevaccineerd is geweest.

V.

Leerplicht is een noodzakelijke voorwaarde voor de geleidelijke ontwikkeling der democratie.

VI.

Ook bij invoering van leerplicht behoort het beginsel van art. 17 der wet van 4 Dec. 1872 Stbl. 134 te worden gehandhaafd.

VII.

Het ware wenschelijk dat de beginselen der gezondheidsleer in het volksonderwijs werden opgenomen.

VIII.

De staat is verplicht op den dagelijkschen arbeidsduur invloed uit te oefenen in verband met den lichamelijken en geestelijken welstand van den arbeider.

IX.

De interpretatie der artikelen 229, 230, 231 van de wet van 29 Juni 1851 Stbl. 85 man niet losgemaakt worden van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek over den eigendom.

X.

Een verordening van den gemeenteraad, welke voorschrijft dat voor het houden van optochten schriftelijke vergunning van den burgemeester noodig is, regelt een onderwerp, waarin door den wetgever in artikel 179*h* en artikel 184 der wet van 29 Juni 1851 Stbl. 85 zelve is voorzien.

XI.

Het Grieksch behoort voor aanstaande juristen facultatief gesteld te worden.

XII.

De ratificatie van alle verdragen behoorde van de goedkeuring der wetgevende macht afhankelijk te worden gemaakt.

XIII.

Artikel 5 alinea 2 der wet van 5 October 1841 Stbl. 40 is in strijd met artikel 176 laatste lid der grondwet van 1848 en art. 179 laatste lid. der grondwet van 1887.

XIV.

Het Europeesche volkenrecht moet zooveel mogelijk, ook toepassing vinden in den omgang der beschaafde met de onbeschaafde volken.

XV.

Het doen van requisitiën door den occupant zonder te betalen is volkenrechtelijk onverdedigbaar.

XVI.

Het gebruik maken van wilden en barbaren bij oorlogen tusschen staten die op den bodem van het Europeesche volkenrecht staan, is in strijd met dat recht.

XVII.

Zilver is het eenige geschikt materiaal voor standaardmetaal.

XVIII.

De belasting op het personeel is bij ons geen zuivere verteringsbelasting.

XIX.

Het is economisch verkeerd belastingen en retributiën aan elkaar te verbinden.

STELLINGEN

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP,

AAN DE

RIJKS-UNIVERSITEIT TE LEIDEN,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

DR. C. P. TIELE,

Hoogleeraar in de faculteit der Godgeleerdheid,

VOOR DE FACULTEIT TE VERDEDIGEN

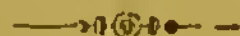
op Vrijdag, 21 October 1892,

des namiddags te 4 uren,

DOOR

WILLEM DICKE,

geboren te Dordrecht.

AMSTERDAM,
H. C. DELSMAN,
1892.

I.

Onder de gronden van echtscheiding welke in artikel 264 B. W. worden genoemd behoorde het zich gedurig schuldig maken van den eenen echtgenoot aan dronkenschap, te worden opgenomen.

II.

De rechtsvordering tot echtscheiding moest niet vervallen wanneer het blijkt dat de eene echtgenoot door allerlei list de andere heeft bewogen tot verzoening, zelfs dan niet wanneer de echtgenooten hebben samengewoond (art. 271 B. W.)

III.

De bepalingen van het Burgerlijk Wetboek om te waken, dat de echtgenooten bij tweede huwelijk elkaar niet boven het een vierde gedeelte van hun vermogen bevoordeelen indien er kinderen uit het eerste huwelijk zijn, zijn onvoldoende om het doel dat de wet met die bepalingen heeft, te bereiken.

IV.

De kosten ten nutte der zaak, waarvan in artikel 630 alinea 2 en artikel 636. B. W. sprake is, zijn niet de impensae necessariae van het R. R.

V.

Het staatserfrecht behoorde in veel vroegeren graad aan te vangen dan thans naar artikel 908 B. W. het geval is.

VI.

Het recht van den commissionair hem in artikelen 80 84. K. H. toegekend, is geen pandrecht.

VII.

De bevoorrechting der schuldvordering in artikel 313 8° K. H. toegekend, omvat zoowel de bevoorrechting van de schuldvordering van hem, die het bouwen van het geheele schip heeft aangenomen, als de vorderingen van de werkbazen indien het schip partiëel is aanbesteed, alsook die van de werklieden, welke van het recht in artikel 1650 B. W. hun toegekend, gebruik maken.

VIII.

De failliet verliest niet het beheer over de goederen zijner kinderen, waarvan hij het vruchtgenot heeft. Het meerdere dat het vruchtgenot opbrengt boven de lasten in artikel 367. B. W. daaraan verbonden, is hij verplicht aan den boedel uit te keeren.

IX.

Wanneer de ambachtslieden van een gefailleerden aannemer krachtens artikel 1650 B. W., den aanbesteder van het werk aanspreken, mag deze niet weigeren aan hunne vordering te voldoen, op grond dat hij de toestemming van den curator daarvoor noodig heeft.

X.

Artikel 49. B. Rsv. is in de afdeeling waarin het voorkomt misplaatst.

XI.

Artikel 152. B. Rsv. huldigt een praktisch juist beginsel, schoon het wenschelijk ware den eisch van zekerheidsstelling te beperken tot die vreemdelingen die hier geen vaste goederen bezitten. Overigens moet alleen bij tractaat hiervan afgeweken worden.

XII.

Ten onrechte wordt de zekerheidsstelling waarvan in de voorafgaande stelling sprake is de „cautio judicatum solvi” genoemd.

XIII.

In artikel 721. B. Rsv. diende het woord „bezitter” door „houder” vervangen te worden.

XIV.

Wanneer een vonnis uitvoerbaar bij lijfsdwang, beteekend is, behoeft men alleen bevel te doen om over te gaan tot gijzeling, geen nieuwe beteekening is daarvoor noodig.

XV.

In artikel 65. Sr. behooren de woorden „hij tegen wien het misdrijf is gepleegd,” vervangen te worden door „de tot klagen gerechtigde persoon” en het klaagrecht in dat artikel toegekend aan ouders, kinderen of overlevende echtgenoot, diende veel meer uitgebreid te worden.

XVI.

Het is een leemte in de wet dat de medische student die opzettelijk eenig geheim dat in deze qualiteit tot zijne kennis komt, bekendmaakt niet onder artikel 272 Sr. valt.

XVII.

Het woord „gewijd” in artikel 147 Sr. moet niet in Roomschen zin worden opgevat.

XVIII.

De uitsluiting der strafvervolging in artikel 316 alinea I Sr. behoorde beperkt te zijn tot de in algeheele gemeenschap van goederen gehuwde echtgenooten.

XIX.

Artikel 267 2de lid van alinea 1. Sr. sluit appel en cassatie uit. Dit laatste wordt bovendien uitgesloten door den termijn binnen welken de cassatie möet worden aangeteekend.

XX.

De uitsluiting van appel en cassatie in artikel 267 2de lid van alinea 1. Sr. strijdt met de economie van het wetboek.

XXI.

Voor het aannemen van ordeteekenen door den paus verleend is geen bijzonder verlof des konings vereischt.

XXII.

Staatsrechtelijk is er geen verschil tusschen retributie en belasting.

XXIII.

Leggers van wegen kunnen niet uitmaken wie onderhoudsplichtige van den weg is.

XXIV.

Het ware wenschelijk het notariaat tot een bezoldigd staatsambt te maken.

XXV.

Bij eventueele droogmaking der Zuiderzee verdient het alleszins de overweging de gewonnen gronden niet te verkoopen doch in erfpacht uit te geven.

XXVI.

Werkstakingen zijn een geoorloofd verdedigingsmiddel der arbeiders. Onraadzaam worden zij eerst dan:

1⁰. Wanneer de kans van slagen gering is.

2⁰. Wanneer haar grondslag onbillijk is.

XXVII.

Het levert thans geen bezwaar meer op om artikel 136 B. W. te schrappen.

